

T.C
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE BAĞLANMA STİLLERİNİN
DAMGALAMA DAVRANIŞIYLA İLİŞKİSİNİN ÖFKE İFADE TARZI
AÇISINDAN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Merve AYDIN

Psikoloji Ana Bilim Dalı

Psikoloji Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Engin EKER

TEMMUZ 2018

T.C
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE BAĞLANMA STİLLERİNİN
DAMGALAMA DAVRANIŞIYLA İLİŞKİSİNİN ÖFKE İFADE TARZI
AÇISINDAN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Merve AYDIN

(Y1412.270031)

Psikoloji Ana Bilim Dalı

Psikoloji Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Engin EKER

TEMMUZ 2018

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek Lisans Tez Onay Belgesi

Enstitümüz Psikoloji Anabilim Dalı Psikoloji Tezli Yüksek Lisans Programı Y1412.270031 numaralı öğrencisi Merve AYDIN'ın "ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE BAĞLANMA STİLLERİNİN DAMGALAMA DAVRANIŞIYLA İLİŞKİSİNİN ÖFKE İFADE TARZI AÇISINDAN İNCELENMESİ" adlı tez çalışması Enstitümüz Yönetim Kurulunun 24.05.2018 tarih ve 2018/15 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından *04.07/2018* ile Tezli Yüksek Lisans tezi olarak *KABUL* edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi : 04/07/2018 – 13:00

1) Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Engin EKER

2) Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Hakan İŞÖZEN

3) Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Zeki İLGAR

.....
.....
.....

Not: Öğrencinin Tez savunmasında **Başarılı** olması halinde bu form **imzalanacaktır**. Aksi halde geçersizdir.

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Üniversite Öğrencilerinde Bağlanma Stilllerinin Damgalama Davranışıyla İlişkisinin Öfke İfade Tarzı Açısından İncelenmesi” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim. (04/07/2018)

Merve AYDIN

ÖNSÖZ

Bu çalışma bağlanma kuramı ve damgalama eğilimlerinin öfke bağlamında psikolojik öğelerin penceresinden bakan genel bir değerlendirmeyi kapsamaktadır. Tezin başından sonuna kadar yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Engin EKER'e teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca anket uygulamalarında önümü açan İstanbul Aydın Üniversitesi öğretim üyeleri ve çalışmaya gönüllü olarak katılan öğrencilere gönülden teşekkür ederim.

Son olarak desteği, sabrı, yoldaşlığı ile hayatıma güzel değerler katan eşim Mehmet Akif AYDIN'a ve varlığını bir mucize olarak gördüğüm sevgili kızım Rümeyza AYDIN'a teşekkür ederim.

Temmuz 2018

Merve AYDIN

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	v
ÇİZELGE LİSTESİ	ix
KISALTMALAR	xi
ÖZET	xiii
ABSTRACT	xv
1. GİRİŞ	1
1.1 Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	1
1.2 Problem Durumu	4
1.2.1 Problem cümlesi	4
1.2.2 Alt problemler.....	5
1.3 Varsayımlar	7
1.4 Sınırlılıklar.....	7
1.5 Tanımlar	7
2. LİTERATÜR	9
2.1 Bağlanma.....	9
2.1.1 Bağlanma kuramı.....	11
2.1.2 Gelişim dönemlerine göre bağlanma	13
2.1.2.1 Bebeklik ve çocuklukta bağlanma	14
2.1.2.2 Ergenlikte bağlanma.....	17
2.1.2.3 Yetişkinlikte bağlanma	19
2.1.3 Dörtlü bağlanma modeli	20
2.1.4 Bağlanma kuramı ile ilgili yapılmış çalışmalar	21
2.2 Damgalama.....	24
2.2.1 Damgalama ile ilgili kavramlar	27
2.2.2 Damgalamanın türleri	30
2.2.2.1 Toplumsal cinsiyet farklılıklarına göre damgalama.....	30
2.2.2.2 Cinsiyet yönelim farklılıklarına göre damgalamak.....	32
2.2.2.3 Irk ve etnik köken farklılıklarına göre damgalamak	33
2.2.2.4 İnanç farklılıklarına göre damgalama	34
2.2.2.5 Yaş farklılığına yönelik damgalama	35
2.2.2.6 Bedensel ve zihinsel engele yönelik damgalama	35
2.2.2.7 Ruhsal hastalıklara yönelik damgalama.....	36
2.2.2.8 İşsizliğe yönelik damgalama	37
2.2.2.9 Kendini damgalama	37
2.2.3 Damganın sonuçları ve nefret suçları	38
2.2.4 Damgalama ile ilgili yapılmış çalışmalar	41
2.3 Öfke	45
2.3.1 Öfkeye dair kuramsal yaklaşımlar	46
2.3.2 Sürekli öfke- Öfke ifade tarzı	49
2.3.3 Öfke ile ilgili yapılmış çalışmalar.....	51

2.4 Bağlanma-Öfke-Damgalama Üçgenini Psikolojik Kuramlarla Anlamak	55
3. GEREÇ VE YÖNTEM	63
3.1 Araştırmanın Modeli.....	63
3.2 Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	63
3.3 Veri Toplama Araçları.....	64
3.3.1 Kişisel bilgi formu	64
3.3.2 Yakın ilişkilerde yaşantılar envanteri II (YİYE II).....	64
3.3.3 Damgalama ölçeği	65
3.3.4 Sürekli öfke- Öfke ifade tarzı ölçeği.....	65
3.4 Verilerin Toplanması.....	66
3.5 Verilerin Analizi	66
4. BULGULAR	67
4.1 Katılımcıların Özelliklerine İlişkin Bilgiler	67
4.1.1 Katılımcıların demografik özellikleri	67
4.1.2 Katılımcıların eğitim bilgileri	69
4.1.3 Katılımcıların aile özellikleri	70
4.1.4 Katılımcıların ve ailelerinin dini inanışları	72
4.1.5 Katılımcıların kişisel travma öyküleri	73
4.2 Ölçeklerin Güvenirlilik Analizi	74
4.3 Ortalama Farklılıkları	75
4.3.1 Bölüme göre ortalama farklılıkları.....	75
4.3.2 Cinsiyete göre ortalama farklılıkları	76
4.3.3 Yaşa göre ortalama farklılıkları	77
4.3.4 Anne baba durumuna göre ortalama farklılıkları.....	77
4.3.5 Kardeş sayısına göre ortalama farklılıkları	78
4.3.6 Gelire göre ortalama farklılıkları	78
4.3.7 Arkadaş ilişkisine göre ortalama farklılıkları	79
4.3.8 Arkadaşlarla yapılan etkinliğe göre ortalama farklılıkları.....	80
4.3.9 Katılımcıların travma öykülerine göre ortalama farklılıkları.....	81
4.4 Korelasyon Analizleri.....	82
4.4.1 SL öfke ölçeğinin demografik özellikler ve diğer alt ölçeklerle ilişkisi	82
4.4.2 Öfke içte alt ölçeğinin demografik özellikler ve diğer alt ölçeklerle ilişkisi	84
4.4.3 Öfke dışı alt ölçeğinin demografik özellikler ve diğer alt ölçeklerle ilişkisi	86
4.4.4 Öfke kontrol alt ölçeğinin demografik özellikler ve diğer alt ölçeklerle ilişkisi.....	88
4.5 Regresyon Analizleri	90
4.5.1 SL Öfke'yi yordayan değişkenler	91
4.5.2 Öfke İçte'yi yordayan değişkenler	94
4.5.3 Öfke Dışa'yı yordayan değişkenler	97
4.5.4 Öfke kontrolü yordayan değişkenler.....	100
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	105
5.1 Üniversite Öğrencilerinin Öğrenim Gördükleri Bölüm Değişkenine Göre YİYE II'nin Alt Boyutlarından Aldıkları Puanlar Anlamlı Düzeyde Farklılaşmakta mıdır?	105
5.2 Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet Değişkenine Göre YİYE II, Damgalama, SL Öfke-Öfke İfade Tarzı Ölçekleri Alt Boyutlarından Aldıkları Puanlar Anlamlı Düzeyde Farklılaşmakta mıdır?	106

5.3 Üniversite Öğrencilerinin Sosyo-Demografik Değişkenine Göre YİYE II, Damgalama ve SL Öfke-Öfke İfade Tarzı Ölçekleri Alt Boyutlarından Aldıkları Puanlar Anlamlı Düzeyde Farklılaşmakta mıdır?	109
5.3.1 Yaş değişkenine göre	109
5.3.2 Anne baba birlikteliği değişkenine göre	110
5.3.3 Kardeş sayısı değişkenine göre	111
5.3.4 Aylık gelir değişkenine göre	112
5.3.5 Arkadaş ilişkisi değişkenine göre	112
5.3.6 Arkadaşla yapılan etkinlik değişkenine göre	114
5.4 Üniversite Öğrencilerinde Katılımcıların Travma Öyküleri Değişkenine Göre YİYE II, Damgalama, SL Öfke-Öfke İfade Tarzı Ölçekleri Alt Boyutlarından Aldıkları Puanlar Anlamlı Düzeyde Farklılaşmakta mıdır?	115
5.5 SL Öfke ve Öfke İfade Tarzlarına Etki Eden Faktörlerin Regresyon Analizinin İncelenmesi	117
5.5.1 SL Öfke'yi yordayan değişkenlerin incelenmesi	117
5.5.2 Öfke İçte'yi yordayan değişkenlerin incelenmesi	122
5.5.3 Öfke Dışa'yı yordayan değişkenlerin incelenmesi	127
5.5.4 Öfke kontrolü yordayan değişkenlerin incelenmesi	129
KAYNAKÇA	133
EKLER.....	143
ÖZGEÇMİŞ.....	161

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 4.1: Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bilgiler	68
Çizelge 4.1: Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bilgiler (devamı)	69
Çizelge 4.2: Katılımcıların Eğitim Bilgilerine İlişkin Dağılımları	70
Çizelge 4.3: Katılımcıların Aile Özelliklerine İlişkin Bilgiler	71
Çizelge 4.3: Katılımcıların Aile Özelliklerine İlişkin Bilgiler (devamı)	72
Çizelge 4.4: Katılımcıların ve Ailelerinin Dini İnanışlarına İlişkin Bilgiler	73
Çizelge 4.5: Katılımcıların Kişisel Travma Öyküleri	74
Çizelge 4.6: Güvenirlilik Analizleri	75
Çizelge 4.7: Bölüme Göre Ortalama Farklılıkları	76
Çizelge 4.8: Cinsiyete Göre Ortalama Farklılıkları	77
Çizelge 4.9: Yaş'a Göre Ortalama Farklılıkları	77
Çizelge 4.10: Anne Baba Durumuna Göre Ortalama Farklılıkları	77
Çizelge 4.11: Kardeş Sayısına Göre Ortalama Farklılıkları	78
Çizelge 4.12: Gelire Göre Ortalama Farklılıkları	79
Çizelge 4.13: Arkadaş İlişkinine Göre Ortalama Farklılıkları	80
Çizelge 4.14: Arkadaş Etkinliğine Göre Ortalama Farklılıkları	80
Çizelge 4.15: Katılımcıların Travma Öyküsüne Göre Ortalama Farklılıkları	82
Çizelge 4.16: SL Öfke İle Demografik Özellikler ve Alt Ölçekler Arasındaki Korelasyon Analizi	83
Çizelge 4.17: Öfke İçte İle Demografik Özellikler ve Alt Ölçekler Arasındaki Korelasyon Analizi	85
Çizelge 4.18: Öfke Dışa İle Demografik Özellikler ve Alt Ölçekler Arasındaki Korelasyon Analizi	87
Çizelge 4.19: Öfke Kontrol İle Demografik Özellikler ve Alt Ölçekler Arasındaki Korelasyon Analizi	89
Çizelge 4.20: SL-Öfke İçin Regresyon Sonuçları	92
Çizelge 4.21: Öfke İçte İçin Regresyon Sonuçları	95
Çizelge 4.22: Öfke Dışa İçin Regresyon Sonuçları	99
Çizelge 4.23: Öfke Kontrol İçin Regresyon Sonuçları	102
Çizelge 4.24: Cinsiyetin Bölümlere Göre Dağılımı	103

KISALTMALAR

YİYE II : Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri II
SL ÖFKE : Sürekli Öfke

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE BAĞLANMA STİLLERİNİN DAMGALAMA DAVRANIŞIYLA İLİŞKİSİNİN ÖFKE İFADE TARZI AÇISINDAN İNCELENMESİ

ÖZET

Araştırmada, üniversite öğrencilerinde bağlanma stillerinin damgalama davranışıyla ilişkisinin öfke ifade tarzı açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini İstanbul Aydın Üniversitesi' nin Fen-Edebiyat Fakültesi, Eğitim Fakültesi, Mühendislik Fakültesi ve İktisadi ve İdari bilimler Fakültesi' ne bağlı 6 farklı bölümde (Sosyoloji, Türkçe Öğretmenliği, Sınıf Öğretmenliği, Endüstri Mühendisliği, Yazılım Mühendisliği, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler) okumakta olan 360 gönüllü öğrencilerden oluşmaktadır. Çalışmanın evreni oluşturulurken Tabakalı Örnekleme Tekniği kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak Kişisel Bilgi Formu, Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri II, Damgalama Ölçeği, Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarz Ölçeği kullanılmıştır. Veriler SPSS programıyla bilgisayarda bağımsız örneklem t-testi, ANOVA, regresyon analizi kullanılarak değerlendirilmiştir.

Verilerin istatistiksel analiz sonuçları şöyle özetlenebilir: Kadınların erkeklere oranla daha fazla kaçınmacı bağlanma skoruna sahip oldukları tespit edilmiştir. Öfke İçte alt ölçeğinde cinsiyetin, anlamlı bir fark yarattığı bulunmuştur. Beklenenin aksine erkeklerin kadınlara oranla daha fazla öfke içte skoruna sahip oldukları tespit edilmiştir. Etiketleme, Ayrımcılık ve Dışlama alt ölçeğinde cinsiyetin anlamlı bir fark yarattığı bulunmuştur. Erkeklerin kadınlara oranla daha fazla etiketleme, ayrımcı ve dışlayıcı skora sahip oldukları tespit edilmiştir. Katılımcıların yaşlarının kaygılı bağlanma alt ölçeğinde anlamlı şekilde ayrıştıkları tespit edilmiştir. 18 yaş grubunda bulunanların 20 yaş grubuna oranla daha fazla kaygılı bağlanma skoruna sahip oldukları tespit edilmiştir. Katılımcıların ebeveynlerinin birliktelik durumları kaçınmacı bağlanma alt ölçeğinde anlamlı şekilde ayrıştıkları tespit edilmiştir. Yine beklenenin aksi olarak anne ve babası sağ olup birlikte olanların, anne ve babası sağ olup ayrı olanlardan daha fazla kaçınmacı bağlanma skoruna sahip oldukları tespit edilmiştir. Erken yaşta zorunlu olarak sorumluluk üstlenen kişilerin, sorumluluk üstlenmek zorunda kalmayan kişilere göre; daha yüksek SL-Öfke ve Öfke İçte puanlarına sahip olduğu ve bu farkın anlamlı şekilde her iki grubu da ayrıştırdığı tespit edilmiştir. Geçmiş yaşantısında herhangi bir türde şiddete maruz kalanların, şiddet mağduru olmayanlara göre daha yüksek Kaygılı Bağlanma ve SL-Öfkeye sahip olduğu ve bu farkın anlamlı şekilde iki grubu ayrıştırdığı tespit edilmiştir. Şaşılabacak başka bir tespit ise cinsel kimliği nedeniyle tepki gören kişilerin, tepki görmeyenlere göre daha yüksek Ayrımcılık Dışlamaya sahip olduğu ve bu farkın anlamlı şekilde iki grubu ayrıştırmasıdır. Ayrıca yapılan çalışmada SL Öfke' yi yordayan dört değişken bulunmaktadır. En güçlü yordayıcı değişkenler sırasıyla öfke dışa, anne eğitim seviyesi, öfke içte ve öfke kontroldür. Öfke İçte' yi yordayan en önemli değişkenler sırasıyla kaygılı bağlanma, sürekli öfke, cinsel kimliğe gösterilen tepki, ani kayıp ve öfkenin dışa yansıtılmasıdır. Öfke Dışa' yı yordayan en önemli değişkenler aile gelirinin düşüklüğü, sürekli öfke, öfke içte ve düşük öfke kontroldür.

Öfke Kontrol' ünü yordayan en önemli değişkenler ise sürekli öfke ve öfke dışı değerlerinin düşük olmasıdır.

Anahtar Kelimeler: *Bağlanma, Damgalama, Öfke*

ANALYSIS OF RELATIONSHIP BETWEEN ATTACHMENT STYLES AND STIGMATIZATION BEHAVIORS IN COLLEGE STUDENTS IN TERMS OF ANGER EXPRESSION STYLE

ABSTRACT

In this study, it is aimed to examine the relation of attachment styles in college students with stigmatization behavior in terms of anger expression style. The research sample consists of 360 volunteering students in 6 different departments (Sociology, Turkish Language Teaching, Primary School Teaching, Industrial Engineering, Software Engineering, Political Science and International Relations) of the Faculty of Science and Letters, the Faculty of Education, the Faculty of Engineering, and the Faculty of Economics and Administrative Sciences at Istanbul Aydın University. Stratified Sampling Method was used in creating the study's universe. Personal Information Form, Experiences in Close Relationships Scale II, Stigma Scale, Trait Anger and Anger Expression Scale were used as data collection tools. Data were evaluated on the SPSS program using independent sample t-test, ANOVA, and regression analysis.

The statistical analysis results of the data can be summarized as follows: It has been found that women have more avoidant attachment scores than men. It was found that Anger-In subscale, gender makes a significant difference. It has been found that men have higher anger-in scores than women. In the Labeling, Discrimination and Exclusion subscale, gender shows a significant difference. It has been found that men have higher labeling, discriminatory and exclusionary scores scales than women. It has been found that participants' ages differ significantly in the anxious attachment subscale. It has been found that those in the 18-age group have higher anxious attachment scores than those in the 20-age group. It has been found that the association status of the participants' parents significantly differs in the avoidant attachment subscale. It has also been found that, contrary to what is expected, participants whose parents are alive and live together have higher avoidant attachment scores than those with parents who are alive and separated. According to those who had been obliged to take responsibility at an early age, have higher scores for SL-Anger and Trait Anger, and that this difference significantly differentiated the two groups. It has been found that those who have experienced any type of violence in the past have higher Anxious Attachment and Trait Anger than those who have not been victims of violence, and this difference significantly differentiates the two groups. Another surprising finding is that those who responded because of their sexual identity have a higher Discrimination-Exclusion than those who did not, and this difference significantly differentiated the two groups. There are also four variables to predict Trait Anger in the study. The strongest predictor variables are anger-out, maternal education level, anger-in and anger control respectively. The most important variables which determine Anger-In are anxious attachment, trait anger, reaction to sexual identity, sudden loss and outward reflection of the anger. The most important variables which predict Anger-Out are low family income, trait

anger, anger-in and low anger control. The most important variables that predict anger control are the low level of trait anger and anger-out.

Keywords: *Attachment, Stigmatization, Anger*

1. GİRİŞ

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın amacı ve önemi, problem durumu, varsayımlar, sınırlılıklar ve tanımlara yer verilmiştir.

1.1 Araştırmanın Amacı ve Önemi

Binlerce yıllık tarihi boyunca insanlık çeşitli gelişmelere, buluşlara, ahlaki ve hukuksal modernleşmelere vesile olduğu gibi savaşlara, katliamlara, zorbalıklara da sebep olmuştur. Bütün erdemli vasıfları atfettiğimiz, özünde masum olarak gördüğümüz, sevginin bedenleşmiş hali olan insan nasıl olur da bir canavara dönüşüp daha önce hiç görmediği, kendisine zararı olmayan bir insanın canını yakabilir (Posta gazetesi, 2017), üstün Alman ırkı fantezileri uğruna (Hitler, 2002) toplumu bölüp kitlesel katliamlara sebep olabilir? İçsel hangi dinamik bir Sırp'a Boşnak komşusunu öldürtebilir (Volkan, 2012)? Her Kürt'ün terörist, her Alevi'nin dinsiz, her Sünni'nin yobaz, her kadının aptal, her erkeğin kaba, her eşcinselin sapık olduğuna dair inançlara neden ihtiyaç duyarız? Bütün bunlara sebep olan şey yönünü şaşırılmış bir öfke olabilir mi? Eğer öyleyse öfke neden yönünü şaşırır? Öfkeyi yönetmek insanın iradesini aşan bir şey midir? Öfke nerede başlar ve ne zaman zarar verici hale döner?

İnsandaki yıkıcılığın nedenlerini anlamak adına yapılan birçok çalışma bizi çocukluk yaşantısına götürmektedir. Peki, öfke çocukluk yaşantısının neresinde başlar? Freud haz ve saldırganlığın doğumla gelen içgüdüler olduğunu söyler. Bebek emer ve haz alır. Bu doyum onun hayatta kalmasını sağlar. Buna zıt bir pencere olarak da Freud insanın yokluk haline dönme isteği olduğunu ve bununda saldırganlık dürtülerine neden olduğunu ifade eder. Kişi kendini yok etmeye dair olan saldırgan dürtülerini başkalarına çevirir (Geçtan, 1995). Klein (2012) ilk öfkenin anne memesine ulaşamayınca başladığını ifade eder. Anneyi kendinden ayrı bir nesne olarak algılayamayan bebek haz nesnesine istediği zaman ulaşamadığında öfkelenir.

Neredeyse dünyada yaşamını sürdürebilmek için bir başkasının bakımına ihtiyaç duyan tek canlı insan yavrusudur. Biyolojik devamlılığı için anneye bağımlıdır

(Masterson, 2008). Bebek hayatta kalmak için annesinden sadece süt emmez, annesinin tüm benliğini içine alır ve onunla bir özdeşim kurar. Annesinin gözüyle kendisine bakar. Annenin veya ilk bakım veren kişinin bebeğine yeteri kadar iyi ebeveyn olamaması, ona verdiği duyguda yoğun değersizlik ve sevgisizlik olması da öfkenin temelini oluşturan bir başka neden olabilmektedir. Hissedilen bu öfkenin ağırlığıyla mücadele etmek veya bu öfkenin, muhtaç olunan ebeveyne çevrilmesi zor olduğundan çoğunlukla öteki olarak tanımlanan birine döndürülebilmektedir (Kernberg, 2014).

Gruen (2016) ise öfkenin ve başkasına acı çektirme isteğinin çocukken karşılanamayan gerçek sevgi ihtiyacından kaynaklandığını ifade etmektedir. Yeterli sevgiyi alamayan çocuk bir süre sonra kendine yabancılaşır ve bu yabancılaşmada yoğun bir öfkeye sebep olur. Muhtaç olmak, acizlik, yalnızlık hislerinin ağırlığı, insanı özüne daha fazla yabancılaştırır ve insan, maskelenmiş ideallerle donatılmış bir saldırganı dönebilir. Bu öfkenin ve nefretin bir yabancıya, “öteki” ne dönmesi insanoğlunun en ilkel ve pratik yöntemlerinden biri haline gelmektedir.

Utanç kaynağı, kabul edilemez, tehlikeli olarak damgalamamızı (Aker ve ark., 2007) ve damgaladığımız bireylere içsel tüm öfkemizi yönlendirmemizi çevresel etmenlerden bağımsız düşünebilir miyiz? Kültürün bir parçası olan insan, başkalarını tanımlarken, hayatını kurgularken, içinde yaşadığı toplumdan bağımsız değildir (Kağıtçıbaşı, 2000). Hayatta nasıl kalacağını, yaşadığı olaylara karşı nasıl tepki göstereceğini aile ortamında öğrenir. Engellendiğinde öfke krizi geçiren bir babayı, insanların arkasından dedikodu eden bir anneyi gören çocuğunda saldırganlık ve önyargı eğilimlerinin olma ihtimali azımsanmayacak kadar yüksektir (Atkinson ve ark., 1999).

Peki ya bütün kötücül duygularımızı yönlendirdiğimiz, dışladığımız veya saldırdığımız ötekini kalıtsal aile travmalarımızın etkisiyle algılıyor olabilir miyiz? İnsan, ağır ve çözümlenememiş travmatik anılarını bilinçdışına atar ve çoğunlukla bu anıları hatırlamaz veya hatırlamak istemez. Sadece kişisel yaşadığımız şeyler değil, tıpkı biyolojik yapı gibi çözümlenmemiş aile travmalarında kalıtsal yolla bilinçdışımıza miras kalır. Bu hatıraları sanki bize aitmiş gibi hissederiz. Yıllar önce işlenmiş bir suçun bedelini ödeyebilir veya atalarımızın uğradığı mağduriyetin intikamını almaya çalışabiliriz (Wolynn, 2016).

Dicks (1950), siyasi ideoloji ve kişilik yapısı arasındaki ilişkiyi incelemek amacı ile yaptığı araştırmasında Alman savaş tutsakları ile çalışmıştır. Tutsakları kendi hazırladığı ölçütlere göre beş kategoriye ayıran “F Skalası” adını verdiği bir ölçek oluşturur. Bu skala; F-1: Fanatik Naziler, F-2: İnançlı Naziler, F-3: Siyasi koşulları pasif şekilde kabullenenler, F-4: Bulunduğu yerden emin olmayıp Hitler’in ekonomik vaatlerinin peşinde olanlar, F-5: Aktif biçimde Hitler’e ve politikalarına karşı çıkanlardan oluşmaktaydı. Dicks ayırdığı bu siyasi kategorilerle sevecenlik ve anne- babayla özdeşleşme gibi kişilik özelliklerinin ilişkilerini anlamaya çalışır. Sonuçlar şöyle çıkar: F-1 ve F-2 kategorisinde yer alanların sevecenliği büyük bir oranda reddettikleri, anneleri ile sevgiye dayalı bir ilişki yaşamadıkları ve bu ihtiyacı bastırma eğiliminde oldukları görülür. F-3 ve F-4 kategorilerinde yer alanların ise otoriter, cezalandırıcı, yüksek itaat isteyen, eleştiriye tamamen kapalı babayla özdeşim kurdukları tespit edilir. En düşük F değerine sahip askerlerin daha sevgi dolu ilişkiler kurabildiği ve Nazi ideolojisine en az teslim olanlar oldukları görülmüştür. Anne ile sevgi dolu deneyimler yaşamış kişilerin sadist ideolojilerden daha uzak durmaya çalıştığı tespit edilmiştir (Akt. Gruen, 2016).

İlk nesne ilişkileri olarak tanımladığımız, bebeğin anne ve babasıyla kurduğu diyalog, duygu ve sevgi alışverişinin kalitesi hem birey hakkında hem de içinde yaşadığı toplum hakkında bize bilgiler verebilmektedir. Bowlby (2012b) ulaşılabilir, sevgi dolu, bebeğinin ihtiyaçlarına karşı duyarlı, destekleyici, davranışlarında tutarlı anne veya babanın varlığında, anne-baba ve çocuk arasında güvenli bir bağın oluştuğunu ifade eder. Güvenli bağlanmayı sağlayan kişiler çevrelerindeki insanlarla sıcak yakın ilişkiler kurabilmekte, ruhsal ve duygusal açıdan sağlıklı ve dengeli bir tutum sergileyebilmekte, sosyal problemleri çözmede beceri geliştirebilmiş, duyguları anlamada ve vicdani boyutta davranışlarını kontrol edebilen bireylerdir (Thompson, 2006).

İhtiyaç hissettiğinde yanında bulamadığı, gerçek sevgiden mahrum, davranışlarında tutarsız ellerde yetişmiş insanlar ise ebeveynleriyle güvensiz bağlar kurarlar ve bu yapısı bozulmuş bağlanma ömür boyu kendini tekrar eder (Bowlby, 2013). Güvensiz bağlanmanın sonucu ise öfkeli, saldırgan, huzursuz, sosyal izolasyona açık, sorumluluklara karşı duyarsız nesillerdir (Soysal ve ark., 2005).

Bu bağlamda araştırmanın amacı üniversite öğrencilerinin bağlanma stilleri ile damgalama davranışı arasındaki ilişkinin, sürekli öfke ve öfke ifade tarzına etkisini ortaya koymaktır.

1.2 Problem Durumu

Gelişmişlik düzeyi ve inançlardan bağımsız bir şekilde dünden bugüne bütün toplumlarda evrensel bir damgalama probleminin var olduğu gözlenmektedir. Bir ötekinin varlığını kabul etmek veya var olan imkânların kullanım hakkını başkalarıyla paylaşmak, insanoğlunun zorlandığı konulardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Genetik alt yapısı olarak insanda kendine benzeyene yakın olma, kendine benzemeyeni de tehlikeli göme eğilimi mevcutken bu damgalama probleminin ne boyutta aşılabileceği de araştırmalara konu olmuş başka bir problemdir. İşte tam bu evrede araştırmamıza da konu olan ve yine insanın genetik alt yapısında var olan bağlanma ilişkileri incelemeye alınmıştır. İnsanın kendine ve başkalarına dair fikirlerinin oluşumu, onun anne ve babasıyla kurduğu etkileşime bağlı olarak gelişmektedir. Bağlanmada kişinin kendine ve ötekine dair tanımlamaları onun güvenli veya güvensiz bağlanma geliştirmesiyle yakından ilişkili olduğu gözlenmiştir. Yapılan çalışmalar, erken dönem yaşantılarının doğrudan etki alanı olan duyguların, davranışların yönünü kuvvetli bir şekilde etkilediğini ortaya koymaktadır. Öfke duygusu özelinde baktığımızda; öfkenin gerek anne ve babayla kurulan güvensiz bağlanmada, gerekse öteki olarak algılanan başkalarına karşı saldırgan davranışlarda etkisi oldukça yoğun görünmektedir. Çalışmamızda, damgalama eğiliminin ve güvensiz bağlanma sistemlerinin, sürekli öfkeli olma hali ve öfkeyi ifade etme biçimleri ile ilişkisine cevap aranmıştır.

1.2.1 Problem cümlesi

- Bu araştırmanın problem cümlesi: Üniversite öğrencilerinde, damgalama eğilimlerindeki artış ile güvensiz veya güvenli bağlanma örüntülerinin, sürekli öfkeli olma düzeyleri ve öfkeyi ifade etme biçimleri arasında herhangi bir ilişki var mıdır?
- Hipotez: Üniversite öğrencilerinde, damgalama eğilimlerindeki artış ile bağlanma örüntülerinin, sürekli öfkeli olmaları ve öfkelerini ifade etmek biçimleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

1.2.2 Alt problemler

- Alt problem 1: Üniversite öğrencilerinin öğrenim görmekte oldukları bölüm değişkenine göre YİYE II, Damgalama, SL Öfke-Öfke İfade Tarzı Ölçeklerinin alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- Hipotez 1: Üniversite öğrencilerinin öğrenim görmekte oldukları bölüm değişkenine göre YİYE II, Damgalama, SL Öfke-Öfke İfade Tarzı Ölçeklerinin alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark yoktur.
- Alt problem 2: Üniversite öğrencilerinin cinsiyet değişkenine göre YİYE II, Damgalama, SL Öfke-Öfke İfade Tarzı Ölçeklerinin alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- Hipotez 2: Üniversite öğrencilerinin cinsiyet değişkenine göre YİYE II, Damgalama Ölçekleri alta boyutlarından aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık yoktur fakat SL Öfke-Öfke İfade Tarzı Ölçeğinin alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark vardır.
- Alt problem 3: Üniversite öğrencilerinin yaş değişkenine göre YİYE II, Damgalama, SL Öfke-Öfke İfade Tarzı Ölçeklerinin alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- Hipotez 3: Üniversite öğrencilerinin yaş değişkenine göre YİYE II ve Damgalama Ölçeğinin alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark yoktur fakat SL Öfke-Öfke İfade Tarzı Ölçeğinin alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark vardır.
- Alt problem 4: Üniversite öğrencilerinin anne baba durumu değişkenine göre YİYE II, Damgalama, SL Öfke-Öfke İfade Tarzı Ölçeklerinin alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- Hipotez 4: Üniversite öğrencilerinin anne baba durumu değişkenine göre YİYE II, Damgalama, SL Öfke-Öfke İfade Tarzı Ölçeklerinin alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark vardır.

- Alt problem 5: Üniversite öğrencilerinin kardeş sayısı değişkenine göre YİYE II, Damgalama, SL Öfke-Öfke İfade Tarzı Ölçeklerinin alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- Hipotez 5: Üniversite öğrencilerinin kardeş sayısı değişkenine göre YİYE II, Damgalama, SL Öfke-Öfke İfade Tarzı Ölçeklerinin alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark vardır.
- Alt problem 6: Üniversite öğrencilerinin gelir değişkenine göre YİYE II, Damgalama, SL Öfke-Öfke İfade Tarzı Ölçeklerinin alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- Hipotez 6: Üniversite öğrencilerinin gelir değişkenine göre YİYE II, Damgalama, SL Öfke-Öfke İfade Tarzı Ölçeklerinin alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark vardır.
- Alt problem 7: Üniversite öğrencilerinin arkadaş ilişkisi değişkenine göre YİYE II, Damgalama, SL Öfke-Öfke İfade Tarzı Ölçeklerinin alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- Hipotez 7: Üniversite öğrencilerinin arkadaş ilişkisi değişkenine göre YİYE II, Damgalama, SL Öfke-Öfke İfade Tarzı Ölçeklerinin alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark vardır.
- Alt problem 8: Üniversite öğrencilerinin arkadaşla yapılan etkinlik değişkenine göre YİYE II, Damgalama, SL Öfke-Öfke İfade Tarzı Ölçeklerinin alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- Hipotez 8: Üniversite öğrencilerinin arkadaşla yapılan etkinlik değişkenine göre YİYE II, Damgalama, SL Öfke-Öfke İfade Tarzı Ölçeklerinin alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark yoktur.
- Alt problem 9: Üniversite öğrencilerinin kişisel travma öyküleri ile YİYE II, Damgalama, SL Öfke-Öfke İfade Tarzı Ölçeklerinin alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- Hipotez 9: Üniversite öğrencilerinin kişisel travma öyküleri ile YİYE II, Damgalama, SL Öfke-Öfke İfade Tarzı Ölçeklerinin alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark vardır.

- Alt problem 10: Üniversite öğrencilerinin sosyo-demografik özellikler, kişisel travma öyküleri, bağlanma yaşantıları ve damgalama davranışları ile SL Öfke-Öfke İfade Tarzı Ölçeği alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Hipotez 10: Üniversite öğrencilerinin sosyo-demografik özellikler, kişisel travma öyküleri, bağlanma yaşantıları ve damgalama davranışları ile SL Öfke-Öfke İfade Tarzı Ölçeği alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

1.3 Varsayımlar

Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri II, Damgalama Ölçeği, Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği geçerliği ve güvenilirliği uzman kişilerce test edilmiş ölçeklerdir. Kullanılan bu ölçeklerin, ölçülmesi amaçlanan değişkenleri ölçtükleri varsayılmıştır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin evreni kapsayacak niteliktedir. Ayrıca katılımcıların sorulara yansız ve içten cevap verdikleri varsayılmıştır.

Ölçekler gönüllü katılımcılara uygulanmıştır.

1.4 Sınırlılıklar

Araştırma 2017-2018 eğitim öğretim yılında İstanbul Aydın Üniversitesinin çeşitli bölümlerinde öğrenim görmekte olan 360 öğrencinin katılımıyla sınırlıdır. Kadın, erkek ve trans dengesinin tam oluşturulamaması da sınırlılıkları arasındadır.

Araştırmanın bulguları kullanılan ölçekteki sorulara verilen cevaplarla sınırlıdır.

1.5 Tanımlar

- Bağlanma: Yaşamını devam ettirmek için bir başkasının bakımına muhtaç olan bebeğin annesi veya ilk bakım veren kişi ile kurduğu ve yetişkinlik yaşamında da başka ilişkilerde etkisini gösterecek olan kuvvetli bağa verilen addır (Bowlby, 2012a).
- Damgalama: Kişinin sahip olduğu engeli, cinsiyeti, dini, ırkı gibi özelliklerinden dolayı önyargıyla toplum tarafından dışlanmasına, etiketlenmesine neden olan sözlü veya psikolojik şiddet içeren eylemlerdir.

- Öfke: Engellenme, kısıtlanma, saldırıya uğrama, yoksun bırakılma gibi nedenlerden dolayı hissedilen, bazen kişinin kendisine bazen de başkalarına karşı yönlendirilen, saldırgan ve yıkıcı davranışlara da neden olabilen yoğun bir duygudur (Budak, 2000).

2. LİTERATÜR

2.1 Bağlanma

Dünya yüzeyindeki tüm organizmaların esas amacı hayatta kalmaktır. En basit canlıdan en kompleks yapıya sahip canlıya kadar her varlık, türünün devamlılığı için çaba harcar. Canlılar arasında ki en kompleks yapıya sahip olan insanın hayatta kalma şansı ise etrafındakilerle kurduğu iletişime bağlıdır (Cozolino, 2014). Biyolojik yapısı gereği insan yavrusu yaşamını devam ettirebilmek için kendisine bakım verenlere muhtaçtır (Soysal ve ark., 2005).

Aristo'nun ifade ettiği gibi “insan sosyal bir hayvandır”. Beslenmek, ısınmak, korunmak, temizlenmek gibi yaşamı devam ettirebilecek en temel gereksinimler bir bebeğin kendi başına yapabileceği şeyler değildir. Bu ihtiyaçları karşılayan anne ve baba bunu bir mecburiyet olarak değil karşılıklı tatmin ile yapar (Tüzün ve Sayar, 2006). Annenin yavrusuna karşı gösterdiği sevgi ve ilgi karşısında bebeğinde annesine karşı kendiliğinden sevgi ve minnet hisleri oluşur (Klein, 2012). Bu karşılıklı alışveriş yaşamsal bir içgüdüdür. Doğumdan itibaren benlik bağ kurabileceği bir nesne arar (Fairbairn, 1963).

Sinir sistemi milyonlarca nörondan oluşur ve bu nöronlar sinaptik bağlar sayesinde hayatta kalırlar. Sinaptik bağların oluşumunu sağlayan en temel öğede başkalarıyla etkileşime girmektir. Tersinden okursak ilişki yoksa sinaptik bağ olmaz, sinaptik bağ yoksa nöronlar hayatta kalmaz, nöron yoksa insan ölür. Kayıtlara geçen bazı bilgiler bize bunun ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Yetimhanelerde salgın hastalık nedeniyle gruptan uzaklaştırılarak daha iyi bir bakımla hayatta kalmaları amaçlanan çocuklar mümkün olan en az temasla tedavi edilmeye çalışılmış ve bütün bu tedbirlere rağmen ölümler devam etmiştir. Aksine kurulan etkili iletişimin ve tensel temasın ölüm riskini azalttığı ve yaşam kalitesini arttırdığı görülmüştür (Cozolino, 2014)

İlk etapta bir bağımlılık gibi görünen ve sonrasında karşılıklı yakın olma ihtiyacına dönen bağlanma eğilimi, evrimsel yapıya hizmet eden ve doğuştan gelen bir özelliğe sahiptir (Kesebir ve ark.,2011)

Psikoanalitik kuramcılar bağlanmayı beslenme ile sınırlı tutarlar ve bir bebeğin annesine olan yakınlığını onu doyurmasıyla ilişkilendirirler (Hazan ve Shaver, 1998). Özellikle 1958 yılında Harlow'un öğrencileriyle yaptığı maymun deneyleri beslenme ihtiyacının, bağlanmanın işlevini tek başına açıklayamayacağını ispat etmektedir. Harlow iki farklı düzenek oluşturarak yavru maymunların temel güdülerini anlamaya çalışır. Düzeneklerden bir tanesi demirden rahatsız edici ve süt dolu bir biberondan oluşurken diğer düzenek yumuşak ve rahat bir kumaştan oluşmaktadır. Yavru maymunların öncelikle biberonun olduğu demir düzenekte biraz süt içtiği ve hemen yumuşak kumaşın olduğu düzeneğe geçtiği görülüyor. Yapılan bir başka çalışmada sıcak demir düzenek ve soğuk kumaş düzenek oluşturulmuş. Yavru maymunların bu deneyde ise sıcak demir düzeneği seçtikleri görülmüştür. Harlow yaptığı bu çalışmalarla sadece beslenmenin değil yumuşaklık ve sıcaklığında temel bir ihtiyaç olduğunu göstermektedir (Bowlby 2012a; Öztürk ve Uluşahin, 2016). Yine Harlow bir başka araştırmasında yavru rhesus maymunlarını anneden ayrı sosyal ortamdan izole bir yerde yetiştirmiş ve daha sonra bu maymunların davranışlarını incelediğinde sosyal ilişkilerde yetersiz, içe kapanık, çocuklarına karşı ilgisiz, cinsel olarak donuk olduklarını gözlemlemiştir. Harlow yaptığı bu çalışmalarla anne yoksunluğunun nelere neden olabileceğini de ortaya koymuştur (Öztürk ve Uluşahin, 2016).

Duygusal bağ kurmak yeni doğan bir bebeğin yaşamını devam ettirebilmesi için bir gerekliliktir (Sümer ve Güngör, 1999). Anne ve bebek karşılıklı birbirlerine bakarak güçlü bir iletişim kanalı oluştururlar. Yüz yüze bakarak duygu düzenlemesini etkin hale getirirler. Bu düzenleme anneye bebeğin sinyallerini daha iyi anlaması konusunda yardımcı olurken bebeğinde annesine karşı olan güven duygusunu arttırmasına destek olur (Masterson, 2008). Özellikle stres durumlarında açığa çıkan ve bir bebeğin kendisine bakım verenle yakınlık kurma ihtiyacının ürünü olan bu duygusal alışveriş bağlanma olarak tanımlanmaktadır. Bağlanma sadece çocukluğa özgü olmamakla beraber bu dönemdeki kurulan sağlıklı veya sağlıklı bağlanma şekli ileriki yaşlarda da kendini koruma ve tekrar etme eğilimindedir (Kesebir ve ark., 2011).

2.1.1 Bağlanma kuramı

Psikoanalitik bir kökten gelen Bowlby, bir bebeğin annesine sadece beslenme ihtiyacını karşıladığı için yakın olduğu ve onu sevdiği fikrine karşı çıkararak bağlanma kuramını oluşturur. Bowlby, bağlanma davranışının içgüdüsel bir ihtiyaç olduğunu ve sosyal yaşamı düzenleyen etki gücüne sahip olduğu üzerinde durur (Bowlby, 2012a).

Bowlby ilk araştırmalarını çeşitli nedenlerle annelerinden ayrılıp hastanede veya yuvada kalmak zorunda olan çocuklar üzerinde yapar ve ayrılma anksiyetesinin sırayla üç tepkiye neden olduğunu gözlemler. Annesinden ayrılan ocuk bir müddet hey şeyi protesto eder. Bu karşı çıkış annenin geri gelmesi için yapılır. Ardından umutlu bir bekleyiş olur. Fakat daha sonra annesini gelmeyeceğine dair büyük bir umutsuzluk içine girer ve sosyal hayattan kopmalar meydana gelir (Bowlby, 2012a; Masterson, 2008). Çocukların ayrılmaya karşı gösterdikleri bu yoğun tepkinin kökenini inceleyen Bowlby nesne ilişkileri kuramı ve Darwin’ci görüşü bir araya getirerek yakınlık arama ve ilişki kurmaya dair evrensel bir eğilimin mevcut olduğu fikrini ortaya atar (Bowlby, 1958). Daha güçlü ve zeki biri ile yakın olma ve bu yakınlığı sürdürme isteği bağlanma davranışını ortaya çıkarır (Bowlby, 2012a, 2013). İnsan yavrusu sadece kendisine bakmaya ve korumaya istekli bir yetişkinin varlığında hayatta kalabilir (Bowlby, 1958, 2012a, 2013). Bakmak ve korumaya karşı olan isteği açığa çıkararak bağlanma davranışının iki önemli fonksiyonu vardır:

- Annenin bebeğini dış tehlikelerden korumasını sağlamak,
- Bebeğin yaşamını nasıl devam ettireceğini annesinden öğrenmesi (Bowlby, 2013).

Bağlanma kuramı üç temel ilke üzerine oturur:

- Her yeni doğan bağlanma içgüdüleriyle dünyaya gelir.
- Yakınlık gereksinimi karşılıklıdır. Yani bakım verende bağlanma ihtiyacı içerisindedir.
- Bağlanma deneyimleri dış dünyayı anlamayı ve buna göre bir zihin modeli geliştirmeyi sağlar (Kesebir ve ark.,2011).

Kişinin kendisi ve diğerleri ile ilgili tasarımı ilk bağlanmasının tesiriyle oluşur. Bakım verenin nitelikleri, kim olduğu, nasıl davrandığı, nerede durduğu; bebeğin dış

dünyayı ve kendilik tasarımını olumsuz veya olumlu biçimde algılamasına neden olur. Bağlanma kuramında yerleşen bu algı sistemine “içsel çalışan model” veya “zihinsel temsiller” adı verilmektedir (Çalışır, 2009). Bireyin kurduğu ilk ilişki anneye olur. Bu ilk ilişki de bakım veren, duygusal yakınlık kurabilen, ulaşılabilir, sevgi dolu, bebeğin ihtiyaçlarını görebilen bir yapıya sahipse; bebek kendini değerli ve sevilmeye layık görür. Kendine yönelttiği bu değer dış dünyayı da güvenli bir yer olarak algılamasını sağlar. Eğer bakım veren, sevgisiz, ulaşamaz, bebeğin ihtiyaçlarına karşı duyarsız olursa: bebeğin kendisi ile ilgili tasarımı sevilmeye ve desteklenmeye layık olmadığı şeklinde olacaktır. Aynı şekilde dış dünya da güvenilmez bir yer olarak algılanacaktır (Bowlby, 1973). Birincil bağlanma her ne kadar anneye olsa da bir bebeğin kendisiyle yeteri kadar iletişime geçen babasıyla da bağ kurduğu tespit edilmiştir. Annenin babayı, bebeğin temel bakım ihtiyaçlarına dahil etmesi hem babada hem de çocukta kuvvetli bir bağ oluşturur. Baba ile kurulan bu bağın güvenli olması çocuğun ileri yaşlarında daha özgüvenli ve girişken olmasını sağlar (Soysal ve ark., 2005). Çocuk bu sayede anne ve babasının iki farklı birey olduğunu anlar ve birinin yokluğunda diğer ebeveynle de kendini güvende hisseder. Genellikle çocuklar öz bakım ihtiyaçlarında annelerini, aktif oyunlarda ise babalarını tercih ederler (Kesebir ve ark., 2011).

Bağlanma teorisinin bazı özellikleri şöyle sıralanmaktadır:

- Spesifik olma. Bağlanma davranışı özel olarak seçilen bir veya birkaç kişiye yöneliktir.
- Süre. Bağlanma yaşamın büyük bir bölümünü kapsamaktadır. Ergenlik döneminde bağlanma eğilimi ebeveynlerden arkadaşlara kaysa da çoğu zaman ilk bağlanma şekli kendini tekrar eder.
- Duygusal bağlanma. Bağlanma ilişkisinin kurulması, korunması, bozulması ve yenilenmesi sırasında çok güçlü duygular açığa çıkmaktadır. Aşık olmak, sevmek, yaklaşmak yoğun bir mutluluk duygusu oluştururken ayrılmak, kaybetmek de endişe, üzüntü ve keder gibi duyguları oluşturur.
- Ontojeni. Bağlanma davranışı insan yavrusunun yakınında, onunla uzun süre birlikte olan bireye yönelik gerçekleşen biyolojik bir gelişmenin sonucudur.
- Öğrenme. Bağlanma da temel süreç tanıdık olanın yabancı olandan ayrı olduğunun öğrenilmesidir. Ödül ve cezanın bu tarz bir öğrenmede etkin

olmadığı tespit edilmiştir. Çokça cezalandıran ebeveyne de sağlıksızda olsa bir bağlanma mevcuttur.

- Organizasyon. Bağlanma döngüsü açığa çıkan ihtiyaçlar ve bunlara verilen cevaplar şeklinde bir şema izler. Acıkınca doyurulma, korkunca sakinleştirilme, tehlikedeysen güvenli alan oluşturma gibi eylemler bunlardan bazılarıdır.
- Biyolojik işlev. Bağlanma özellikle memeli türlerde evrimsel bir fonksiyona sahiptir. Olgun olmayan bir canlı yaşamak için bir başkasına bağlanır (Bowlby, 2012a).

Yaşamın ilk yılları bireyin hayatının altın yılları olarak değerlendirilmektedir. Kurulan ilişki örüntüleri yetişkin hayatta da devam etmektedir. Bu evrede güvenli ilişkilerin oluşturulması sonucu oluşan gelişmeler şöyle ifade edilmektedir.

Güvenli bağlanan bireyler daha yakın ilişkiler kurabilmektedirler. Psikolojik iyi olma, duygusal sağlık, öz güven ve ruh sağlığı açısından olumlu göstergelere sahiptirler. Neyin dışsallaştırılıp neyin içselleştirileceğine dair farkındalıkları gelişmiştir. Sosyal problemleri çözmeye, duyguları anlama ve vicdan gelişiminde başarılıdırlar (Thompson, 2006).

Erken dönem de yaşanan güvensiz ilişkiler ise farklı patolojik durumların oluşmasına neden olmaktadır. Güvensiz bağlanan çocukların sinirli, saldırgan, sosyal izolasyona açık, huzursuz, sorumluluklara karşı daha duyarsız, dirençli olma olasılıkları daha yüksek bulunmuştur (Soysal ve ark., 2005).

2.1.2 Gelişim dönemlerine göre bağlanma

Bowlby bağlanmanın “beşikten mezara” kadar insan davranışlarının önemli bir parçası olduğunu ifade eder (Bowlby, 2012a). Erken çocukluk döneminde anne ve babayla kurulan ilişki çocukta zihinsel şemalar oluşmasını sağlar (Bowlby, 2012a, 2013). Bu şemalar bağlanılan kişi ve benliğe ilişkin yargıları ifade etmek için kullanılırlar. Kurulan ilk temel ilişki bu yolla geleceğe aktarılır. Birey zihnindeki “değerli ben” ve “güvenli o” şemalarıyla yakın ilişkileri dizayn eder (Kesebir ve ark., 2011; Soygüt, 2004).

Bağlanmadaki bu davranışsal sistem hemen hemen yaşam boyu bütün ilişkilerde kendini tekrar eder. Sinir sisteminde ki bu öğrenme kolay kolay değişmemektedir (Hazan ve Shaver, 1998). Yapılan araştırmalar yaş düzeyinin bağlanma stiline etki

etmediğini göstermektedir. Cinsiyetin ise kurulan ilişkilerin yönünü belirlemede farklı sonuçları ortaya çıkardığı görülmüştür. Hazan ve Shaver (1998) kaygılı kararsız bağlanma stilinde kadınların yapısal özelliklerinin daha ağır bastığını, kaçınmacı bağlanmada ise erkeklerin yapısal özelliklerinin etkisi görülebileceğini ifade etmektedir. Yapılan bazı araştırmalarda kadın olmanın yardım, koruma ve yakınlık eğilimlerini; erkek olmanın ise çatışma eğilimini arttırdığı bulunmuştur (Doğan ve ark., 2012). Bir başka bakış açısına göre ise biyolojik cinsiyetten ziyade cinsiyet kimliğinin bağlanmanın yönünü etkilediği ifade edilmektedir. Yapılan araştırmada kadınsı özelliğe sahip kadın veya erkeklerin korkulu veya güvenli bağlanma; androjen özelliğe sahip kadın veya erkeklerin ise güvenli bağlanma biçimi geliştirdikleri belirtilmiştir (Çelikkaleli ve Avcı, 2016). Bazı cinsiyet çalışmalarında ise erkek çocukların kız çocuklara göre daha güvenli; kız çocukların ise erkek çocuklara göre daha korkulu bağlanma stiline sahip olduğu gözlenmiştir. Burada anne babanın çocuklarına yaptıkları yüklemenin dışında kültüründe etkisi göz ardı edilmemelidir (Erözkan, 2011). Her ne kadar kalıcılığı yüksekse de bazen yaşanan ciddi olaylar bağlanmanın sistematiğini değiştirebilmektedir (Kesebir ve ark., 2011).

2.1.2.1 Bebeklik ve çocuklukta bağlanma

Bir bebek dünyaya geldiği andan itibaren yaşamak için anneye bağımlıdır (Masterson, 2008). Yeni doğandaki koruyucu ya da bakıcıya yakın olma gereksinimi doğuştan gelen bazı davranışları sergilemesine sebep olur. Aynı şekilde bakım verende bebekteki bu davranışlara kendi davranışlarıyla karşılık verir. Anne ve babanın ilgisi karşısında bebek gülümser. Bunu ödül olarak algılayan ebeveynler bebeklerine daha yakın olurlar. Anne uzaklaştıkça bebek görsel veya fiziksel olarak anneyi takip eder ve yine yakınlığın devamlılığı sürmüştür olur. Bu döngü yavrunun hayatta kalmasına hizmet etmektedir (Hazan ve Shaver,1998). Bir bebek doğuştan getirdiği emme, izleme, gülümseme, ağlama, dokunma gibi davranışların yardımıyla bakım verenle ilişki kurar ve bu davranış örüntüleri, tutarlı ve düzenli bir etkileşimle gelişir. Doğumu takip eden 8-12 hafta arasında bebekler tamamen annesinin uyarılarıyla hareket eder (Bowlby, 1958). Bu evrede anneye bağımlı olan bebek 6.aya kadar uzanan ikinci dönemde bağlanma davranışının ilk sinyallerini verir. Anneyi ayırt etmeye ve dikkatini ona vermeye başlar. Bağlanmanın tam olarak görüldüğü dönem ise bebeğin yaşamının 6-24 ayı arasındadır (Bowlby, 2012a).

Çocuğun bağlanma davranışı iki şekilde gözlemlenir. Birincisi sosyal tepkilerini kendisine bakım veren kişiye yönlendirir. İkincisi bakım veren kişiden ayrılma ve yeniden birleşmeye anlamlı tepki gösterir. Bağlanmanın seyrini etkileyen faktörler olarak ise; annenin sosyal desteği, anne-baba ilişkisi, babanın geleneksel rolü ve kültür sıralanmaktadır (Bowlby, 2013).

Bağlanmada annenin iki önemli davranışı bulunmaktadır: birincisi bebeğin fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarını anlayıp bunlara cevap vermek, ikincisi bebeği gerçek sosyal bir etkileşime sokmak. Sosyal etkileşimi görmezden gelip sadece bakım vermek çocukta sağlıklı bir bağlanmaya neden olabilmektedir (Kavlak ve Şirin, 2009).

Herhangi bir tehlike ve sıkıntı anında yakınlık kurmanın mümkün olduğu tanıdık bir ebeveynin varlığında çocuk, oyunlara katılmak veya çevreyi keşfetmekte kendini yeterince güvende hisseder. Bir bebek sıkıntıda olduğunda ya da korktuğunda yakınlığı korumak ister. Böyle bir anda bakıcı, bir güvence üssü gibi bebeği rahatlatmak için oradadır. Yine bakıcı, bağlanma dışında bebeğin keşif davranışları için ayrılıp geri dönebildiği güvenli bir üs olabilmektedir. Bu bağlamda yakınlığı korumak, güvenli üs ve güvence üssü kavramları bağlanmayı tanımlayan özelliklerdir (Hazan ve Shaver, 1998).

Ainsworth ve arkadaşları “yabancı durum” adını verdikleri deneysel çalışmalarla Bowlby’nin bağlanma kuramını bir tık daha ileri taşıyarak anne ve bebek arasındaki iletişim süreçlerini somut bir hale getirmişlerdir. 12-18 aylık bebekler ve annelerini önce evde kendi doğal ortamlarında gözlemleyerek annelerin bebeklerinin ihtiyaçlarına nasıl cevap verdiklerini incelemişlerdir. Daha sonra oluşturulan laboratuvar ortamında bebeklerin ebeveynlerinden ayrılma ve tekrar birleşme anlarında verdikleri tepkiler üzerine araştırmalar yapmışlardır (Akt. Masterson, 2008). Ayrılma, yabancıyla kalma ve tekrar birleşme eylemleriyle bağlanma duygusu aktifleştirilir ve bebeklerin tepkileriyle somut veriler elde edilmeye çalışılmıştır. Bu gözlemler sonucu üç tipik bağlanma stili tanımlanmıştır: güvenli, kaygılı/kararsız ya da kaygılı/dirençli ve kaçınan (Sümer ve Güngör, 1999).

Güvenli bağlanma stiline sahip çocukların genel özellikleri şöyle gözlemlenmiştir: anne ortamdaki uzaklaşınca bebek kısmen huzursuz olmakta ve anneye yakınlık ve temas aramaktadır. Anneyle tekrar kavuştuğunda ise sakinleşmekte ve tekrar etrafı keşfetmeye devam etmektedir (Sümer ve Güngör, 1999). Güvenli bağlanan

çocuklar stres durumlarında annelerinin her zaman yanlarında olacağına dair kendilerini emin hissederler. Ayrılık onları rahatsız etse de anne geri döndüğünde kolay sakinleşmektedirler (Bowlby, 2012a). Okul öncesi çocukların davranışları incelendiğinde güvenli bağlanan çocukların diğerlerine göre daha öz saygılı, daha çok özgüvenli, duygularını ve isteklerini kontrol etmede daha yetenekli oldukları görülmüştür (Masterson, 2008)

Doğayla en uyumlu bağlanma stili güvenli bağlanmadır. Bu bağlanma stilinde çocuğa destek olan bir ebeveynin varlığı önemlidir. Anne kolay ulaşılabilir, çocuğun sinyallerine karşı duyarlı, çocuk koruma, rahatlık ve yardım aradığında sevgiyle yaklaşabiliyorsa aralarında güvenli bağ oluşur (Bowlby, 2012b). Çocuktan gelen isteklere karşı genelde olumlu tepkiler veren, duyarlı ve davranışlarında tutarlı anneler güvenli bağın oluşmasına katkı sağlar (Sümer ve Güngör, 1999).

Kaygılı/kararsız bağlanma stiline sahip çocuklar; anneleri ayrıldığında yoğun kızgınlık ve kaygı göstererek yabancıyla iletişimi reddetmişlerdir. Anneyle yeniden birleştiğinde ise kolay sakinleşmemiş ve etrafı keşfetmek yerine anneye yapışık kalmayı tercih etmişlerdir (Sümer ve Güngör, 1999). Kaygılı bağlanan çocuklar ihtiyaç hissettiklerinde annelerinin kendilerine cevap verip yardım edeceğine dair emin olmayan çocuklardır. Bu kaygı, ayrılma ve tekrar birleşme zamanlarında çocuğun sakinleşmesini engeller ve çocuk tepkilerinde çok direnç gösterir. Anneye yapışır ve keşfedici davranışlara karşı, kaygı hisseder (Bowlby, 2012a).

Annenin bazen çocuğunun ihtiyaçlarına cevap vermesi bazen de bu konuda duyarsız kalması, hayatın bazı dönemlerinde çocuğundan ayrı kalması ve terk etmeyi bir tehdit unsuru olarak kullanması kaygılı bağlanmanın şekillenmesine sebep olur. Bu belirsizlik çocukta ayrılık kaygısını tetikleyebilir (Bowlby, 2012b). Bakıcının sert, aşırı müdahaleci, tepkilerinde tutarsız, çocukla ilgisini sıklıkla kesintiye uğratan biri olması da kaygılı bağlanmaya neden olabilir (Sümer ve Güngör, 1999).

Kaçınan bağlanma stiline sahip çocuklar; ayrılma anında çok etkilenmemiş görünmekle beraber, yeniden birleşmede annelerine karşı ilgisiz davranıp oyuncaklarıyla meşgul olmuşlardır (Sümer ve Güngör,1999). Çocuk annesinin kendisine destek olacağına karşı son derece güvensizdir (Bowlby, 1958). Şiddetle reddedilmeyi bekler. Hayatını, kimsenin sevgisi ve desteği olmadan yaşamaya çalışır ve ilişki kurmaktan kaçınır (Bowlby, 2012b).

Aşırı ihmalkâr, soğuk, çocuğun bedensel temasından kaçınan ve reddedici annelerin elinde büyüyen çocuklar kaçınmalı bir bağlanma geliştirirler (Sümer ve Güngör, 1999). Sürekli reddetme, kötü muamele veya devamlı bir tedavi merkezinde anneden ayrı kalmak kaçınmalı bağlanmayı çok daha fazla derinleştirmektedir. Bu bağlanma stiline uzun süreli etkileri öz bakımında yetersizlik ve sürekli suç işlemeye varan kişilik bozukluklarına neden olabilmektedir (Bowlby, 2012b)

Güvenli, kaygılı ve kaçınan bağlanma stillerine Mail ve Solomon tarafından bir dördüncü olarak dağınık (dezorganize) bağlanma örüntüsü eklenmiştir. Dağınık bağlanma geliştiren bireylerin stresle başa çıkabildikleri organize bir davranışları yoktur, bazen donup kalma ya da hareketlerde yavaşlama olabilmektedir. Bu çocukların annelerinin fiziksel tacizde bulunan, ihmalkâr, psikiyatrik hastalıkları olan, kendi bağlanmalarında sorunlar yaşamış bireyler oldukları gözlenmiştir (Akt. Kesebir ve ark. 2011). Ainsworth, Hazan ve Shaver' in üçlü bağlanma modelinde kaçınmalı bağlanma kavramı, Bartholomew ve Horowitz' in geliştirdiği dördü bağlanma modelinde iki ayrı stil olarak değerlendirilir. Bunlar korkulu ve kayıtsız modellerdir. Korkulu modelde olumsuz benlik ve başkaları anlayışı hâkimken, kayıtsız modelde olumlu benlik ve olumsuz başkaları düşüncesi hâkimdir (Sümer ve Güngör, 1999).

Herhangi bir nedenden dolayı annelerinden ayrılmak zorunda olan bebeklerde; gelişimin yavaşladığı ya da durduğu, yemek yemeğe karşı isteksiz oldukları, sosyal ortamlardan uzaklaştıkları ve yüzlerinde üzüntülü bir ifade taşıdıkları belirtilmiştir. Aynı zamanda annesinden ayrılan bebeğin kalp atış hızının yükseldiği ve nörolojik sistemlerin işleyişinde farklılıklar olduğu tespit edilmiştir (Kesebir ve ark. 2011)

2.1.2.2 Ergenlikte bağlanma

Bağlanma davranışı sadece çocuklukla sınırlı değildir. Yoğunluğu değişse de kaygı ve stres anında ergenlerde ve yetişkinlerde de bağlanma ihtiyacı görülür (Bowlby, 2012b).

Bir insanın bireyleşme sürecinde iki önemli dönem vardır: birincisi iki üç yaş, ikincisi ergenlik çağı (Aslan ve Güven, 2010). Ergenlik bir geçiş dönemidir. Bu geçiş döneminde hem fiziksel hem de ruhsal birçok değişim olur. Bağlanma duygusu bu değişimle baş etmesinde ergene yardımcı olur. Anne ve babaya duyulan bağlılık yön değiştirmeye başlar. Ebeveynlere olan bağlanma zayıflar ve arkadaşlara yönelir. Bu yön

değişikliği ergenin, anne ve babasına olan ihtiyacını tamamen ortadan kaldırmaz. Yaşamın hemen hemen bütün evrelerinde yoğunluğu giderek azalsa da anne ve baba ile kurulan bağın devamlılığı sağlıklı bir gelişim olarak görülmektedir (Morsünbül ve Çok, 2011).

Yeni doğan bebek annesinin sıcaklığı ve koruyuculuğu ile büyümeye başlar. Çocukluk döneminde bu yakınlık hem anneye hem de arkadaşlara yönelik olur. Ergenlik ve yetişkinlikte ise bağlanma ya romantik bir eşe ya da sıkı bir dosta yöneliktir (Erözkan, 2004).

Genç, olabildiğince kendi ayakları üzerinde durabilen özgür bir birey olarak var olmak ister. Bu özgürlük isteği onu yeni bağlanma biçimine doğru yönlendirir. Bu yeni bağlanma biçimi, gelecekte gencin eşi ve çocuklarıyla kuracağı ilişkinin temellerini oluşturur. Her ne kadar genç birey bağımsız olsa da ihtiyaç hissettiğinde anne ve babasının yanında olduğunu hissetmek ister. Bağlanmanın romantik ve uzun süreli ilişkilere kaymasının bir başka önemli noktası türün devamlılığını sağlamaya yönelik içgüdüsel eğilimdir (Lee, 2017).

Çocuklukta ebeveynlere yönelik olan bağlanma gençlikte arkadaş ve romantik bir eşe kaymış olsa da stil olarak değişiklik göstermemektedir. Oluşturulan ilk zihinsel şemalar gençte de devreye girer ve bir ötekini bu şemalarla anlamlandırır. Güvenli bağlanma stiline sahip çocuklar büyüdüklerinde aynı sistemi devam ettirirler. Güvenli bağlanan gençler ailesi ve arkadaşlarıyla daha uyumlu, sosyal problemlerin üstesinden gelebilen bireyler olurlar. Güvensiz bağlanma stiline sahip gençler ise uyumda problem yaşar, duygularını düzenlemekte beceriksizdirler ve stres durumlarıyla başa çıkmakta zorlanırlar (Kesebir ve ark., 2011).

Anneye sağlıklı olarak bağlanan bireylerin arkadaş ilişkilerinde daha sağlıklı oldukları tespit edilmiştir (Doğan ve ark., 2012). Anne ve babanın destekleyici olması, ihtiyaç duyulduğunda ulaşılabilir olması, ergenlik dönemindeki bir gencin arkadaşlarıyla daha etkili iletişim kurabilmesine olanak sağlamaktadır (Lieberman ve ark., 1999). Sağlıklı bağlanan genç aynı zamanda duygularını daha rahat ifade etmekte ve daha az çatışma yaşamaktadır (Ducharme ve ark., 2002).

Yapılan araştırmalarda annesi başkalarıyla sağlıklı ilişkiler kuran ve evliliğini kaliteli yürüten ebeveynlere sahip gençlerin, başkalarıyla daha rahat duygusal bağ kurduğu ve güvenli bağlanma yaşadıkları görülmüştür (Markiewicz ve ark., 2001). Yine

ebeveynleri birlikte olan gençlerin de arkadaş ilişkilerinde daha yakın bağlar kurabildikleri tespit edilmiştir (Doğan ve ark., 2012). Yüksek evlilik çatışması yaşanan ailelerde büyüyen gençlerin, düşük evlilik çatışması yaşanan ailelerde büyüyen gençlere oranla daha korkulu bağlanma geliştirdikleri, anne ve babaları tarafından daha az kabul gördükleri tespit edilmiştir (Şirvanlı-Özen, 2004). Sardoğan ve arkadaşlarının (2007), yapmış oldukları bir başka çalışmada ise hem yüksek evlilik çatışması yaşanan ailelerde yetişen gençlerin hem de boşanmış ailelerde büyüyen gençlerin daha fazla güvensiz bağlanma geliştirdikleri, kendilerini suçlama eğilimlerinin yüksek olduğu, kendilerini tehdit altında hissettikleri sonucuna ulaşılmıştır.

2.1.2.3 Yetişkinlikte bağlanma

Yetişkinlikteki bağlanma, çocukluk, ergenlik ve gençlikteki bağlanma davranışlarının bir devamı olarak hareket eder (Bowlby, 2013). Erken dönemde anne ile kurulan bağlanma ilişkisi, yetişkinlik döneminde diğer insanlarla kurulan bağlanmanın bir provası niteliğindedir (Tüzün ve Sayar, 2006). Psikoanalitik kuramda sevgili seçimini etkileyen bilinçdışı süreçlerde anne ve babaya benzer niteliklerin arandığı ifade edilmektedir. Zihin her zaman tanıdık olana daha fazla yönelir ve bundan dolayı çocukken hafızaya yazılan karakterlere benzer nitelikte insanlar yetişkin hayatında bireye daha çekici gelmektedir (Klein, 2012).

Çocukluk bağlanması yetişkinliğe evirildiğinde birtakım farklılıklar oluşmaktadır. İlk olarak; çocuk bağlandığı kişide bakım ve güvenlik ihtiyaçlarını doyurur ve bu tek taraflıdır. Anne bakım veren ama bakım almayan konumdadır. Yetişkin bağlanmasında ise karşılıklı bir bakım ve koruma vardır. Diğer bir fark; çocuklukta bağlanılan figür anne ve baba iken yetişkinlikte bir arkadaş ya da cinsel bir ortaktır. Çocuklukta bakım ve koruma ön plandayken yetişkinlikte bunlara birde cinsellik eklenir (Hazan ve Shaver, 1998).

Weiss erişkinlikteki bağlanma ile çocuklukta bağlanma arasında üç fark olduğundan bahseder. Birincisi; çocuklukta bağlanma bakım veren ve bakım alan arasında olurken yetişkinlikteki bağlanma eşler arasında gerçekleşir. İkincisi; çocuklukta bağlanma davranışı daha yoğundur ve bağlanmadaki yoğunluk çocuğun diğer davranış sistemlerini de etkiler. Yetişkinlikte böyle bir etkide söz edilmez. Son olarak yetişkin bağlanması genellikle cinsel ilişki içerir (Akt. Kesebir ve ark. 2011)

Bağlanma kuramının temel sayılıları arasında yakınlığı korumak bir ihtiyaç olarak görülür. Bebeklikte tehlikelerden korunmak için anne ve babayı güvenli bir sığınak olarak görmek yakınlığı devam ettiren bir olgudur. Yetişkin yaşamında bireyleri birbirine yakınlaştıran ilk şey cinsel çekim gücü olsa da ilişkinin devamında bireyler birbirlerine rahatlık ve güven vermiyorlarsa bir süre sonra karşılıklı kopma veya doyumsuzluklar yaşanabilmektedir. Eşlerin birbirlerine duygusal destek sağlayabilmeleri ve birbirleri için güvenli bir sığınak olabilmeleri bağlanmayı kuvvetlendirir (Hazan ve Shaver, 1998).

2.1.3 Dörtlü bağlanma modeli

Bartholomew ve Horowitz, Bowlby'nin bağlanma kuramını temel alarak kişinin kendisi ve başkalarıyla ilgili zihinsel modelini, olumlu ve olumsuz olarak ayırıp Dörtlü Bağlanma Modeli' ni geliştirmiştir (Akt. Çalışır, 2009). Bireyin kendine dair olumsuz veya olumlu algısıyla başkalarına dair olumsuz veya olumlu algısı baz alınarak dört kategori belirlenmiştir. Tanımlanan bu dört bağlanma sisteminde ilki güvenli bağlanma biçimidir.

Güvenli bağlanma biçimi gösteren bireyler; kendilerini değerli hisseder ve sevebilir olduğunu düşünür. Aynı zamanda başkalarının da duyarlı, kabul edici ve güvenilir olduğuna dair inancı vardır (Bowlby, 1958). Güvenli bağlanan bireylerin öz saygıları yüksektir, öz yeterlilikleri gelişmiştir ve yakınlık kurmaktan rahatsız olmazlar (Çalışır, 2009). Hem kendilerine hem de başkalarına karşı olumlu fikirleri vardır. Zor zamanlarında yardım edecek birilerinin var olacağına inanır. Duygularını ifade etmede rahattır (Kesebir ve ark., 2011).

Saplantılı bağlanma biçimine sahip bireyler; kendilerini negatif, başkalarını pozitif değerlendirme döngüsünün içine girerler. Yoğun değersizlik duygularına sahiptirler. Öz güvenleri azdır. Devamlı başkalarından destek beklerler ama bu desteği güzel değerlendiremezler (Erözkan, 2004). Başkalarıyla yakın ilişkide olmayı isterler fazla yapışkan birliktelik yaşadıkları için etrafındaki insanları uzaklaştırırlar (Çalışır, 2009). Saplantılı bağlanan bireylerin ebeveynlerinin, duyarsız ve tutarsız davranışlar sergiledikleri ifade edilmektedir (Soygüt, 2004).

Korkulu bağlanma biçimine sahip bireyler; kendilerine sevmeye layık olmayan, değersiz bireyler olarak gördükleri gibi başkalarını da güvenilmez olarak algırlar. Yakınlık kurmaktan uzak durarak başkaları tarafından reddedilmeye karşı kendilerini

korurlar (Bowlby, 1958). Korku düzeyi yüksek, öz güveni az ve çekingen bireyler olabilirler. Korkulu bağlanma stiline sahip bireylerin ebeveynlerinin reddedici ve aşırı aşağılayıcı olduğu belirtilmiştir (Soygüt, 2004).

Kayıtsız bağlanma biçimine sahip bireyler; kendilerini değerli ve sevilmeye layık bireyler olarak algırlar fakat onların gözünde başkaları güvenilmezdir. Hayal kırıklığı yaşamamak için yakın ilişkilerden uzak dururlar. İncinmemek için herkesten bağımsız olmayı tercih ederler (Bowlby, 1958). Yakın ilişkilerden uzak durmayı problemle başa çıkma stratejisi olarak kullanırlar (Kesebir ve ark., 2011). Olumlu benlik algılarını devam ettirmek için ise bağımsız ve güçlü olmaya çalışırlar (Çalışır, 2009).

Dörtlü Bağlanma Modelini şöyle özetleyebiliriz:

Güvenli bağlanma stili; değerli, sevilebilir olumlu benlik algısı ve güvenli, kabul edici olumlu başkaları algısı birleşiminden oluşur.

Saplantılı bağlanma stili; değersiz, sevilmeye layık olmayan olumsuz benlik algısı ve güvenilir, destekleyici olumlu başkaları algısı birleşiminden oluşur.

Korkulu bağlanma stili; değersiz, sevilmeye layık olmayan olumsuz benlik algısı ve güvenilmez, reddedici, incitici olumsuz başkaları algısı birleşiminden oluşur.

Kayıtsız bağlanma stili; sevilmeye layık, değerli olumlu benlik algısı ve güvenilmez, reddedici, incitici olumsuz başkaları algısı birleşiminden oluşur (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

2.1.4 Bağlanma kuramı ile ilgili yapılmış çalışmalar

Bağlanma kuramıyla ilgili gerek yurtiçinde gerekse yurtdışında yapılmış birçok çalışma mevcuttur. Seçilen araştırmalar genel anlamda literatürü destekler özellikle seçilmiştir.

Akbağ ve İmamoğlu (2010), cinsiyet ve bağlanma stillerinin, utanç ve suçluluk duyguları üzerindeki etkisini inceledikleri çalışmalarını 360 katılımcıyla gerçekleştirmişlerdir. Yapılan çalışmada güvenli ve kayıtsız bağlanan bireylerin daha az utanç duygusu yaşadıkları tespit edilmiştir. Olumlu benlik algısının utanç yaşama eğilimini azalttığı düşünülmektedir. Suçluluk duygusunda ise kayıtsız bağlanma arttıkça suçluluk duygusunun azaldığı görülmüştür. Kayıtsız bağlanma stiline sahip bireylerin olumlu kendileri, olumsuz başkaları modelini benimsemiş olmalarının

suçluluk duygusu hissetme eğilimlerinin düşük olması ile ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Batıgün ve Büyükşahin (2008) aleksitiminin psikolojik belirtiler ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarına 300 kişi katılmıştır. Kaçınmacı ve kaygılı bağlanma stiline sahip bireylerin hem psikolojik belirtileri hem de aleksitimi düzeyleri yüksek bulunmuştur.

İlhan (2012), Gazi Üniversitesinde 188 katılımcı ile yaptığı çalışmada güvenli bağlanma stiline sahip bireylerin yalnızlık hissini daha az yaşadıkları, korkulu bağlanma stiline sahip bireylerin ise kendileri daha fazla yalnız hissettikleri tespit edilmiştir.

Oktay ve Batıgün (2014), 591 katılımcı ile gerçekleştirdikleri araştırmalarında kaygılı ve kaçınmacı bağlanma stiline sahip bireylerin aleksitimi değerleri yüksek çıkmıştır. Aynı zamanda bu bireylerin öfkeyle ilişkili olarak daha saldırgan oldukları ve öfkeyi daha belirgin yaşadıkları tespit edilmiştir.

Okutan ve Sunal (2011), heteroseksüel yönelimi olan 384 katılımcıyla yaptığı çalışmada bağlanma stilleri açısından eşcinsellere yönelik tutumları, cinsiyetçilik ve romantik ilişkilerle ilgili kalıp yargıları incelemiştir. Erkeklerin eşcinsellere karşı daha olumsuz tutumlarının olduğu aynı zamanda düşmanca cinsiyetçilik eğilimlerinin fazla olduğu ve romantik ilişkilere karşı daha fazla kalıp yargı oluşturdukları tespit edilmiştir. Kadınların ise korumacı cinsiyetçilik puanları yüksek bulunmuştur. Aynı zamanda korkulu ve kaçınmacı bağlanma stiline sahip bireylerin cinsiyetçi önyargıları, eşcinsellere karşı olumsuz tutumları ve romantik ilişkilere yönelik kalıp yargıları yüksek düzeyde çıkmıştır.

Terzi ve Çankaya (2009), yaptıkları çalışmada güvenli bağlanan bireylerin öz saygılarının anlamlı derecede yüksek olduğu tespit edilmiştir

Çelikkaleli ve Avcı (2016), 445 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirdikleri çalışmada cinsiyet ve cinsiyet kimliğinin bağlanma stilleri ile ilişkisini incelemiştir. Çalışmada bağlanma stillerinin biyolojik cinsiyete göre değişmediği fakat cinsiyet rollerinin önemli bir değişken olduğu tespit edilmiştir. Kadın cinsiyet kimliğine sahip bireylerin daha çok korkulu bağlanma stiline, erkek cinsiyet kimliğine sahip bireylerin ise güvenli bağlanma stiline sahip oldukları görülmüştür. Biyolojik cinsiyet ve cinsiyet kimliği birlikteliği açısından bakıldığında; kadınsı özelliğe sahip

kadın veya erkeklerin korkulu veya güvenli bağlanma, androjen özelliğe sahip kadın veya erkeklerin ise güvenli bağlanma biçimi geliştirdikleri belirtilmiştir.

Batur ve arkadaşları (2005), yeme tutumu ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmada 759 katılımcı ile çalışmışlardır. Çalışmada yeme tutumu bozukluğu gösterenlerin korkulu ve saplantılı bağlanma stili puanlarının daha yüksek çıkmıştır.

Deniz' in (2006), bağlanma stilleri ve çocukluk istismarı ve suçluluk-utanç arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada, çocukluğunda istismara uğramış bireylerin saplantılı bağlanma geliştirdikleri görülmüştür. Ayrıca korkulu bağlanma ile utanç duygusu arasında da yüksek düzeyde ilişki tespit edilmiştir.

Tamaki ve Takahasha (2013), bağlanma stilleri ve sosyal beceri arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmayı Japonya Üniversitesinde okuyan 212 katılımcıyla gerçekleştirirler. Korkulu bağlanma stili ile sosyal beceriler arasında negatif yönlü bir korelasyon tespit edilmiştir. Olumsuz başkaları modelinin sosyal becerileri de negatif yönde etkilediği bildirilmiştir.

Davaji ve arkadaşları (2010), bağlanma stilleri ve intihar düşüncesini inceledikleri araştırmada güvensiz bağlanma stiline sahip bireylerin intiharı düşünme oranları anlamlı derecede yüksek çıkmıştır. Bu çalışmada bağlanma stillerinin intihar düşüncesinin önemli bir öngörücüsü olduğu bildirilmiştir.

Muris ve arkadaşları (2004), bağlanma stilleri ve öfke/düşmanlık arasındaki ilişkiyi incelerler. Kaçınmacı ve kaygılı bağlanma stiline sahip bireylerin güvenli bağlananlara oranla daha fazla öfke ve düşmanlık geliştirdikleri tespit edilmiştir.

Feeney ve Noller (1990), 374 lisans öğrencisiyle yaptıkları çalışmada erken çocukluk ilişkilerini olumlu algılayan bireylerin güvenli bağlanma stili geliştirdiklerini, küçükken annesinden ayrı kalanların kaçınmalı bağlanma stili geliştirdikleri ve başkalarına karşı güvensiz hissettiklerini dildirmişlerdir. Kaygı-korkulu bağlanma stili geliştirenlerin ise babalarından daha az destek gördükleri ve ilişkilerinde bağımlı bir yapıya sahip oldukları tespit edilmiştir.

Troisi ve D'Argenio (2004), yaptıkları çalışmada güvensiz bağlanma stili geliştiren bireylerin daha fazla öfke ifade ettiği görülmüştür. Kaçınmacı ve kaygılı bağlanma stillerinin de öfkeyi öngören değişkenler olduğu bildirilmiştir.

Gencoğlu ve arkadaşları (2016), 361 katılımcıyla yaptıkları çalışmada bağlanma stilleri ve damgalama davranışı arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmada korkulu- kaçınmalı bağlanma stiline sahip bireylerin ayrımcılık ve dışlama, etiketleme, psikolojik sağlık alt boyutlarında yüksek değerler aldıkları bildirilmiştir. Kayıtsız-kaçınmalı bağlanma stiline sahip bireylerin ise önyargı eğilimlerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Erkeklerin ayrımcılık ve dışlama, etiketleme ve psikolojik sağlık alt boyutlarında, kadınların ise önyargı alt boyutunda daha yüksek değerler aldıkları görülmüştür.

Gül (2017), farklı fakültelerde öğrenim gören 200 öğrenciyle yaptığı çalışmada bağlanma stilleri ile duygu dışı vurumu arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Cinsiyet, sınıf düzeyi, anne-baba eğitim seviyesi, kardeş sayısı, akademik başarı, ve gelir düzeyi değişkenlerine göre bağlanma alt boyutlarında farklılaşma olmadığını tespit etmiştir. Hemşirelikte okuyan öğrencilerin diğer bölümlerde okuyan öğrencilerden daha fazla kaygılı ve kaçınan bağlanma geliştirdikleri tespit edilmiştir.

Azman (2016), 50 kadın ve 50 erkek toplamda 100 üniversite öğrencisinin katılımıyla gerçekleştirdiği çalışmasında sayısal ve sözel bölümlerde lisans eğitimi almayı tercih etmiş öğrencilerin bağlanma stili farklılıklarını incelemiştir. Sözel bölümü tercih eden öğrencilerin kayıtsız bağlanma oranları daha yüksek çıkmıştır. Erkeklerde güvenli bağlanma, kadınlara oranla daha yüksek bulunmuştur. Yaş değişkeni ile bağlanma stilleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Çağatay (2014), çocukluk çağında travmatik yaşantıları olan bireylerin bağlanma stilleri ve savunma mekanizmaları arasındaki ilişkiyi incelediği tezinde 425 üniversite öğrencisiyle çalışmıştır. Travma düzeyi ile saplantılı ve kayıtsız bağlanma stilleri arasında anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki gözlenirken güvenli ve korkulu bağlanma stilleri arasında herhangi bir fark gözlenmemiştir.

2.2 Damgalama

Yunanlılar, bir köle, suçlu veya hainin toplumsal alanda kötü ve ahlak dışı tüm eylemlerini ifşa etmek amacıyla, bu kişinin bedenine kazıdıkları işaretleri ifade etmek için “damga” terimini kullanan ilk millettir. O dönemde damgalanan insan, uzak durulması gereken kişi olarak görülürdü (Goffman, 2014). Eski bir gelenek olarak damga kelimesi literatürde, “yara, iz, işaret, kara leke” olarak geçer ve

damgası olan birey toplum içinde kabul edilemez bir utanç kaynağı olarak tanımlanır (Arslan ve Şener, 2009). Amaç ayırmak ve dışlamaktır. Utanç kaynağı ve tehlikeli olarak damgalanan birey, birçok olumsuzluğun yüklendiği fail konumuna terk edilir (Aker ve ark., 2007). Yunan toplumunda daha alt kademeye indirgemek için vücuda kazılan bir işaret olarak karşılığını bulan damga, modern toplumda sosyal rezaleti ve değer düşüklüğünün sözlü ifadesi olarak kullanılmaktadır. Tarih boyunca her kültürde birtakım insanlar damgalanmıştır. Damgalanmanın sebebi ile ilgili tek ve net bir gerçeklik olmasa da mağdurları üzerinde zararlı etkileri olduğu bilinmektedir (Florez, 2002).

Din, inanç sistemleri, korkular, kültür ve gelenek bir toplumun neyi damgalayacağı üzerinde etkin rol oynar. Toplum veya birey alışık olmadığı bir şeyle karşılaşınca rahatsız olur, korkar ve o şeyi kendinden uzaklaştırmaya çalışır. Bu durum karşısında oluşan damgalama, insanı riskli davranışlara götürebilir (Arslan ve Şener, 2009).

“Ben ve “öteki” arasındaki ilişki yüzyıllardır sosyal bilimcilerin merakını üzerine çekmiştir. Kendi kimlik ve kişiliğimizi oluştururken öteki üzerinden değer yargıları oluşturmaya çalışırız. Öteki ile ilgili duygu ve düşüncelerimizi ise somut bir gerçekliğe ihtiyaç duymadan kendi zihnimizde kurgularız (Sambur, 2013). “Ben”, kuralları koyan, yerli olan, normları oluşturan, akılcı olan, konuşan, yazan, düzeni koruyan tarafı oluştururken; “öteki”, düzeni bozan, tehlikeli, anormal olan, “ben”in koyduğu kurallara uymak zorunda olan taraftadır. Görüldüğü gibi insan ne olduğunu tanımlayabilmek için bir ötekine muhtaçtır (Kayır, 2015; Kundakçı, 2013)

Toplumsal nitelikler, kabul görmüş değerler “ben”i oluşturan etmenler arasına girerken bu değerlerle farklılaşmış her grup veya birey öteki olarak negatif tanımlarla damgalanır. Damgalanan birey toplum tarafından değersiz, kabul edilemez görülür ve hatta bazen insan gibi algılanmadığı da olur. Kendi değerini ve üstünlüğünü anlatmak isteyen bireylerin genelde karşısındaki kişi veya grubu ötekileştirme, etiketleme eğiliminde olduğu görülmektedir. Bir tarafta toplumun normallik tanımına uyan bireyler varken diğer tarafta azınlık konumundaki damgalanan bireyler vardır. Bu sistem zamana, yere ve duruma göre değişiklik göstermektedir. Belirli bir zamanda normal olan bir olgu başka bir zaman anormal olabilmektedir. Damga kişiliğin yapısıyla oluşmaktan ziyade sosyal yapının normlarıyla oluşmaktadır (Goffman, 2014).

Bu açıdan bakıldığında damgayı oluşturan etmenler şöyle sıralanmaktadır: (a)sosyal grubun, azınlık grup hakkında zihinlerinde oluşturdukları kalıp yargı ve olumsuz inançlar, (b)kalıp yargı ve olumsuz inançlara eşlik eden duygular, (c)son olarak da duygu ve düşüncenin tesirinde kalan ayrımcı davranışlar (Çam ve Çuhadar, 2011).

Goffman (2014) üç temel damga tipi belirlemiştir:

- Bedensel anormallikler. Körlük, sağırılık, kötürümlük damgalaması gibi.
- Kişisel karakter kusurlar. Hüküm giyme, işsizlik damgalaması gibi.
- Kabilesel damgalama. Irk, milliyet, din damgalaması gibi.

Doğumla gelen (görme engeli) veya sonradan edinilen (hüküm giymek) damgalar olduğu gibi, toplum tarafından tolere edilebilen (bedensel engel) veya kabul edilmesi çok güç olan (fahişelik) damgalarda mevcuttur. Aynı zamanda damganın görünür (işsizlik) veya gizli (eşcinsellik) olma gibi özellikleri de mevcuttur. Her özelliğe toplum tarafından verilen tepkide birbirinden farklı olmaktadır. Mesela bedensel engelli olmak toplum tarafından biraz daha kabul edilebilir bir görünümüdür. Hüküm giymiş olmak ise daha kötü bir damga anlamı içerir (Slattery, 2014).

Damgalama deyince aklımıza en çok çeşitli psikolojik süreçlerden kaynaklanan kişisel damgalama gelmektedir. Bir başka damgalama şeklide sosyopolitik güçler tarafından oluşturulan yapısal damgalamadır. Yapısal damgalamada damgalanan grubun özel ve devlet kurumlarındaki hakları kısıtlanır. Yapısal damgalamada damgayı yapan birey değil gazete, televizyon gibi kurumsal yapılardır (Corrigan ve ark., 2005).

Bütün bu tanımlardan anlaşılacağı gibi damgalama; fiziksel engel, zekâ geriliği, sabıka, ruhsal hastalıklar, farklı bir dine, dile, ırka, cinsel kimliğe veya cinsel yönelime sahip bireyleri etiketlemek için kullanılan bir kavram olmaktadır. Damgalanan birey hem öz saygısını yitirmek hem de dışlama ve ayrımcılığa uğrama tehdidiyle karşı karşıya kalmaktadır (Erol, 2009).

Her şeyden önce daha sağlıklı bir dünyada yaşamak için kuvvetlenmesi gereken; kültürel, etnik, dini, fiziksel birçok farklılığı olan tüm bireylerle, saygı çerçevesinde, özgünlüğü kabul eden çoğulcu bir bakış açısıyla hayatı paylaşabilmektir (Sambur, 2013).

2.2.1 Damgalama ile ilgili kavramlar

Damgalama ile birlikte kullanılan birçok terim vardır. Etiketleme, stereotipler, dışlama, ayrımcılık, sapma, sosyal izalasyon bunlardan bazılarıdır. Her ne kadar bu terimler damgalama kelimesinin yerine kullanılsa da damgalama, daha kapsayıcı bir anlam ifade etmektedir (Major ve O'brien, 2005).

- Sapma: Toplumlar varlıklarını devam ettirebilmek için çeşitli normlar oluştururlar. Bu normlar kültürden kültüre, zamandan zamana farklılık gösterebilirler. Her ne kadar normlar farklılık gösterse de kabul edildikleri dönemde normların yerine getirilmemesi anormal olarak görülmüştür. Anormal davranışlar gösteren bireyler sapmış olarak damgalanır. Genel olarak sapma, toplumsal bir normun ihlal edilmesi olarak değerlendirilmektedir. Eşcinsellik, fahişelik, intihar, ruhsal bozukluklar, ilaç ve alkol bağımlılığı birer sapma davranışı olarak nitelendirilmektedir (Arıkan, 1986).

Sapkınlık baskın gücün onaylamadığı norm dışı davranışlar olarak algılansa da aslında davranışın niteliği kişiye, zamana, nasıl yapıldığına, kimin önünde yapıldığına bağlı olarak değişmektedir. Mesela birini öldürmek normal zamanlarda suç ifade eden sapkın bir davranışken savaş zamanında veya nefsi müdafaa için yapılabilir normal bir davranış olarak nitelendirilebilir. Burada esas nokta davranışın kendisi değil, davranışa hâkim gücün verdiği anlamdır (Slattery, 2014).

- Önyargı: Önyargı hayatın erken dönemlerinde öğrenilen, bu yüzden insanlar yetişkinlik dönemlerinde öğrenilen yargının yanlış olduğunu hissetseler bile tam anlamıyla silinmesi zor olan bir tür duygusal tepkidir. Entelektüel inançlarımızı değiştirmek derin duygularımızı değiştirmekten çok daha kolaydır. İnsanlar zihinlerindeki kalıpları doğrulayan anları daha kolay hatırlarken, onu sorgulayan anları es geçme eğilimindedirler (Goleman, 2005).

Önyargı kanıt ve bilgi içermeyen, herhangi bir deneyime dayanmayan ön fikir anlamında kullanılmaktadır. Önyargının davranışa dönüşmüş hali ayrımcılıktır. Önyargı ve ayrımcılık eşit ve adil toplumsal örgütlenmenin bulunmadığı, gücün ve hiyerarşinin etkin olduğu toplumlarda daha yaygındır. Genel olarak önyargı ve ayrımcılık kişilere yöneltilmiş olsa bile esas beslendiği nokta bireyin ait olduğu düşünülen gruba karşı hissedilen nefrettir. (Göregenli, 2012).

Genellikle sübjektif görüş ve düşünce içeren önyargılar, zamanla farklı kaynaklardan aktarıla aktarıla nesnel bir hal almaktadır. Zekâ gelişiminin cinsiyet kimliği ile olumlu veya olumsuz bir etkisinin olmadığı bilimsel olarak kanıtlanmış olsa da “Saçı uzun aklı kısa” gibi önyargı ifadeleri genel bir kadın cinsiyetini hedef almaktadır. Önyargılı olmayan bir bireyden tarafsız olmasını bekleriz (Vatandaş, 2011).

Bir grubun üyelerine karşı, gerçeği yansıtmayı yansıtmadığına dair kanıt olmadan edinilen fikirlerle oluşan önyargılara eşlik eden genelde güçlü olumsuz duygular bulunmaktadır (Paker, 2012b). Olumsuz duyguların eşlik ettiği önyargılar, aşağılamalardan tutunda soykırıma kadar ulaşan sonuçlara sebep olabilmektedir (İlhan ve Çevik, 2013; Sambur, 2013).

- Stereotipler (Basmakalıp Önyargılar): Modern toplumlarda gruplar arası eşitlik tam sağlanamamışsa, güçlü ve baskın olan grup azınlık, zayıf ve alt konumda olan grubu damgalayabilmektedir. Alt konumdaki gruplarda ancak gücü ellerine geçirdiklerinde kendilerine ait bir tanımlama yapabilirler. Zamanla gruplar arası kalıp yargılar oluşur. “Kürtler”, “Ermeniler”, “Eşcinseller” diye başlayan cümleler kurulmaya başlanır. “Araplar pistir”, “Japonlar çalışkandır” gibi cümleler kalıp yargıları oluşturmaktadır. Grup kendisine biçilmiş tanımlamanın dışına çıkarsa sistem bunu kabul etmez. Zihin bir kere “Arapların pistir” cümlesini kabul etmiş demektir (Çayır, 2012). Aslında bakıldığında stereotipler hem kişisel hem de geleneksel yapının oluşturduğu basmakalıp yargılar olarak gerçeği tam anlamıyla yansıtmaktan çok uzaktır (Gürses, 2005).

Kalıp yargı zihnimizde oluşturduğumuz bir grup veya obje hakkındaki izlenimlerdir. Zihnimizdeki bu izlenimlerle karşımızdakini daha rahat tanımlarız. Bu zihnin sosyal dünyayı tanımlamasını kolaylaştıran bir olgudur (Göregenli, 2012). İnsan beyni gördüğü bir nesneyi tek tek değerlendirmek yerine daha önce gördüğü nesnelere benzerlik ve farklılıklarına göre sınıflandırır. Bunu sosyal yaşamda da uygular. Tek tek insanlar yerine kadınlar, erkekler, Aleviler, Sünniler gibi sınıflar oluşturur. Bu şekilde bilişsel tasarruf sağlanmış olur (Madran, 2012). Beynin her kişiyi tek tek özel olarak algılaması mümkün değildir. Oluşan zihinsel şemaların kullanılması, yeni deneyimler gerçekleştirinceye ve önceden öğrenilenler yalanlanıncaya kadar devam etmektedir (Atkinson ve ark., 1999).

Davranışların bilişsel yönünü kalıp yargılar, duygusal yönünü önyargılar oluşturur (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014; Paker, 2012b). Her ne kadar önyargılar, kalıp yargılara eşlik etse de bazı durumlarda bireyler önyargılı tutumlar sergilemez ya da bu yöndeki düşünce ve tutumlarını bastırırlar (İlhan ve Çevik, 2013).

Bireye veya gruba ait aşırı genellenmiş kalıp yargılar karşımızdakine dair beklentilerimizi oluşturur. Bu beklentiler bizim gönderdiğimiz sinyaller sayesinde kendini gerçekleştiren kehanet gibi oluşmaya başlar. Rosenthal ve arkadaşlarının 1968 yılında yaptıkları bir çalışma çok çarpıcıdır. Rastlantısal olarak diğer arkadaşlarından pekte bir farkı olmayan bir grup öğrenci seçilir ve öğretmenlere bu öğrencilerin yetenek testlerinin sonuçlarına göre 8 ay içinde çok büyük bir gelişim gösterecekleri söylenir. Gerçekten de 8 ay sonra bu öğrenciler büyük bir zihinsel gelişim geçirirler. Rosenthal ve arkadaşları bu farkın öğretmenlerin zihnindeki kalıp yargılardan dolayı oluştuğunu savunurlar. Çünkü öğretmenler, daha önce aldıkları bilgiye paralel olarak bu öğrencilere karşı daha sabırlı olmuş ve daha yüreklendirici davranışlar sergilemişlerdir. Kalıp yargılar kendini gerçekleştirmiştir (Akt. Madran, 2012).

- Etiketleme: Damgalamanın çıkış noktası etiketlemedir. Etiketlemeye sebep olan şey ise önyargılardır. Toplum tarafından bir kere etiketlenen birey artık bireysel bir kişilik olarak değil bir grubun parçası olarak görülmeye başlanır. Etiketleme bir grubun itibarını zedeleyen, dışlanmasına sebep olan bir işaret veya damga olarak tanımlanır (Arslan ve Şener, 2009).

- Ayrımcılık: Ayrımcılık bir grup veya grup üyelerine karşı geliştirilen hak ve menfaatlerden yoksun bırakılmaya sebep olan olumsuz davranışların tümünü kapsamaktadır. Ayrımcılığa neden olan şey önyargılardır (Göregenli, 2012). Ayrımcılığı farklı kılan gözlemlenebilir bir davranış olmasıdır. Bir insana veya gruba dair eşit olmayan uygulamaları içerir. Genellikle kişinin zararına sonuçlanacak davranışlar olarak ortaya çıksa da bir grubu kayıran, onu avantajlı kılan pozitif ayrımcılık da mümkündür (Paker, 2012b).

Bir gruba yönelik ırkçı, milliyetçi, cinsiyetçi, fobik uygulamaları içeren ayrımcılık insan onurunu zedeleyen, karşıdakini yok sayan bir yapıdır. İnsandaki kendini yüceltme, farklılıkları hoş görmeme hastalığının bir sonucu olarak karşımıza çıkar (Sambur, 2013; Vatandaş, 2011).

- Dışlama: Damgalamanın, önyargının davranışa dönmüş diğer bir şekilde dışlamadır. Buna ötekileştirme, uzaklaştırma, toplumun dışına atma diye de tanımlayabiliriz (Gürses, 2005).
- Sosyal İzolasyon: Damgalama sürecinin bir sonucu olarak damgalanan bireyin veya grubun giderek yalnızlaşması ve toplumdan uzaklaşması, dolayısıyla yardım ve desteğe ulaşımının neredeyse imkânsız hale gelmesi olarak tanımlanabilir (Arslan ve Şener, 2009).

2.2.2 Damgalamanın türleri

Demokrasi, eşit haklar ve adalet gibi kavramların konuşulduğu gelişmiş dünya düzeninde bile hâkim sınıf ve alt sınıfı oluşturan gruplar mevcuttur. Bu hiyerarşiyi ortaya çıkaran, öteki kavramında ifadesini bulur. Toplumu bölen bir mekanizma, grupları birbirinden daha fazla uzaklaştırmaktadır. Bir etnik grup diğer etnik gruba, kadın erkeğe, lezbiyen hem erkeğe hem de hemcinsine karşı kendini güvensiz hissetmekte ve kendi ile öteki arasında bariyerler oluşturmaktadır. Çünkü her grup kendi mağduriyeti üzerinden hayatını dizayn etmektedir (Selçuk, 2012).

Bu yargılarla şekillenen dünyada en fazla damgalama ırkçılık, homofobi, cinsiyetçilik, engellilik, ruhsal hastalık alanlarında görülmektedir (Paker, 2012b).

2.2.2.1 Toplumsal cinsiyet farklılıklarına göre damgalama

Toplumsal cinsiyet kavramı ele alınmadan önce cinsel kimlik nedir onun üzerinde biraz durmak gerekir. Cinsel kimlik biyolojik açıdan bir insanın hangi cinsten olduğunu kategorize eder. Genelde iki yaş civarında insanoğlu hangi cinsiyete sahip olduğunun farkına varmaya başlar. Cinsel kimliğini tanıdıktan sonra bu kimliğe ait inançlar öğrenilmeye başlanır. Kadınlık ve kadınlık rolleri, erkeklik ve erkeklik rollerinin ayrışmaya başladığı bir döneme girilir. Bu ayrışma kadın ve erkeğin nasıl olması gerektiğini, hangi konularda ayrıldığı, kendilerine özgü davranışların neler olduğu gibi konularda yargılar oluşturur (Vatandaş, 2011). Rol benzerliklerini ve farklılıklarını oluşturan şey kültür, tarih ve toplumsal değerlerin ortak bileşenleridir (Kayır, 2015).

Toplumsal cinsiyet farklarına göre damgalamayı belirleyen ana merkez toplumda söz sahibi olma şansına kimin sahip olduğu ile ilgilidir. Genelde erkekler, toplumsal konum ve sahip olunan meslek sayesinde bu gücü ellerinde bulundururlar. Kadınlar

son yüzyılda meslek edinip toplumsal hayata katılmış olsalar bile bu emek genelde zaman doldurmak, aile bütçesine yardım etmek gibi ikincil öneme sahip konular olarak gündeme gelmektedir. Kadınlar kültürün kendilerine biçtiği rolün ağırlığıyla hayatı yaşamakta ve sosyal yaşamda erkeklere nazaran daha az değer görmektedirler. Kadınlar mesleki yeterliliklerini almış olsalar bile genelde daha düşük ücret ve daha düşük statüde çalışmak zorunda bırakılmaktadırlar (Vatandaş, 2011). Ülkenin tüm kurumlarıyla tek bir cinsi önceleyerek sistemini oluşturması, diğer cinsiyetleri birer yan eleman olarak değerlendirmesi olarak karşımıza çıkan cinsiyetçilik, eleştirilmesi gereken bir konudur (Kayır,2015).

Erkeğin hâkim olduğu bir yapıyı ifade eden ataerkillik tarihin çok eski devirlerinden beri varlığını devam ettirmektedir. Günümüze gelen kaynaklardan elde ettiğimiz bilgilere göre yaşayan hemen hemen birçok toplum erkeğin hâkimiyeti altındadır. Bazı toplumların eşitlikçi yapıya sahip oldukları görülmüştür. Hristiyan inancında Tanrı' nın erkek olarak kabul edilmesi, Havva'nın yasak elmayı yediği için cennetten kovulduğuna dair inançlar, erkeğe itaat kavramının ön plana gelmesine neden olmuştur. Ataerkillikte kadının egemen ve saldırgan olması sapkın bir davranış olarak nitelendirilir. Cinsiyet rolünden sapanlar ise toplumdan uzaklaştırılır ve çeşitli hakaret cümleleriyle damgalanır. Yaygın ataerkil zihniyet çoğu zaman kadınlar tarafından bile sorgulanmaz. Birçok gelişmiş ülkede toplumsal cinsiyetçilik yasaklanmış ve fırsat eşitliği yasalardaki yerini almıştır. Kadın hakları, ayrımcılıkla mücadele, kadına şiddet, ensest, cinsel istismar gibi konularda feministlerin aktif mücadelesi sonuç vermiş olsa bile hala görülmeyen bir şekilde sosyal hayatta kendini hissettiren bir ayrımcılık vardır. Mesela iş hayatının en aktif kollarında erkeklerin çalışma oranı daha yüksekken kadınlar genelde öğretmenlik, hemşirelik gibi bakım işlerinde ya da sekreterlik gibi yardımcı pozisyonunda çalışmaktadır (Slattery, 2014).

Sadece kadınlar değil erkeklerde, cinsiyet kalıp yargılarının kurbanı olmaktadır. Her zaman güçlü, dayanıklı ve iş sahibi olmaları gereken bir inançla hareket ederek duygularını yaşayamaz hale gelmektedir. İş hayatına hapsolür ve babalıkla ilgili çok fazla şeyden mahrum kalır (Slattery, 2014).

Kadın erkek cinsiyet kimliğinin haricinde ve birçok toplumda kadınlardan çok daha fazla damgalanan, ayrımcılığa ve şiddete maruz kalan bir başka grup ise translardır. Trans doğuştan getirdikleri cinsel kimliğe kendini uyumlu hissetmeyen, karşı cinsel kimliği benimseyen bireyler için kullanılan bir terimdir. Toplumda dışlanmanın,

baskının, aşağılanmanın en ağır koşullarını yaşayan bu bireyler maalesef seks işçiliğine mahkûm edilmektedir (Kayır, 2015).

2.2.2.2 Cinsiyet yönelim farklılıklarına göre damgalamak

Günümüz dünyasında geçerli üç cinsiyet yönelimi vardır. Heteroseksüel: Duygusal ve cinsel açıdan karşı cinse ilgi duyan bireyleri tanımlar. Homoseksüel: Duygusal ve cinsel açıdan hem cinsine ilgi duyan bireyleri tanımlar. Eşcinsel kelimesi de aynı anlamı içermektedir. Eşcinsel erkekler kendilerini gey, eşcinsel kadınlar ise lezbiyen olarak tanımlar (Buz, 2011). Biseksüel: Duygusal ve cinsel açıdan her iki cinse de ilgi duyan bireyleri tanımlar (Kayır, 2015).

Eşcinsellik eski Roma ve Grek döneminde normal kabul edilen bir yönelim şekli olarak sonraki dönemde sapkınlık olarak görülmüş (Slattery, 2014). Günah ve suç kavramıyla eşleşen eşcinsellik daha sonra hastalık olarak ifadesini bulur. Nedenleri ile ilgili çeşitli çalışmalar yapılarak eşcinselliğin tedavisinin bulunabileceği ileri sürülmüştür. Gerek günahkâr olarak görülmeleri gerekse hasta olarak tanımlanmaları eşcinsellere yönelik ciddi damgalamaların olmasına sebep olmuştur (Buz, 2011).

Heteroseksizm doğal ve normal olan cinsel yönelim şeklinin heteroseksüellik olduğunu öne süren bir yaklaşımdır. Dünya genelinde geçmişten beri iktidarı, gücü ve baskınlığı elinde bulunduran heteroseksüellik, kendi tanımını yaparken oluşturduğu normlara uymayanları da duygusal, psikolojik ve fiziksel saldırıya açık bırakmıştır (Çabuk ve Candansayar, 2010). Heteroseksüel tanıma uymayanlar normal dışı, hasta, suçlu, toplumun düzenini bozmaya çalışan, aile yapısını zedeleyen bireyler olarak damgalanır (Kundakçı, 2013).

Cinsiyet kimliklerine karşı oluşturulan normlar gey ve lezbiyen bireylere karşı kalıp yargıların oluşmasına sebep olur. Gey birinden kadınsı davranışlar, lezbiyen birinden de erkeksi davranışlar beklemek bunlardan bazılarıdır (Buz, 2011).

1923' de SSBC' de eşcinsellik kötü ve ahlak dışı eğilimden çıkarılıp hastalık olarak kabul edilir. 1934' de ise çıkan yeni yasayla erkekler arası cinsel ilişki yasağı getirilir. Komünist bir ülkede hal böyle iken kapitalist bir ülke olan ABD'de durum pek farklı değildir. 20. Yüzyılın ortalarında ABD yönetimi eşcinselliği hastalık olarak görür ve çeşitli zorlu tedavi süreçlerini uygulamaya başlar. Tüm bunların sonunda ortaya homofobi dediğimiz eşcinsellere karşı olumsuz duygu, tutum ve davranışları kapsayan bir olgu çıkar. Homofobi sadece bireysel değil toplumu ve

değer yargılarını da içine alan bir yaptırım oluşturur. Eşcinseller toplumun dışında yabancı ve öteki kimliğine bürünür (Göregenli, 2009).

Feminist mücadelenin kadın haklarından sonra en fazla katkı sağladığı alan eşcinsel haklarıdır. Bu konu daha çok insan haklarıyla ilgili bir süreci kapsar. Günümüz dünyasında eşcinsellik, normal cinsel bir yönelim olarak kabul edilmektedir. LGBT (lezbiyen, gey, biseksüel, transgender) bireylerle ilgili insani haklara daha fazla dikkat edilmektedir (Kundakçı, 2013).

2.2.2.3 Irk ve etnik köken farklılıklarına göre damgalamak

İrkçilik dünyanın hemen hemen her yerine yayılmıştır. İlk dönem ırk kavramı ile ilgilenenler ten rengi, saç dokusu gibi şeylerden yola çıkarak bir ırkı tanımlıyorlardı. Dünyanın her yerinden çok farklı etnik kökene mensup toplumların olduğu fikri insanları şaşırtıyordu. Kutsal öğretilerden yola çıkarak nasıl olurda tek bir kadın ve tek bir adamdan bu kadar farklı etnik köken çıkabiliyordu. Bu şaşkınlık onları kötü bir bilişsel çarpıtmaya götürür ve kendilerine benzemeyenlerin insan olmadığı düşüncesini benimserler. Yani bu bakış açısına göre Afrikalılar, Kızılderililer, Güney Amerikalılar insan olamazlar. Nazi Almanya'sında yaşanan soykırım, ABD' de uzun yıllar süren siyah- beyaz kavgasını başlatan ve kamçılayan bir zulüm olmuştur (Bernasconi, 2015).

İrkçilik kavramını besleyen bir başka olguda ekonomidir. 1981'de Almanya'da ekonomik kriz baş gösterir ve birçok işsiz oluşur. Almanlar ülkedeki yabancıların çokluğunun işsizliğe neden olduğunu düşünür ve köklerinde var olan ırkçı hareketler canlanmaya başlar. Dönemin bazı siyasi akımları söylemleriyle bu ateşi daha fazla körüklerler. Azınlıklara yönelik öfke dışlamadan cinayetlere kadar birçok kötü sonuca sebep olur (Çulcu, 2000).

Türkiye farklı etnik kökenden insanlara ev sahipliği yapan bir ülkedir. Maalesef bizim topraklarımızda da etnik azınlıklara karşı önyargılı bir tutum mevcuttur. Türkçülüğü kendine kalkan yapan bazı ırkçı bireyler Kürt, Ermeni, Rum, Musevi azınlıklara yaptırım uygulamakta veya devletin tespit etmesi ve cezalandırması gereken durumları bile kendi üzerine vazife bilip hareket etmektedir. 6-7 Eylül 1955 yılında gerçekleşen acı olay buna bir örnek teşkil edebilir. Atatürk' ün evine bomba koydular iddiasıyla galeyana gelen halk, taksimde etnik azınlıkların evlerini basar. Bu olaylar maddi ve manevi birçok zarara sebep olmuş ve bir kısım etnik azınlıkta

ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır. Yine ülkemizde damgalanmaya maruz kalan diğer bir etnik grup ise Kürt kökenli vatandaşlardır. Her Kürdün terörist olduğuna dair önyargı sosyal alanı da olumsuz etkilemektedir (Bora, 2016).

Dil, din, ırksal farklılıkların bir arada özgürce yaşanabileceği fikrinden çıkan çok kültürlülüğün bir devlet politikası olarak hayata geçmesi gerekir. Hukukun üstünlüğü ilkesinde birleşmiş çok uluslu bir yapıyı içimize sindirmemiz daha güzel bir dünyada yaşamamızı sağlayacaktır (Özensel, 2008).

2.2.2.4 İnanç farklılıklarına göre damgalama

Dinler, mensubu bulunan insanlara hem sosyal bir kimlik hem de bir dünya görüşü sunar. Kendi içinde organizasyonunu sağlamış dini görüşler, biz ve onlar ayırımına giderek ilkelerini oluştururlar. Kendilerini gerçek dinin özüne sahip çıkan bir topluluk olarak tanımlayan dini gruplar, diğer bakış açılarını fasık, bidatçı, sapık, kâfir olarak damgalar (Yapıcı, 2009).

Her din mutlak hakikatin kendisinde olduğuna, inananların kurtuluşunu sadece kendisinin sağlayacağına, başka dinlerin öğretilerinin yanlış olduğuna dair yargılar oluşturur. Tek tanrılı dinlerde bu yargılar daha fazla görülmektedir. Musevilik Hristiyanlık veya Müslümanlık da tek kurtarıcı din olarak kendilerini görmektedirler (Demir, 2013).

İnançsal dışlayıcılığın var olması gibi çoğulcu dinsel anlayışa inanan insanlarda vardır. Dinler arası rekabetin anlamsızlığını birkaç gerekçeyle desteklerler. İnsanoğlu dini tercihini de doğumla beraber getirmiş olur. Hemen hemen birçok insan ailesinin benimsediği dini öğretiyi benimsemektedir. Seçiminin bize ait olmadığı bir olgu için üstünlük çabasına girmek anlamsızdır. Bir diğeri, bilgiye ulaşmanın çok rahat olduğu bir dönemde her dinin eksi ve artıları rahatlıkla araştırılıp öğrenilebilir. Bir dinin gerçekleri onu yaşayanlardan bağımsız bir olgudur. İnanç gruplarının birbirlerini değiştirme veya birbirlerine zarar verme amacı gütmenden aynı masada diyalog halinde olmaları toplumsal bir refah sağlamaktadır (Demir, 2013).

Türkiye bağlamında ele aldığımızda çoğunluğu Müslüman olan bir ülkede de Sünni ve Alevi gibi mezhepsel ayrımların olduğunu görmekteyiz. Bu ayrım o kadar kökleşmiş ki yaşam alanlarının farklılığından tutun birbirlerinden kız alıp vermenin imkânsızlığına veya kestikleri hayvanın, yaptıkları yemeğin yenilip yenilmeyeceğine kadar birçok konuda birbirlerine sosyal mesafe koymuşlardır. Sünnilerin

zihinlerindeki kalıp yargılar genellikle Alevilerin abdestsiz, dinsiz, putperest, ahlak dışı oldukları yönündeyken; Alevilerde ki kalıp yargılar ise Sünnilerin yobaz, zalim, geri kafalı oldukları yönündedir (Yapıcı, 2009).

Son olarak dünyada gitgide yayılmaya başlayan islamafobiden bahsetmek gerekir. Müslüman azınlıklara karşı gösterilen, İslam'a karşı önyargı içeren ve genellikle korku, rahatsızlık gibi duyguların hâkim olduğu bir yaklaşım olarak görülür. Batı kültüründe İslam geri kalmışlığın, cahilliğin hâkim olduğu bir inanç olarak görülür. Özellikle 11 Eylül 2001 'de Dünya Ticaret Merkezi'ne yapılan saldırı, Müslümanlara karşı olan önyargıyı daha da arttırmıştır. Politik süreçlerinde etkisiyle İslam terörle, bombalamayla, şiddetle birlikte zikredilmeye başlanmıştır. Maalesef Müslüman ülkelerde yaşanan savaşlarda bunu onaylar niteliktedir. Özellikle Avrupa ve Amerika'da yaşayan Müslüman azınlıklar, büyük bir gayretle İslam'ın bir terör dini olmadığını anlatmaya çalışıyorlar. Bazıları da Müslüman kimliğini saklamayı tercih etmektedir (Karslı, 2013).

2.2.2.5 Yaş farklılığına yönelik damgalama

Yaşa dayalı damgalama ya çok genç bireylere ya da yaşlılara yapılmaktadır. Genç bireyler de damgalama iki türlü olur ya fikirleri önemsenmez ya da deneyimsiz oldukları için yetersizlikle suçlanırlar. Yaşlılara yönelik damgalama ise daha çok yaşlılıkla beraber gelen ekonomik katkının azalması, hastalıklar, üretkenlikte azalma, bakıma muhtaçlık gibi şekillerde olmaktadır. Özellikle yaşlılara yönelik ayrımcılığın kökeninde çokta farkına varılmayan kalıp yargılar vardır. Ölüm, işe yaramama, hastalık, güçsüzlük ile ilgili korkular yaşlılıkla eşleşir ve bu korkuları bastırmak için yaşlı insanlar toplum dışına itilir. Bedensel gücün ve güzelliğın, üretkenliğın ve para kazanmanın çokça vurgulandığı bir toplumda yaşlılara karşı olumsuz tutumlar gerçekleşebilmektedir (Buz, 2015).

2.2.2.6 Bedensel ve zihinsel engele yönelik damgalama

Bedensel ve zihinsel sebeplerden dolayı sosyal yaşamda eylemleri sınırlayan durumları ifade etmek için "engelli" terimi kullanılmaktadır. Dünyanın birçok yerinde engelliler çeşitli ayrımcılık ifade eden davranışlarla karşı karşıya kalmaktadır. Dışlanma, acıma, küçümseme, engelleme, iş vermeme bunlardan bazılarıdır (Aslan ve Şeker, 2010).

Tarihsel süreçte engellilere karşı oluşturulan tutumlardan ilki ahlaki modeldir. Ahlaki modele göre zihinsel veya bedensel engel insanın içindeki şeytanın ve ahlaksızlığın dışı vurmuş halidir. Böyle bir bakış açısı hem engelli insanı hem de ailesini toplumun dışına itmiştir (Arıkan, 2002). Diğer bir bakış açısı da medikal modeldir. Medikal model engelliği bir sağlık sorunu olarak ele almış ve bu noktada ciddi çalışmalar yapmıştır. Koruyucu ve önleyici çalışmalarla engellilerin hayat kaliteleri arttırılmıştır. Her ne kadar sağlık noktasında yararlı olsa da sosyal alan eksik kalmış ve engelli bireyler sosyal, ekonomik, fiziksel ve kültürel birçok olanağın mahrum kalmışlardır. Medikal modele ek olarak son zamanlarda aktif olan diğer bakış açısı sosyal modeldir. Sosyal model engellikleri kabiliyetleri ölçüsünde topluma kazandırmaya çalışmaktadır (Arıkan, 2002).

Engellilere yönelik kalıp yargılar genellikle sosyal öğrenme ile gerçekleşmekte. Çocuğun çevresinde anne ve babası engellilere nasıl davranıyorsa çocuk da bunu rol model olarak tekrar ediyor. Zihnimizdeki şemalarla davranışlarımıza yön veriyoruz (Aslan ve Şeker, 2010).

Türkiye’de yapılan bir araştırmada zihinsel engelli bireylerin diğer engellilerden daha fazla dışlandığı ifade edilmektedir. Engelli bireyin ailesi de bu damgalamaya maruz kalmaktadır (Meşe, 2014).

2.2.2.7 Ruhsal hastalıklara yönelik damgalama

Damgalamanın görüldüğü yaygın gruplardan biride ruhsal hastalığı olan bireylerdir. Davranışları ve konuşmalarıyla diğer insanlardan farklı oldukları belirgin olduğu için onlara karşı çeşitli önyargılar oluşmaktadır. Ne zaman ne yapacaklarının belli olmadığı, tehlikeli oldukları, düzeni bozabilecekleri gibi kalıp yargılar, kaygı oluşturmaktadır. Bu olumsuz duygular dışlama ile sonuçlanmaktadır (Çam ve Çuhadar, 2011). Ruhsal hastalıkların gerçek bir hastalık olarak görülmediği, saldırgan oldukları, hastanelerde kilitli kalmaları gerektiği, sosyal ortama asla uyum sağlayamayacakları gibi yanlış inanışlarda mevcuttur (Çam ve Bilge, 2007).

Sadece ruhsal hastalığı olan birey değil ailesi de bu damgadan nasibini almaktadır. O aileden kız almak tehlikeli görülmekte ve aile toptancı bir şekilde uzaklaştırılmaktadır. Bu nedenlerden ötürü bazı aileler ruhsal bozukluğu olan çocuklarını saklamakta veya onları uzak bir hastane veya yuvaya kapatabilmekteler (Florez, 2002).

2.2.2.8 İşsizliğe yönelik damgalama

Yolsuzluk ve işsizlik önceleri bir sorun olarak görülmezken özellikle kapitalizmin gelişmesiyle birlikte bir sorun haline gelmiştir. Dünyanın hemen hemen her yerinde gelişmişlik düzeyi tüketmekler eş değer görülmektedir. Ne kadar tüketirsen o kadar iyi hayat yaşıyorsundur anlayışı iyice hâkim olmaya başlamaktadır. Tüketmek için ise çok çalışan ve iyi kazanan bir konumda olmak gerekir. Çalışmanın ve tüketmenin kutsandığı böyle bir devirde yoksul ve işsiz olmak ötekileştirilmeye, damgalanmaya sebep olmaktadır. İşsiz insanlar tembel, azimsin, başarısız olarak damgalanmaktadır (Aldemir ve Özpınar, 2004).

Çalışmanın, bir iş sahibi olmanın bireye sağladığı psikolojik ve sosyal faydaları da göz ardı etmemek gerekir. Çalışmak; sosyal yaşamı zenginleştirir, statü sağlar, bir yere ait olma hazzı yaşatır, zaman düzenlenmesine araç olur ve ekonomik rahatlığı da peşinden getirir. İşsiz kalmak birçok sıkıntıya ev sahipliği yapabilmektedir. Parasız kalmak, statü düşmesi, sosyal yaşamdan uzaklaşma, zaman duygusunu kaybetme gibi olayların sonucunda depresyon, kaygı, özgüven eksikliği, fizyolojik sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Aile hayatını da olumsuz etkilediği bilinmektedir (Dursun, 2012).

2.2.2.9 Kendini damgalama

İçselleştirilmiş damgalama da diyebileceğimiz kendini damgalama, kişinin kendi hakkındaki olumsuz kalıp yargılarından dolayı değersizlik, utanç hissetmesidir (Arabacı ve ark., 2015). Birey bu şekilde kendini değersiz, beceriksiz, yetersiz olarak damgalamakta ve duygusal çökkünlükler yaşamaktadır. Özellikle ruhsal hastalığa sahip bireylerin, tanı aldıktan sonra kendilerini damgalamaya başladıkları görülmektedir. Teşhis başlı başına güçlü bir damga işlevi görmekte ve birey bunun tesiriyle toplumdan uzaklaşmakta ve özgüvende düşüklük yaşamaktadır (Çam ve Çuhadar, 2011). Bu hastalığın sosyal ortamda anlaşılacağı korkusuyla birçok birey tedaviyi aksatmakta ve iyileşme gecikmektedir (Arabacı ve ark., 2015).

LGBT bireylerinde içselleştirilmiş damgalama yaşadıkları bilinen bir gerçektir. Kendi yönelimlerinden ve benliklerinden nefret etmekte, utanç ve öfke duymaktalar. Bu da onları depresyon, anksiyete, madde bağımlılığı, intihar gibi tehlikeli alanlara kaydırabilmektedir (Öztürk ve Kındap, 2011).

2.2.3 Damganın sonuçları ve nefret suçları

Sahip oldukları “norm dışı” davranışlarla etiketlenip toplum dışına itilen bireylerin damgalandıktan sonra benlik algılarında da ciddi değişimler olmaktadır. Kendilerini yanlış anlaşılmış, utanmış hissederek sosyal iletişimden uzaklaşmaya başlarlar. Kendilerini geri çeken bireylerin, zamanla özgüvenlerini yok olur, benlik saygıları azalır, depresyona girme eğilimleri artar ve devamında iş kaybı, gelir düşüklüğü yaşayarak daha da fazla sosyal izolasyon yaşamaya başlarlar (Çam ve Çuhadar, 2011). Görünür olmaktan korkan birey eski sosyal yaşamına geri dönemez. Yardım istemekten çekinir. Gerekli sosyal desteği alamadığı için daha fazla çıkmaza girer (Arabacı ve ark., 2015).

Damgalanan birey bir süre sonra kendisine biçilen role daha fazla saplanır. Kendini gerçekleştiren kehanet gibi deli diye etiketlenen gerçekten delirir, suçlu damgası yiyin biri profesyonel bir suçluya döner (Slattery, 2014).

Sadece damgalanan birey değil ailesi de bu durumdan etkilenir ve kendilerini daha güvende hissettikleri, toplumdan uzak yaşam alanları oluştururlar (Meşe, 2014).

Bazıları damgalanma nedenlerini telafiye çalışır. Mesela özel kıyafetlerle veya çeşitli ameliyatlara beden kusurlarını gidermeye gayret eder. Bazıları kabul gördüğüne inandığı grubun dışına çıkmamaya çalışır. Bir geyin sadece eşcinsellerle arkadaşlık kurması gibi. Bazıları da toplumsal ve insani haklar elde etmek için aktif mücadele etmeyi tercih eder (Slattery, 2014).

Damganın toplumsal sonuçları da küçümsenmeyecek kadar önemlidir. En basit tacizden katliama, soykırıma kadar uzanan etkileri olmuştur ve hala olmaktadır (Paker, 2012b).

Belirli bir ırka karşı kışkırtma, dini inançlardan dolayı inanan inanmayan ayırımına dayalı hoşgörüsüzlük ve homofobik söylemde nefret ifadeleri toplumu galeyana getirebilmekte ve hazin sonuçlara neden olabilmektedir. Nefret söylemi artık kışkırtıcı bir suç olarak görülse de neyin ifade özgürlüğü neyin suç olduğu ayırımını yapmak önemli bir konudur (Weber, 2009).

2007’de Hrant Dink’ in öldürülmesini körükleyen nedenler arasında sosyal medyadaki nefret söyleminin yeri büyüktür. Her fırsatta Dink’ in bir Ermeni olduğu ve vatana ihanet ettiği, Türk milletine hakaret ettiği gibi ırkçı damarı kışkırtan yayınlar hala arşivlerde bulunmaktadır. Bu süreç nefret söyleminin cinayete

dönüşmesine neden olmuştur (İnceoğlu ve Sözeri, 2012). Nitekim 2006'da Rahip Santoro' nun, 2010'da Rahip Padovese'nin, 2006'da Rahip Brunissen'in öldürülmesi de dini azınlıklara karşı yapılan nefret söyleminin izlerini taşır (Oran, 2012).

1999'da Ahmet Kaya'nın bir ödül gecesinde Kürtçe şarkı söyleme isteği, karşılığını küfür ve hakaret olarak bulur ve Kaya bu olaydan sonra ülkeyi terk etmek zorunda kalır. 2000 yılında Fransa'da vefat eder. Kürt ırkına karşı olan bu nefret Ahmet Kaya üzerinden kendini göstermiş olur (Alğan, 2010).

Sosyal medyanın artık ana başlıklara taşıdığı, gazetelerdeki köşe yazılarında yerini alan nefret söylemi de çok çarpıcı bir hal almaktadır. Travestilerle ilgili yapılan nefret içerikli haberlerle sanki bütün travestiler ya fahişe olur ya da gaspçı şeklinde algı oluşturularak toplumun önyargıları körüklenmektedir. Bir başka nefret söylemi de tesettürlü kadınlar üzerinden yürütülmektedir. Bu kadınların başörtüsü ya terörle ilişkilendirilmekte ya da bu kadınların babalarının veya eşlerinin zoruyla saçlarını örttükleri gibi bir inanç yerleştirilmeye çalışılmaktadır (Alğan, 2010).

Örneklerden hareketle nefret söyleminin nefret suçuna götüren bir özellik taşıdığı aşikârdır. Nefret suçu; ırk, etnik köken, dil, renk, cinsiyet, yaş, zihinsel ya da fiziksel engellik, cinsel yönelim gibi özellikleri nedeniyle seçilen kişiye, gruba veya mala karşı, nefretle işlenen suçları kapsamaktadır. İki özellik önemlidir; işlenen suçun, ceza hukukunda suç olarak kabul edilmesi ve suçu işleyen eylemi, kişinin ait olduğu gruba karşı oluşturduğu önyargı ve nefret saikiyle yapması. Nefret suçundan sadece mağdur olan kişi değil, mağdurun ait olduğu düşünülen grupta etkilenmektedir. Çünkü suçu işlemekteki niyet, kişinin şahsiyeti değil, bireyin ait olduğu düşünülen gruba karşı olmaktadır (Alğan, 2010). Nefretle işlenen bir suç normal bir suçtan daha tehlikelidir çünkü zarar verilen kişi üzerinden ait olduğu tüm gruba negatif mesajlar verilmektedir. Nefret söylemi ise nefret ise nefret suçunu besleyen kalıp yargıların ifade biçimi olmaktadır (Ünan, 2014).

Avrupa ve Amerika'da nefret suçları ile ilgili köklü yasalar çıkarılmış ve uygulamaya konmuştur. Türkiye'de ise bu konu daha çok yeni gündeme gelmektedir. Kapsamlı bir nefret suçu yasası olmamakla birlikte mevcut ceza kanununda ki 216. madde bu bağlamda yorumlanabilmektedir. Fakat bu maddelerin esas amacı devlet ve ideolojisini korumaya yöneliktir (Uslu, 2013).

TCK madde 216:

- “Halkın sosyal sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge halkından farklı özelliklere sahip bir kesimini, diğer bir kesimi aleyhine kin ve düşmanlığa alenen tahrik eden kimse, bu nedenle kamu güvenliği açısından açık ve yakın bir tehlikenin ortaya çıkması halinde, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”
- ”Halkın bir kesimini, sosyal sınıf, ırk, din, mezhep, cinsiyet veya bölge farklılığına dayanarak alenen aşağılayan kişi, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”
- ”Halkın bir kesiminin benimsediği dini değerleri alenen aşağılayan kişi, fiilin kamu barışını bozmaya elverişli olması halinde, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”

Mağduriyetin başımıza gelmesini beklemeden şiddete ve nefrete karşı ses çıkarmak önemlidir. İnsandaki yıkıcılık bir kere gün yüzüne çıktımı dehşet verici sonuçlarla karşılaşılabilir. Hayret verici bir örnek:

Performans sanatçısı olan Marina Abramovic'in 1979 yılında gerçekleştirdiği “Rhythm O” isimli gösterisi tarihin en unutulmaz, hatta en korkunç gösterilerinden biri olmuştur. Sanatçı sahnede sabit bir şekilde durur ve yanındaki masaya çiçek, çikolata, kalem, zincir, bıçak, silah gibi rasgele seçilmiş eşyalar yerleştirilir. Altı saat süren gösterinin başında insanlar cansız bir manken gibi duran sanatçıya kek yedirir, çiçek verir, saçlarını okşar, onunla tokalaşır. Fakat performans uzadıkça sistem değişmeye başlar ve içlerinden biri kadına tokat atar. Kadının hiçbir tepki vermediğini gören kalabalık ona daha sert bir biçimde vurmaya başlar. Bazıları silah doğrultur, bazıları kalemlerle kadının vücudunu boyar, bazıları cinsel tacizde bulunur. Bir süre sonra kadının elbiselerini parçalayarak onu çıplak bırakırlar ve bıçakla vücudunu yaralarlar. Hatta kanayan yaraları bir vampir gibi emenler bile olur. Kalabalıktan biri kadını masaya yatırıp tecavüz etmeye çalışır ama sağduyulu birkaç kişi buna engel olur. Sanatçı gözyaşları içindeyken fotoğraflarını çekip eline verirler. Ta ki kalabalığın içinden çıkan bir kadının Abramovic'in gözyaşlarını silip ona sarılmasına kadar bu vahşet devam eder. Sanatçıya yapılandırılmış olan bir grup azınlık, kadından cesaret alarak sanatçının etrafında bir koruma çemberi oluştururlar. Kıyafetlerini giydirip vücudundaki yara ve yazıları temizlerler. Kanayan yaralara

bant yapıştırırlar. Sanatçıya sigara ikram ederler. Altı saatin sonunda Abramovic hareket etmeye başladığında o vahşi kalabalık işkence ettikleri varlığın bir insan olduğunu dehşetle fark eder ve oradan kaçmaya başlar (Posta gazetesi, 2014).

2.2.4 Damgalama ile ilgili yapılmış çalışmalar

Damgalama çalışmalarının en sık uygulandığı alan ruhsal hastalıklardır. Bununla beraber aşağıda damgalama eğilimlerinin incelendiği farklı çalışmalara yer verilmiştir. Damgalama yönelik çalışmaların bir diğer sıkıntısı araştırmaların çoğunlukla sosyal etkileşimden uzak olarak gerçekleşmesidir. Kâğıt kalem testleri damgalamanın niteliklerini çarpıtabilme özelliğine sahiptir. Çünkü insanların birçoğu önyargılarının farkında değildir ve kararlarını etkileyen gerçekleri tam anlamıyla göremezler. Bu yüzden özellikle damgalama araştırmalarında hem kâğıt kalem testleri hem de gözleme dayalı etkileşimli araştırmaların bir arada yürütülmesi daha sağlıklı sonuçlar alınmasına aracı olacaktır (Helb ve Dovidio, 2005).

Corrigan ve arkadaşları (2005), gazete haberlerinin akıl hastalığını damgalaması üzerine araştırma yaparlar. 2002 yılında ABD gazetelerinde yayımlanan 3353 tane haber dört kategori altında incelenir. (a) tehlike, (b) suçlama, (c) tedavi ve iyileşme, (d) savunuculuk. Haberlerin %39'unun akıl hastalığının tehlikeli olduğunu üzerinde durduğu tespit edilmiştir. İncelenen haberlerin;

- % 2'si akıl hastalığından aile ve kişiyi sorumlu tutar,
- %15'i akıl hastalığından biyolojik nedenleri sorumlu tutar,
- %13'ü akıl hastalığı için biyolojik tedavilerden bahseder,
- %14'ü akıl hastalığı için psikolojik tedavilerden bahseder,
- %4'ü akıl hastalığının iyileşemeyeceğinden bahseder,
- %20'si akıl hastaları için sosyal imkânların yeterli olmadığından bahseder.

Bu çalışmada haber medyasındaki yapısal damgalamaya dikkat çekilmek istenmiştir.

Altındağ ve arkadaşları (2006), şizofreniye karşı olumsuz tutum ve davranışların antistigma programlarıyla değiştirilebileceğine dair bir çalışma yapar. “Şizofreninin etiolojisi hakkında inanç”, “şizofreni hastalarına sosyal mesafe” ve “şizofreni hastalarının bakım ve yönetimi” ne dair tutumlar incelenmiştir. 25 kişilik 1.sınıf tıp öğrencisi antistigma programından önce, sonra ve yine programdan bir ay sonra

tekrar değerlendirilmeye tabi tutulmuşlardır. Karşılaştırma yapmak için 35 kişilik 1.sınıf tıp öğrencilerinden de kontrol grubu oluşturulmuştur. Programa katılan 25 öğrencide şizofreniye yönelik olumlu tutum değişikliği gözlenmiştir. Kontrol grubunda ise herhangi bir değişim olmamıştır. Bu çalışma şizofreniye yönelik tutumların antistigma programlarıyla olumlu yönde değişebileceğini göstermiştir.

Dietrich ve arkadaşları (2004), şizofreni ve depresyon başta olmak üzere zihinsel bozukluğu olan insanlara karşı nedensel inançlar ve sosyal mesafe arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Eşzamanlı Almanya, Rusya ve Moğolistan' da yapılan çalışmalarda birbirine benzer sonuçlar çıkmıştır. Şizofreni ve depresyonun nedenleri arasında akut stres (yaşam olayları) önemli ölçüde tercih edilen şık olmuştur. Şizofreni nedeni olarak görülen başka bir sebepte beyin hastalığı ve kalıtım tercih edilen başka bir şık olmuştur. Aynı zamanda beyin hastalığı olarak algılanan hastalığa sahip olan insanlara daha fazla sosyal mesafe uygulandığı tespit edilmiştir.

Kizzie (2009), 180 Afrika Amerikalı öğrenme güçlüğü çeken ergene yönelik damgalama davranışlarını incelediği çalışmada, etiketleme ve alayın olumsuz sonuçlarına dikkat çekmiştir. Öğrenme güçlüğü yaşayan ergenlerin bazılarının damgalandıklarında okula dair ilgi ve motivasyonlarının düştüğü, akademik özgüvenlerinin kaybolduğu ve okul faaliyetlerine katılımlarının engellendiği tespit edilmiştir. Aynı zamanda çalışmada veli ve öğretmen desteğinin motivasyonu arttırdığı üzerinde durulmuştur.

Kranke ve arkadaşları (2010), yaptığı çalışmada yaşları 12 ila 17 arasında değişen psikiyatrik ilaç kullanan ergenlerin stigma deneyimleri incelenmiştir. Çalışma, psikiyatrik ilaç kullanan birçok ergenin damgalama yaşadığını göstermiştir. Ergenler gizlilik, utanç ve sosyal etkileşimin sınırlanması durumlarından en az biriyle karşılaştıklarını dile getirmişlerdir.

Moses' in (2010) yaptığı çalışmada duygusal ve davranışsal bozukluklarla psikiyatrik tanı almış 56 ergenin aile bireyleri, akranları ve okul personeli tarafından zihinsel sağlık sorunları yüzünden farklı muamele görme algıları incelenmiştir. Katılımcıların %62' si akranları tarafından damgalama gördüğünü bildirmiştir. Bu genelde dostlukların ve hatıraların kaybına neden olmaktadır. Akran damgalaması yaşamayan ergenlerin sağlık sorunlarını gizledikleri belirlenmiştir. Ergenleri %46' sı aile bireyleri tarafından damgalandığını dile getirmiştir. Bu damgalama genellikle

güvensizlik, kaçınma, dedikodu, aşırı merhamet gibi yöntemlerle kendini göstermiştir. Katılımcıların %35'i okul personeli tarafından damgalandığını dile getirmiştir. Buda sevmemek, kaçınma gibi davranışlarla kendini belli etmiştir.

Ersoy ve Varan (2007), Ruhsal Hastalıklarda İçselleştirilmiş Damgalanma Ölçeği'nin (RHİDÖ) Türk psikiyatri hastalarına uyarlamasını yaptıkları çalışmada, farklı psikiyatrik hastalık tanısı almış 203 kişiyle çalışmışlardır. Erkeklerin kadınlara oranla daha fazla içselleştirilmiş damgalama yaşadıklarını tespit etmişlerdir. Aynı zamanda düşük gelir grubundakiler yüksek gelir grubuna sahip bireylerden daha fazla damgalandıklarını düşünmektedirler.

Güngör' ün (2013) Zonguldak ilinde resmi okullarda görev yapan 655 öğretmen ve 125 yöneticiyle yaptığı çalışmada damgalama ölçeği kullanılmıştır. Etiketleme, ayrımcılık ve dışlama, psikolojik sağlık ve önyargı alt boyutlarını ölçen ölçekte hem yöneticileri hem de öğretmenlerin psikoloji sağlık ve önyargı boyutlarının tüm maddelerinde damgalama eğiliminde oldukları tespit edilmiştir. Öğretmenlerin cinsel tercihi farklı olan bireylere yönelik etiketleme eğiliminde oldukları belirlenmiştir. Her iki grubunda yaşı ilerde olan personele karşı damgalama eğiliminin yüksek olduğu belirtilmiştir. Erkek katılımcıların ayrımcılık ve dışlama, etiketleme, psikolojik sağlık alt boyutlarında bayan katılımcılardan daha fazla damgalama eğiliminde oldukları, bayan katılımcıların ise önyargı alt boyutunda damgalama eğilimlerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Dalkıranoğlu ve Çetinel (2008), turizm sektöründe 5 yıldızlı otel departmanlarında çalışan 110 kişiyle cinsiyet ayrımcılığını tespit etmek üzere anket çalışması yapmıştır. Araştırmanın sonunda kadın ve erkek yöneticilerin cinsiyet ayrımcılığında ortak tutumlar geliştirdikleri görülmüştür. Her ne kadar kadın yöneticiler cinsiyet ayrımcılığı yaptıklarını kabul etmeseler bile yapılan uygulamalar bunun aksini söylemektedir. Her iki tarafında cinsiyet ayrımcılığı yaptıklarının farkında olmadıkları tespit edilmiştir. Kadın yöneticilerin hem cinsleriyle ilgili bir problemde genellikle sessiz kaldıkları görülmüştür. Buda yöneticilerin kadın olmalarının kadınlar için artı bir değer taşımadığını göstermektedir.

Demir (2011) iş yaşamında ayrımcılığı açıklamak için turizm sektöründe bir çalışma yürütmüştür. Verilen iş ilanları ve bazı işletmelerin iş başvuru formu incelendikten sonra yüz yüze görüşme yöntemiyle toplam 209 katılımcıya anket uygulanmıştır.

Araştırmanın sonuçlarına bakıldığında özellikle cinsiyet ve medeni durumda anlamlı düzeyde ayrımcılık yaşandığı gözlenmiştir. İş alımında erkek olmak ve bekar olmak önemli bir ölçüt olarak tespit edilmiştir. Diğer bir ayrımcılıkta yaş değişkeninde görülmektedir. Katılımcıların %70' inin 35 yaş altında oldukları bildirilmiştir. Etnik kökenle ilgili ayrımcılığında yüksek olduğu görülmekle beraber bazı katılımcıların etnik köken sorularına cevap vermek istemedikleri, bazılarının ise çekinerek cevap verdikleri gözlenmiştir.

Aker ve arkadaşları (2007), Kasım 2004' e ait 18 gazetenin tamamının incelenmesiyle oluşturulan çalışmada, sokak çocuğu, sokakta çalışan çocuk, sokaktakiler ifadeleri geçen 167 yazı tespit etmişlerdir. Bu yazıların sadece 23 tanesinde sokaktakilere karşı işlenen suçlardan bahsedilirken geri kalanında sokaktakilerin işlediği suçlar anlatılmaktadır. Haberin veriliş şekli sokaktakileri toplum içinde kötü göstermektedir. Genelde kullanılan ifadeler madde kullanan, gasp yapan, çeteleşen, suç makinesi haline gelen bir grup izlenimi oluşturmaktadır. Bu çalışmada medyanın elindeki imkanları kullanarak sokak çocuklarını damgaladıkları görülmüştür.

Aslan ve Şeker (2010), engellilere yönelik toplumsal algı ve dışlanmışlığı gözlemlemek için Siirt merkezindeki 3 rehabilitasyon merkezinden toplam 75 engelli öğrencinin velileriyle görüşmeler yapmıştır. Araştırmanın sonucunda engellilere yönelik olumsuz önyargıların çok yaygın olduğu, zihinsel engellilerin aileleriyle birlikte toplumdan dışlandığı ve sosyal izolasyon yaşadıkları tespit edilmiştir.

Özten ve arkadaşları (2006), ayakta tedavi gören, psikotik bozukluğu olan hastaların kendi kendini damgalama düzeyleri ve buna neden olan sebepleri incelemiştir. Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Psikotik Bozukluklar Polikliniğinde ayakta tedavi gören 69 hastayla çalışılmıştır. Olumsuz olay ve yorumların içsel damgalamaya neden olduğu tespit edilmiştir. Kendi kendini damgalama kişinin hem kendisine hem de ailesine ciddi yükler getirmekte ve tedavi süreci olumsuz manada etkilenmektedir.

Oben ve Küçük (2011), ergenlerde ruhsal hastalıklara yönelik damgalamayı etkileyen etmenler konulu araştırmalarında 60 lise öğrencisiyle çalışmışlardır. Ergenlerin ruhsal hastalıklara karşı olan yanlış bilgileri, onların ruhsal hastalığı olan bireylere karşı mesafeli bir tutum sergilemelerine sebep olduğu tespit edilmiştir.

Uzunaslan (2016), ortopedik ve görme engelli olan 45 bireyin farklılıklara bakışını damgalama kuramı çerçevesinde incelemiştir. Az örnekleme derinlemesine yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen bilgiler şöyle ifade edilmektedir. Katılımcılar damgalandıklarında moral bozukluğu yaşadıklarını, benlik saygılarının azaldığını, sosyal uyumda zorluk yaşadıklarını, işsizlikle karşı karşıya kaldıklarını ve sosyal çevrelerinin daraldığını bildirmişlerdir. Araştırmanın bir başka boyutu da katılımcıların bedensel engelleri nedeniyle damgalamayı deneyimlemiş olmalarına rağmen kendilerinden farklı olan bireylere karşı damgalama davranışında bulunmuş olmalarıdır.

2.3 Öfke

Sözcük olarak “belirli bir nesne, olay ya da kişilerin, bireylerin iç dünyasında uyandırdığı izlenimler” olarak tanımlanan duygu; yaşamı dizayn eden bir öneme sahiptir (TDK, 2017). İlkel organizmalar bir şeyin negatif veya pozitif olduğuna karar vermek için ısı veya koku gibi duyuşsal özelliklerini kullanırken insanoğlu reflekslerini ve duygularını kullanmaktadır (Cozolino, 2014).

Düşüncelerimiz ve duygularımız bir çarkın dişlileri gibi birbirine uyumlu şekilde hareket ederler (Cozolino,2014). Bu çarkın diğer dişlisi de duygularımızın direk etki alanına giren davranışlarımızdır (Bozoğlan, Çankaya, 2012).

Duygular insanın yaşamını devam ettirmesini sağlayan genetik alt yapının doğal bir ürünüdür (Ahmet Özmen, 2006). Yapılan evrimsel çalışmalarda negatif duyguların pozitif duygulardan daha ilkel olduğu tespit edilmiştir. Bunun sebebi beynin negatif duyguları kontrol eden alanının daha erken olgunlaşmasıdır. Beyin korku, öfke gibi duygularla kendini koruma altına alır (Cozolino, 2014).

İnsanın yaşamını etkileyen negatif duygulardan en zor olanı öfkedir. Çünkü öfke enerjisi yoğun, baştan çıkarıcı ve yıkıcı bir duygudur (Goloman, 2005; Painuly ve Sharan ve Mattoo, 2005). Öfke sözcük anlamı olarak “engellenme, incinme ya da gözdağı karşısında gösterilen saldırganlık tepkisi” olarak yorumlanır (TDK,2017). Literatürde ise öfke şöyle ifade bulur;” engellenme, saldırıya uğrama, tehdit edilme, yoksun bırakılma, kısıtlama vb. gibi durumlarda hissedilen ve genellikle neden olan şeye ya da kişiye şu ya da bu biçimde saldırgan davranışlarla sonuçlanabilen oldukça yoğun olumsuz bir duygudur.” (Budak,2000).

Atkinson ve arkadaşlarına (1999) göre stres ve engellenme insanda saldırgan davranışları harekete geçiren öfke duygusundan kaynaklanır. Birey saldırgan davranışı göstermese bile içinde yoğun bir öfke hisseder. Öfke duygusunun sorun haline gelmesinin asıl nedeni öfkeye eşlik eden istenmeyen davranışlardır (Ahmet Özmen, 2006). Kısa süreli, orta şiddette ki bir öfke insana fayda sağlayabileceği gibi uzun ve yoğun bir öfkede çok tahrip edici olabilir (Balkaya ve Şahin, 2003).

Gerek hayvanlar gerek çocuklar gerekse ergenlerin hemen hemen hepsinde engellenmeye karşı, sonucu saldırganlığa ulaşabilecek yoğun bir öfke duygusu hissedilmektedir. Burada öfkenin amacı yok etmek değil hayatta kalmaktır. Yani birey veya hayvan benliğini koruma altına almaktadır (Fromm, 1990). Bir başka dikkat çekici nokta ise öfkenin ikincil bir duygu olarak açığa çıkmasıdır. Çoğu zaman öfke; korku, kaygı, engellenme, üzüntü gibi duyguların maskesi olarak görünür. İnsanların çoğu öfkenin arkasına saklanmış bu gizil duygularının farkına varmaz (Ahmet Özmen, 2006).

Birçok kültürde çatışma, incitme, şiddet ve saldırganlıkla eş anlamlı kullanılsa da öfkenin güdüleyici, koruyucu özellikleri de vardır. Öfke duygusunu iyi veya kötü olarak değerlendirmek bize yeterli bir tanım vermemektedir (Şahin, 2005). Burada önemli olan, duyguyu anlamak ve kontrol edebilmektir (Bozoğlan, Çankaya, 2012). Birey öfkesini sözlü veya fiziksel saldırganlıkla ifade edebileceği gibi daha yapıcı, dolaylı veya geri çekilme davranışı ile de ifade edebilir (Suna Özmen, 2004).

Duyguların varlığı genetik kodlarımızda olsa da bunun nasıl ifade edileceği veya kontrol edileceği sonradan öğrenilen bir şeydir (Ahmet Özmen, 2006). İnsan yavrusu, çevresindekilerin davranışlarından yola çıkarak olaylar karşısında ne yapacağına karar verir (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014). Bir çocuk bakıcılarıyla özdeşim kurarak hayatta kalmayı öğrenir. Tehlikelere karşı kendini nasıl koruyacağını, nasıl besleneceğini, nasıl üreteceğini anne ve babasının davranışlarında gördüğü gibi, duyguların ifadesini de onlarda görür ve belleğine kaydeder. Yapılan çalışmalar şiddet ve saldırganlığın da anne ve baba ile kurulan özdeşim sonunda öğrenildiğini göstermektedir (Suna Özmen, 2004).

2.3.1 Öfkeye dair kuramsal yaklaşımlar

James-Lange yaklaşımına göre içinde bulunduğumuz ortam bizde fizyolojik değişiklikler yapar ve bu değişimle birlikte bir davranışta bulunuruz. Davranışımızda

duygularımıza etki eder. Örneğin; ağladığın için üzülürsün, saldırgan davranışta bulunduğun için öfkelenirsin. Ancak yapılan deneysel çalışmalar bu yaklaşımı desteklememektedir (Cüceloğlu, 2006).

Cannon-Bard yaklaşımında ise uyaran değişimini ilk algılayan yer beynin hipotalamus bölgesidir. Hipotalamus sinyali, beyin kabuğuna gönderir orada işlenen bilgi içinde bulunduğumuz durumu anlamamızı sağlar. Aynı sinyal otonom sinir sistemine gider ve orada işlenen bilgi de fizyolojik tepkilerimizi açığa çıkarır. İçinde bulunduğumuz durum karşısında beyin kabuğu bize öfkelenmemizi, otonom sinir sistemi ise saldırıya geçmemizi söyler (Cüceloğlu, 2006). Şimdiye kadar gördüğümüz bu iki yaklaşımda bize öfke duygusunun neden oluştuğu ile ilgili net bir bilgi vermemektedir.

Psikoanalitik kuramda, insan davranışlarını belirleyen yaşam içgüdü (eros) ve ölüm içgüdü (thanatos) olarak tanımlanan iki temel içgüdü vardır. Yaşam içgüdü türün devamlılığı sağlamak için yapılan ve haz veren bütün davranışları ifade etmek için kullanılan bir kavramdır. Yemek, cinsellik, boşaltım gibi eylemlerin hareket ettirici ve yönlendirici merkezi olarak kabul edilir. Psikoanalitik kuramda yaşam içgüdü cinsellikle, ölüm içgüdü ise saldırganlıkla tanımlanır (Geçtan, 1995). Öfke de saldırganlık içgüdüünün bir alt boyutu olarak ele alınmaktadır (Ahmet Özmen, 2006).

Freud organizmanın var olmama durumuna dönme noktasında bir eğilimi olduğunu düşünür ve bunu ölüm içgüdüyle tanımlar. İnsanoğlu ölmek ister ama yaşama içgüdüünün yoğunluğundan dolayı bu yıkıcı gücü kendine değil başkalarına yönlendirir (İnanç ve Yerlikaya, 2014). Öfke yok olma arzusunun başkalarına çevrilmiş halidir.

Engellenme-Saldırganlık yaklaşımı psikoanalitik kuramın sonraki takipçileri tarafından dile getirilmiştir. Bu yaklaşıma göre birey herhangi bir amaca ulaşmak istediğinde engellenirse saldırgan davranışları açığa çıkaran öfke duygusu hisseder (Atkison ve ark., 1999). Klein (2012)' a göre bir bebeğin ilk haz kaynağı annesinin memesinden aldığı doyumdur. Bu hazzın engellenmesi veya hoş gitmeyen uyaranların olması bebekte öfke, nefret ve saldırganlık duygularını açığa çıkarır. Engellenme karşısında gösterilen bu tepki bir savunma mekanizması olarak ileriki

yaşlarında da kullanılmaktadır. İnsanoğlu erken dönem yaşadığı olaylarla verdiği tepkiyi, yetişkinlikte de tekrar etme eğilimindedir.

Sosyobiyojik yaklaşımda öfke gibi duygular, insan neslini devamlılığını sağlamak için vardır. Çevreye uyumu kolaylaştırarak yaşama olasılığını arttırır (Cüceloğlu, 2006).

Sosyal öğrenme kuramına göre birçok davranış başkalarının eylemlerini izleyerek ve bu eylemler sonucu karşılaşılan tepkiyi gözlemleyerek öğrenilir. Engellenen ya da stres yaratan herhangi bir olayla karşılaşan insan, hoş olmayan duygular hisseder ve bu duygunun dışı vurumu daha önce gözlemleyerek öğrendiği şekliyle ortaya çıkar. Eğer bir çocuk, anne ve babasını, engellendiklerinde öfkeli ve saldırgan görmüşse kendisi de benzer bir durumla karşılaştığında aynı tepkileri verebilir (Atkinson ve ark., 1999). Tüm duygularda olduğu gibi öfke duygusu da tıpkı sosyal bir virüs gibi hem bireyin yaşamını hem de etrafındakilerin yaşamı etkiler (Goleman, 2005). Bandura'nın üzerinde durduğu bir başka konu da şudur; gözlemlenen davranış, bireysel özellikler ve çevresel etmenlerin etkisiyle gözlemleyen tarafından analiz edilir. İnsan iç denetim mekanizmasını gücü ile etrafındakilerden farklı tepkilerde verme özelliğine sahiptir (Akt. İnanç ve Yerlikaya, 2014)

Bilişsel kurama göre bireyi rahatsız eden duygular, yaşanan olayın kendisinden çok olayın algılanma ve değerlendirilme biçimiyle ilgilidir. Bilgi işleme süreçlerindeki yanlılık, kör noktalar veya bilişsel eksiklikler yanlış davranışları veya ruhsal sıkıntıları tetikleyebilmektedir (Koroğlu ve Türkçapar, 2013). Zihinsel şemalar ve olumsuz otomatik düşünceler özellikle insanın kendisini tehdit altında hissettiğinde daha yoğun çalışmaktadır. Bunun sonucu olarak birey kaygı ve öfke gibi duygular hissetmektedir (Erözkan, 2006). Burada dikkat çeken nokta, olay veya durum karşısında hissedilen öfke duygusuna neden olan düşüncelerin işlevsizliğidir. İşlevsel olmayan otomatik düşünceler değiştikçe duygu ve davranışlarda değişmektedir (Şahin, 2005).

Bazen içsel öfkeye bazen de dışsal öfkeye neden olan sebeplerden biride çocuk yaşta ebeveyn sorumluluğunu almaktır. Çocuk yaşta ağır sorumluluklar almak, çalışıp aile bütçesine katkı sağlamak zorunda olmak, çocukların sosyal, bilişsel, duygusal ve fiziksel birçok olumsuzlukla karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır. Yapılan araştırmalar yaşlılarına kıyasla çocuk yaşta çalışmak zorunda kalan bireylerin daha

fazla ruhsal sıkıntı yaşadıklarını göstermektedir. Tüm yaşadığı sıkıntılara rağmen çocuk ailesini gözünde değerinin düşmesini istemediği için isteklerini erteler ve çalışmaya devam eder (Şişmanlar, 2017). Hissedilen engeller bireyin içinde öfke duygusunu tetikleyebilmektedir (Geçtan, 1994).

2.3.2 Sürekli öfke- Öfke ifade tarzı

Psiko-sosyal bir varlık olan insanın yaşam devamlılığını sağlayabilmesi ve dengeli ilişkiler kurabilmesi için, duygu, düşünce, davranış ve fizyolojik tepkilerinin bir uyum içinde hareket etmesi gerekir. Bu bütünlüğü sağlayan her parça, sağlıklı bir yaşam için ayrı bir öneme sahiptir. Ancak duygular diğer tüm parçaları harekete geçirci bir rol izlediği için üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur. Her ne kadar büyük bir işleve sahip olsa da duyguların fark edilip ifade edilmesi hala bir problem olarak görülmektedir (Koçak, 2005). Diğer tüm duygular gibi öfke duygusunun da anlaşılması yaşam kalitesi açısından önemlidir.

Spielberger öfke duygusunu araştırırken durumsallık ve sürekliliktir adını verdiği iki kavram kullanır. Durumsal öfke, engellenme veya haksızlığa uğradığının düşünülmesi sonucu bireyin hissettiği kızgınlık, hiddet gibi duyumsamaların sonucu ortaya çıkan bir duygudur. Sürekli öfke ise durumsal öfkenin ne sıklıkla ortaya çıktığını yansıtan bir kavramdır (Akt. Özer, 1994b). Bazı çalışmalarda öfke duygusunu çok sık yaşayan bireylerin ötekinin gözünde kusursuz görünmeye dair bir çabası olduğu görülmüştür. Aptal gibi görünmeye veya başkalarının gözünde kişilik değerinin düşmesine karşı son derece tahammülsüz olabilmektedirler (Özer, 1994a).

Öfkenin yaşanma sıklığı kadar nasıl ifade edildiği de önemlidir. Yapılan çalışmalarda öfkeyi ifade etme yöntemi üç başlık altında analiz edilmiştir. Öfkenin bastırılarak içte tutulması (öfke-içte), öfkenin dışa vurulması (öfke-dışta) ve öfkenin mantıklı izahlarla aklileştirilmesi (öfke-kontrol) (Özer, 1994b).

Bağımsızlık ve kendilik çabasında bulunan çocuk engellendiğinde ebeveyninin sevgisini kaybetme korkusuyla öfke ve kızgınlık duygularını içine atmayı öğrenir. Bu eylem onun bilinçdışına işler ve yetişkinlik yaşamında da aynı alışkanlığı devam ettirir (Geçtan, 1994). Yapılan çalışmalarda özellikle anne çocuk ilişkisinde ki yoğun soğukluğun ve annenin bebeğine yeteri kadar ruhsal ve bedensel yakınlık göstermemesi bebeğin ileriki yaşlarında öfke duygusunu bastırıp kendine yönlendirdiğini tespit edilmiştir (Yıldız ve Dağ, 2017). Yaşamak için bir başkasının

sevgisine ve onayına ihtiyacı olan bağımlı bireyler öfke ve kızgınlık duygularını bir ötekine ifade edemedikleri için bu duyguları kendi benliklerine yansıtırlar (Geçtan, 1994).

Öfkeyi içe atan insanlar ceza almaktan korktukları için ya da başkalarının duygularına karşı aşırı hassasiyet geliştirdikleri için, kendi duygularını göstermekten kaçınıyorlar ve bu kaçış içeri doğru yoğun bir öfkeye dönüşür (Özer, 1994a).

Ellis (1977), bastırılan öfkenin işlevsel olmadığını ve kişinin kendisine zarar verdiğini belirtmektedir. Öfke duygusunun yeterli ölçüde çıkmasına izin verilmezse mide kanseri, tansiyon, astım gibi çeşitli psikosomatik hastalıklara neden olabilmektedir. Bastırmak öfkeyi dindirmedeği gibi kişinin fiziksel sağlığını da tehlikeye sokabilmektedir (Akt. Şahin, 2005). Tek neden olmasa bile içe dönmüş öfkenin intihara eğilimi de arttırdığı tespit edilmiştir (Painuly ve Sharan ve Matoo, 2005).

Bazı insanlar öfkelerini dışa yansıtmayı tercih eder. Duygusal boşluk ve yalnızlık hissini örtmek için öfke duygusunu belirgin şekilde gösterir ve buna sıkı sıkı tutunurlar. Düşmanca duygularını başkalarına çevirir ve sık sık, dedikodu, hakaret ve fiziksel şiddet yollarına meylederler (Geçtan, 1994). Tangney ve arkadaşlarının üniversite öğrencileriyle yaptığı birçok çalışmada utanç, incinme ve olumsuz olaylardan kaynaklanan öfke duygusu ile başkalarını suçlama davranışı arasında ilişki olduğu bulunmuştur (Akt. Balkaya ve Şahin,2003). Öfkeyi dışa yansıtan bu bireylerin bir başka özelliği de engellenme ve kontrol girişimlerine karşı aşırı tahammülsüz olmalarıdır. Her şeyin en iyisini kendilerinin bildiğini düşünerek başkalarının fikirlerine karşı öfke duyabilirler (Suna Özmen,1994).

Yapılan çalışmalarda, özellikle babası tarafından yalnızlığa itilmiş bireylerin öfkelerini daha fazla dışarı vurma eğiliminde oldukları görülmüştür (Yıldız ve Dağ, 2017).

Başkalarıyla ilişkilerinde sabırlı, soğukkanlı, hoşgörülü olan bireylerin öfkelerini daha fazla kontrol altında tutabildikleri gözlenmiştir. Başarıya odaklanma ve eylemlerinin sonucunu düşünerek hareket etmek kontrol mekanizmasını güçlendirmektedir (Özer, 1994a). Bireyin nasıl bir ifade tarzı kullanacağı, ilk dönem bilinçdışına kaydedilen, beynin kendini korumak için seçtiği yöntem olacaktır.

Değişen koşullara uyum sağlamak ve hayat kalitesini arttırmak için bireyin esnek ve yaratıcı bir zihin yapısına sahip olması gerekir (Geçtan, 1994).

2.3.3 Öfke ile ilgili yapılmış çalışmalar

Starnet ve Peters (2004), ergenlerde öfke ifadesi ve kan basıncı ilişkisini inceledikleri araştırmalarında yaşları 16 ila 18 arasında değişen lise öğrencileriyle çalışmışlardır. Analiz sonucunda kan basıncı ve öfke ifadesi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Aynı zamanda kızlardaki öfke kontrolü ile kan basıncı arasında da negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Erkeklerde ise öfke ifadesi ve kan basıncı arasında herhangi bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Biaggio ve Godwin (1987), depresyon, öfke ifadesi ve düşmanlık arasındaki ilişkiyi anlamak için 112 üniversite öğrencisiyle çalışmışlardır. Analizin sonucunda depresyondaki kişiler arasında özellikle içe dönük şiddetli düşmanlık deneyimleri bulunmuştur. Aynı zamanda depresyondaki kişilerde öfkeyi kontrol etme duygusu azaldığı veya öfkeyi yönetmekte çekingen davrandıkları tespit edilmiştir.

Boman (2003), 102 ortaöğretim öğrencisinde öfkenin duygusal, davranışsal ve bilişsel bileşenleri arasındaki cinsiyet farklarını incelemiştir. Analizin sonucunda kızların ve erkeklerin öfke deneyiminde farklı olmadıkları, kızların öfkelerini erkeklere oranla daha olumlu ifade edebildikleri tespit edilmiştir.

Milovchevich ve arkadaşları (2001), 368 Avustralya' lıyla yaptıkları çalışmada cinsiyet ve cinsiyet rollerinin öfke ile ilişkisini incelemişlerdir. Yapılan çalışmanın sonucuna göre cinsiyetin öfke ve öfke ifade tarzı üzerinde etkisine rastlanmazken cinsiyet rollerinin etkili olduğu gözlenmiştir. Erkeksi cinsiyet rollerine sahip bireylerin sürekli öfke ve dışa yönelmiş öfkeleri yüksek çıkarken öfke kontrolü düşük çıkmıştır. Kadınsı rollere sahip bireylerin ise sürekli öfke ve öfke içe skorları düşük, öfke kontrolü yüksek bulunmuştur.

Eren (2016), yetişkinlerde bağlanma stillerine göre öfkeyi ifade etme tarzları, kendilik algısı ve sosyal problem çözme becerisi arasındaki ilişkileri incelediği tezinde 114 kadın, 86 erkek katılımcıyla çalışmıştır. Çalışmanın sonucunda elde edilen bulguların bazıları şöyledir; erkeklerde güvenli bağlanma stili, sürekli öfke düzeyi daha yüksek bulunmuştur. Kadınlarda ise öfke kontrolü daha yüksektir. Kardeş sayısı ve kaçınıcı çocuk olduğu ile ilgili değişkenler ile bağlanma stilleri ve öfke ifade tarzı arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Tanış (2014), yetişkinlerde bağlanma stilleri ve öfke tarzları arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında 213 erkek, 294 kadın katılımcıyla çalışmıştır. Araştırmanın sonucuna göre kayıtsız, korkusuz ve saplantılı bağlanma stilleri ile sürekli öfke, öfke-dışa ve öfke-içe arasında anlamlı ve pozitif yönde ilişki tespit edilirken, güvenli bağlanma ile öfke-dışa arasında negatif yönde bir ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca güvenli bağlanma ve öfke kontrolü arasında da pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Akmaz (2009), eğitim yöneticilerinin bağlanma stilleri ile sürekli öfke ve öfke ifade tarzları arasındaki ilişkiyi incelediği tezinde 74 erkek ve 34 kadın katılımcıyla çalışmıştır. Korkulu, kayıtsız, saplantılı bağlanma stiline sahip bireylerin sürekli öfke düzeyi ve öfke-içe arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Güvenli bağlanma ve öfke kontrolü arasında pozitif anlamlı bir ilişkiye rastlanırken korkulu bağlanma ile öfke kontrolü arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Yağcı (2017), 197 katılımcıyla gerçekleştirdiği tez çalışmasında bağlanma stilleri ile sürekli öfke ve öfke ifade tarzları arasındaki ilişkide aleksitiminin aracı rolünü incelemiştir. Aleksitimi puanları yüksek olanların öfke puanları da yüksek çıkmıştır. Duygularını tanımada güçlük yaşayanların kontrol altına alınmış öfkeleri düşük bulunmuştur. Erkeklerin öfkelerine daha fazla kontrol altına alabildikleri kadınların ise öfkelerini daha çok içe yönelttikleri tespit edilmiştir.

Batıgün ve Utku (2006), 13 ila 25 yaş arası toplam 675 öğrenciyle yaptıkları çalışmalarında yeme tutumu ve öfke arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Yapılan çalışmanın sonucunda kadınların öfkelerini daha çok içe yönelttiği ve pasif agresif bir tavır takındıklarını, erkeklerin ise saldırgan tutumlarının daha fazla olduğunu tespit etmişlerdir.

Albayrak ve Kutlu (2009), ergenlerin öfke ifade tarzları ve ilişkili faktörleri inceledikleri araştırmalarında 16-18 yaş arası 276 lise öğrencisiyle çalışmışlardır. Gençler arasında da etkili bir duygu ifade biçimi olan öfkenin genel manada gençler arasında daha fazla kontrol edildiği tespit edilmiştir. Aynı zamanda sürekli öfke düzeyi arttıkça öfke-içe ve öfke-dışa skorunda artış, öfke kontrolünde ise azalma görülmüştür. Yine aynı çalışmada arkadaş ilişkileri zayıflayan bireylerin öfkelerini daha fazla içe yansıttıkları tespit edilmiştir.

Burma (2012), cinsel saldırı suçundan hüküm giymiş 74 erkekle çalıştığı tezinde çocukluk döneminde örseleyici yaşantılara maruz kalmış bireylerin benlik saygısı ve öfke ifade tarzı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çıkan sonuçlar şöyledir; örselenmiş çocukluk yaşantısına sahip bireylerin sürekli öfke, öfke-dışa ve öfke-içe alt boyutlarında anlamlı derecede yüksek değerler almışlardır. Ayrıca bu bireylerin öfke kontrolünde ve benlik saygısında düşük değerler aldıkları tespit edilmiştir.

Aksu (2015), daha önce suç işlemiş, yaşları 18 ila 54 arasında değişen 100 erkek katılımcının, sürekli öfke ve öfke ifade tarzı ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Kontrol grubu olarak da yaşları 18 ila 61 arasında değişen 100 erkek katılımcı seçilmiştir. Geçmişte suç kaydı olan bireylerin, suç kaydı olmayan bireylere oranla daha yüksek sürekli öfke, öfke dışta ve öfke içte skorlarına sahip olduğu görülmüştür. Aynı zamanda şiddet içeren suç kaydı olanların kayıtsız ve saplantılı bağlanma değerleri de yüksek bulunmuştur.

Olmuş (2001), 419 lise öğrencisinin katılımıyla gerçekleştirdiği çalışmasında ergenlerin öfke düzey ve tarzlarının algıladıkları aile içi psikolojik örüntüler çerçevesinde incelemiştir. Ailedeki birlik ve beraberlik algısı gençlerde, öfke-içe ve öfke-dışa değerlerini düşürürken öfke kontrolünü de arttırdığı görülmüştür. Ailede algılanan denetimin ise hem sürekli öfkeyi hem de öfke kontrolünü etkilediği tespit edilmiştir. Ayrıca araştırmada anne ve babanın eğitim düzeyi, kardeş sayısının öfke düzeyini etkilemediği belirtilmiştir. Tespit edilen bir başka şey ise 17 yaş grubu ergenlerin 15 yaş grubu ergenlere oranla öfkelerini daha fazla dışa yöneltmeleridir.

Türkçapar ve arkadaşları (2004), depresyonu olan antisosyal kişilik bozukluğuna sahip erkek hastalarda öfke ve depresyon arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışma 72 erkek hasta ve kontrol grubu olarak da 40 erkekten oluşturulmuştur. Depresyonu olan antisosyal kişilik bozukluğuna sahip hastaların sürekli öfke, öfke-dışa, öfke-içe skorları, depresyonu olmayan antisosyal kişilik bozukluğu olanlardan daha yüksek bulunmuştur.

Güleç (2002), ergenlerin sürekli öfke, öfke ifade düzeyleri ile benlik ve akademik başarı arasındaki ilişkiyi incelediği tezinde 339 katılımcıyla çalışmıştır. Kızların erkeklere oranla öfke-dışa skoru yüksek çıkmıştır. Ayrıca baba eğitim seviyesi arttıkça öfkenin dışa vurma derecesinin de arttığı görülmüştür. Yine yaş ilerledikçe

öfke-dışa seviyesinin arttığı, ebeveynlerden birinin kaybını deneyimlemiş bireylerde de öfke-dışa seviyesinin yüksek çıktığı tespit edilmiştir.

İmamoğlu (2003), sürekli öfke ve öfke ifade tarzı ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi incelediği tezinde eğitim fakültesinde öğrenim görmekte olan 465 son sınıf öğrencisiyle çalışmıştır. Araştırmanın sonucunda sürekli öfke, öfke-dışa ve öfke-içe ile güvensiz bağlanma stilleri arasında pozitif yönde yüksek bir ilişki tespit edilmiştir. Kadınların sürekli öfke ve öfke-içte skorları daha yüksek bulunmuştur. Annesi hayatta olmayan bireylerin sürekli öfke ve öfke-içe skorunun da yüksek olduğu görülmüştür.

Kısaç (1997), sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarını bazı değişkenler açısından incelediği tezinde 712 üniversite öğrencisiyle çalışmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre erkeklerin öfkelerini daha fazla kontrol edebildikleri, aylık gelir seviyesi yükseldikçe, anne eğitim seviyesi arttıkça da öfke-dışa skorunun arttığı görülmüştür. Ayrıca annesini otoriter olarak algılayan bireylerin de öfkeyi dışa vurma eğiliminde oldukları tespit edilmiştir.

Okman (1999), öfke ifade tarzı ile kendilik imgesi arasındaki ilişkiyi incelediği tezinde 428 lise öğrencisiyle çalışmıştır. Araştırmanın sonucuna göre yüksek kendilik imgesi geliştiren gençlerin sürekli öfke, öfke-içe ve öfke-dışa skorları düşük; öfke kontrolü ise yüksek çıkmıştır. Anne eğitim seviyesi yükseldikçe öfkenin dışa skorunun da arttığı gözlenmiştir. Baba eğitim seviyesi yükseldikçe de öfke kontrolünün attığı tespit edilmiştir.

Altuntaş (2012), boşanmış ebeveyn ile boşanmamış ebeveyne sahip gençlerin öfke düzeyleri, benlik saygıları ve anksiyete düzeylerini incelemiştir. 200 lise öğrencisiyle yaptığı çalışmanın sonuçları şöyledir; boşanmış ebeveyne sahip gençler boşanmamış ebeveyne sahip geçlere oranla sürekli öfke düzeyleri yüksek, benlik saygıları düşük ve anksiyete düzeyleri de yüksek çıkmıştır.

Gündoğdu (2010), 266 lise öğrencisiyle yaptığı çalışmada cinsiyet ve ailenin gelir seviyesi gibi değişkenler ile çatışma çözme, öfke ve saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Erkek öğrencilerin saldırganlık düzeyi kız öğrencilerden daha yüksek bulunmuştur. Kız öğrencilerin problem çözme becerileri ve öfke-içte düzeyleri yüksek çıkmıştır. Maddi gelir seviyesi yükseldikçe öfke-dışa seviyesinin de yükseldiği görülmüştür.

2.4 Bağlanma-Öfke-Damgalama Üçgenini Psikolojik Kuramlarla Anlamak

Ruhsal yapının gelişimi sosyal ortamdan bağımsız bir şekilde devamlılığını sürdüremez. İnsanı anlamamızı sağlayan üç temel yapı biyoloji, psikoloji ve sosyal ortamdır. Ebeveynlerin inanç değerlerini oluşturan kaynak, içinde yaşadıkları toplum; bir çocuğun inanç değerlerini oluşturan kaynak ise ebeveynleridir (Kağıtçıbaşı, 2000).

Kendimize nasıl bakacağımızı, duygu ve arzularımızı nasıl tatmin edeceğimizi, kendimizi nasıl koruyacağımızı, tüm bunları yaparken karşımızdakine karşı tutumumuzun nasıl olacağını öğrendiğimiz kaynak ebeveynlerimizdir (Klein, 2012). Çocuk için anne ile kurulan ilişki, yetişkin yaşamında “öteki” ni tanımlayıcı zihinsel şemaların ana kaynağıdır. Mahler’e göre diğer insanları “anne imajı”nın tesiriyle tanımlarız: Kohut’a göre anne ile kurulan ilişki diğer insanlara bakış açımızı ve beklentilerimizi belirleyen “referans noktası” olarak işlev görür: Horney’e göre ise çocukta var olan “terkedilme korkusu”, annenin çocuğuyla kurduğu ilişkinin kalitesine göre gelecekte yetişkin ilişkilerinin modelini oluşturmaktadır (Akt. Tüzün ve Sayar, 2006).

- Sosyal ve Bilişsel Öğrenmelerin Etkisi: Bireyin kendi kimliğini oluşturduğu ne olduğu ve ne olmadığı ayırımına vardığı yer çevresidir. Aile ortamında başlayan bu öğrenme okul ve arkadaş ortamında da devam etmekte ve en son yetişkinlik çağında sosyokültürel bir önyargının içinde kendini tamamlamaktadır (Cüceloğlu, 2006).

İlk çağlarda insanlar kendilerine benzemeyen varlıklardan uzak durarak yaşamlarını güvence altına alırlardı. Başka kabileden insanları tehlikeli kabul ederlerdi. Yaşam şansını arttırmayı amaçlayan öteki kavramının nörobiyolojik bir temelin olup olmadığına dair incelemeler yapılır. Amerika da bir grup beyaz insana hem beyaz hem de siyah insanların fotoğrafları gösterilir ve beyin sinyalleri ölçülür. Siyah ırka sahip bireylerin fotoğraflarına bakmak, beyaz insanda korku duygusunu uyandırır. Aynı uygulama siyah insanlara yapıldığında onlarda, beyazların fotoğraflarına bakınca korku tepkisi verirler. Korku tepkisi şartlanma ile oluşabileceği gibi bilinçdışı süreçleri de içine alabilir. Korku stereotipleri ateşlemektedir. İnsanı önyargıya götüren bir başka duyguda öfkedir. Öfke arttıkça başka ırklara yönelik önyargının da arttığı gözlenmiştir. Yine başka bir çalışmada başka bir ırka mensup olsa da tanınmış yüzlerin kaygı duygusunu azalttığı görülmüştür. Medyada yapılan

haberlerin niteliği de önyargıyı etkilemektedir. Önyargı çok otomatik ve bilinçdışı bir süreci yansıtmaktadır. Bir kere öğrenilen bir stereotipi değiştirmek için kuvvetli bir çaba gerekir. Irk ayrımı biyolojik yapıdan çok, kültürün bir ürünüdür (Cozolino, 2014).

Jane Elliot, Iowa Riceville’de üçüncü sınıf öğretmeni olarak görev yaptığı bir okulda öğrencilerine stereotipleştirme ve ayrımcılık ile ilgili bir ders vermek ister. Sınıfı mavi gözlü öğrenciler ve kahverengi gözlü öğrenciler olarak ikiye böler. Mavi gözlü öğrencilerin diğer öğrencilerden daha üstün ve akıllı olduğunu söyler ve onlara çeşitli ayrıcalıklar tanır. Ders aralarında daha fazla oyun oynar, kantinden daha fazla yemek yiyebilirler. Kahverengi gözlü öğrenciler ise gruplarını belli eden yakalar takarlar. Önceleri hoşgörülü, yardımsever olan bir sınıf, kısa sürede ikiye bölünmüş düşman gruplara dönüşürler. Mavi gözlü öğrenciler kahverengi gözlü öğrencileri aşağılamaya, onlarla dalga geçmeye başlar. Hatta arada kavga edenler bile olur. Kahverengi gözlü çocuklar bir süre sonra depresif ve içe kapanık bir hale bürünürler. Ertesi gün Elliot rolleri değiştirir. Bu sefer kahverengi gözlü öğrenciler seçilmiş taraf olur. Roller değişince kahverengi gözlü öğrenciler intikam almaya başlar. Bu iki günlük tecrübe önyargı ve ayrımcılığın nasıl şekillendiğini de gözler önüne sermiş oldu (Akt. Aranson, Wilson ve Akert, 2012).

İnsan beyni yeni karşılaştığı bir olguyu algımlarken önceden oluşturduğu zihinsel şemalardan yardım alır. Önyargı bu bağlamda hayatı kolaylaştıran bir etkiye sahiptir. Kişi, tutum ve davranışlarını buna göre şekillendirir (İlhan ve Çevik, 2003). Mesela insanın zihninde sarıklı, cübbeli birini gerici olduğuna dair bir şema varsa bu giyim tarzında gördüğü tüm insanları gerici şemasıyla algılamaktadır. Artık tek tek bireyler değil bir grubun parçası vardır karşısında. Zihnin bu kategorizasyon işlevinin, önyargı ve ayrımcılığa neden olabileceği düşünülmektedir (Gürses, 2005).

- **Bağlanmanın Etkisi:** Bağlanma kuramına göre kaygı yakınlığı ve uzaklığı ayarlama etkisine sahiptir. Tanıdık olan, bize benzeyen, bizi seven, bize gülümseyen herhangi biri, yabancı olandan daha güvenli olarak algılanır. Kaygı tanıdık olana yaklaşmayı, yabancı olandan ise uzaklaşmayı sağlar (Hazan ve Shaver, 1998). Çevresini fark etmeye başlayan bir çocuk annesi ile ötekilerin ayrımını yapmaya başlar. Yabancıların yanında kaygı hisseder ve anneye yapışır. Annenin verdiği güven çocuğun yabancıya bakışını etkiler. Eğer annede yabancıların varlığından tedirginse çocuk “ötekine” karşı güven duymamayı öğrenir. Yetişkinlik yaşamında

da birey kaygı durumlarında bağlanma nesnesi olarak kabul ettiği eş, arkadaş veya gruba yakın olma eğilimindedir. Bu duygu “öteki” ne karşı önyargı geliştirmesine sebep olabilmektedir (Bowlby, 2013).

Erken dönemde güvenli bağlanmanın sağlanabilmesi duyguyu ifade etmeyi ve duyguları anlamayı kolaylaştırır. Güvenli bağlanan bireylerin duyguları üzerine daha rahat konuşabildikleri gibi duyguları anlamada da beceri kazandıkları görülmektedir. Bunun en büyük katkısı vicdan gelişimi üzerinedir. Empati kurabilmek daha vicdanlı hareket etmeyi sağlamaktadır (Thompson, 2006).

Bir annenin duygusal olarak ulaşılmaz oluşu veya çocuğunu devamlı reddetmesi, çocukta dirençli kaçınmacı bir bağlanmaya sebep olur. Kaçınmacı bağlanma stiline sahip bireyler ise saldırganlığa, davranış bozukluklarına ve depresyona yatkın olurlar (Masterson, 2008).

Ebeveynleri tarafından terk edilme tehdidiyle karşı karşıya kalan çocuk yoğun bir öfke hisseder. Yine terk edilme korkusundan dolayı bu öfke yabancı olana doğru çevrilir (Bowlby, 2012b). Çocukluk çağı çatışmalarını düzenleyememiş ve duyguları bastırılmış insanlar sosyal hayatta çok güvensiz olabilmekteler. Hayatı bir iktidar mücadelesi olarak algırlar. Kendi varlığına karşı endişeleri onu güvenlik ve otorite ihtiyacına götürür. Hayatı iki uçlu yorumlamaya başlar. Güçlü ve zayıflar, iyiler ve kötüler, biz ve ötekiler (Schnapper, 2005).

- Bölme ve Yansıtımlı Özdeşim Etkisi: Yaşamın ilk aylarında bebek “ben” ve “öteki” ayrımını yapamaz. İkinci aydan sonra yavaş yavaş bu ayrım başlar ve doyuran, ilgilenen, seven “iyi başkası” ve “iyi kendilik” tasarımı; ilgilenmeyen, geciken, sevmeyen “kötü başkası” ve “kötü kendilik” tasarımları oluşur. Bu dörtlü yolağın iki yaş itibarı ile bütünleşmeye başlaması gerekir. Bütünleşmiş başkası tasarımı ve bütünleşmiş kendilik tasarımı sağlıklı bir gelişimin temsilidir. Yani birey bazen iyi bazen kötü olabileceğini kabul etmiştir. Gelişim evresi her zaman sağlıklı gitmeyebilir ve birey iyi ile kötüyü birleştiremez (Volkan,2012). Dünyayı iyi ve kötü kutuplardan okur. Hem kendisini hem de başkasını siyah-beyaz ya hep ya hiç algısıyla tanımlar. Her zaman bölmeye çocukluk travmaları sebep olmaz. İnsan kendini tehdit altında hissettiği zaman da bu yola başvurur. Tehdit nesnesini mutlak kötü olarak niteleyebilir (Paker, 2012a).

Bebek yaşamın ilk yıllarında ilişki kurduğu, yakın olduğu kişilerle özdeşim kurar. Onları kendi benliğinin içine alır. Duygularını nasıl yöneteceğini onlarla kurduğu özdeşim sırasında öğrenir. Çocukluk döneminde bu özdeşim bir öğretmene, sanatçıya veya sporcuya karşı olabilmektedir. Yetişkinlikte ise karşımıza daha çok grup özdeşimleri çıkmaktadır. Olumlu grup özdeşimleri belirli bir işe, sanata, geleneklere ve hatıralara bağlılık olarak değerini bulurken olumsuz grup özdeşimleri ise nefret ve küçümsemeye dayalıdır. Nazi sisteminin ırkı bir ayrıştırma ve soykırım olarak kullanması buna bir örnek olabilir. İnsanoğlu içinde barındırdığı kötü duyguların kendisine ait olmasını ruhsal manada kaldıramaz ve çeşitli bilinçdışı süreçlerle bu kötü duyguları başkalarına yönlendirir. Yansıtımlı özdeşim olarak kavramlaştırılan bu süreçte “öteki” benliğin kötü yanının aktarıldığı alanı oluşturur ve böylece kötülük dışsallaştırılmış olur (Rustin, 2015).

Çocuğun ilk nesne ilişkileri sağlıksızsa yani çocuk annesiyle yoğun derecede engelleyici ve öfkeli etkileşimler kurduysa algılanan düşmana yönelik öfkesi de o kadar yıkıcı olmaktadır. Sürekli öfkenin tesiriyle dışsallaştırdığı ötekine karşı yoğun bir yıkma, kontrol etme ve acı çektirme arzuları hisseder. Öfkeye dair yapısal yatkınlık ve erken çocuklukta ağır travmalar nefrete yönelik katkıda bulunmaktadır (Kernberg, 2014).

Anne ve babaların aşağılayıcı, cezalandırıcı veya reddedici tutumları bireyde kendilik nefretini oluşturur. İnsan kendinden nefret etmenin ağırlığını üzerinde taşıyamaz ve bu nefreti dışarıya yöneltir. Kendine bir düşman yaratır. Bu sayede kendiyi yüzleşmek zorunda kalmaz. Çaresizlik ve değersizlik hislerini saklamak için güçlü, sert, katı ve şiddete eğilimli görünür. Hatta çoğu zaman bu konuda kendine bile yalan söyler. Uydurulan bu düşmanlar nedeniyle savaşlar, etnik ve dini çatışmalar çıkar (Gruen,2012). Dostluğu ve iyiliği zayıflık olarak algılayan biri karşısındakini ötekileştirdikçe bu duygusuyla daha rahat baş eder. Yabancıyı öldürerek aslında benliğinde zayıflık olarak algıladığı dostluk ve iyiliği öldürür. Çocuk kendini ortaya koyup bir şeyler yaptığı zaman anne ve baba reddedici veya cezalandırıcı olursa çocukta bu kabul görmeyen tarafı bastırıp başkalarına yansıtır ve yok etmeye çalışır. Kendi mağduriyetinin farkında olamayan bireyler aynı şekilde başkalarını da mağdur ettiklerinin farkında değildirler. Sadece bilinçli ve iradeli bir farkındalık bu kısır döngüyü kırabilme yeteneğine sahiptir (Gruen, 2016).

Geniş grupların oluşumu da bu temeller üzerine kurulur. Özdeşim kurulacak bir lider seçilir ve grup bu liderin etrafında toplanır. Başarı ve mağduriyet ile ilgili söylemler grubun bağlılığını artırır (Volkan, 2012). Grup bağlılıkları önemli fedakârlık gerektirecek eylemlerde motive oldukları gibi kendi dışında kalanlara karşı son derece düşman ve saldırgan olma noktasında kışkırtılabilirler. Grupların en ayırt edici özelliği sevgi duygusunu kendi aralarında yaşayıp nefret duygusunu dışarıya atfetmeleridir. Bireyin kendini ait hissettiği gruba özdeşim kurması, içindeki öfke, nefret ve saldırganlık gibi duyguların grubun enerjisiyle birlikte daha fazla kuvvetlenmesini sağlar. Bu duyguların yönetimi liderin denetimi altına girer. Bireylerdeki muhakeme yeteneği ve farkı gözetebilme kapasitesi zayıflar. Önyargı dış gruba karşı saldırgan tutumları güçlendirdiği gibi iç gruptaki sevgi ve bağlılık dinamiklerini de kuvvetlendirir (Freud, 2016). Kişinin kendi grubuna verdiği değer ne kadar yüksekse, öteki olarak algıladığı gruba düşmanlığı da o oranda büyük olmaktadır (Paker, 2012a).

Çocukluk dönemi sağlıklı geçmiş birey dışsallaştırmaya ihtiyaç hissetmez. Hem iyi hem de kötü yönlerine karşı tahammülü gelişmiştir. Kendine kötü nesnelere aramaz (Kernberg, 2014).

- Narsisizmin Etkisi: Bebek dünyaya geldiğinde kendinden başka gerçekliği yoktur. Başka nesnelere algılaması birkaç ayı almaktadır. Bu döneme birinci narsisizm denmektedir. Narsisizm, yani insanın benliğine odaklanması yaşamı sürdürmek için gereklidir. Fakat aşırı narsisizm toplumdan tamamen soyutlanmaya da neden olabilir. Bu yüzden optimal narsisizm yaşam için idealdir. Çocukluk çağında değer görmeme, aşağılanma, yalnız bırakılma veya aşırı derecede sevilme ve kutsanma narsistik sistemin bozulmasına sebep olur. Kişi benliğini korumak veya alışık olduğu kutsanmış kendiliğini devam ettirmek için tamamen kendisine yönelir. Empati yeteneği gelişmez, sadece kendi ihtiyaçlarını önemser, başkalarının bildiklerine önemsemez. Narsisizm bir başka özelliği de kitlesel narsisizme dönüşme özelliğidir. Kendini yaşatma amacı güden birey var olan bu güçlü duyguyla ait olduğu grubu yaşatmaya çalışır. Narsistik bağlılıkta grubun vasıflar önem taşımaz, önemli olan kişinin grubu kendi parçası sanmasıdır. Yani benim olduğum her yer kusursuzdur algısı. Kendini ve ait olduğu yeri kutsar. Dışardakiler onun için önemsizdir. Eleştirisi ve ruhsal çöküşler narsiste aşırı derecede öfkeye neden olur. Böyle bir durumda ya eleştireni ortadan kaldırmaya ya da kendisini yok etmeye çalışır. Topluluk

narsisizminde eğer grubun övüneceği somut bir gereklik yoksa bile sadece o gruba ait olmak bile haz almaları için yetmektedir. Herhangi bir ırka veya futbol takımına veya partiye üye olmak yeterince övünülecek şeyler olarak görülür. Çünkü birey kendini olması gereken en mükemmel yerde görür. Kitlesele narsisizmde öfkenin ve şiddetin dışı vurumu hem daha kolay hem de daha yüksek perdeden olur (Fromm, 1995).

Kişi aşağılık, güçsüzlük ve önemsizlik duygularının tesiriyle güçlü bir kişi veya gruba bağlılık gösterme ihtiyacı hisseder. Aşağılık ve güçsüzlük duygularının yol açtığı bir başka şeyde yıkıcılıktır. Kişi dış dünyaya saldırdığında kendini koruma altına aldığına inanır (İnanç ve Yerlikaya, 2014). Bu bağlamda önyargı, kişinin hasara uğramış egosunu tamir etme ve yükseltme işlevi görür (Kağıtçıbaşı, 2000).

- Kolektif Bilinçdışının Etkisi: Jung kişiliğin temelini şekillendiren nedenlerden biri olarak, önceki nesillerin deneyimleriyle biriken kolektif bilinçdışı diye tanımladığı bir süreçten bahseder. Kolektif bilinçdışı evrimsel deneyimin biriktiği kaynaktır. Biz farkına varmadan davranışlarımızı şekillendirme gücüne sahiptir (akt. Schultz, 2002). İfade edilmemiş duygular, ağır aile travmaları, yalıtılmış hayatlar bir sonraki nesilde kendini tekrar etme eğilimindedir. Yaşanılan kötü olaylar hakkında konuşmayarak gelecek neslin korunduğu düşünülse de, duyguları bastırmaktan başka bir işe yaramadığı da açıktır (Wolynn, 2016).

Bilinçdışı süreçler nesilden nesle aktararak gelecek toplumlara ulaşır. İrk ruhunu oluşturan kaynaklardan biride bilinçdışı süreçlerle aktarılan duygulardır. Zeka seviyesi veya yaşam standartları çok farklı olan bireyler bile inanç ve ahlak noktasında birbirlerine çok benzerler. Bu kolektif bir bilinç oluşturur. Kolektif bilinçdışında akli yetenekler ve kişilikler silinir. Topluluk içindeki birey, yaptıklarından tek başına sorumluluk taşımayacağı için kendini içgüdülerine daha rahat teslim eder ve yalancı bir güç kazanır. Topluluk insanın iradesini gönüllü olarak askıya almasına sebep olur. Topluluklar telkine daha açık hale gelirler. Tek başına terbiyeli aydın olan biri, kitleyle beraberken içgüdüleriyle hareket eden vahşi ve merhametsiz biri haline dönüşebilmektedir (Le Bon, 1997).

Öç alma ve kan gütme kültürel gelenekte varlığını devam ettirmektedir. Bazı topluluklarda dokuz kuşak süren kan davaları bile görülebilmektedir. Neredeyse

2000 yıl öncesinden gelen bir öç alma arzusu da “İsa'nın katilleri” olarak hedef gösterilen ve soykırımı neden olan Yahudi düşmanlığıdır (Fromm, 1995).

Tarihsel öyküler ister başarı ister acı verici olsun gelecek nesillere aktarılma özelliğine sahiptir. Acı bir örnek: Sırp lar 1389 Kosova savaşında Osmanlıya karşı yenilgiye uğrar. O savaşta Sırp lider Prens Lazar öldürölür. Uzun süre Osmanlı himayesinde kalan Sırp lar için bu yenilgi ve liderlerinin öldürölüşü ruhsal manada derin yaralar oluşturur. Tarihsel süreçte Sırp lar bağımsızlıklarını kazanırlar. Dönemin iktidarı Miloseviç ve Karadzic eski liderleri Prens Lazar için bir anıt yaptırır ve ardından 600 yıllık bastırılmış derinlerde uyuyan bir intikam duygusu tekrar gün yüzüne çıkar ve Osmanlı'nın devamı olarak görölven Boşnaklara çok korkunç bedeller ödetirler (Volkan, 2012).

3. GEREÇ VE YÖNTEM

3.1 Araştırmanın Modeli

Üniversite öğrencilerinde bağlanma stillerinin damgalama davranışıyla ilişkisinin öfke ifade tarzı açısından incelenmesi amaçlanan bu çalışma, nicel bir araştırmadır.

Araştırmada, var olan mevcut durumu koruyarak değişkenler arasındaki ilişkinin boyutlarını anlamaya yardımcı olan tarama modellerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama modeli; iki veya daha fazla değişkenin aralarındaki değişimin varlığını ve bu değişimin derecesini belirlemeyi amaçlamaktadır (Karasar, 2012).

İlk olarak çalışmanın teorik kısmında kitap, dergi, makale, internet ortamındaki bilgiler vb. gibi veriler kullanılmıştır. Sonrasında belirlenen değişkenleri tespit etmek için katılımcılara kişisel bilgi formu ve üç ölçek uygulanmış ve elde edilen veriler SPSS programıyla analize tabi tutulmuştur.

3.2 Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın örnekleme, İstanbul Aydın Üniversitesi' nin Fen-Edebiyat Fakültesi, Eğitim Fakültesi, Mühendislik Fakültesi ve İktisadi ve İdari bilimler Fakültesi' ne bağlı 6 farklı bölümden (Sosyoloji, Türkçe Öğretmenliği, Sınıf Öğretmenliği, Endüstri Mühendisliği, Yazılım Mühendisliği, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler) gönüllü katılımcılarla oluşturulmuştur. 235 kadın, 122 erkek, 2 trans ve 1 tane diğer cinsiyet kimliğinde olduğunu ifade eden, yaş aralıkları 18 ila 32 arasında değişen toplan 360 lisans öğrencisiyle çalışılmıştır.

Çalışmanın evreni oluşturulurken Olasılığa Dayalı Öğrenme Tekniklerinden Tabakalı Örneklem Tekniği kullanılmıştır. Bu teknikle evrendeki alt grupların eşit miktarda seçilerek homojen bir grup oluşturulmasını sağlamaktadır (Özen ve Gül, 2007). Seçilen 6 bölümün 1. ,2. , 3. ve 4. sınıflarından basit ve tesadüfi örnekleme

yöntemiyle seçilen 15' er öğrenci evreni oluşturmaktadır. Her bölümden toplam 60'ar öğrenci çalışmaya katılmıştır.

3.3 Veri Toplama Araçları

Araştırmada katılımcıların demografik özelliklerini belirlemek için Kişisel Bilgi Formu, bağlanma stillerini belirlemek için Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri II, damgalama eğilimlerini belirlemek için Damgalama Ölçeği, öfke sürekliliğini ve öfkenin tarzını belirlemek içinde Sürekli Öfke- Öfke İfade Tarzı Ölçeği uygulanmıştır.

3.3.1 Kişisel bilgi formu

Kişisel Bilgi Formu katılımcıların çeşitli kişisel özelliklerini belirlemek için hazırlanmış. Bu formda yaş, cinsiyet, cinsel yönelim, medeni durum, anne-babanın eğitim durumu, anne-babanın birlikte veya sağ olup olmadığı, kardeş sayısı, etnik köken, dini köken gibi sorular yer almaktadır. Formun bir örneği Ek-1'de sunulmuştur.

3.3.2 Yakın ilişkilerde yaşantılar envanteri II (YİYE II)

Brenna ve arkadaşları tarafından oluşturulan bağlanma stillerini ölçmeyi amaçlayan madde havuzundan yararlanan Fraley ve arkadaşları tarafından oluşturulan YİYE II 36 maddeden oluşmaktadır. Oluşturulan formun 18 maddesi kaygılı bağlanma stilini ölçerken 18 maddesi de kaçınmalı bağlanma stilini ölçmektedir. Her bir madde de katılımcıların kendilerini en iyi tanımlayan 7 aralıklı ölçekten birini seçmeleri istenmiştir (1= Hiç katılmıyorum, 7= Tamamen katılıyorum). 4, 8, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 24, 26, 30, 32, 34, 36. maddeler ters kodlanmıştır. Kaçınmalı bağlanmada çift sayı olan maddelerin ortalaması alınarak hesaplanırken kaygılı bağlanma boyutu tek sayı olan maddelerin ortalaması alınarak hesaplanır (Selçuk ve ark. 2005).

YİYE II'nin Türk örneklemini üzerinde geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları Selçuk ve arkadaşları (2005) tarafından yapılmıştır. Kaygı ve kaçınma alt boyutlarının belirlendiği iki faktörlü ölçekte test-tekrar test yöntemi kullanılarak güvenilirlik katsayıları kaygı boyutunda .82, kaçınma boyutunda .81 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin örneği Ek-2'de sunulmuştur.

3.3.3 Damgalama ölçeği

Yaman ve Güngör (2013) tarafından psikolojik damgalama eğilimini ölçmek için geliştirilen damgalama ölçeği, ayrımcılık ve dışlama, etiketleme, psikolojik sağlık, önyargı olmak üzere dört alt boyuttan oluşmaktadır. 22 maddeden oluşan ölçekte 5'li likert tipi derecelendirme kullanılmıştır (1= Kesinlikle katılmıyorum, 2= Katılmıyorum, 3= Kısmen katılıyorum, 4= Katılıyorum, 5= Tamamen katılıyorum). Ölçekten alınabilecek en düşük puan 22, en yüksek puan 110 olmakla birlikte ölçekte ters kodlanan madde bulunmamaktadır. 6 madde ayrımcılık ve dışlama faktörünü, 6 madde etiketleme faktörünü, 5 madde psikolojik sağlık faktörünü, 5 madde de önyargı faktörünü ölçmektedir. Ölçeğin güvenirlik kat sayısı .84 olarak hesaplanmıştır. İç tutarlık katsayısı ayrımcılık ve dışlama için .77, etiketleme için .68, psikolojik sağlık için .66, önyargı için .54 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin örneği Ek-3'de sunulmuştur

3.3.4 Sürekli öfke- Öfke ifade tarzı ölçeği

Spielberger tarafından geliştirilen Sürekli Öfke-Öfke İfade Tarz Ölçeği' nin Türkçe uyarlaması Özer (1994b) tarafından yapılmıştır. 34 maddeden oluşan ölçek sürekli öfke boyutunu yanı sıra öfke-içte, öfke-dışta, öfke-kontrol alt boyutlarını da ölçmektedir. 10 maddesi sürekli öfke düzeyini ölçerken diğer alt boyutlar 8'er maddeyle ölçülmektedir. Puanlamada 4'lü likert tipi derecelendirme kullanılmıştır (1= Hemen hiçbir zaman, 2= Bazen, 3= Çoğu zaman, 4= Hemen her zaman). Ölçekte ters kodlanan madde bulunmamaktadır.

Sürekli öfke ölçeğinden alınan yüksek puanlar öfke düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda öfke-kontrol, öfke-içte, öfke-dışta alt ölçeklerinden alınan puanların yüksekliği de öfkenin hangi boyutta ifadesini bulduğunu göstermektedir.

Ölçeğin Cronbach alfa değerleri sürekli öfke ölçeği için .67 ile .82 arasında hesaplanmıştır. Öfke tarzı ölçeğinin alt boyutlarında ise öfke-kontrol .80 ile .86; öfke-dışa için .72 ile .83; öfke-içte ölçeği için .60 ile .73 arasında değerler bulunmuştur (Özer, 1994b). Ölçeğin örneği Ek-4'de sunulmuştur

3.4 Verilerin Toplanması

Araştırmada kullanılan ölçekler için öncelikle İstanbul Aydın Üniversitesi Rektörlüğünden etik kurul onayı ve üniversite bünyesinde uygulama izinleri alınmıştır. Daha sonra 4 farklı fakültenin (Fen-Edebiyat Fakültesi, Eğitim Fakültesi, Mühendislik Fakültesi ve İktisadi ve İdari bilimler Fakültesi) 6 bölümünde (Sosyoloji, Türkçe Öğretmenliği, Sınıf Öğretmenliği, Endüstri Mühendisliği, Yazılım Mühendisliği, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler) derse giren hocaların izniyle araştırmacının kendisi tarafından uygulanmıştır. 2017-2018 eğitim öğretim yılının aralık ayı içerisinde ölçekler katılımcılara sınıf ortamında elden dağıtılıp toplanmıştır.

3.5 Verilerin Analizi

Katılımcıların demografik özelliklerinin açığa çıkarılabilmesi için frekans dağılımı analizi gerçekleştirilmiştir. Kullanılan envanterlerin alt ölçeklerinin Türkçe uyarlamaları ile benzer niteliğe sahip olup olmadığının tespiti için güvenilirlik analizleri yapılmış ve cronbach alfa katsayıları tespit edilmiştir. Katılımcıların demografik özelliklerine göre alt ölçeklerde farklılaşıp farklılaşmadıklarının tespiti için bağımsız örneklem t-testi ve ANOVA analizlerinden yararlanılmıştır.

Öfke İfade Tarzlarının incelenebilmesi için sosyo-demografik özellikler, kişisel travma öyküleri, bağlanma stilleri ve damgalama özellikleri ile arasındaki korelasyon katsayıları incelenmiştir. Öfke İfade Tarzları ile anlamlı ilişkiye sahip olan faktörlerin yordayıcı yapılarının belirlenebilmesi için çoklu regresyon analizi gerçekleştirilmiştir.

4. BULGULAR

4.1 Katılımcıların Özelliklerine İlişkin Bilgiler

4.1.1 Katılımcıların demografik özellikleri

Çizelge 4.1’de de gösterildiği üzere söz konusu çalışmaya dahil olan katılımcıların %65,3’ünün kadın (n=235); %33,9’unun erkek (n=122); %0,6’sının trans birey (n=2) ve %0,3’ünün diğer kategorideki cinsiyete sahip oldukları tespit edilmiştir.

Katılımcıların cinsel yönelimlerine yönelik yapılan dağılım analizine göre bireylerin %91,1’nin (n=328) kendilerini heteroseksüel olarak tanımladıkları; %2,5’inin (n=9) kendilerini homoseksüel olarak gördüklerini ve %1,7’sinin (n=6) kendilerini biseksüel olarak gruplandıkları anlaşılmıştır.

Yaş dağılımına göre katılımcıların büyük bir kısmının 18-22 yaş arasında dağılım gösterdikleri (%83,2; n=300), genel yaş ortalamasının ise 20,85 olduğu bulunmuştur.

Katılımcıların %98,6’sının (n=355) bekar oldukları, üç kişinin (%0,8) evli ve bir kişinin (%0,3) ise boşanmış oldukları anlaşılmıştır.

Katılımcıların yaşadıkları yerler incelendiğinde büyük çoğunluğun (%55,8, n=201) büyük ilçe veya il merkezinde ikamet ettiği, buna karşın köy kasaba veya küçük ilçe merkezlerinde yaşayanların oranlarının ise sırasıyla %3,1 (n=11) ve %11,7 (n=42) oldukları görülmüştür. Geri kalan %29,2’lik bir kesimin ise (n=105) büyükşehirlerde yaşadıkları anlaşılmıştır.

Katılımcıların %80’i (n=288) kendisini Türk olarak tanımlamaktayken, %6,7’si Kürt (n=24) ve %3,3’ü ise (n=12) Arap olarak tanımlamıştır. %3,8’lik bir oran ise kendini Zaza, Çerkez veya diğer etnik gruplara mensup olduğunu ifade etmiştir.

Katılımcıların arkadaşlarla ilişkileri incelendiğinde katılımcıların büyük kısmı ilişkilerini “çok iyi” (%56,4, n=203) kategorisinde; diğer bir kısmı ise “iyi” kategorisinde (%41,7, n=150) değerlendirmektedir. %1,9’u ise (n=7) arkadaşlarıyla ilişkilerini yetersiz olarak görmektedir.

Katılımcıların arkadaşlarıyla gerçekleştirdikleri etkinliklere bakıldığında bireylerin bir araya geldiklerinde genellikle “sohbet” (%69,7, n=251) ettikleri bulunmuştur.

Çizelge 4.1: Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bilgiler

	n	%
<i>Cinsiyet</i>		
Kadın	235	65,3
Erkek	122	33,9
Trans	2	.6
Diğer	1	.3
<i>Cinsel Yönelim</i>		
Heteroseksüel	328	91,1
Homoseksüel	9	2,5
Biseksüel	6	1,7
<i>Yaş</i>		
18	26	7,2
19	57	15,8
20	84	23,3
21	85	23,6
22	48	13,3
23	30	8,3
24	13	3,6
25	9	2,5
26	1	.3
27	1	.3
29	1	.3
32	2	.6
<i>Yaş Ortalaması</i>	20,85	
<i>Medeni Durum</i>		
Bekar	355	98,6
Evli	3	.8
Boşanmış	1	.3
<i>Yaşadığı Yer</i>		
Köy Kasaba	11	3,1
Küçük ilçe merkezi	42	11,7
Büyük ilçe il merkezi	201	55,8
Büyükşehir merkezi çevresi	105	29,2

Çizelge 4.1: Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bilgiler (devamı)

	n	%
<i>Etnik Köken</i>		
Türk	288	80,0
Kürt	24	6,7
Zaza	4	1,1
Çerkez	7	1,9
Arap	12	3,3
Diğer	3	.8
<i>Arkadaş İlişkileri</i>		
Yetersiz	7	1,9
İyi	150	41,7
Çok iyi	203	56,4
<i>Arkadaşlarla Etkinlikleri</i>		
Sinema	12	3,3
Gezinti	86	23,9
Sohbet	251	69,7
Ders çalışma	9	2,5

4.1.2 Katılımcıların eğitim bilgileri

Çizelge 4.2’de verildiği üzere söz konusu çalışmaya katılan kişi sayısı toplamda 360’dır. Katılımcılar toplamda altı lisans bölümüne ayrılmıştır. Her bölümden aynı sayıda ve aynı oranda öğrenci çalışmaya dahil edilmiştir. Buna göre Endüstri ve Yazılım Mühendisliği bölümlerinden 60’ar kişi; Sınıf ve Türkçe Öğretmenliği bölümlerinden 60’şar kişi; Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünden 60 kişi ve Sosyoloji bölümünden 60 kişi çalışmaya dahil edilmiştir. Yine, katılımcıların sınıf seviyeleri göz önüne alındığında her sınıf seviyesinden 90’ar kişinin çalışmada yer aldığı görülebilmektedir.

Çizelge 4.2: Katılımcıların Eğitim Bilgilerine İlişkin Dağılımları

	n	%
<i>Bölüm</i>		
Endüstri Mühendisliği	60	16,7
Sınıf Öğretmenliği	60	16,7
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler	60	16,7
Sosyoloji	60	16,7
Türkçe Öğretmenliği	60	16,7
Yazılım Mühendisliği	60	16,7
<i>Sınıf Seviyesi</i>		
Birinci sınıf	90	25,0
İkinci sınıf	90	25,0
Üçüncü sınıf	90	25,0
Dördüncü sınıf	90	25,0
Toplam	360	100

4.1.3 Katılımcıların aile özellikleri

Çizelge 4.3'te de gösterildiği gibi, çalışmaya katılan öğrencilerin anne ve babalarının birliktelik durumları incelendiğinde çok büyük bir kesimin (%88,3, n=318) anne ve babalarının sağ ve halen birlikte oldukları bulunmuştur. Anne ve babalarının sağ olmalarına karşın ayrı olan veya boşanmış olan kişilerin oranı ise %8,1 (n=29)'dur.

Katılımcıların ebeveynlerinin eğitim seviyeleri incelendiğinde annelerinin ve babalarının genel olarak lise düzeyinde eğitim aldıkları (sırasıyla %30,8, n=111; %35,8, n=129) görülmüştür.

Katılımcıların ebeveynlerinin icra ettikleri mesleklere bakıldığında annelerinin genel anlamda (%52,2, n=188) işsiz oldukları veya ev hanımı kategorisinde yer aldıkları tespit edilmiştir. Buna karşın katılımcıların babaları ise özel sektör çalışanı olarak (%22,2, n=80) veya emekli oldukları (%26,4, n=95) bulunmuştur.

Katılımcıların sahip oldukları kardeş sayıları incelendiğinde, katılımcıların genellikle 3 ve altı çocuklu ailelere mensup oldukları (toplamda %80,5, n=290) görülmüştür. 5 ve üstü kalabalık çocuklu ailelerin oranı ise toplamda %5,9'dur (n=20).

Katılımcıların mensubu oldukları ailelerin aylık ortalama gelir dağılımları incelendiğinde aylık 3000 TL'den daha az gelire sahip olanların oranı toplamda

%31,9 (n=115) olarak hesaplanmıştır. Aylık gelirleri 3001-6000 arasında olan orta halli ailelerin oranı ise %42,5 (n=153) oluğu, aylık geliri 6001 ve üstü olan üst kategoride yer alan ailelerin oranı ise %23,6 (n=85) olarak bulunmuştur.

Çizelge 4.3: Katılımcıların Aile Özelliklerine İlişkin Bilgiler

	n	%
<i>Anne Baba Durumu</i>		
İkisi sağ birlikte	318	88,3
İkisi sağ ayrı	29	8,1
Sadece anne sağ	9	2,5
Sadece baba sağ	3	.8
<i>Anne Eğitim Seviyesi</i>		
Okur yazar değil	7	1,9
Okur yazar	12	3,3
İlkokul	99	27,5
Ortaokul	64	17,8
Lise	111	30,8
Yüksekokul	20	5,6
Lisans	39	10,8
Yükseklisans	6	1,7
<i>Baba Eğitim Seviyesi</i>		
Okur yazar değil	1	.3
Okur yazar	7	1,9
İlkokul	73	20,3
Ortaokul	65	18,1
Lise	129	35,8
Yüksekokul	24	6,7
Lisans	51	14,2
Yükseklisans	8	2,2
<i>Anne Meslek</i>		
İşsiz	188	52,2
Emekli	50	13,9
Devlet çalışanı	23	6,4
Özel sektör çalışanı	36	10,0
Esnaf Tüccar	13	3,6
Serbest meslek	11	3,1
Diğer	38	10,6

Çizelge 4.3: Katılımcıların Aile Özelliklerine İlişkin Bilgiler (devamı)

	n	%
<i>Baba Meslek</i>		
İşsiz	6	1,7
Emekli	95	26,4
Devlet çalışanı	29	8,1
Özel sektör çalışanı	80	22,2
Esnaf Tüccar	67	18,6
Sanayici	29	8,1
Serbest meslek	31	8,6
Diğer	13	3,6
<i>Kardeş Sayısı</i>		
1	40	11,1
2	156	43,3
3	94	26,1
4	43	11,9
5	6	1,7
6	10	2,8
7	3	.8
8	1	.3
9	1	.3
<i>Aile Geliri</i>		
1400'ten az	8	2,2
1400-3000	107	29,7
3001-4500	82	22,8
4501-6000	71	19,7
6000'den fazla	85	23,6

4.1.4 Katılımcıların ve ailelerinin dini inanışları

Çizelge 4.4'e çıkarıldığı gibi katılımcılar, babalarının dini görüşlerini veya kendilerini mensubu olarak hissettikleri dini mezhebi büyük çoğunlukla Sünni olarak (%86,1, n=310) ifade etmiştir. Yine aynı şekilde katılımcılar, annelerinin dini görüşlerini büyük çoğunlukla Sünni olarak (%88,1, n=317) belirtmişlerdir. Öte yandan, katılımcılar kendi dini görüşlerini ise %80,3 düzeyinde (n=289) Sünni olarak ifade ederken, anne ve babalarından farklı olarak %10'unun (n=36) dinle ilgisinin olmadığını ifade etmişlerdir.

Çizelge 4.4: Katılımcıların ve Ailelerinin Dini İnanışlarına İlişkin Bilgiler

	n	%
<i>Babanın Dini</i>		
Sünni	310	86,1
Alevi	17	4,7
Katolik	1	.3
Ortodoks	3	.8
Muhafakazar Yahudi	3	.8
Dinle ilgisiz	11	3,1
Diğer	2	.6
<i>Annenin Dini</i>		
Sünni	317	88,1
Alevi	15	4,2
Katolik	1	.3
Ortodoks	5	1,4
Muhafakazar Yahudi	1	.3
Dinle ilgisiz	7	1,9
Diğer	1	.3
<i>Kendi Dini</i>		
Sünni	289	80,3
Alevi	13	3,6
Süryani	1	.3
Ortodoks	3	.8
Ortodoks Yahudi	1	.3
Dinle ilgisiz	36	10,0

4.1.5 Katılımcıların kişisel travma öyküleri

Katılımcıların kişisel travma öyküleri incelendiğinde (Bkz. Çizelge 4.5) katılımcıların %15,8'inin (n=57) ailesinden bir süre yoksun kaldığı; %12,2'sinin (n=44) beklenmedik şekilde erken sorumluluk üstlenmek durumunda kaldığı; %18,6'sının (n=67) kendileri için önemli olan bir kişiyi ani şekilde kaybettiği; %14,4'ünün (n=52) şiddet mağduru olduğu ve %0,8'inin cinsel yönelimi nedeniyle tepki topladığı tespit edilmiştir.

Çizelge 4.5: Katılımcıların Kişisel Travma Öyküleri

	n	%
<i>Aileden Yoksun Kalma</i>		
Hayır	303	84,2
Evet	57	15,8
<i>Sorumluluk Üstlenme</i>		
Hayır	316	87,8
Evet	44	12,2
<i>Ani Kayıp</i>		
Hayır	293	81,4
Evet	67	18,6
<i>Şiddet Mağduru Olma</i>		
Hayır	307	85,3
Evet	52	14,4
<i>Cinsel Kimliğine Tepki</i>		
Hayır	357	99,2
Evet	3	.8

4.2 Ölçeklerin Güvenirlik Analizi

Söz konusu çalışmada üç farklı ölçek kullanılmıştır. Çizelge 4.6'da da görülebileceği üzere kullanılan her üç ölçeğin alt ölçekleri, Türkçe uyarlamasından elde edilen güvenilirlik sonuçları ile karşılaştırılmıştır. Buna göre Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri –II ölçeğini oluşturan kaçınmacı bağlanma alt ölçeğinin mevcut çalışmadan elde edilen cronbach α değeri .85, kaygılı bağlanma alt ölçeğinin cronbach α değeri ise .84 olarak hesaplanmıştır. Aynı alt ölçeklerin Türkçe uyarlamasında ise bu seviye sırasıyla .90 ve .86 olarak bildirilmiştir. Elde edilen sonuçlar karşılaştırıldığında mevcut çalışmadan elde edilen sonuçlar Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri –II'nin güvenilir düzeyde ölçüm gerçekleştirildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği'nin alt ölçekleri olan SL-Öfke için elde edilen cronbach α değeri .85'tir. Öfke İfade Tarzları açısından cronbach α seviyesi öfke içte alt ölçeği için .64; öfke dışı alt ölçeği için .77 ve öfke kontrol için .82 olarak hesaplanmıştır. Türkçe uyarlaması ile karşılaştırıldığında tüm alt ölçeklerde

daha yüksek cronbach α seviyeleri elde edilmiş olup, söz konusu Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği'nin güvenilir ölçüm gerçekleştirdiği anlaşılmıştır.

Damgalama Ölçeği'nin alt ölçekleri olan ayrımcılık ve dışlama için elde edilen cronbach α seviyesi .81 düzeyindeyken, etiketleme için .68, psikolojik sağlık için .67 ve önyargı için .57 değerleri hesaplanmıştır. Türkçe uyarlaması ile karşılaştırıldığında tüm alt ölçeklerde daha yüksek skorlar elde edilmiş olup Damgalama Ölçeği'nin güvenilir sonuçlar ürettiği tespit edilmiştir.

Çizelge 4.6: Güvenirlilik Analizleri

	Mevcut Çalışma Cronbach Alfa	Türkçe Uyarlama Cronbach Alfa
<i>Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri - II</i>		
Kaçınmacı Bağlanma	.85	.90
Kaygılı Bağlanma	.84	.86
<i>Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği</i>		
SL-Öfke	.85	.67
Öfke İçte	.64	.58
Öfke Dışa	.77	.69
Öfke Kontrol	.82	.80
<i>Damgalama Ölçeği</i>		
Ayrımcılık ve Dışlama	.81	.77
Etiketleme	.68	.68
Psikolojik Sağlık	.67	.66
Önyargı	.57	.54

4.3 Ortalama Farklılıkları

Katılımcılara ait hesaplanan ölçek puanları arasında bir farklılık olup olmadığı, farklılığın varlığı halinde hangi gruplar arasında anlamlı farklılıkların olduğunu tespiti için Oneway ANOVA ve Bağımsız Örneklem t Testi analizleri kullanılmıştır.

4.3.1 Bölüme göre ortalama farklılıkları

Çizelge 4.7'de verildiği üzere katılımcıların okudukları bölüm nedeniyle kaçınmacı bağlanma alt ölçeğinde anlamlı şekilde ayrıştıkları tespit edilmiştir ($F(5,348)=3,513$, $p=.004$). Yapılan post-hoc analizine göre Endüstri Mühendisliği ile Türkçe Öğretmenliği bölümünün ($p=.040$) ve Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler ile

Türkçe Öğretmenliği bölümünün ($p=.038$) anlamlı şekilde ortalama farklılığına sahip oldukları, Türkçe Öğretmenliği bölümü öğrencilerinin daha yüksek kaçınmacı bağlanma puanına sahip olduğu anlaşılmıştır.

Öfke İçte alt ölçeğinde üzere katılımcıların okudukları bölüm nedeniyle kaçınmacı bağlanma alt ölçeğinde anlamlı şekilde ayrıştıkları tespit edilmiştir ($F(5,355)=2,250$, $p=.049$). Yapılan post-hoc analizine göre bölümler arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Önyargı alt ölçeğinde üzere katılımcıların okudukları bölüm nedeniyle kaçınmacı bağlanma alt ölçeğinde anlamlı şekilde ayrıştıkları tespit edilmiştir ($F(5,351)=2,237$, $p=.050$). Yapılan post-hoc analizine göre bölümler arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Çizelge 4.7: Bölüme Göre Ortalama Farklılıkları

	ss	df	F	Sig.
Kaçınmacı Bağlanma	17,017	5	3,513	.004
Öfke İçte	213,946	5	2,250	.049
Önyargı	150,876	5	2,237	.050

4.3.2 Cinsiyete göre ortalama farklılıkları

Çizelge 4.8’de verildiği üzere katılımcıların cinsiyetlerinin kaçınmacı bağlanma alt ölçeğinde anlamlı şekilde ayrıştıkları tespit edilmiştir ($F(2,348)=3,554$, $p=.030$). Yapılan post-hoc analizine göre kadınların erkeklere oranla daha fazla kaçınmacı bağlanma skoruna sahip oldukları tespit edilmiştir ($p=.024$).

Öfke İçte alt ölçeğinde cinsiyetin alt ölçeklerden elde edilen puan üzerinde doğrudan anlamlı bir fark yarattığı bulunmuştur ($F(2,355)=4,338$, $p=.014$). Yapılan post-hoc analizine göre erkeklerin kadınlara oranla daha fazla öfke içte skoruna sahip oldukları tespit edilmiştir ($p=.011$).

Ayrımcılık ve Dışlama alt ölçeğinde cinsiyetin alt ölçeklerden elde edilen puan üzerinde doğrudan anlamlı bir fark yarattığı bulunmuştur ($F(2,348)=7,927$, $p=.000$). Yapılan post-hoc analizine göre erkeklerin kadınlara oranla daha fazla ayrımcı ve dışlayıcı skora sahip oldukları tespit edilmiştir ($p=.000$).

Etiketleme alt ölçeğinde cinsiyetin alt ölçeklerden elde edilen puan üzerinde doğrudan anlamlı bir fark yarattığı bulunmuştur ($F(2,340)=9,582, p=.000$). Yapılan post-hoc analizine göre erkeklerin kadınlara oranla daha fazla etiketleme skora sahip oldukları tespit edilmiştir ($p=.000$).

Çizelge 4.8: Cinsiyete Göre Ortalama Farklılıkları

	ss	df	F	Sig.
Kaçınmacı Bağlanma	7,032	2	3,554	.030
Öfke İçte	164,778	2	4,338	.014
Ayrımcılık Dışlama	227,364	2	7,927	.000
Etiketleme	342,832	2	9,582	.000

4.3.3 Yaşa göre ortalama farklılıkları

Çizelge 4.9’da verildiği üzere katılımcıların yaşlarının kaygılı bağlanma alt ölçeğinde anlamlı şekilde ayrıştıkları tespit edilmiştir ($F(7,345)=2,105, p=.025$). Yapılan post-hoc analizine göre 18 yaş grubunda bulunanların 20 yaş grubuna oranla daha fazla kaygılı bağlanma skoruna sahip oldukları tespit edilmiştir ($p=.026$).

Çizelge 4.9: Yaşa Göre Ortalama Farklılıkları

	ss	df	F	Sig.
Kaygılı Bağlanma	14,736	7	2,105	.025

4.3.4 Anne baba durumuna göre ortalama farklılıkları

Çizelge 4.10’da verildiği üzere katılımcıların ebeveynlerinin birliktelik durumları kaçınmacı bağlanma alt ölçeğinde anlamlı şekilde ayrıştıkları tespit edilmiştir ($F(3,347)=5,460, p=.001$). Yapılan post-hoc analizine göre anne ve babası sağ olup birlikte olanların, anne ve babası sağ olup ayrı olanlardan daha fazla kaçınmacı bağlanma skoruna sahip oldukları tespit edilmiştir ($p=.001$).

Çizelge 4.10: Anne Baba Durumuna Göre Ortalama Farklılıkları

	ss	df	F	Sig.
Kaçınmacı Bağlanma	15,822	3	5,460	.001

4.3.5 Kardeş sayısına göre ortalama farklılıkları

Çizelge 4.11’de verildiği üzere katılımcıların sahip oldukları kardeş sayısının kaygılı bağlanma alt ölçeğinde anlamlı şekilde ayrıştıkları tespit edilmiştir ($F(6,343)=2,226$, $p=.040$). Yapılan post-hoc analizine göre tek çocuk olanlar, bir kardeşe göre ($p=.017$), bir kardeşi olanlar iki kardeşi olanlara göre ($p=.012$), iki kardeşi olanlar ise üç kardeşi olanlara göre ($p=.015$) daha düşük kaygılı bağlanma puanına sahip oldukları bulunmuştur.

Ayrımcılık Dışlama alt ölçeğinde kardeş sayısının anlamlı şekilde ayrışma yarattığı tespit edilmiştir ($F(6,342)=3,190$, $p=.005$). Yapılan post-hoc analizine göre tek çocuk olanlar, iki kardeşi olanlara göre ($p=.006$) ve bir kardeşi olanlar iki kardeşi olanlara göre ($p=.044$) daha düşük ayrımcılık dışlama puanına sahip oldukları bulunmuştur.

Etiketleme alt ölçeğinde kardeş sayısının anlamlı şekilde ayrışma yarattığı tespit edilmiştir ($F(6,336)=3,497$, $p=.002$). Yapılan post-hoc analizine göre tek çocuk olanlar bir kardeşi olanlara göre ($p=.025$) ve bir kardeşi olanlar dört kardeşi olanlara göre ($p=.032$) daha düşük etiketleme puanına sahip oldukları bulunmuştur.

Psikolojik Sağlık alt ölçeğinde kardeş sayısının anlamlı şekilde ayrışma yarattığı tespit edilmiştir ($F(6,348)=3,012$, $p=.007$). Yapılan post-hoc analizine göre alt gruplar arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Çizelge 4.11: Kardeş Sayısına Göre Ortalama Farklılıkları

	ss	df	F	Sig.
Kaygılı Bağlanma	12,090	6	2,226	.040
Ayrımcılık Dışlama	265,922	6	3,190	.005
Etiketleme	376,386	6	3,497	.002
Psikolojik Sağlık	246,361	6	3,012	.007

4.3.6 Gelire göre ortalama farklılıkları

Çizelge 4.12’de verildiği üzere katılımcıların mensubu oldukları ailelerin aylık gelir seviyesinin kaygılı bağlanma alt ölçeğinde anlamlı şekilde farklılık yarattığı tespit edilmiştir ($F(4,343)=2,459$, $p=.045$). Yapılan post-hoc analizine göre aylık gelirleri 1400 TL’den az olan grubun 4001-6000 TL geliri olanlara göre daha yüksek kaygılı bağlanma skoruna sahip oldukları ($p=.040$) bulunmuştur.

Öfke Dışa alt ölçeğinde katılımcıların mensubu oldukları ailelerin aylık gelir seviyesinin anlamlı şekilde farklılık yarattığı tespit edilmiştir ($F(4,347)=2,710$, $p=.030$). Yapılan post-hoc analizine göre aylık gelirleri 3001-4500 TL arasında olan grubun 6001 ve daha yüksek geliri olanlara göre daha düşük öfke dışa skoruna sahip oldukları ($p=.050$) bulunmuştur.

Çizelge 4.12: Gelire Göre Ortalama Farklılıkları

	ss	df	F	Sig.
Kaygılı Bağlanma	8,859	4	2,459	.045
Öfke Dışa	245,443	4	2,710	.030

4.3.7 Arkadaş ilişkisine göre ortalama farklılıkları

Çizelge 4.13'te verildiği üzere katılımcıların arkadaş ilişkilerinin kaçınmacı bağlanma alt ölçeğinde anlamlı şekilde farklılık yarattığı tespit edilmiştir ($F(2,348)=6,569$, $p=.002$). Yapılan post-hoc analizine göre arkadaşlarıyla ilişkisini iyi olarak belirten grup çok iyi olarak belirten gruba göre daha yüksek kaçınmacı bağlanma skoru olarak ayrılmaktadır ($p=.002$).

Öfke İçte alt ölçeğinde arkadaş ilişkilerinin tanımlanma şekillerinin anlamlı şekilde farklılık yarattığı tespit edilmiştir ($F(2,355)=4,299$, $p=.014$). Yapılan post-hoc analizine göre arkadaşlarıyla ilişkisini yetersiz olarak belirten grup çok iyi olarak belirten gruba göre daha yüksek öfke içte skoru olarak ayrılmaktadır ($p=.037$).

Ayrımcılık ve Dışlama alt ölçeğinde arkadaş ilişkilerinin anlamlı şekilde farklılık yarattığı tespit edilmiştir ($F(2,348)=4,733$, $p=.009$). Yapılan post-hoc analizine göre arkadaşlarıyla ilişkisini iyi olarak belirten grup çok iyi olarak belirten gruba göre daha düşük ayrımcılık ve dışlama skoru olarak ayrılmaktadır ($p=.008$).

Etiketleme alt ölçeğinde arkadaş ilişkilerinin anlamlı şekilde farklılık yarattığı tespit edilmiştir ($F(2,340)=3,253$, $p=.040$). Yapılan post-hoc analizine göre alt gruplar arasında anlamlı bir ayrışma tespit edilememiştir.

Çizelge 4.13: Arkadaş İlişkinine Göre Ortalama Farklılıkları

	ss	df	F	Sig.
Kaçınmacı Bağlanma	12,779	2	6,569	.002
Öfke İçte	163,348	2	4,299	.014
Ayrımcılık Dışlama	138,197	2	4,733	.009
Etiketleme	120,678	2	3,253	.040

4.3.8 Arkadaşlarla yapılan etkinliğe göre ortalama farklılıkları

Çizelge 4.14'te gösterildiği üzere katılımcıların arkadaşlarıyla birlikte gerçekleştirdikleri etkinliklerin kaçınmacı bağlanma alt ölçeğinde anlamlı şekilde farklılık yarattığı tespit edilmiştir ($F(3,347)=3,133$, $p=.026$). Yapılan post-hoc analizine göre arkadaşlarıyla gezmeyi tercih eden grup, sohbet etmeyi tercih eden gruba göre daha yüksek kaçınmacı bağlanma skoru olarak ayrılmaktadır ($p=.016$).

Etiketleme alt ölçeğinde katılımcıların arkadaşlarıyla birlikte gerçekleştirdikleri etkinliklerin anlamlı şekilde farklılık yarattığı tespit edilmiştir ($F(3,338)=3,588$, $p=.014$). Yapılan post-hoc analizine göre arkadaşlarıyla gezmeyi tercih eden grup, ders çalışmayı tercih eden gruba göre daha düşük etiketleme skoru olarak ayrılmaktadır ($p=.008$).

Psikolojik Sağlık alt ölçeğinde katılımcıların arkadaşlarıyla birlikte gerçekleştirdikleri etkinliklerin anlamlı şekilde farklılık yarattığı tespit edilmiştir ($F(3,352)=3,161$, $p=.025$). Yapılan post-hoc analizine göre arkadaşlarıyla sinemaya gitmeyi tercih eden grup, ders çalışmayı tercih eden gruba göre daha düşük psikolojik sağlık skoru olarak ayrılmaktadır ($p=.032$).

Çizelge 4.14: Arkadaş Etkinliğine Göre Ortalama Farklılıkları

	ss	df	F	Sig.
Kaçınmacı Bağlanma	9,288	3	3,133	.026
Etiketleme	197,685	3	3,588	.014
Psikolojik Sağlık	131,218	3	3,161	.025

4.3.9 Katılımcıların travma öykülerine göre ortalama farklılıkları

Çalışmaya katılan öğrencilerin geçmiş yaşantılarındaki travma öykülerine göre alt ölçeklerde gruplar arası (maruz kalma=1; maruz kalmama=0) ortalama farklılıkları bağımsız örneklem t-testi ile tespit edilmiştir.

Çizelge 4.15'te de gösterildiği üzere çocukluk döneminde ailesinden yoksun kalan kişilerin, ailelerinden yoksun kalmayan kişilere göre daha düşük kaçınmacı bağlanma ortalamasına sahip oldukları ve bu farkın anlamlı şekilde iki grubu ayırttığı ($t(347)=2,538, p=.012$) bulunmuştur.

Erken yaşta zorunlu olarak sorumluluk üstlenen kişilerin, sorumluluk üstlenmek zorunda kalmayan kişilere göre daha yüksek SL-Öfke ($t(354)=-2,075, p=.039$) ve Öfke İçte ($t(354)=-2,006, p=.046$) puanlarına sahip olduğu ve bu farkın anlamlı şekilde iki grubu ayırttığı tespit edilmiştir.

Yaşamının herhangi bir diliminde sevdiği kişilerin ani kaybını yaşayan kişilerin ani kayıp yaşamayanlara göre daha yüksek SL-Öfke ($t(354)=-2,325, p=.021$) ve Öfke İçte ($t(354)=-2,750, p=.006$) puanlarına sahip olduğu ve bu farkın anlamlı şekilde iki grubu ayırttığı tespit edilmiştir.

Geçmiş yaşantısında herhangi bir türde şiddete maruz kalanların, şiddet mağduru olmayanlara göre daha yüksek Kaygılı Bağlanma ($t(346)=-3,184, p=.002$) ve SL-Öfke ($t(353)=-2,096, p=.037$) sahip olduğu ve bu farkın anlamlı şekilde iki grubu ayırttığı tespit edilmiştir.

Cinsel kimliği nedeniyle tepki gören kişilerin, tepki görmeyenlere göre daha yüksek Öfke İçte ($t(354)=-2,615, p=.009$) ve Ayrımcılık Dışlama ($t(347)=-2,898, p=.004$) sahip olduğu ve bu farkın anlamlı şekilde iki grubu ayırttığı tespit edilmiştir.

Çizelge 4.15: Katılımcıların Travma Öyküsüne Göre Ortalama Farklılıkları

	t	df	Sig. (2-tailed)	S.E.	Lower	Upper
Yoksun Kalma						
Kaçınmacı Bağlanma	2,538	347	.012	.14499	.08280	.65313
Erken Sorumluluk Üstlenme						
SL Öfke	-2,075	354	.039	1,08340	-4,37838	-.11696
Öfke İçte	-2,006	354	.046	.71970	-2,85901	-.02816
Ani Kayıp						
SL Öfke	-2,325	354	.021	.91612	-3,93162	-.32815
Öfke İçte	-2,750	354	.006	.59447	-2,80394	-.46565
Şiddet Mağduru Olma						
Kaygılı Bağlanma	-3,184	346	.002	.14294	-.73626	-.17399
SL Öfke	-2,096	353	.037	1,01591	-4,12700	-.13100
Cinsel Kimliğine Tepki						
Öfke İçte	-2,615	354	.009	2,52984	-11,59013	-1,63933
Ayrımcılık Dışlama	-2,898	347	.004	2,21572	-10,77894	-2,06306

4.4 Korelasyon Analizleri

4.4.1 SL öfke ölçeğinin demografik özellikler ve diğer alt ölçeklerle ilişkisi

Çizelge 4.16’da verildiği üzere, SL Öfke Ölçeği’nin demografik özellikler kategorisinde yer alan cinsiyet ile ($r=.122$, $p<.05$), annenin eğitim seviyesi ile ($r=.147$, $p<.01$), babanın mensubu olduğu din ile ($r=.108$, $p<.05$) anlamlı şekilde ilişkili olduğu ancak tüm ilişkilerin düşük düzeyde güçlü oldukları bulunmuştur.

Çizelge 4.16: SL Öfke İle Demografik Özellikler ve Alt Ölçekler Arasındaki Korelasyon Analizi

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
SL-Öfke (1)	1														
Cinsiyet (2)	.122*	1													
Anne Eğitim Seviyesi (3)	.147**	-.050	1												
Baba Din (4)	.108*	.001	.034	1											
Sorumluluk Üstlenme (5)	.110*	.194**	-.053	.031	1										
Ani Kayıp (6)	.123*	.017	.113*	.055	.148**	1									
Şiddet Mağduru Olma (7)	.111*	.122*	.051	.138*	.141**	.026	1								
Kaygılı Bağlanma (8)	.272**	.082	-.050	-.010	.055	.030	.169**	1							
Öfke İçte (9)	.444**	.139**	.007	.101	.106*	.145**	.037	.316**	1						
Öfke Dışa (10)	.681**	.083	.085	.078	.088	.087	.099	.193**	.403**	1					
Öfke Kontrol (11)	-.409**	.028	-.069	-.014	.021	-.063	-.010	-.110*	-.054	-.409**	1				
Ayrımcılık Dışlama (12)	.249**	.199**	.097	.002	-.025	-.028	.042	.183**	.239**	.198**	-.120*	1			
Etiketleme (13)	.258**	.231**	-.122*	-.054	.078	.001	-.020	.211**	.243**	.205**	-.072	.554**	1		
Psikolojik Sağlık (14)	.237**	.064	-.005	-.118*	.011	.030	-.041	.213**	.164**	.140**	-.066	.522**	.554**	1	
Önyargı (15)	.217**	.013	.029	-.092	.028	.094	-.049	.153**	.199**	.120*	.028	.293**	.453**	.443**	1

*p<.05, **p<.01

Yine, SL Öfke Ölçeği'nin Katılımcıların Travma Öyküsü kategorisinde yer alan sorumluluk üstlenme ile ($r=.110$, $p<.05$), ani kayıp ile ($r=.123$, $p<.05$) ve şiddet mağduru olma ile ($r=.111$, $p<.05$) anlamlı düzeyde ilişkili olduğu ancak tüm ilişkilerin düşük düzeyde güçlü oldukları anlaşılmıştır.

SL Öfke Ölçeği'nin Yakın İlişkilerde Yaşantılar Ölçeği'nin alt ölçeği olan kaygılı bağlanma ile düşük düzeyde anlamlı ilişki ürettiği ($r=.272$, $p<.01$) bulunmuştur.

SL Öfke Ölçeği'nin Öfke İfade Tarzlarının alt ölçekleri olan öfke içte ile orta güçlülük düzeyinde anlamlı ilişki kurduğu ($r=.444$, $p<.01$); öfke dışı ile çok güçlü düzeyde anlamlı ilişki kurduğu ($r=.681$, $p<.01$) ve öfke kontrol ile ters yönlü olmak üzere orta güçlülük düzeyinde anlamlı bir ilişki kurduğu ($r=-.409$, $p<.01$) hesaplanmıştır.

SL Öfke'nin ayrımcılık dışlama ile ($r=.249$, $p<.01$), etiketleme ile ($r=.258$, $p<.01$), psikolojik sağlık ($r=.237$, $p<.01$) ve önyargı ile ($r=.217$, $p<.01$) düzeyinde ilişkili olduğu, böylelikle SL Öfke Ölçeği'nin Damgalama Ölçeği'nin tüm alt ölçekleri ile düşük düzeyde güçlü karakteristiğe sahip anlamlı ilişkiler kurduğu tespit edilmiştir.

4.4.2 Öfke içte alt ölçeğinin demografik özellikler ve diğer alt ölçeklerle ilişkisi

Çizelge 4.17'de de görüleceği üzere Öfke İçte alt ölçeğinin demografik özellikler kategorisinde yer alan cinsiyet ile ($r=.139$, $p<.01$) ve arkadaş ilişkisinin boyutu ile ters yönlü olmak üzere ($r=-.138$, $p<.01$), anlamlı şekilde ilişkili olduğu ancak tüm ilişkilerin düşük düzeyde güçlü oldukları bulunmuştur.

Çizelge 4.17: Öfke İçte İle Demografik Özellikler ve Alt Ölçekler Arasındaki Korelasyon Analizi

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Öfke İçte (1)	1													
Cinsiyet (2)	.139**	1												
Arkadaş İlişki (3)	-.138**	-.133*	1											
Sorumluluk Üstlenme (4)	.106*	.194**	-.094	1										
Ani Kayıp (5)	.145**	.017	.060	.148**	1									
Cinsel Kimliğine Tepki (6)	.138**	.119*	-.093	-.034	-.044	1								
Kaçınmacı Bağlanma (7)	.127*	-.140**	-.190**	.063	.003	-.017	1							
Kaygılı Bağlanma (8)	.316**	.082	-.079	.055	.030	.095	.162**	1						
SL-Öfke (9)	.444**	.122*	-.062	.110*	.123*	.019	-.019	.272**	1					
Öfke Dışa (10)	.403**	.083	-.005	.088	.087	.020	-.016	.193**	.681**	1				
Ayrımcılık Dışlama (11)	.239**	.199**	-.129*	-.025	-.028	.154**	.106	.183**	.249**	.198**	1			
Etiketleme (12)	.243**	.231**	-.128*	.078	.001	.049	.077	.211**	.258**	.205**	.554**	1		
Psikolojik Sağlık (13)	.164**	.064	-.103	.011	.030	.074	.028	.213**	.237**	.140**	.522**	.554**	1	
Önyargı (14)	.199**	.013	-.093	.028	.094	.099	.091	.153**	.217**	.120*	.293**	.453**	.443**	1

*p<.05, **p<.01

Yine, Öfke İçte alt ölçeğinin Katılımcıların Travma Öyküsü kategorisinde yer alan sorumluluk üstlenme ile ($r=.106$, $p<.05$), ani kayıp ile ($r=.145$, $p<.01$) ve cinsel kimliğe tepki ile ($r=.138$, $p<.01$) anlamlı düzeyde ilişkili olduğu ancak tüm ilişkilerin düşük düzeyde güçlü oldukları anlaşılmıştır.

Öfke İçte alt ölçeğinin Yakın İlişkilerde Yaşantılar Ölçeği'nin alt ölçeği olan kaçınmacı bağlanma ile düşük düzeyde anlamlı ilişki ürettiği ($r=.127$, $p<.05$); öte yandan aynı kategoride yer alan kaygılı bağlanma alt ölçeği ile orta güçlülük düzeyinde ($r=.316$, $p<.01$) anlamlı ilişki kurduğu bulunmuştur.

Öfke İçte alt ölçeğinin Öfke İfade Tarzlarının alt ölçeği olan öfke dışı ile orta güçlülük düzeyinde anlamlı ilişki kurduğu ($r=.403$, $p<.01$) öte yandan SL Öfke ile de orta güçlülük düzeyinde anlamlı ilişki kurduğu ($r=.444$, $p<.01$) hesaplanmıştır.

Öfke İçte alt ölçeğinin ayrımcılık dışlama ile ($r=.239$, $p<.01$), etiketleme ile ($r=.243$, $p<.01$), psikolojik sağlık ($r=.164$, $p<.01$) ve önyargı ile ($r=.199$, $p<.01$) düzeyinde ilişkili olduğu, böylelikle Öfke İçte alt ölçeğinin Damgalama Ölçeği'nin tüm alt ölçekleri ile düşük düzeyde güçlü karakteristiğe sahip anlamlı ilişkiler kurduğu tespit edilmiştir.

4.4.3 Öfke dışı alt ölçeğinin demografik özellikler ve diğer alt ölçeklerle ilişkisi

Çizelge 4.18'de de görüleceği üzere Öfke Dışa alt ölçeğinin demografik özellikler kategorisinde yer alan gelir ile ($r=.161$, $p<.01$) anlamlı şekilde ilişkili olduğu ancak bu ilişkinin düşük düzeyde güçlü olduğu bulunmuştur.

Çizelge 4.18: Öfke Dışa İle Demografik Özellikler ve Alt Ölçekler Arasındaki Korelasyon Analizi

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Öfke Dışa (1)	1									
Gelir (2)	.161**	1								
Kaygılı Bağlanma (3)	.193**	-.106*	1							
SL-Öfke (4)	.681**	.100	.272**	1						
Öfke İçte (5)	.403**	.081	.316**	.444**	1					
Öfke Kontrol (6)	-.409**	.044	-.110*	-.409**	-.054	1				
Ayrımcılık Dışlama (7)	.198**	.033	.183**	.249**	.239**	-.120*	1			
Etiketleme (8)	.205**	.056	.211**	.258**	.243**	-.072	.554**	1		
Psikolojik Sağlık (9)	.140**	.051	.213**	.237**	.164**	-.066	.522**	.554**	1	
Önyargı (10)	.120*	-.003	.153**	.217**	.199**	.028	.293**	.453**	.443**	1

*p<.05, **p<.01

Öfke Dışa alt ölçeğinin Katılımcıların Travma Öyküsü kategorisinde yer alan herhangi bir değişkenle ilişki kuramadığı tespit edilmiştir.

Öfke Dışa alt ölçeğinin Yakın İlişkilerde Yaşantılar Ölçeği'nin alt ölçeği olan kaygılı bağlanma alt ölçeği ile düşük güçlülük düzeyinde ($r=.193$, $p<.01$) anlamlı ilişki kurduğu bulunmuştur.

Öfke Dışa alt ölçeğinin Öfke İfade Tarzlarının alt ölçeği olan öfke içte ile orta güçlülük düzeyinde anlamlı ilişki kurduğu ($r=.403$, $p<.01$), öfke kontrol ile ters yönlü olmak üzere orta güçlülük düzeyinde anlamlı ilişki kurduğu ($r=-.409$, $p<.01$) öte yandan SL Öfke ile de çok güçlü düzeyde anlamlı ilişki kurduğu ($r=.681$, $p<.01$) hesaplanmıştır.

Öfke Dışa alt ölçeğinin ayrımcılık dışlama ile ($r=.198$, $p<.01$), etiketleme ile ($r=.205$, $p<.01$), psikolojik sağlık ($r=.140$, $p<.01$) ve önyargı ile ($r=.120$, $p<.05$) düzeyinde ilişkili olduğu, böylelikle Öfke Dışa alt ölçeğinin Damgalama Ölçeği'nin tüm alt ölçekleri ile düşük düzeyde güçlü karakteristiğe sahip anlamlı ilişkiler kurduğu tespit edilmiştir.

4.4.4 Öfke kontrol alt ölçeğinin demografik özellikler ve diğer alt ölçeklerle ilişkisi

Çizelge 4.19'de de görüleceği üzere Öfke Kontrol alt ölçeğinin demografik özellikler kategorisinde yer alan arkadaş ilişkilerinin boyutu ile ($r=.110$, $p<.05$) anlamlı şekilde ilişkili olduğu ancak bu ilişkinin düşük düzeyde güçlü olduğu bulunmuştur.

Çizelge 4.19: Öfke Kontrol İle Demografik Özellikler ve Alt Ölçekler Arasındaki Korelasyon Analizi

	1	2	3	4	5	6	7
Öfke Kontrol (1)	1						
Arkadaş İlişki (2)	.110*	1					
Kaçınmacı Bağlanma (3)	-.116*	-.190**	1				
Kaygılı Bağlanma (4)	-.110*	-.079	.162**	1			
SL-Öfke (5)	-.409**	-.062	-.019	.272**	1		
Öfke Dışa (6)	-.409**	-.005	-.016	.193**	.681**	1	
Ayrımcılık Dışlama (7)	-.120*	-.129*	.106	.183**	.249**	.198**	1

*p<.05, **p<.01

Öfke Kontrol alt ölçeğinin Katılımcıların Travma Öyküsü kategorisinde yer alan herhangi bir değişkenle ilişki kuramadığı tespit edilmiştir.

Öfke Kontrol alt ölçeğinin Yakın İlişkilerde Yaşantılar Ölçeği'nin alt ölçeği olan kaçınmacı bağlanma alt ölçeği ile ters yönde olmak üzere düşük güçlülük düzeyinde ($r=-.116$, $p<.05$), kaygılı bağlanma ile ters yönde olmak üzere düşük güçlülük düzeyinde ($r=-.110$, $p<.05$) anlamlı ilişki kurduğu bulunmuştur.

Öfke Kontrol alt ölçeğinin Öfke İfade Tarzlarının alt ölçeği olan öfke dışı ile orta güçlülük düzeyinde ve ters yönlü olmak üzere anlamlı ilişki kurduğu ($r=-.409$, $p<.01$), öte yandan SL Öfke ile de orta güçlülük düzeyinde ve ters yönlü olmak üzere anlamlı ilişki kurduğu ($r=-.409$, $p<.01$) hesaplanmıştır.

Öfke Kontrol alt ölçeğinin Damgalama Ölçeğinin ayrımcılık dışlama alt ölçeği ile ters yönlü olmak üzere düşük güçlülük düzeyinde anlamlı ilişki kurduğu bulunmuştur ($r=-.120$, $p<.05$).

4.5 Regresyon Analizleri

Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzlarını yordayan değişkenlerin belirlenebilmesi için veri setinde beşli kategorizasyon yoluna gidilmiştir. Birinci kategori katılımcıların demografik özelliklerini, ikinci kategori katılımcıların travma öykülerini, üçüncü kategori Yakın İlişkilerde Yaşantılar Ölçeği'nin alt ölçeklerini, dördüncü kategori öfkeye ilişkin değişkenleri ve son kategori de Damgalama Ölçeğinin alt ölçeklerini içermektedir.

Regresyon analizleri tasarlanırken her kategoride yer alan değişkenlerin yordama özellikleri ayrı bir modele girilmiş, böylelikle her kategorinin etkileri ayrı ayrı ve son modelde de toplu olarak gözlemlenebilmesi amaçlanmıştır. Buna göre birinci modelde sadece demografik özelliklerin etkileri incelenirken, ikinci modelde demografik özelliklere ek olarak travma öyküleri, üçüncü modelde ilk iki modele ek olarak bağlanma alt ölçekleri, dördüncü modelde ilk üç modele ek olarak öfkeye ilişkin değişkenler ve son modele damgalama ölçeğinin alt ölçekleri eklenerek tüm değişkenlerin etkileri hesaplanmıştır.

Çoklu regresyon analizleri gerçekleştirilirken ilgili bağımlı değişkenle anlamlı korelasyon ilişkisine sahip değişkenler baz alınmıştır.

4.5.1 SL Öfke'yi yordayan değişkenler

Çizelge 4.20'de de gösterildiği üzere sürekli öfke duygusuna etki eden faktörleri belirlemek adına yapılan ilk çoklu regresyon analizine sadece demografik özellikler dahil edilmiştir. Analiz sonucuna göre bu kategoride yer alan değişkenlerin sürekli öfke duygusunun ortaya çıkmasında anlamlı bir katkı sunduğu, cinsiyetin ve anne eğitim seviyesinin %5,5 oranında SL Öfke'yi açıklayabildiği tespit edilmiştir ($R^2=.055$; $F(3,294)=5,693$, $p<.01$). Cinsiyetin ($\beta=2,064$, $p<.05$) ve anne eğitim seviyesinin ($\beta=.758$, $p<.01$) anlamlı bir şekilde SL Öfkeyi yordadıkları anlaşılmıştır.

İkinci modelde demografik verilerin yanı sıra katılımcıların travma öyküleri de analize dahil edilmiştir. Analiz sonucuna göre ikinci modelde yer alan değişkenlerin sürekli öfke duygusunun ortaya çıkmasında anlamlı bir katkı sunduğu, cinsiyetin, anne eğitim seviyesinin ve ani kayıp durumunun %8,7 oranında SL Öfke'yi açıklayabildiği tespit edilmiştir ($R^2=.087$; $F(6,294)=4,575$, $p<.01$). Cinsiyetin ($\beta=1,701$, $p<.05$), anne eğitim seviyesinin ($\beta=.721$, $p<.01$) ve ani kayıp durumunun ($\beta=2,278$, $p<.05$), anlamlı bir şekilde SL Öfkeyi yordadıkları anlaşılmıştır.

İkinci modele ilişkin ifade edilmesi gereken en önemli husus ani kayıp durumunun cinsiyet ve anne eğitim seviyesinden daha güçlü şekilde SL Öfke'yi yordamasıdır. Çizelge 4.20'den de anlaşılacağı üzere ani kaybın analize girmesiyle birlikte cinsiyet ve anne eğitim seviyesinin β değerlerinde düşüşler gözlenmektedir.

Üçüncü modelde demografik özellikler, travma öyküsünün yanı sıra bağlanma özellikleri incelenmiştir. Analiz sonucuna göre üçüncü modelde yer alan değişkenlerin sürekli öfke duygusunun ortaya çıkmasında anlamlı bir katkı sunduğu, anne eğitim seviyesinin, ani kayıp durumunun ve kaygılı bağlanmanın %14,5 oranında SL Öfke'yi açıklayabildiği tespit edilmiştir ($R^2=.145$; $F(7,294)=6,930$, $p<.01$). Anne eğitim seviyesinin ($\beta=.768$, $p<.01$), ani kayıp durumunun ($\beta=2,137$, $p<.05$) ve kaygılı bağlanmanın ($\beta=1,726$, $p<.01$) anlamlı bir şekilde SL Öfkeyi yordadıkları anlaşılmıştır. Üçüncü modele ilişkin ifade edilmesi gereken en önemli husus bağlanma türlerinin analize girmesiyle cinsiyetin etki değerini tamamen kaybetmesidir. Bir anlamda bağlanma türlerinin cinsiyetten bağımsız ve cinsiyetin doğurduğu farklılıktan daha güçlü şekilde SL Öfke'yi açıkladığı anlaşılmaktadır.

Dördüncü modelde öfke ile ilişkili değişkenler analize dahil edilmiştir. Analiz sonucuna göre dördüncü modelde yer alan değişkenlerin sürekli öfke duygusunun ortaya çıkmasında anlamlı bir katkı sunduğu, anne eğitim seviyesinin, kaygılı bağlanmanın, öfke içte, öfke dışı ve öfke kontrol değişkenlerinin %58,7 oranında SL Öfke'yi açıklayabildiği tespit edilmiştir ($R^2=.587$; $F(10,294)=40,297$, $p<.01$). Anne eğitim seviyesinin ($\beta=.429$, $p<.05$), kaygılı bağlanmanın ($\beta=.621$, $p<.05$), öfke içtenin ($\beta=.307$, $p<.01$), öfke dışının ($\beta=.746$, $p<.01$) ve öfke kontrolün ($\beta=-.210$, $p<.01$) anlamlı bir şekilde SL Öfkeyi yordadıkları anlaşılmıştır. Dördüncü modele ilişkin ifade edilmesi gereken en önemli husus öfke ifade tarzlarının analize girmesiyle birlikte travma öyküsünün SL Öfke üzerindeki yordayıcı gücünün tamamen ortadan kalması ve öfke ifade tarzlarının SL Öfkeyi yordama oranının önceki modellerden yaklaşık üç kat daha güçlü olmasıdır.

Beşinci ve son modelde damgalama ölçeğinin alt boyutları analize dahil edilmiştir. Analiz sonucuna göre beşinci modelde yer alan değişkenlerin sürekli öfke duygusunun ortaya çıkmasında anlamlı bir katkı sunduğu, anne eğitim seviyesinin, öfke içte, öfke dışı ve öfke kontrol değişkenlerinin %61 oranında SL Öfke'yi açıklayabildiği tespit edilmiştir ($R^2=.610$; $F(14,294)=31,245$, $p<.01$). Anne eğitim seviyesinin ($\beta=.466$, $p<.05$), öfke içtenin ($\beta=.267$, $p<.01$), öfke dışının ($\beta=.723$,

$p<.01$) ve öfke kontrolün ($\beta=-.217$, $p<.01$) anlamlı bir şekilde SL Öfkeyi yordadıkları anlaşılmıştır. Beşinci modele ilişkin ifade edilmesi gereken en önemli husus her ne kadar damgalama ölçeğinin alt boyutlarının SL Öfke'yi yordama gücüne sahip olmamasına rağmen bağlanma özelliklerinin de analiz modelinin dışına çıkmasıdır.

Sonuç olarak, SL Öfke'yi %61 oranında ($R^2=.610$) yordayan dört değişken bulunmaktadır. En güçlü yordayıcı değişkenler sırasıyla öfke dışı, anne eğitim seviyesi, öfke içte ve öfke kontroldür. Yani, SL Öfkenin artmasında öfkenin dışı yansımaları, anne eğitim seviyesinin yükselmesi, öfkenin içte biriktirilmesi ve öfke kontrolünün zayıflamış olması gerekmektedir.

4.5.2 Öfke İçte'yi yordayan değişkenler

Çizelge 4.21'de de gösterildiği gibi öfke duygusunun içte tutulmasına etki eden faktörleri belirlemek adına yapılan ilk çoklu regresyon analizine sadece demografik özellikler dahil edilmiştir. Analiz sonucuna göre bu kategoride yer alan değişkenlerin öfkenin içte tutulmasında anlamlı bir katkı sunduğu, cinsiyetin %3,1 oranında Öfke İçte'yi açıklayabildiği tespit edilmiştir ($R^2=.031$; $F(2,303)=4,889$, $p<.01$). Cinsiyetin ($\beta=1,165$, $p<.01$) anlamlı bir şekilde Öfke İçte'yi yordadığı anlaşılmıştır.

Çizelge 4.21: Öfke İçte İçin Regresyon Sonuçları

	Model 1				Model 2				Model 3				Model 4				Model 5										
	β	S.E.	B	T	Sig.	β	S.E.	B	T	Sig.	β	S.E.	B	T	Sig.	β	S.E.	B	T	Sig.	β	S.E.	B	T	Sig.		
Demografik Özellikler	1,165	.517	.129	2,253	.000																						
Cinsiyet						1,865	.629	.166	2,964	.003	1,774	.605	.158	2,934	.004	1,167	.553	.104	2,109	.036	1,194	.559	.107	2,136	.034		
Sabit	17,963	1,498		11,990	.000																						
Ani Kayıp																											
Kişisel Travma Öyküsü						6,193	2,515	.139	2,462	.014	5,164	2,425	.116	2,129	.034	5,232	2,200	.117	2,378	.018	4,682	2,234	.105	2,095	.037		
Sabit						17,666	1,469		12,026	.000																	
Yakın İlişkilerde Yaşantılar											1,210	.248	.267	4,881	.000	.705	.234	.155	3,017	.003	.679	.237	.150	2,868	.004		
Sabit											12,228	1,934		6,323	.000												
Öfke İfade Tarzi																.191	.046	.295	4,149	.000	.173	.047	.267	3,654	.000		
Sabit																.141	.064	.152	2,211	.028	.143	.064	.154	2,231	.026		
Sabit																6,363	1,897		3,355	.011							
Damgalama																					5,490	2,023		2,714	.007		

R²= .031
 $\chi^2=185,394$; F(2,303)=4,889;
p<.01

R²= .081
 $\chi^2=474,987$; F(5,303)=5,226;
p<.01

R²= .158
 $\chi^2=929,756$; F(7,303)=7,923;
p<.01

R²= .313
 $\chi^2=1841,622$; F(7,303)=14,852;
p<.01

R²= .323
 $\chi^2=1900,867$; F(13,303)=10,624;
p<.01

İkinci modelde katılımcıların travmatik yaşam öyküleri analize dahil edilmiştir. Analiz sonucuna göre modelde yer alan değişkenlerin öfkenin içte tutulmasına anlamlı bir katkı sunduğu, ani kayıp durumunun ve cinsel kimliğe gösterilen tepkinin %8,1 oranında Öfke İçte'yi açıklayabildiği tespit edilmiştir ($R^2=.081$; $F(5,303)=5,226$, $p<.01$). Ani kaybın ($\beta=1,865$, $p<.01$) ve cinsel kimliğe tepkinin ($\beta=6,193$, $p<.05$) anlamlı bir şekilde Öfke İçte'yi yordadığı anlaşılmıştır. İkinci modele dair ifade edilmesi gereken en önemli husus travmatik yaşam olaylarının analize girmesiyle cinsiyet faktörünün öfke içte üzerindeki etki değerinin tamamen kaybolmasıdır. Bir anlamda öfkenin içte tutulmasında ani kayıplar ve cinsel kimliğe gösterilen tepkilerin cinsiyetten bağımsız ve daha güçlü bir şekilde etki ettiği görülmektedir.

Üçüncü modelde bağlanma özellikleri analize dahil edilmiştir. Analiz sonucuna göre modelde yer alan değişkenlerin öfkenin içte tutulmasına anlamlı bir katkı sunduğu, ani kayıp durumunun, cinsel kimliğe gösterilen tepkinin ve kaygılı bağlanmanın %15,8 oranında Öfke İçte'yi açıklayabildiği tespit edilmiştir ($R^2=.158$; $F(7,303)=7,923$, $p<.01$). Ani kaybın ($\beta=1,774$, $p<.01$), cinsel kimliğe tepkinin ($\beta=5,164$, $p<.05$) ve kaygılı bağlanmanın ($\beta=1,210$, $p<.01$) anlamlı bir şekilde Öfke İçte'yi yordadığı anlaşılmıştır. Üçüncü modele ilişkin ifade edilmesi gereken en önemli husus kaygılı bağlanma durumunun analize dahil olmasıyla birlikte öfke duygusunun önceki modele göre yaklaşık iki kat oranında açıklanabilmesidir. Bir anlamda kaygılı bağlanma yaşayan bireylerin öfkesini dışa yöneltmek yerine içinde tuttuğu ve bu durumun travmatik yaşantı öyküsüyle birlikte yaşanması halinde bireyin %15,8 oranında öfkesini içinde yaşayacağı anlaşılmaktadır.

Dördüncü modelde öfkeye ilişkin değişkenler analize dahil edilmiştir. Analiz sonucuna göre modelde yer alan değişkenlerin öfkenin içte tutulmasına anlamlı bir katkı sunduğu, ani kayıp durumunun, cinsel kimliğe gösterilen tepkinin, kaygılı bağlanmanın, sürekli öfkenin ve öfke dıştanın %32,3 oranında Öfke İçte'yi açıklayabildiği tespit edilmiştir ($R^2=.323$; $F(13,303)=10,624$, $p<.01$). Ani kaybın ($\beta=1,167$, $p<.05$), cinsel kimliğe tepkinin ($\beta=5,232$, $p<.05$), kaygılı bağlanmanın ($\beta=.705$, $p<.01$), sürekli öfkenin ($\beta=.191$, $p<.01$) ve öfke dıştanın ($\beta=.141$, $p<.05$) anlamlı bir şekilde Öfke İçte'yi yordadığı anlaşılmıştır. Dördüncü modele ilişkin ifade edilmesi gereken en önemli husus, öfkeye ilişkin değişkenlerle birlikte açıklanan varyansın iki katına yükselerek %31,3 oranının öfkenin içte yaşanmasını

yordamasıdır. Bir anlamda sürekli öfke hali yaşayan ve kaygılı şekilde bağlanma özelliğine sahip bireyin öfkeyi dışa yöneltmek yerine içinde yaşadığı anlaşılmaktadır. Beşinci ve son modelde damgalama ölçeğinin alt boyutları analize dahil edilmiştir. Analiz sonucuna göre modelde yer alan değişkenlerin öfkenin içte tutulmasına anlamlı bir katkı sunduğu, ani kayıp durumunun, cinsel kimliğe gösterilen tepkinin, kaygılı bağlanmanın, sürekli öfkenin ve öfke dıştanın %31,3 oranında Öfke İçte'yi açıklayabildiği tespit edilmiştir ($R^2=.313$; $F(9,303)=14,852$, $p<.01$). Ani kaybın ($\beta=1,194$, $p<.05$), cinsel kimliğe tepkinin ($\beta=4,682$, $p<.05$), kaygılı bağlanmanın ($\beta=.679$, $p<.01$), sürekli öfkenin ($\beta=.173$, $p<.01$) ve öfke dıştanın ($\beta=.143$, $p<.05$) anlamlı bir şekilde Öfke İçte'yi yordadığı anlaşılmıştır. Beşinci modele ilişkin ifade edilmesi gereken en önemli husus, damgalama ölçeğinde yer alan alt boyutlarının öfkenin içte tutulması üzerinde herhangi bir etkisinin olmamasıdır.

Sonuç olarak, öfkenin içte tutulmasını doğuran en önemli değişkenler sırasıyla kaygılı bağlanma, sürekli öfke, cinsel kimliğe gösterilen tepki, ani kayıp ve öfkenin dışa yansıtılmasıdır. Bir anlamda bir bireyin öfkesini içinde yaşaması için kaygılı bağlanma özelliğine sahip olması ve sürekli öfke hali yaşaması gerekmektedir.

4.5.3 Öfke Dışa'yı yordayan değişkenler

Öfkenin dışa yansıtılması üzerinde etkili olan faktörlerin belirlenmesinde diğer öfke ifade tarzı analizlerinde olduğu gibi korelasyon analizinde anlamlı ilişki tespit edilen değişkenler kullanılmıştır. Öfke-Dışa alt ölçeğinde bireyin travmatik yaşam öyküleri ile herhangi bir ilişki tespit edilemediğinden bu alt değişken grubu regresyon analizine dahil edilmemiştir. Bu nedenle Öfke-Dışa bağımlı değişkenini yordayan faktörlerin belirlenmesinde demografik özellikler, yakın ilişkiler, öfke değişkenleri ve damgalama ölçeği olmak üzere dördümlü model kullanılmıştır.

Çizelge 4.22'de de gösterildiği gibi öfke duygusunun dışa yansıtılmasına etki eden faktörleri belirlemek adına yapılan çoklu regresyon analizinin birinci modelinde sadece demografik özellikler dahil edilmiştir. Analiz sonucuna göre bu kategoride yer alan değişkenlerin öfke duygusunun dışa yansıtılmasına anlamlı bir katkı sunduğu, ailenin gelir düzeyinin %2,7 oranında Öfke Dışa'yı açıklayabildiği tespit edilmiştir ($R^2=.027$; $F(1,303)=8,378$, $p<.01$). Gelir düzeyinin ($\beta=.667$, $p<.01$) anlamlı bir şekilde Öfke Dışa'yı yordadığı anlaşılmıştır.

İkinci modelde bağlanma özellikleri analize dahil edilmiştir. Analiz sonucuna göre modelde yer alan değişkenlerin öfkenin dışa yansıtılmasında anlamlı bir katkı sunduğu, ailenin gelir düzeyinin ve kaygılı bağlanmanın %6,5 oranında Öfke Dışa'yı açıklayabildiği tespit edilmiştir ($R^2=.065$; $F(2,303)=10,505$, $p<.01$). Ailenin gelir düzeyinin ($\beta=.756$, $p<.01$) ve kaygılı bağlanmanın ($\beta=.972$ $p<.01$) anlamlı bir şekilde Öfke Dışa'yı yordadığı anlaşılmıştır. İkinci modele ilişkin ifade edilmesi gereken en önemli husus kaygılı bağlanma durumunun analize dahil olmasıyla birlikte ailenin gelir seviyesinin anlamlı şekilde etki değerini arttırması olmuştur. Bir anlamda kaygılı bağlanma yaşayan bireylerin öfkesini dışa yöneltmesinde aile gelir durumunun azalmasının önemli bir katkısı olmaktadır.

Üçüncü modelde öfkeye ilişkin değişkenler analize dahil edilmiştir. Analiz sonucuna göre modelde yer alan değişkenlerin öfkenin dışa yansımada anlamlı bir katkı sunduğu, ailenin gelir durumunun, sürekli öfke halinin, öfkeyi içte tutmanın ve öfke kontrolün Öfke Dışta'yı %53,1 oranında açıklayabildiği tespit edilmiştir ($R^2=.531$; $F(5,303)=67,582$ $p<.01$). Aile gelir durumunun ($\beta=.459$, $p<.05$), sürekli öfkenin ($\beta=.403$, $p<.01$), öfke içtenin ($\beta=.119$, $p<.05$) ve öfke kontrolün ($\beta=-.157$, $p<.01$) anlamlı bir şekilde Öfke Dışta'yı yordadığı anlaşılmıştır. Üçüncü modele ilişkin ifade edilmesi gereken en önemli husus, öfkeye ilişkin değişkenlerle birlikte açıklanan varyansın büyük bir yükselişe %53'e ulaşmasıdır. Yani, öfkenin dışa yansımada öfkeye ilişkin değişkenler büyük oranda belirleyici olmaktadır. Öte yandan, öfke değişkenlerinin analize dahil olmasıyla bağlanmaya ilişkin değişkenler yordayıcı olma özelliklerini kaybetmektedir. Başka bir şekilde ifade edersek, öfkeye ilişkin düşünce, duygu ve davranışlar bağlanma türlerinin etkisinden çok daha güçlü ve belirleyicidir.

Dördüncü ve son modelde damgalama ile ilişkili alt değişkenler analize dahil edilmiştir. Analiz sonucuna göre modelde yer alan değişkenlerin öfkenin dışa yansımada anlamlı bir katkı sunduğu, ailenin gelir durumunun, sürekli öfke halinin, öfkeyi içte tutmanın ve öfke kontrolün Öfke Dışta'yı %53,4 oranında açıklayabildiği tespit edilmiştir ($R^2=.534$; $F(9,303)=37,477$, $p<.01$). Aile gelir durumunun ($\beta=.467$, $p<.05$), sürekli öfkenin ($\beta=.413$, $p<.01$), öfke içtenin ($\beta=.122$, $p<.05$) ve öfke kontrolün ($\beta=-.152$, $p<.01$) anlamlı bir şekilde Öfke Dışta'yı yordadığı anlaşılmıştır. Damgalama ölçeğine ait alt değişkenlerin doğrudan Öfke Dışa üzerinde herhangi bir yordayıcı etkisinin olmadığı anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak, bireyin sahip olduğu öfkeyi dışa yansıtmasında aile gelirinin düşüklüğü, sürekli öfkeli olması, öfkesini içinde biriktirebilme becerisini ve düşük öfke kontrole sahip olması gerekmektedir. Söz konusu dört alt faktör bir araya geldiğinde öfkenin dışa yansımada oranı %53,4 olarak hesaplanmıştır.

4.5.4 Öfke kontrolü yordayan değişkenler

Öfkenin kontrol edilmesi üzerinde etkili olan faktörlerin belirlenmesinde diğer öfke ifade tarzı analizlerinde olduğu gibi korelasyon analizinde anlamlı ilişki tespit edilen değişkenler kullanılmıştır. Öfke-Kontrol alt ölçeğinde bireyin travmatik yaşam öyküleri ile herhangi bir ilişki tespit edilemediğinden bu alt değişken grubu

regresyon analizine dahil edilmemiştir. Bu nedenle Öfke-Kontrol bağımlı değişkenini yordayan faktörlerin belirlenmesinde demografik özellikler, yakın ilişkiler, öfke değişkenleri ve damgalama ölçeği olmak üzere dörtlü model kullanılmıştır.

Çizelge 4.23'te de gösterildiği gibi öfke duygusunun kontrol edilmesinde etki eden faktörleri belirlemek adına yapılan çoklu regresyon analizinin birinci modelinde sadece demografik özellikler dahil edilmiştir. Analiz sonucuna göre bu kategoride yer alan değişkenlerin öfke duygusunun kontrol edilmesinde anlamlı bir katkı sunduğu, arkadaş ilişkilerinin %1,4 oranında Öfke Kontrol'ü açıklayabildiği tespit edilmiştir ($R^2=.014$; $F(1,326)=4,750$, $p<.01$). Arkadaş ilişkilerinin ($\beta=1,172$, $p<.05$) anlamlı bir şekilde Öfke Kontrol'ü yordadığı anlaşılmıştır.

İkinci modelde bağlanma özellikleri analize dahil edilmiştir. Analiz sonucuna göre modelde yer alan demografik özellikler ile bağlanma özelliklerinden hiçbirinin öfkenin kontrol edilmesinde etkili olmadığı görülmüştür.

Üçüncü modelde öfke ile ilişkili değişkenler analize dahil edilmiştir. Analiz sonucuna göre sürekli öfke hali ve öfke dışı'nın öfke kontrolü üzerinde anlamlı yordayıcı özelliklerinin bulunduğu, öfke kontrolü %20,7 oranında açıklayabildikleri hesaplanmıştır ($R^2=.207$; $F(5,326)=16,764$), $p<.01$). Sürekli öfke halinin ($\beta=-.214$, $p<.01$) ve öfke dışının ($\beta=-.225$, $p<.01$).

Üçüncü modele ilişkin ifade edilmesi gereken husus gerek sürekli öfke halinin (SL Öfke) ve gerekse de öfkenin dışa yansımalarının (Öfke-Dışa) negatif yönlü olarak Öfke Kontrol üzerinde yordayıcı olmasıdır. Bir anlamda sürekli öfke halinin olması ve bu öfkenin dışa yansımaları durumunda öfke kontrolünün zayıflayacağı ifade edilebilir.

Dördüncü modelde damgalama ile ilişkili değişkenler analize dahil edilmiştir. Analiz sonucuna göre sürekli öfke hali ve öfke dışa'nın öfke kontrolü üzerinde anlamlı yordayıcı özelliklerinin bulunduğu, öfke kontrolünün %20,8 oranında açıklayabildikleri hesaplanmıştır ($R^2=.208$; $F(6,326)=13,970$, $p<.01$). Sürekli öfke halinin ($\beta=-.218$, $p<.01$) ve öfke dışanın ($\beta=-.226$, $p<.01$) öfke kontrolü yordayabildikleri bulunmuştur.

Sonuç olarak, öfke kontrolü, demografik özellikler, bağlanma ve damgalama değişkenleri ile ilişkili olsa da aslında sadece öfkeli olmak ve öfkenin hangi tarzda ifade edildiği ile açıklanabilmektedir. Bu aşamada, sürekli olarak öfke halinin yaşanması ve öfkenin dışa yansıtılmasının öfke kontrolü üzerinde negatif yönlü (baskılayıcı) bir etkisinin bulunduğu tespit edilmiştir.

Çizelge 4.24: Cinsiyetin Bölümler Göre Dağılımı

	Kadın		Erkek		Trans		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Endüstri	38	63,30	22	36,70	0	0,00	60	100
Mühendisliği								
Sınıf Öğretmenliği	50	83,30	9	15,00	1	1,70	60	100
Siyaset Bilimi ve								
Uluslararası İlişkiler	29	48,30	30	50,00	1	1,70	60	100
Sosyoloji	50	83,30	10	16,70	0	0,00	60	100
Türkçe Öğretmenliği	48	80,00	12	20,00	0	0,00	60	100
Yazılım								
Mühendisliği	20	33,30	39	65,00	1	1,70	60	100
Toplam	235	65,30	122	33,90	3	0,80	360	100

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde; üniversite öğrencilerinde bağlanma stilleri, damgalama davranışı ile sürekli öfke ve öfke ifade tarzının, kişisel bilgi formundan alınan bilgiler ve ölçeklere verilen cevaplarla elde edilen bulguların, bu alanda yapılmış nicel ve nitel değer taşıyan çalışmalar çerçevesinde tartışılması amaçlanmıştır.

5.1 Üniversite Öğrencilerinin Öğrenim Gördükleri Bölüm Değişkenine Göre YİYE II'nin Alt Boyutlarından Aldıkları Puanlar Anamlı Düzeyde Farklılaşmakta mıdır?

Katılımcıların okudukları bölümlere göre ölçeklerden aldıkları puanların ortalama farklılıklarına bakıldığında kaçınmacı bağlanma alt ölçeğinde anlamlı şekilde ayrıştıkları tespit edilmiştir (Bkz. Çizelge 4.7). Yapılan analizde, Endüstri Mühendisliği ile Türkçe Öğretmenliği bölümünün ve Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler ile Türkçe Öğretmenliği bölümünün anlamlı şekilde ortalama farklılığına sahip oldukları, Türkçe Öğretmenliği bölümü öğrencilerinin daha yüksek kaçınmacı bağlanma puanına sahip olduğu anlaşılmıştır. Gül' ün (2017) yaptığı çalışmada Hemşirelik bölümünde okuyan öğrencilerin diğer bölümlerde okuyan öğrencilere oranla kaygılı bağlanma puanları daha yüksek çıkmıştır. Yine aynı çalışmada kaçınan bağlanma alt boyutunda Hemşirelik, İşletme, Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon bölümü öğrencilerinin diğer bölümlerde okuyan öğrencilere oranla daha yüksek puanlar aldıkları belirtilmiştir. Hemşirelik bölümü öğrencilerinin güvensiz, kaygılı ve kaçınan bağlanma alt boyutlarında en yüksek değerleri aldıkları görülmüştür. Azman' nın (2016) yaptığı çalışmada İletişim Fakültesinde okuyan öğrencilerin Mühendislik Fakültesinde okuyan öğrencilere oranla kayıtsız bağlanma puanlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Yapılan çalışmalarda bağlanma stillerinin farklılaşmasında okunulan bölümün etkisinin olduğuna dair herhangi bir iddiada bulunmak sağlıklı olmayacaktır. Bizim çalışmamızla ilgili olarak, çıkan farklılığı cinsiyet üzerinden açıklamamız mümkün görünmektedir. Çizelge 4.24'e göre Türkçe Öğretmenliği bölümünde okuyan kız öğrencilerin sayısı Endüstri

Mühendisliği ve Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümlerinde okuyan kız öğrencilerinden daha fazladır. Cinsiyet değişkeninin kaçınmacı bağlanma alt ölçeğinde ayrıştırıcı etkisini de bir sonraki soruda ele alacağız.

5.2 Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet Değişkenine Göre YİYE II, Damgalama, SL Öfke-Öfke İfade Tarzı Ölçekleri Alt Boyutlarından Aldıkları Puanlar Anlamlı Düzeyde Farklılaşmakta mıdır?

Çalışmada çıkan sonuca göre katılımcıların cinsiyetlerinin kaçınmacı bağlanma alt ölçeğinde anlamlı şekilde ayrıştıkları tespit edilmiştir. Yapılan analize göre kadınların erkeklere oranla daha fazla kaçınmacı bağlanma skoruna sahip oldukları tespit edilmiştir (Bkz. Çizelge 4.8). Yapılan araştırmalar incelendiğinde cinsiyet değişkeninin bağlanma stillerinin yönüne etkisi ile ilgili farklı veriler elde edildiği görülmektedir. Onur (2006) lise öğrencileriyle yaptığı çalışmada güvenli bağlanma puanlarında erkeklerin daha yüksek oranlara sahip olduklarını, kızların ise korkulu, saplantılı ve kayıtsız bağlanmada daha yüksek puanlar aldığını belirtmiştir. Akmaz (2009) ve Bartholomew ve Horowitz (1991)' de yaptığı çalışmalarda bağlanma stilleri alt boyutlarında cinsiyet değişkenine bağlı farklılaşma olduğunu belirtilmektedir. Gül (2017), Eren (2016) ve Tanış (2014) tarafından yapılan araştırmalarda ise cinsiyete göre bağlanma stillerinde farklılıklar olmadığı belirtilmiştir. Hazan ve Shaver (1998) bağlanma stillerinde cinsiyet bağlamında herhangi bir farklılık olmadığını tespit etmiş olsalar bile, bizim çalışmamızın aksi olarak kaygılı kararsız bağlanma stilinde kadınların yapısal özelliklerinin daha ağır bastığını, kaçınmacı bağlanmada ise erkeklerin yapısal özelliklerinin etkisi görülebileceğini ifade etmektedir. Çelikkaleli ve Avcı (2016) yaptıkları araştırmada biyolojik cinsiyet ve cinsiyet kimliği birlikteliği açısından; kadınsı özelliğe sahip kadın veya erkeklerin korkulu veya güvenli bağlanma; androjen özelliğe sahip kadın veya erkeklerin ise güvenli bağlanma biçimi geliştirdikleri belirtilmiştir. Cinsiyet kimliği, bağlanmanın yönü konusunda beklentilerden daha farklı sonuçlar verebilmektedir. İnsan yavrusu sadece kendisine bakmak ve korumaya istekli bir yetişkinin varlığında hayatta kalabilir. Daha güçlü ve zeki biri ile yakın olma ve bu yakınlığı sürdürme isteği debağlanma ihtiyacını ortaya çıkarır (Bowlby, 2012a, 2013). Kişinin kendisi ve diğerleri ile ilgili tasarımı ilk bağlanmasının tesiriyle oluşur. Bakım verenin nitelikleri, kim olduğu, nasıl davrandığı, nerede durduğu; bebeğin dış

dünyayı ve kendilik tasarımını olumsuz veya olumlu biçimde algılamasına neden olur (Çalışır, 2009). Genel yargılarla bakacak olursak anne ve babanın bebeğiyle kurduğu bağın kalitesinde bebeğin kız veya erkek olmasının önemli olmasını beklemeyiz. Fakat bizim çalışmamızda dâhil olmak üzere bazı çalışmalar cinsiyetin ayırıcı bir özellik olduğunu göstermektedir. Cinsiyetin bağlanmanın yönünü etkilemesini kültürün cinsiyete yüklediği anlamda bulabiliriz. Kültür, kadınlık ve erkeklik rolleri üzerinde belirleyici bir güce sahiptir. Sadece rolleri belirlemekle kalmaz cinsiyete yüklenen anlamın da belirleyicisi olabilmektedir (Ben, 1981). Anadolu toplumu ataerkil bir toplumdur. Ataerkil toplumlar da soyun erkekten devam ettiğine inanılır. Bu bakış açısı kadın ve erkek arasında eşitsizliklerin yoğun olarak yaşanmasına neden olur. Kadının anne olması statüsünün yükselmesi açısından önemli olsa da bu sadece erkek çocuk doğurduğu zaman söz konusu olmaktadır (Ökten, 2009). Daha doğduğu andan itibaren kız ve erkek çocuğa yüklenen duygusal aktarımlar ve anne üzerinde oluşturulan manevi baskılar anne ve bebek arasında ki bağlanmayı da derinden etkiler. Özellikle kızların kaçınmacı bağlanma alt boyutunda ayrılmalarına bu gibi kültürel kodlar neden oluyor olabilir. Bilindiği gibi kaçınan bağlanma geliştiren bireylerin; aşırı ihmalkâr, soğuk, bedensel temasından kaçınan ve reddedici annelerin elinde büyüdükleri bildirilmiştir (Sümer ve Güngör, 1999). Kültürün anne ve babaya yüklediği bilinçaltı aktarımda da kız çocuklarının reddinden bahsetmek mümkündür. Bu bireyler hayatını, kimsenin sevgisi ve desteği olmadan yaşamaya çalışır ve ilişki kurmaktan kaçınırlar (Bowlby, 2012b). Birey kendisindeki olumsuz duyguları fark etmez ve başkalarına yansıtır. Bağlanma fikrinden korkar. Güvensizdir. Yakınlık kurmaktan kaçınır (Sümer ve Güngör, 1999).

Öfke İçte alt ölçeğinde cinsiyetin, alt ölçeklerden elde edilen puan üzerinde doğrudan anlamlı bir fark yarattığı bulunmuştur. Yapılan analize göre erkeklerin kadınlara oranla daha fazla öfke içte skoruna sahip oldukları tespit edilmiştir (Bkz. Çizelge 4.8). Oktay ve Batıgün'ün (2014) yaptığı çalışmada da benzer sonuçlar çıkmıştır. Yağcı' nın (2017) yaptığı çalışmada ise kadınların öfke içte puanları daha yüksek çıkmıştır. Tanış (2014) ise çalışmasında sürekli öfke ve öfke ifade tarzı alt değişkenlerinde cinsiyete dayalı bir farklılaşma olmadığını tespit etmiştir. Eren (2016) yaptığı çalışmada öfke içte ve öfke dışta alt ölçek puanlarında cinsiyete dayalı bir farklılaşma olmadığını, öfke kontrolde kadınların daha yüksek puanlar aldıklarını, sürekli öfkede ise erkeklerin ortalama değerlerinin daha yüksek olduğunu tespit

etmiştir. Batıgün ve Utku (2006), 13 ila 16 yaş arası gençlerle yaptığı çalışmada kızların daha fazla yeme tutum bozuklukları gösterdikleri ve öfkelerini daha çok içe döndürdüklerini tespit etmişlerdir. Erkeklerde ise daha çok öfke, saldırgan davranışlarıyla kendini göstermiştir. Yıldız ve Dağ (2017) üniversite öğrencileriyle yaptıkları çalışmada kadınların öfke düzeylerinin erkeklerden fazla olduğunu, öfke ifade tarzında ise cinsiyetler arası farklılaşma olmadığını tespit etmişlerdir. Genel kanı olarak erkeklerin öfkelerini dışa vurması normal karşılanır ve hatta öfkelerini belli etmeleri teşvik bile edilmektedir. Fakat değişen toplumsal yapıyla beraber erkekliğe yüklenen anlam ve erkekten beklenen rollerde değişmeye başlamıştır. Kadının iş hayatına daha yoğun katılmasıyla birlikte erkeğinde ev hayatına katkıları artmış, erkek ve kadın rolleri birbirine yaklaşmıştır (Kuzucu, 2011). Bu durumun etkisiyle öfkesini dışa vurması beklenen erkek kadından beklenen bir davranışla öfkesini içinde biriktiriyor olabilir. Bir başka etken olarak öfke duyulan kişinin yakınlığı, gruptan dışlanmamak veya çeşitli çevresel etmenlerden dolayı öfkenin gizlenerek içe döndürülmesine neden olabilir (Kulaksızoğlu, 2001).

Etiketleme, Ayrımcılık ve Dışlama alt ölçeğinde cinsiyetin alt ölçeklerden elde edilen puan üzerinde doğrudan anlamlı bir fark yarattığı bulunmuştur. Yapılan analize göre erkeklerin kadınlara oranla daha fazla etiketleme, ayrımcı ve dışlayıcı skora sahip oldukları tespit edilmiştir (Bkz. Çizelge 4.8). Güngör' ün (2013) yaptığı çalışmada da erkeklerin etiketleme, ayrımcılık ve dışlama alt boyutlarında kadınlardan daha fazla puan aldıkları ifade edilmiştir. Gencoğlu ve arkadaşlarının (2016), Okutan ve Sunal' ın (2011) ve Oban ve Küçük' ün (2011) yaptığı araştırmalarda bu araştırmadaki bulgularla benzer özellikler taşımaktadır. Dalkıranoglu ve Çetinel (2008) ise cinsiyet ayrımcılığında kadın ve erkeklerin tutumlarının aynı olduğunu tespit etmişlerdir. Yapılan araştırmalarda incelendiğinde genel olarak erkeklerin neden kadınlardan daha fazla etiketleme, ayrımcılık ve dışlama yaptıkları tespit edilememiş olsa da bazı spesifik alanlarla ilgili bilgiler elde edilmiştir. Özellikle erkeklerin toplumsal cinsiyet rollerini korumaya dair olan inançları veya bu konuda üzerlerinde hissettikleri baskılar onların eşcinsellere karşı daha fazla damgalama davranışı geliştirmelerine neden olduğu düşünülmektedir. Muhtemelen birçok heteroseksüel erkekler için özellikle gey erkeklerle yönelik tutumlar, heteroseksüel erkeksi kimliği sahiplenmek ve eşcinselliği reddederek kendini kanıtlama zorunluluğundan kaynaklanmaktadır (Herek, 2000). Bir başka damgalama alanı olan ruh hastalığı olan bireylere yönelik tutumlarda yine erkekler

kadınlara oranla daha dışlayıcılar. Bunun nedeni olarak erkeklerin ruh hastalıkları hakkında gerçek ve doğru bilgiye sahip olmadıkları düşünülmektedir (Angermeyer ve Matschinger, 2003). Hem kendi benliğini korumaya yönelik ihtiyaçlar hem de kendi gibi olmayana dair olan yanlış bilgiler erkeklerin damgalama eğilimlerini arttırmış olabilir.

5.3 Üniversite Öğrencilerinin Sosyo-Demografik Değişkenine Göre YİYE II, Damgalama ve SL Öfke-Öfke İfade Tarzı Ölçekleri Alt Boyutlarından Aldıkları Puanlar Anlamlı Düzeyde Farklılaşmakta mıdır?

5.3.1 Yaş değişkenine göre

Katılımcıların yaşlarının kaygılı bağlanma alt ölçeğinde anlamlı şekilde ayrıştıkları tespit edilmiştir. Yapılan analize göre 18 yaş grubunda bulunanların 20 yaş grubuna oranla daha fazla kaygılı bağlanma skoruna sahip oldukları tespit edilmiştir (Bkz. Çizelge 4.9). Soğancı' nın (2017) yaptığı çalışmada genç yetişkinlik döneminde kaygılı bağlanmanın, yaş ilerledikçe de kaçınmacı bağlanmanın gerçekleştiği görülmektedir. Erözkan (2011) tarafından yapılan araştırmada yaş düzeyinin bağlanma stiline etki etmediği görülmektedir. Hazan ve Shaver (1998) bağlanmadaki davranışsal sistemin hemen hemen yaşam boyu bütün ilişkilerde kendini tekrar ettiğini belirtir. Her ne kadar yaşamın ilk yıllarında öğrenilen bağlanma sisteminin kalıcılığı yüksekse de bazen yaşanan ciddi olaylar bağlanmanın sistematiğini değiştirebilmektedir (Kesebir ve ark., 2011). Yaş faktörüne bağlı bağlanma stili değişiminde özellikle daha küçük yaş grubunda ki bireylerde kaygılı bağlanmanın arttığı görülmektedir. 18 yaş henüz ergenliğin yeni bitmeye başladığı ve genç yetişkinliğe girişin yaşandığı bir evredir. Özellikle ergenlik, gelişimsel değişim ve yeniden örgütlenme dönemi olarak, genel kimlik gelişimi sürecinde kişinin yaşam deneyimlerini yeniden değerlendirerek bağlanma sisteminde değişikliklere yol açabilir (Zimmermann, Becker-Stoll, 2002). Kişiler arası yaşanan stresli olaylar bağlanma örüntülerini değiştiren başka bir faktördür. Kişiler arası faktörler; kuvvetli bağlar kurulan kişiler ile yaşanan çatışma, ayrılma ya da aileden birinin, arkadaşın veya sevgilinin kaybı gibi durumları içermektedir. Bağlanma biçimindeki bu değişim genel olarak güvensiz bağlanma biçimi geliştiren bireylerde görülmektedir (Davilla, Burge ve Hammen, 1997). Ergenlerin her ne sebeple olursa olsun, artık karşı karşıya kaldıkları stresle başa çıkmalarına yardımcı olacak bir bakıcı ile gerçekten işlevsel

bir güvenli temel ilişkiye sahip olmadıklarında, zaman içinde bağlanma güvenliğini azaltma riski altında görünmektedirler (Allen ve ark., 2004). Özellikle 18 yaş değerlendirildiğinde ergenliğin sonuna denk gelmesi, üniversite okuma nedeniyle aileden ayrı kalmaya alışma evresi, yeni arkadaşlıklar ve bu yeni ilişkilere uyum sağlama süreci, bu dönem gençlerinin kaygılı bağlanma geliştirmesine neden oluyor olabilir.

5.3.2 Anne baba birlikteliği değişkenine göre

Katılımcıların ebeveynlerinin birliktelik durumları kaçınmacı bağlanma alt ölçeğinde anlamlı şekilde ayrıştıkları tespit edilmiştir. Yapılan analize göre anne ve babası sağ olup birlikte olanların, anne ve babası sağ olup ayrı olanlardan daha fazla kaçınmacı bağlanma skoruna sahip oldukları tespit edilmiştir (Bkz. Çizelge 4.10).Çocuk dünyaya geldiği ilk andan itibaren anne ve babasının etkisi altındadır. Bireysel olarak anne ve babanın karakter yapıları ve çocukla kurdukları yakınlığın kalitesi, çocuğun bağlanma sisteminde etkili olduğu gibi, anne ve baba arasındaki ilişkide en az bireysel etki kadar önemlidir. Aile bireyleri arasında gelişen özverili, sevgi dolu yapı bireyin güvenli bağlanmalar geliştirmesine katkı sağlayacaktır (Erözkan, 2004). Markiewicz ve arkadaşları (2001) yaptıkları çalışmada gençlerin sosyal yaşam kalitelerine etki eden şey, annelerinin kişisel ilişkilerdeki davranışsal sistemleri ve özellikle anne ve babalarının evliliklerinin etkili olduğu tespit edilmiştir. Şirvanlı-Özen' nin (2004) yaptığı çalışmada da benzer bulgular ortaya çıkmıştır. Yüksek düzeyde çatışmanın olduğu ailelerden gelen gençlerin korkulu bağlanma stili geliştirme skorları yüksek bulunmuştur. Sardoğan ve arkadaşları (2007) güvensiz bağlanma geliştiren çocukların aile içi çatışmalarının yüksek olduğunu, güvenli bağlanan çocuklarda ise aile içi çatışmaların az olduğunu tespit etmişlerdir. Erözkan'ın (2011) yaptığı bir başka çalışmada ise aile içinde demokratik tutumun hâkim olduğu ortamda yetişen gençlerin güvenli bağlanma, otoriter tutumun hâkim olduğu ortamda yetişen gençlerin ise korkulu bağlanma geliştirdikleri tespit edilmiştir. Doğan ve arkadaşları (2012) tarafından yapılan çalışmada anne ve babaları birlikte olan çocukların arkadaşlarıyla daha yakın ilişkiler kurabildikleri belirtilmiştir.

5.3.3 Kardeş sayısı değişkenine göre

Katılımcıların sahip oldukları kardeş sayısının kaygılı bağlanma alt ölçeğinde anlamlı şekilde ayrıştıkları tespit edilmiştir. Yapılan analize göre tek çocuk olanlar, bir kardeşe göre, bir kardeşi olanlar iki kardeşi olanlara göre, iki kardeşi olanlar ise üç kardeşi olanlara göre daha düşük kaygılı bağlanma puanına sahip oldukları bulunmuştur (Bkz. Çizelge 4.11). Onur' un (2006) yaptığı çalışmada kardeş sayısı ile bağlanma stilleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Gül'ün (2017) yaptığı çalışmada da kardeş sayısı ile bağlanma stilleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Bizim araştırmamızın literatürden farklı çıkmasının nedeni kardeş kıskançlığı, ilginin dağılması gibi konular olabilmektedir. Baydar ve arkadaşlarının (1997) yaptıkları bir çalışmada kardeş doğumunun aile içinde birçok dengeyi değiştirdiğini, büyük çocuklarda olumlu etkileşimlerin azaldığı, yaş aralıklarının kısa olmasından dolayı annenin daha kontrollü ebeveynlik tutumu benimsemeye başlamasıyla çocukların bu yapıdan da olumsuz etkilendiklerine dair bulgular elde etmişlerdir. Yine aynı çalışmada kardeş deneyiminin akran ilişkilerini geliştirdiği de tespit edilmiştir.

Ayrımcılık Dışlama alt ölçeğinde kardeş sayısının anlamlı şekilde ayrışma yarattığı tespit edilmiştir. Yapılan analize göre tek çocuk olanlar, iki kardeşi olanlara göre ve bir kardeşi olanlar iki kardeşi olanlara göre daha düşük ayrımcılık dışlama puanına sahip oldukları bulunmuştur. Aynı şekilde etiketleme alt ölçeğinde kardeş sayısının anlamlı şekilde ayrışma yarattığı tespit edilmişti. Yapılan analize göre tek çocuk olanlar bir kardeşi olanlara göre ve bir kardeşi olanlar dört kardeşi olanlara göre daha düşük etiketleme puanına sahip oldukları bulunmuştur. Psikolojik Sağlık alt ölçeğinde de kardeş sayısının anlamlı şekilde ayrışma yarattığı tespit edilmiştir. Fakat yapılan analize göre alt gruplar arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Literatür araştırmalarında kardeş sayısının etiketleme, ayrımcılık ve dışlama alt ölçeklerini öngördüğü bir çalışmayla karşılaşılmamıştır (Bkz. Çizelge 4.11). Bu konuda kardeşler arası rekabet ve anne-baba tutumlarının etkisi olduğunu düşünmekteyiz. Adler doğum sırasının karakter yapısı üzerinde etkili olduğunu söylemektedir. Özenle büyütülen ilk çocuk kardeşi doğduktan sonra tahtan indirildiği düşüncesiyle daha otoriter ve düşmanca tavırlar geliştirebilmektedir. Anne ve babanın ilgi ve sevgisini paylaşmak zorunda olmak kardeşler arasında gizli veya açıktan kıskançlık ve düşmanlıklara sebep olabilmektedir (Akt. Schultz, 2002). Sert

ve öfkeli tutum ayrımcılık ve dışlamaya neden oluyor olabilir. Ebeveynlerin tutumları, çocuklarına örseleyici davranışlarda bulunmaları, suçlayıcı olmaları veya çocukları arasında ayrımcı davranışlar sergilemeleri de bireylerde yoğun öfke duygularının oluşmasına sebep olabilmektedir. Öfke genellikle aile bireylerinden çok dışarıya etiketleyici veya ayrımcı tutumlarla kendini gösterir (Gruen, 2012). Çulcu (2000) Almanya’ da yaşanan ırkçı politikaları incelediği çalışmasında ekonomi, makam gibi çıkar sağlayıcı durumlarda var olan imkânları paylaşma konusundaki anlaşmazlıkların yabancı düşmanlığını ve ayrımcı düşünceyi daha fazla arttırdığını tespit etmiştir. Aile içi yaşamı düşündüğümüzde anne-baba ilgi ve sevgisinin paylaşılmak zorunda olunması kardeş sayısı arttıkça etiketleyici, ayrımcı ve dışlayıcı tutumun da ilerlemesine sebep oluyor olabilir.

5.3.4 Aylık gelir değişkenine göre

Katılımcıların mensubu oldukları ailelerin aylık gelir seviyesinin kaygılı bağlanma alt ölçeğinde anlamlı şekilde farklılık yarattığı tespit edilmiştir. Yapılan analize göre aylık gelirleri 1400 TL’den az olan grubun 4001-6000 TL geliri olanlara göre daha yüksek kaygılı bağlanma skoruna sahip oldukları bulunmuştur (Bkz. Çizelge 4.12). Onur’ un (2006) yapmış olduğu çalışmada da düşük gelir düzeyine sahip olan bireylerin kaygılı bağlanma değerleri orta ve yüksek gelir grubundan daha fazla çıkmıştır. Erözkan’ nın (2004) yaptığı çalışmada da gelir düzeyinin bağlanma sistemini etkilediği bulunmuştur. Gül’ün (2017) yaptığı çalışmada işe gelir seviyesinin kaygılı ve kaçınılmalı bağlanma alt boyutlarında herhangi bir farklılığa neden olmadığı tespit edilmiştir. Yoksulluk durumu, güvenli bağlanmanın azalmasının bir göstergesi olarak ortaya çıkmış olup, aile içinde çocuk ve ergen gelişimini etkileyebilecek bir risk faktörü olarak tanımlanmıştır. Ekonomik seviyenin düşüklüğü; yoksulluğa bağlı stresler, tedavi edilmeyen tıbbi sorunlar, temel kaynakların eksikliğine kadar birçok konu gençlerin etkilenmesine neden olmakta ve ebeveynlerin destek ve rahatlık sağlama kapasitesini de zayıflatmaktadır. Bu da, bir ergenin bağlanma ilişkileri açısından güvenli bir duruş geliştirmesini zorlaştırabilir (Allen ve ark., 2004).

5.3.5 Arkadaş ilişkisi değişkenine göre

Katılımcıların arkadaş ilişkilerinin kaçınılmalı bağlanma alt ölçeğinde anlamlı şekilde farklılık yarattığı tespit edilmiştir. Yapılan analize göre arkadaşlarıyla ilişkisini iyi

olarak belirten grup çok iyi olarak belirten gruba göre daha yüksek kaçınmacı bağlanma skoru olarak ayrılmaktadır (Bkz. Çizelge 4.13). Tanış (2014) yaptığı çalışmada güvenli bağlanan bireylerin arkadaş ilişkilerinde çok iyi olduklarını tespit etmiştir. Yaş ilerledikçe aileye olan bağlılık azalıp arkadaşlara dönmüş olsa da anne ve babayla kurulan bağ arkadaş ilişkisine etki etmektedir. Anne ve babanın ulaşılabilir ve destekleyici olması bireyin akranlarıyla daha sağlıklı etkileşim içine girmesine olanak sağlamaktadır (Lieberman ve ark., 1999). Ducharme ve arkadaşları (2002) yaptıkları çalışmada anne ve babasıyla güvenli bağlanan gençlerin arkadaş ilişkilerinde duygularını daha rahat ifade ettikleri ve çatışmayı çok daha az yaşadıklarını tespit etmişlerdir. Kaçınmacı bağlanmada ise bireyler hayatını, kimsenin sevgisi ve desteği olmadan yaşamaya çalışır ve ilişki kurmaktan kaçınırlar (Bowlby, 2012b). Bağlanma fikrinden korkar. Güvensizdir. Yakınlık kurmaktan kaçınır (Sümer ve Güngör, 1999). Bağlanmaya karşı güvensiz ve bağlanma fikrinden korkan gençler arkadaş ilişkilerinde de orta bir mesafe tutmuş olabilirler.

Öfke İçte alt ölçeğinde arkadaş ilişkilerinin tanımlanma şekillerinin anlamlı şekilde farklılık yarattığı tespit edilmiştir. Yapılan analize göre arkadaşlarıyla ilişkisini yetersiz olarak belirten grup çok iyi olarak belirten gruba göre daha yüksek öfke içte skoru olarak ayrılmaktadır (Bkz. Çizelge 4.13). Albayrak ve Kutlu' nun (2009) yaptığı çalışmada da aynı sonuçlar çıkmıştır. Tanış (2014) öfke içte ve öfke dışta puanları artan bireylerin arkadaş ilişkilerinde kalitenin düştüğünü tespit etmiştir. Gençlik döneminde özellikle arkadaşlar arasında kabul görmek önemli bir olgu olduğu için bireyler öfkelerini içe yansıtmayı tercih etmiş olabilirler. Özellikle kendilerine güvenleri yeteri kadar gelişmemiş bireyler arkadaşları arasında kabul görmeyeceğine dair yoğun bir endişe yaşayıp gerçek duygularını saklama eğiliminde olurlar (Kulaksızoğlu, 2001).

Ayrımcılık ve Dışlama alt ölçeğinde arkadaş ilişkilerinin anlamlı şekilde farklılık yarattığı tespit edilmiştir. Yapılan analize göre arkadaşlarıyla ilişkisini iyi olarak belirten grup çok iyi olarak belirten gruba göre daha düşük ayrımcılık ve dışlama skoru olarak ayrılmaktadır (Bkz. Çizelge 4.13). Arkadaş ilişkileri geliştikçe ayrımcılık ve dışlama yüzdesi de artmaktadır. Arkadaşlık ilişkileri zamanla özgül birer gruba dönebilmekte ve klikler halini alabilmektedir. Grup bağlılıkları önemli fedakârlık gerektirecek eylemlerde motive oldukları gibi kendi dışında kalanlara karşı son derece düşman ve saldırgan olma noktasında kısıktırılabilirler. Grupların en ayırt edici özelliği sevgi duygusunu kendi aralarında yaşayıp nefret duygusunu

dışarıya atfetmeleridir. Bireyin kendini ait hissettiği grupla özdeşim kurması, içindeki öfke, nefret ve saldırganlık gibi duyguların grubun enerjisiyle birlikte daha fazla kuvvetlenmesini sağlar. Önyargı dış gruba karşı saldırgan tutumları güçlendirdiği gibi iç gruptaki sevgi ve bağlılık dinamiklerini de kuvvetlendirir (Freud, 2016). Kişinin kendi grubuna verdiği değer ne kadar yüksekse, öteki olarak algıladığı gruba düşmanlığı da o oranda büyük olmaktadır (Paker, 2012a).

5.3.6 Arkadaşla yapılan etkinlik değişkenine göre

Katılımcıların arkadaşlarıyla birlikte gerçekleştirdikleri etkinliklerin kaçınmacı bağlanma alt ölçeğinde anlamlı şekilde farklılık yarattığı tespit edilmiştir. Yapılan analize göre arkadaşlarıyla gezmeyi tercih eden grup, sohbet etmeyi tercih eden gruba göre daha yüksek kaçınmacı bağlanma skoru olarak ayrılmaktadır (Bkz. Çizelge 4.14). Bu sonuç literatürle uyumludur. Sohbet etmek gezmeye oranla daha fazla duygu paylaşımının yaşandığı bir etkinliktir. Kaçınmacı bağlanma stili geliştiren bireyler ise iletişim kurmak ve yakınlaşmaya karşı reaksiyon gösterebilmektedirler. Batıgün ve Büyükşahin (2008), Oktay ve Batıgün (2014) yaptıkları çalışmada duygularını ifade etmede zorlanan bireylerin kaçınma ve kaygı puanlarının yüksek olduğunu tespit etmişlerdir.

Etiketleme alt ölçeğinde katılımcıların arkadaşlarıyla birlikte gerçekleştirdikleri etkinliklerin anlamlı şekilde farklılık yarattığı tespit edilmiştir. Yapılan analize göre arkadaşlarıyla gezmeyi tercih eden grup, ders çalışmayı tercih eden gruba göre daha düşük etiketleme skoru olarak ayrılmaktadır. Psikolojik Sağlık alt ölçeğinde de katılımcıların arkadaşlarıyla birlikte gerçekleştirdikleri etkinliklerin anlamlı şekilde farklılık yarattığı tespit edilmiştir. Yapılan analize göre arkadaşlarıyla sinemaya gitmeyi tercih eden grup, ders çalışmayı tercih eden gruba göre daha düşük psikolojik sağlık skoru olarak ayrılmaktadır (Bkz. Çizelge 4.14). Ders çalışmayı tercih eden grubun etiketleme ve psikolojik sağlık alt boyutlarında gezmeyi ve sinemaya gitmeyi tercih eden gruba göre daha fazla yüksek puanlar alması rekabetçi yapıları veya sahip oldukları kalıp yargılardan kaynaklanıyor olabilir. Ling ve Phelan (2001) özellikle psikolojik sağlık noktasında sıkıntı yaşayan bireylerin toplum tarafından bir dost, arkadaş, komşu olarak tercih edilmediklerinin, onların güvenilmez, yetersiz, yeteri kadar zeki olmayan bireyler olduğuna inanıldığından bahseder (Akt. Güngör, 2013). Bu bakış açısıyla değerlendirdiğimizde ders çalışmayı bir arkadaş etkinliği olarak kabul eden bireylerin daha başarı odaklı, rekabetçi, mükemmeliyetçi olma

eğilimleri fazla olabilmekte ve haliyle psikolojik sağlık sorunu olan veya yeterli görmedikleri insanlara bakış açıları da daha ön yargılı olabilmektedir. Gerçeği objektif olarak göremeyen, çeşitli önyargılarla bezeli olan birey, öteki olarak algıladığı insanları toplumun dışına itmek için etiketlemeyi tercih edebilmektedirler (Arslan ve Şener, 2009).

5.4 Üniversite Öğrencilerinde Katılımcıların Travma Öyküleri Değişkenine Göre YİYE II, Damgalama, SL Öfke-Öfke İfade Tarzı Ölçekleri Alt Boyutlarından Aldıkları Puanlar Anlamlı Düzeyde Farklılaşmakta mıdır?

Çocukluk döneminde anne veya babasından yoksun kalan kişilerin, anne ve babasından yoksun kalmayan kişilere göre daha düşük kaçınmacı bağlanma ortalamasına sahip oldukları ve bu farkın anlamlı şekilde iki grubu ayırttığı bulunmuştur (Bkz. Çizelge 4.15). Ailesinden yoksun kalmış gençlerin kaçınan bağlanma eğilimlerinin daha yüksek olması beklense de çalışmada tam tersi bir durumla karşılaşmıştır. Aile içi bağlanma örüntülerinin etkisinin ağır bastığı düşünülebilir. Sardoğan ve arkadaşları (2007) yaptıkları çalışmada hem çatışmalı ailelerde yaşayan çocuklarda hem de boşanmış ailelerin çocuklarında güvensiz bağlanma skorları daha yüksek görünmektedir. Bu örnekten de hareketle aile içi iletişimin en az aile birlikteliği kadar önemli olduğunu ifade edebiliriz. Çalışmamızda, çocukken aileden ayrı kalmanın tek başına bağlanma alt boyutlarıyla izah edilemeyeceğini görmekteyiz.

Erken yaşta zorunlu olarak sorumluluk üstlenen kişilerin, sorumluluk üstlenmek zorunda kalmayan kişilere göre; daha yüksek SL-Öfke ve Öfke İçte puanlarına sahip olduğu ve bu farkın anlamlı şekilde her iki grubu da ayırttığı tespit edilmiştir (Bkz. Çizelge 4.15). Literatür incelendiğinde bu konu ile ilgili doğrudan bir çalışmayla karşılaşılmamıştır. Fakat alan yazın çalışmalarında bazı değerlendirmeler mevcuttur. Erken yaşta zorunlu olarak sorumluluk üstlenmenin öfkeye neden olmasının birçok değişkeni olabilir. Kaldırabileceğinden fazla sorumluluk yüklemek çocukta engellenmişlik hissene neden olabilmektedir. Buna bağlı olarak da engellenmek öfkeye neden olabilmektedir (Fromm, 1990).Burma (2012) yaptığı çalışmada örselenmiş çocukluk yaşantılarının öfke sürekliliğini ve öfkenin dışarı yönlendirilmesi boyutlarını anlamlı derecede etkilediğini tespit etmiştir. Çocuk yaşta ağır sorumluluklar almak istismarın bir başka versiyonu olarak

değerlendirilmektedir. Her ne kadar çocuğa bu sorumluluklar ağır gelse de ailesinin gözünde değer kazanmak ve onların sevgisini kaybetmemek için bu işe devam etmek zorunda kalmaktadır (Şişmanlar, 2017). Yaşamak için bir başkasının sevgisine ve onayına ihtiyacı olan kişi öfke ve kızgınlık duygularını bir ötekine ifade edemedikleri için bu duyguları kendi benliklerine yansıtmayı öğrenirler (Geçtan, 1994). Öfkeyi içe atan insanlar ceza almaktan korktukları için ya da başkalarının duygularına karşı aşırı hassasiyet geliştirdikleri için, kendi duygularını göstermekten kaçınıyorlar ve bu kaçış içeri doğru yoğun bir öfkeye dönüşüyor (Özer, 1994a).

Geçmiş yaşantısında herhangi bir türde şiddete maruz kalanların, şiddet mağduru olmayanlara göre daha yüksek Kaygılı Bağlanma ve SL-Öfkeye sahip olduğu ve bu farkın anlamlı şekilde iki grubu ayırttığı tespit edilmiştir (Bkz. Çizelge 4.15). Deniz (2006) ve Çağatay (2014) yaptıkları çalışmada çocukluk çağı istismarlarının bağlanma stilleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Erken dönem de yaşanan güvensiz ilişkiler farklı patolojik durumların oluşmasına neden olmaktadır. Güvensiz bağlanan çocukların sinirli, saldırgan, sosyal izolasyona açık, huzursuz, sorumluluklara karşı daha duyarsız, dirençli olma olasılıkları daha yüksek bulunmuştur (Soysal ve ark., 2005). Annenin bazen çocuğunun ihtiyaçlarına cevap vermesi bazen de bu konuda duyarsız kalması, hayatın bazı dönemlerinde çocuğundan ayrı kalması ve terk etmeyi bir tehdit unsuru olarak kullanması kaygılı bağlanmanın şekillenmesine sebep olur (Bowlby, 2012b). Bakıcının sert, aşırı müdahaleci, tepkilerinde tutarsız, çocukla ilgisini sıklıkla kesintiye uğratan biri olması da kaygılı bağlanmaya neden olabilir (Sümer ve Güngör, 1999). Sözlük anlamında da olduğu gibi engellenme, saldırıya uğrama, tehdit edilme, yoksun bırakılma öfkeye neden olan başlıklar arasında sıralanmaktadır (Budak, 2000). Bu açıdan bakınca çocukluğunda şiddet yaşantısı olmuş bireylerin sürekli öfke puanlarının yüksek olması anlamlıdır.

Cinsel kimliği nedeniyle tepki gören kişilerin, tepki görmeyenlere göre daha yüksek Ayrımcılık Dışlamaya sahip olduğu ve bu farkın anlamlı şekilde iki grubu ayırttığı tespit edilmiştir (Bkz. Çizelge 4.15). Cinsel kimliği nedeniyle tepki görenlerin ayrımcılık ve dışlama alt boyutlarından yüksek puanlar almaları dikkat çeken bir konudur. Bu sonuç daha önce yapılmış çalışmalarla benzer özellikler taşımaktadır. Dalkıranoglu ve Çetinel (2008), yaptıkları çalışmada iş hayatında ayrımcılık ve dışlama görmüş kadınların yanlarında çalıştırdıkları kadın elemanlara aynı şekilde dışlayıcı davrandığını veya kadınlara karşı yapılan haksızlıkları görmezden

geldiklerini tespit etmişlerdir. Uzunaslan (2016) araştırmasında farklılıkları nedeniyle dışlanmış bireylerin aynı şekilde kendilerinin de başkalarını farklılıkları nedeniyle dışladıklarını belirtmektedir. İlk çağlarda insanlar kendilerine benzemeyen varlıklardan uzak durarak yaşamlarını güvence altına alırlardı. Günümüz şartlarında yapılan çalışmalarda da tanınan yüzlerin kaygı duygusunu azalttığı tespit edilmiştir. Bu araştırmalar bize insanın kendine benzeyen varlığa daha yakın hissettiği ve ötekileştirdiği bireyleri tehlikeli olarak algıladığını göstermektedir. Zihinde oluşmuş kalıp yargılarda damgalamaya daha yoğun bir şekilde eşlik etmektedir (Cozolino, 2014). Cinsel kimliği nedeniyle ayrımcılık ve dışlamaya maruz kalmış kişiler bu inançlarını sosyal yaşamda daha fazla dışlanarak perçinlemişlerdir Kendisi bizzat ayrımcılık ve dışlamaya maruz kalmış insanlarda bu kötü duyguyla başa çıkabilmek için başkalarına karşı ayrımcı ve dışlayıcı bir tutum sergileyebilmektedirler. Aynı zaman dabirey kendini ortaya koyup bir şeyler yaptığı zaman reddedici veya cezalandırıcı bir tavırla karşılaşırsa bu kabul görmeyen tarafı bastırılıp başkalarına yansıtılabilir. Kendi mağduriyetinin farkında olamayan bireyler aynı şekilde başkalarını da mağdur ettiklerinin farkında değildirler. (Gruen, 2016).

5.5 SL Öfke ve Öfke İfade Tarzlarına Etki Eden Faktörlerin Regresyon Analizinin İncelenmesi

Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzlarını yordayan değişkenlerin belirlenebilmesi için veri setinde beşli kategorizasyon yoluna gidilmiştir. Birinci kategori katılımcıların demografik özelliklerini, ikinci kategori katılımcıların travma öykülerini, üçüncü kategori Yakın İlişkilerde Yaşantılar Ölçeği'nin alt ölçeklerini, dördüncü kategori öfkeye ilişkin değişkenleri ve son kategori de Damgalama Ölçeğinin alt ölçeklerini içermektedir

5.5.1 SL Öfke'yi yordayan değişkenlerin incelenmesi

Çizelge 4.20'de de gösterildiği üzere sürekli öfke duygusuna etki eden faktörleri belirlemek adına yapılan ilk çoklu regresyon analizine sadece demografik özellikler dâhil edilmiştir. Analiz sonucuna göre bu kategoride yer alan değişkenlerin sürekli öfke duygusunun ortaya çıkmasında anlamlı bir katkı sunduğu, cinsiyetin ve anne eğitim seviyesinin %5,5 oranında SL Öfke'yi açıklayabildiği tespit edilmiştir.

Cinsiyetin ve anne eğitim seviyesinin anlamlı bir şekilde SL Öfkeyi yordadıkları anlaşılmıştır.

İkinci modelde demografik verilerin yanı sıra katılımcıların travma öyküleri de analize dahil edilmiştir. Analiz sonucuna göre ikinci modelde yer alan değişkenlerin sürekli öfke duygusunun ortaya çıkmasında anlamlı bir katkı sunduğu, cinsiyetin, anne eğitim seviyesinin ve ani kayıp durumunun %8,7 oranında SL Öfke'yi açıklayabildiği tespit edilmiştir. Cinsiyetin, anne eğitim seviyesinin ve ani kayıp durumunun, anlamlı bir şekilde SL Öfkeyi yordadıkları anlaşılmıştır. İkinci modele ilişkin ifade edilmesi gereken en önemli husus ani kayıp durumunun cinsiyet ve anne eğitim seviyesinden daha güçlü şekilde SL Öfke'yi yordamasıdır. Çizelge 4.20'den de anlaşılacağı üzere ani kaybın analize girmesiyle birlikte cinsiyet ve anne eğitim seviyesinin β değerlerinde düşüşler gözlenmektedir.

Üçüncü modelde demografik özellikler, travma öyküsünün yanı sıra bağlanma özellikleri incelenmiştir. Analiz sonucuna göre üçüncü modelde yer alan değişkenlerin sürekli öfke duygusunun ortaya çıkmasında anlamlı bir katkı sunduğu, anne eğitim seviyesinin, ani kayıp durumunun ve kaygılı bağlanmanın %14,5 oranında SL Öfke'yi açıklayabildiği tespit edilmiştir. Anne eğitim seviyesinin, ani kayıp durumunun ve kaygılı bağlanmanın anlamlı bir şekilde SL Öfkeyi yordadıkları anlaşılmıştır. Üçüncü modele ilişkin ifade edilmesi gereken en önemli husus bağlanma türlerinin analize girmesiyle cinsiyetin etki değerini tamamen kaybetmesidir (Bkz. Çizelge 4.20).

Dördüncü modelde öfke ile ilişkili değişkenler analize dahil edilmiştir. Analiz sonucuna göre dördüncü modelde yer alan değişkenlerin sürekli öfke duygusunun ortaya çıkmasında anlamlı bir katkı sunduğu, anne eğitim seviyesinin, kaygılı bağlanmanın, öfke içte, öfke dışı ve öfke kontrol değişkenlerinin %58,7 oranında SL Öfke'yi açıklayabildiği tespit edilmiştir. Anne eğitim seviyesinin, kaygılı bağlanmanın, öfke içtenin, öfke dışının ve öfke kontrolün anlamlı bir şekilde SL Öfkeyi yordadıkları anlaşılmıştır. Dördüncü modele ilişkin ifade edilmesi gereken en önemli husus öfke ifade tarzlarının analize girmesiyle birlikte travma öyküsünün SL Öfke üzerindeki yordayıcı gücünün tamamen ortadan kalması ve öfke ifade tarzlarının SL Öfkeyi yordama oranının önceki modellerden yaklaşık üç kat daha güçlü olmasıdır (Bkz. Çizelge 4.20).

Beşinci ve son modelde damgalama ölçeğinin alt boyutları analize dahil edilmiştir. Analiz sonucuna göre beşinci modelde yer alan değişkenlerin sürekli öfke

duygusunun ortaya çıkmasında anlamlı bir katkı sunduğu, anne eğitim seviyesinin, öfke içte, öfke dışı ve öfke kontrol değişkenlerinin %61 oranında SL Öfke'yi açıklayabildiği tespit edilmiştir. Anne eğitim seviyesinin, öfke içtenin, öfke dışının ve öfke kontrolün anlamlı bir şekilde SL Öfkeyi yordadıkları anlaşılmıştır. Beşinci modele ilişkin ifade edilmesi gereken en önemli husus her ne kadar damgalama ölçeğinin alt boyutlarının SL Öfke'yi yordama gücüne sahip olmamasına rağmen bağlanma özelliklerinin de analiz modelinin dışına çıkmasıdır (Bkz. Çizelge 4.20).

Çoklu regresyon analizi sonuçları incelendiğinde birinci modelde demografik özelliklerden cinsiyet ve anne eğitim seviyesini SL Öfkeyi yordadığı görülmektedir. Cinsiyetin yordama gücü ile ilgili literatür incelendiğinde yapılan çalışmalar da farklı sonuçlara ulaşıldığı tespit edilmiştir. Oktay ve Batıgün (2014), Yağcı (2017), Yıldız ve Dağ (2017), Eren(2016) yaptıkları çalışmalarda cinsiyet ve SL Öfke arasında ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Tanış (2014) yaptığı çalışmada ise cinsiyet ve SL Öfkeyi arasında herhangi bir ilişkiye rastlanmamıştır. Öfke duygusu tıpkı diğer bütün duygular gibi tehlikelerden korunmak ve hayatı devam ettirebilmek için aracı rol izleyen bir işleve sahiptir (Fromm, 1990). Hangi cinsiyete sahip olursa olsun her insanda bir miktar öfke vardır. Fakat yetiştirilme tarzı veya cinsiyete yüklenen anlamlar bazen kadın da bazen de erkekte sürekli öfke duygusunun yoğun yaşanmasına neden olmaktadır. Genel kanı olarak erkeklerin sürekli öfke seviyelerinin daha yüksek olması normal karşılanırken günümüz şartlarında kadınların da öfke duygusunu yoğun yaşamaları normalleşmeye başlamıştır. Değişen toplumsal yapı, kadınlık ve erkeklik rolleri üzerinde etkili olduğu gibi duygusal yapının değişiminde de etkili olmuştur (Kuzucu, 2011).

Araştırmadan elde edilen diğer bir bulgu da anne eğitim seviyesi arttıkça sürekli öfke düzeyi de artmaktadır. Bu konuyla ilgili yapılan literatür çalışmasında, hem bizim çalışmamızla uyumlu hem de farklı sonuçların olduğu gözlenmiştir. Güleç (2002), İmamoğlu (2003) ve Olmuş' un (2001) yaptıkları araştırmalarda anne ve baba eğitim seviyesinin sürekli öfke ve öfke ifade tarzı ile herhangi bir ilişkisi bulunamamıştır. Kısaç' ın (1997) çalışmasında üniversite mezunu annelerin çocuklarının öfkelerini daha fazla dışı yansıttıkları bulunmuştur. Okman' nın (1999) yaptığı çalışmada da anne eğitim seviyesi arttıkça dışı vurulmuş öfkede artış göstermekle birlikte, sürekli öfke, öfke içte ve öfke kontrolde ilişkiye rastlanmamıştır. Altuntaş (2012) da annesi üniversite mezunu olanların, annesi ilkökul veya ortaokul mezunu olanlardan daha yüksek sürekli öfke ve dışı yönelmiş öfkeye sahip olduğunu tespit etmiştir.

İncelenen bu araştırmalarda da görüldüğü gibi birbirinden farklı sonuçlarla karşılaşmaktayız. Anne eğitim seviyesi arttıkça sosyo-ekonomik durum ve kültürel seviyenin de artması buna paralel olarak da annenin çocuklarına karşı daha demokratik ve özgürlükçü davranması, baskı ve engellemelerden uzak durması beklenir (Kulaksızoğlu, 2001). Bu beklentiyle birlikte anne eğitim seviyesi arttıkça sürekli öfke seviyesinde düşüş olması daha olası bir şeydir. Fakat kadınların yeterli eğitimi almış olsa da toplumsal hayatta erkekler kadar rahat varlıklarını ifade edemedikleri de bir gerçektir (Kayır, 2015). Toplumsal hayatta kendine yer bulamamış, yeteri kadar kabul görmemiş bir kadının bu durumdan psikolojik olarak etkilenmemesi mümkün değildir. Dolayısıyla yaşanan bu süreç kadında öfke duygusunun yaşanmasına neden oluyor olabilir. Bu bağlamda ele aldığımızda bir çocuğun ilk bağlanma nesnesi ve duygu yönetimini öğrendiği kişinin annesi (Bowlby, 2013) olduğunu da hesaba katarsak böyle bir sonuca ulaşılmış olabilir. Bir başka etmen olarak annenin eğitim seviyesi arttıkça çocuğunun akademik anlamda başarılı olmasına yaptığı yatırım artmakta ve sosyal hayat konusunda olumlu veya olumsuz daha çok bilgi sahibi olmakta. Anne, çeşitli beklentiler ve evladını koruma güdüsüyle daha baskıcı bir tutum sergileyebilmektedir. Engellendiğini hisseden bireyde öfke duyguları artış göstermektedir. Nitekim engellenmek öfkeyi açığa çıkaran en önemli nedenlerden biridir (Geçtan, 1994).

İkinci modelde kişisel travma öyküleri devreye sokulduğunda cinsiyet ve anne eğitim seviyesinin yanı sıra ani kayıp yaşanmasının da SL Öfke' yi yordadığı görülmektedir. Hatta ani kayıp durumunun cinsiyet ve anne eğitim seviyesinden daha güçlü bir şekilde SL Öfke'yi yordadığı görülmektedir. Aynı zamanda yaptığımız çalışma, yaşamının herhangi bir diliminde sevdiği kişilerin ani kaybını yaşayan kişilerin ani kayıp yaşamayanlara göre daha yüksek SL-Öfke ve Öfke İçte puanlarına sahip olduğu ve bu farkın anlamlı şekilde her iki grubu da ayırttığı tespit edilmiştir(Bkz. Çizelge 4.15). İmamoğlu (2003) yaptığı çalışmada anne kaybının sürekli öfke ve öfke içte değerlerini arttırdığını, baba kaybının ise bir etkisinin olmadığını tespit etmiştir. Gazda (1995) öfkenin nedenleri olarak sıraladığı maddelerde bireyin sevdiği bir insanı kaybetmesinin öfke duygusuna neden olabileceğine dikkat çekmektedir (Akt. Ahmet Özmen, 2006). İnsan sevdiği bir kişinin ani kaybında onu geri getirebilmek için öfkeli bir direniş içine girebilmekte veya kendisini terk edip gittiği için onu öfkeli bir şekilde suçlayabilmektedir.

Özellikle anne kaybının, kişinin ilk bağlanma nesnesini, güvenli sığınağını kaybetmesi daha derin öfke hissetmesine neden olmaktadır (Bowlby, 2012a).

Üçüncü modelde bağlanma özellikleri devreye sokulduğunda cinsiyetin yordama özelliğinin sistemin dışında kaldığı tespit edilmiştir. Bir anlamda bağlanma türlerinin cinsiyetten bağımsız ve cinsiyetin doğurduğu farklılıktan daha güçlü şekilde SL Öfke'yi açıkladığı anlaşılmaktadır. Üçüncü modelde ani kayıp, anne eğitim seviyesinin yanı sıra kaygılı bağlanmanın da SL Öfke'yi yordadığı görülmektedir. Ainsworth' un tanımladığı üçlü bağlanma stillerinden biri olan kaygılı bağlanma anne ve baba ile sağlıklı bağlanma geliştiremeyen bireylerde olmaktadır. Kaygılı bağlanma örüntüsüne sahip olan bireyler, kendilerini olumsuz, başkalarını olumlu değerlendirir. İlişkilerinde aşırı kıskanç ve takıntılı olabilmekte ve duygusal iniş çıkışlar yaşayabilmekte (Sümer ve Güngör, 1999). Aynı zamanda hem ilişkileriyle çok yoğun ilgilenip hem de yalnızlık duygusunu yoğun yaşamaktadırlar (Hazan ve Shaver, 1998). Kaygılı bağlanmaya neden olan sebepler incelendiğinde ilk bakım verenin çocuğunun ihtiyaçlarına cevap verme konusunda tutarsız davranışlar sergilemesi ve terk etmeyi bir tehdit unsuru olarak kullanması kaygılı bağlanmanın şekillenmesine sebep olur ve bu belirsizlik ayrılık kaygısını tetikleyebilir (Bowlby, 2012b). Bakıcının sert, aşırı müdahaleci, tepkilerinde tutarsız, çocukla ilgisini sıklıkla kesintiye uğratan biri olması da kaygılı bağlanmaya neden olabilmektedir (Sümer ve Güngör, 1999). Ebeveynleri tarafından terk edilme tehdidiyle karşı karşıya kalan çocuk yoğun bir öfke hisseder (Bowlby, 2012b). Kobak ve Sceery (1988), bu bireylerin, ailelerini son derece yetersiz olarak algıladıklarını, sağlıklı ilişkiler kuramadıklarını ve öfke duygusunu yoğun yaşayan bir grup olduğuna dikkat çekmiştir (Akt. İmamoğlu 2003).

Dördüncü modelde öfke ile ilgili değişkenler devreye sokulduğunda travma öykülerinden ani kayıp durumunun tamamen ortadan kalktığı, anne eğitim seviyesinin, kaygılı bağlanmanın yanı sıra öfke içtenin, öfke dışının ve öfke kontrolün anlamlı bir şekilde SL Öfkeyi yordadıkları anlaşılmıştır. Sürekli Öfke ve Öfke ifade Tarzı alt boyutlarının birbirini yordaması ile ilgili literatür araştırmalarında karşımıza genel olarak bizim çalışmamızla uyumlu sonuçlar çıkmaktadır. Aksu'nun (2015) ve Tanış' ın (2014) yaptığı çalışmalarda öfke problemi yaşayanların sürekli öfke, öfke içte ve öfke dışa düzeyleri yüksek, öfke kontrolü ise düşük bulunmuştur. Olmuş (2001) yaptığı çalışmada aile ortamında algılanan birlik ve beraberlik duygusunun sürekli öfke, öfke içte ve öfke dışa

değerlerini azalttığı ve öfke kontrolünü de arttırdığı tespit edilmiştir. Albayrak ve Kutlu (2009) öğrencilerin sürekli öfke düzeyi arttıkça öfke içte ve öfke dışı düzeylerinin de arttığını, öfke kontrolünün de azaldığını belirtmektedir. Türkçapar ve arkadaşlarının (2004) yaptığı çalışmada da antisosyal kişilik bozukluğu olan hastaların sürekli öfke, öfke içte ve öfke dışı düzeyleri yüksek, öfke kontrolü ise düşük bulunmuştur. Burma (2012) cinsel saldırı eyleminde bulunmuş kişilerin sürekli öfke, öfke içte ve öfke dışı değerleri yüksek, öfke kontrol değerleri ise düşük olduğunu tespit etmiştir. Yapılan çalışmalarda sürekli öfke düzeyi yüksek olan bireylerin öfke içte veya öfke dışı düzeyleri de yüksek çıkmaktadır. Sürekli öfkeye sahip bireylerin öfkelerini içe veya dışı doğru yansıtmaları olası bir durumdur. Sürekli öfke düzeyi yüksek olanların öfke kontrolleri de düşük olmaktadır.

Beşinci modelde damgalama ölçeğinin alt boyutları analize dâhil edilmiş ve damgalama ölçeğinin alt boyutlarının SL Öfke'yi yordama gücüne sahip olmamasına rağmen bağlanma özelliklerinin analizin dışına çıkmasına neden olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç olarak, SL Öfke'yi %61 oranında yordayan dört değişken bulunmaktadır. En güçlü yordayıcı değişkenler sırasıyla öfke dışı, anne eğitim seviyesi, öfke içte ve öfke kontroldür. Yani, SL Öfkenin artmasında öfkenin dışı yansıması, anne eğitim seviyesinin yükselmesi, öfkenin içte biriktirilmesi ve öfke kontrolünün zayıflamış olması gerekmektedir.

5.5.2 Öfke İçte'yi yordayan değişkenlerin incelenmesi

Çizelge 4.21'de de gösterildiği gibi öfke duygusunun içte tutulmasına etki eden faktörleri belirlemek adına yapılan ilk çoklu regresyon analizine sadece demografik özellikler dahil edilmiştir. Analiz sonucuna göre bu kategoride yer alan değişkenlerin öfkenin içte tutulmasında anlamlı bir katkı sunduğu, cinsiyetin %3,1 oranında Öfke İçte'yi açıklayabildiği tespit edilmiştir. Cinsiyetin anlamlı bir şekilde Öfke İçte'yi yordadığı anlaşılmıştır.

İkinci modelde katılımcıların travmatik yaşam öyküleri analize dahil edilmiştir. Analiz sonucuna göre modelde yer alan değişkenlerin öfkenin içte tutulmasına anlamlı bir katkı sunduğu, ani kayıp durumunun ve cinsel kimliğe gösterilen tepkinin %8,1 oranında Öfke İçte'yi açıklayabildiği tespit edilmiştir. Ani kaybın ve cinsel kimliğe tepkinin anlamlı bir şekilde Öfke İçte'yi yordadığı anlaşılmıştır. İkinci modele dair ifade edilmesi gereken en önemli husus travmatik yaşam olaylarının

analize girmesiyle cinsiyet faktörünün öfke içte üzerindeki etki değerinin tamamen kaybolmasıdır. Bir anlamda öfkenin içte tutulmasında ani kayıplar ve cinsel kimliğe gösterilen tepkilerin cinsiyetten bağımsız ve daha güçlü bir şekilde etki ettiği görülmektedir (Bkz. Çizelge 4.21).

Üçüncü modelde bağlanma özellikleri analize dahil edilmiştir. Analiz sonucuna göre modelde yer alan değişkenlerin öfkenin içte tutulmasına anlamlı bir katkı sunduğu, ani kayıp durumunun, cinsel kimliğe gösterilen tepkinin ve kaygılı bağlanmanın %15,8 oranında Öfke İçte'yi açıklayabildiği tespit edilmiştir. Ani kaybın, cinsel kimliğe tepkinin ve kaygılı bağlanmanın anlamlı bir şekilde Öfke İçte'yi yordadığı anlaşılmıştır. Üçüncü modele ilişkin ifade edilmesi gereken en önemli husus kaygılı bağlanma durumunun analize dahil olmasıyla birlikte öfke duygusunun önceki modele göre yaklaşık iki kat oranında açıklanabilmesidir (Bkz. Çizelge 4.21).

Dördüncü modelde öfkeye ilişkin değişkenler analize dahil edilmiştir. Analiz sonucuna göre modelde yer alan değişkenlerin öfkenin içte tutulmasına anlamlı bir katkı sunduğu, ani kayıp durumunun, cinsel kimliğe gösterilen tepkinin, kaygılı bağlanmanın, sürekli öfkenin ve öfke dıştanın %32,3 oranında Öfke İçte'yi açıklayabildiği tespit edilmiştir. Ani kaybın, cinsel kimliğe tepkinin, kaygılı bağlanmanın, sürekli öfkenin ve öfke dıştanın anlamlı bir şekilde Öfke İçte'yi yordadığı anlaşılmıştır. Dördüncü modele ilişkin ifade edilmesi gereken en önemli husus, öfkeye ilişkin değişkenlerle birlikte açıklanan varyansın iki katına yükselerek %31,3 oranında öfkenin içte yaşanmasını yordamasıdır (Bkz. Çizelge 4.21)

Beşinci ve son modelde damgalama ölçeğinin alt boyutları analize dahil edilmiştir. Analiz sonucuna göre modelde yer alan değişkenlerin öfkenin içte tutulmasına anlamlı bir katkı sunduğu, ani kayıp durumunun, cinsel kimliğe gösterilen tepkinin, kaygılı bağlanmanın, sürekli öfkenin ve öfke dıştanın %31,3 oranında Öfke İçte'yi açıklayabildiği tespit edilmiştir. Ani kaybın, cinsel kimliğe tepkinin, kaygılı bağlanmanın, sürekli öfkenin ve öfke dıştanın anlamlı bir şekilde Öfke İçte'yi yordadığı anlaşılmıştır. Beşinci modele ilişkin ifade edilmesi gereken en önemli husus, damgalama ölçeğinde yer alan alt boyutlarının öfkenin içte tutulması üzerinde herhangi bir etkisinin olmamasıdır (Bkz. Çizelge 4.21).

Çoklu regresyon analizi sonuçları incelendiğinde birinci modelde demografik özelliklerden cinsiyetin Öfke İçte'yi yordadığı görülmektedir. İlgili literatür incelendiğinde cinsiyetin Öfke İçte'yi yordamasıyla ilgili farklı sonuçlar olduğu tespit edilmiştir. Oktay (2014), Yağcı (2017), Utku (2006)'nun yaptığı çalışmalarda

cinsiyet ve öfke içte arasında bir ilişkinin varlığından söz edilirken Tanış (2014), Eren (2016), Yıldız ve Dağ (2017) ise yaptığı çalışmalarda cinsiyet ve öfke içte arasında herhangi bir ilişki olmadığını belirtmişlerdir. Milovchevich ve arkadaşları (2001)'nin yaptığı çalışmada ise cinsiyetin öfke ve öfke ifade tarzı üzerinde etkisine rastlanmazken cinsiyet rollerinin etkili olduğu gözlenmiştir. Öfke duygusu diğer bütün duygular gibi evrensel bir duygudur. Birey engellenme, saldırıya uğrama, tehdit edilme, yoksun bırakılma, kısıtlama vb. gibi durumlarla karşılaştığında içsel olarak yoğun bir öfke hisseder (Budak,2000). Öfkenin nasıl yönetileceği ve cinsiyet bağlamında öfkenin içe yönelimini etkileyen faktörlerden bazıları bazen aile bazen de toplum olmaktadır. Kadının sakin ve toparlayıcı olmasına dair beklentilerin yüksek olması öfkelerini daha fazla içe atmalarına sebep olurken bazen de değişen toplumsal yapı erkek ve kadın rollerinin birbirine yaklaşmasıyla erkeklerinde öfkelerini içe atmasına neden olabilmektedir.

İkinci modelde katılımcıların travmatik yaşam öyküleri analize dahil edildiğinde ani kayıp ve cinsel kimliğe tepkinin Öfke İçte'yi yordadığı, travmatik olaylar devreye girdiğinde ise cinsiyetin yordama gücünün tamamen ortadan kalktığı görülmektedir. Bir anlamda öfkenin içte tutulmasında ani kayıplar ve cinsel kimliğe gösterilen tepkilerin cinsiyetten bağımsız ve daha güçlü bir şekilde etki ettiği görülmektedir.

Cinsel kimliği nedeniyle tepki görmenin Öfke İçte' yi anlamlı bir şekilde yordadığı görülmüştür. Bununla beraber cinsel kimliği nedeniyle tepki gören kişilerin, tepki görmeyenlere göre daha yüksek Öfke İçte puanına sahip olduğu ve bu farkın anlamlı şekilde iki grubu ayırttığı tespit edilmiştir. Cinsel kimlik noktasında LGBT bireyler toplum tarafından hem etiketlenmekte ve hem de dışlanmaktadır. Sadece dışlanmakla kalmayıp şiddetin orta yerine atılmaktadırlar (Kayır, 2015). Eşcinsellik çoğu zaman hastalık, günahkârlık ve suç kavramlarıyla birlikte anılmıştır (Buz, 2011). Bu yoğun baskılar LGBT bireylerinde içselleştirilmiş damgalama yaşamalarına neden olmaktadır. Kendi yönelimlerinden ve benliklerinden nefret etmekte, utanç ve öfke duymaktalar. Bu da onları depresyon, anksiyete, madde bağımlılığı, intihar gibi tehlikeli alanlara kaydırabilmektedir (Öztürk ve Kındap, 2011). Biaggio ve Godwin (1987) yaptıkları çalışmada depresyonun içe yönelik öfkeyi daha fazla arttırdığı ve öfke kontrolüne karşı isteksiz olduğunu tespit etmişlerdir. Sahip olduğu cinsel kimlik nedeniyle tepki gören kişi öfkesini içine atarak adeta kendisini daha fazla cezalandırmış olmaktadır. Cinsel kimlik açısından tepki gören başka bir kesimde kadınlardır. Hem sosyal yaşamda hem de iş yaşamında

erkeklere oranla dezavantajlı konuma sahiptirler (Dalkıranoglu ve Cetinel, 2008). Sala (1997) yaptığı çalışmada gençlerin kimliklerine yönelik algıladıkları olaylardan dolayı daha fazla öfke duydukları ve bu öfkeyi önce kontrol altına almaya çalıştıkları ve daha sonra sırasıyla içe yansıttıkları veya dışa yönelttikleri tespit edilmiştir. Cinsel kimliği yüzünden tepki görenlerin, toplum tarafından daha fazla tepki görmemek veya toplum nezdinde kabul edilebilmek için öfkelerini içe yöneltmeye çalışmaları gayet anlamlıdır.

Araştırmamızda ani kayıpların SL Öfke'yi yordadığı gibi Öfke İçte' yi de kuvvetli bir şekilde yordadığı anlaşılmaktadır. Kişi hangi yaşta olursa olsun sevdiği bir kişiyi kaybettiğinde derin bir yas sürecine girer. Bu yasin son bulması çok uzun zaman alabilir. Özellikle çocukluk döneminde yaşanan ani kayıplarda yas süreci daha uzun sürebilmektedir. Ani kayıp ile harekete en yoğun duygular terk edilme korkusu, özlem ve kaybedilen kişiye duyulan yoğun öfkedir. Yasta olan kişi ölümü kabul etmekte çok zorlanır. Kaybedilen yakının tekrar geri geleceğine dair gerçek dışı inançları olur. Bu geri gelişlerin olmaması ve terk edildiğine dair inançlar öfkenin daha fazla yoğunlaşmasına neden olur. Fakat ölümün arkasından yaşanan öfkenin hem kişide vicdan azabına sebep olduğu hem de çevre tarafından hoş karşılanmadığı için dışarıya çıkma şansı olmaz ve içe doğru yönelmeye başlar (Bowlby, 2012a).

Üçüncü modelde bağlanma özellikleri analize dâhil edildiğinde ani kayıp durumunun, cinsel kimliğe gösterilen tepkinin yanı sıra kaygılı bağlanmanın önceki modelden iki kat fazla Öfke İçte'yi yordadığı tespit edilmiştir. Bir anlamda kaygılı bağlanma yaşayan bireylerin öfkesini dışa yöneltmek yerine içinde tuttuğu ve bu durumun travmatik yaşantı öyküsüyle birlikte yaşanması halinde bireyin öfkesini içinde yaşayacağı anlaşılmaktadır. Kaygılı bağlanma örüntüsüne sahip olan bireyler, kendilerini olumsuz, başkalarını olumlu değerlendirir. (Sümer ve Güngör, 1999). Bakım veren kişinin çocuğunun ihtiyaçlarına cevap verme konusunda tutarsız davranışlar sergilemesi ve terk etmeyi bir tehdit unsuru olarak kullanması kaygılı bağlanmanın şekillenmesine sebep olur ve bu belirsizlik ayrılık kaygısını tetikleyebilir. Ebeveynleri tarafından terk edilme tehdidiyle karşı karşıya kalan çocuk yoğun bir öfke hisseder. Yine terk edilme korkusundan dolayı bu öfkeyi ebeveynlerine karşı değil kendine doğru yönlendirebilmektedir (Bowlby, 2012b). Bağlanmanın örüntüsünün kendini tekrar ettiği varsayarsak araştırma sonucunda elde edilen sonuçların literatürle uyumlu olduğunu söyleyebiliriz. Yapılan çeşitli araştırmalar incelendiğinde Bartholomew ve Horowitz' in dörtlü bağlanma modeli

üzerinden değerlendirmelerle karşılaşılmıştır. Burada bu araştırmalara da yer verilecektir. Kavramsal anlamda kaygılı bağlanmanın dörtlü bağlanma modelinde karşılığı saplantılı bağlanma stilidir (Sümer ve Güngör, 1999). Akmaz' ın (2009) çalışmasında saplantılı bağlanma geliştiren bireylerin sürekli öfke, öfke içe ve öfke dışa değerlerinin hepsi yüksek bulunmuştur. İmamoğlu (2003) yaptığı çalışmada öfke içte skoru ile korkulu, kayıtsız ve saplantılı bağ arasında doğrusal bir ilişki tespit edilmiştir. Saplantılı bağ geliştiren bireyler olumsuz kendileri olumlu başkaları perspektifinden hayatı algılar ve ilişkilerinde yoğun öfke yaşarlar. Terk edilmek ve yalnızlığa karşı aşırı hassasiyetleri öfkelerini içe yöneltmelerine sebep olur (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Dördüncü modelde öfkeye ilişkin değişkenler analize dahil edildiğinde ani kayıp durumunun, cinsel kimliğe gösterilen tepkinin, kaygılı bağlanmanın yanı sıra sürekli öfkenin ve öfke dıştanın da anlamlı bir şekilde Öfke İçte'yi yordadığı anlaşılmıştır. Öfkeye ilişkin değişkenler sisteme girdiğinde öfke içtenin yordanma gücünün iki katına çıktığı görülmektedir. Bir anlamda sürekli öfke hali yaşayan ve kaygılı şekilde bağlanma özelliğine sahip bireyin öfkeyi dışa yöneltmek yerine içinde yaşadığı anlaşılmaktadır. Yoğun öfke duyguları yaşayan bireylerin öfkelerini içe veya dışa doğru yönlendirmemeleri neredeyse imkânsızdır. Yakınlarının sevgi ve desteğini kaybetmek istemeyen, yaşamak için başkasının sevgi ve onayına ihtiyaç hisseden (Gençtan, 1994), ceza almaktan korkan veya başkalarının hislerine karşı aşırı hassasiyet geliştiren (Özer, 1994a), bireylerin öfkelerini içe yansıttıkları tespit edilmiştir. Aynı zaman da içe yönelmiş öfke arttıkça dışa yönelmiş öfkede artmaktadır. Burada esas olan şey öfkenin yoğunluğudur. Birey her ne kadar öfkesini içte tutmuş olsa da öfke yoğunluğu, yeri ve zamanı geldiğinde öfkenin dışa da yansıtılabileceğini göstermektedir. İçte tutulan öfke dışa yansıyan öfkeyi de beslemektedir.

Beşinci ve son modelde damgalama ölçeğinin alt boyutları analize dahil edilmiş ve damgalama ölçeği alt boyutlarının öfkenin içte tutulmasında herhangi bir etkisinin olmadığı görülmüştür

Sonuç olarak, öfkenin içte tutulmasını doğuran en önemli değişkenler sırasıyla kaygılı bağlanma, sürekli öfke, cinsel kimliğe gösterilen tepki, ani kayıp ve öfke dışıdır. Bir anlamda bir bireyin öfkesini içinde yaşaması için kaygılı bağlanma özelliğine sahip olması ve sürekli öfke hali yaşaması gerekmektedir.

5.5.3 Öfke Dışa'yı yordayan değişkenlerin incelenmesi

Çizelge 4.22'de de gösterildiği gibi öfke duygusunun dışa yansıtılmasına etki eden faktörleri belirlemek adına yapılan çoklu regresyon analizinin birinci modelinde sadece demografik özellikler dahil edilmiştir. Analiz sonucuna göre bu kategoride yer alan değişkenlerin öfke duygusunun dışa yansımaya anlamlı bir katkı sunduğu, ailenin gelir düzeyinin %2,7 oranında Öfke Dışa'yı açıklayabildiği tespit edilmiştir. Gelir düzeyinin anlamlı bir şekilde Öfke Dışa'yı yordadığı anlaşılmıştır.

İkinci modelde bağlanma özellikleri analize dahil edilmiştir. Analiz sonucuna göre modelde yer alan değişkenlerin öfkenin dışa yansıtılmasında anlamlı bir katkı sunduğu, ailenin gelir düzeyinin ve kaygılı bağlanmanın %6,5 oranında Öfke Dışa'yı açıklayabildiği tespit edilmiştir. Ailenin gelir düzeyinin ve kaygılı bağlanmanın anlamlı bir şekilde Öfke Dışa'yı yordadığı anlaşılmıştır. İkinci modele ilişkin ifade edilmesi gereken en önemli husus kaygılı bağlanma durumunun analize dahil olmasıyla birlikte ailenin gelir seviyesinin anlamlı şekilde etki değerini artırması olmuştur (Bkz. Çizelge 4.22).

Üçüncü modelde öfkeye ilişkin değişkenler analize dahil edilmiştir. Analiz sonucuna göre modelde yer alan değişkenlerin öfkenin dışa yansıtılmasında anlamlı bir katkı sunduğu, ailenin gelir durumunun, sürekli öfke halinin, öfkeyi içte tutmanın ve öfke kontrolün Öfke Dışa'yı %53,1 oranında açıklayabildiği tespit edilmiştir. Aile gelir durumunun, sürekli öfkenin, öfke içtenin ve öfke kontrolün anlamlı bir şekilde Öfke Dışa'yı yordadığı anlaşılmıştır. Üçüncü modele ilişkin ifade edilmesi gereken en önemli husus, öfkeye ilişkin değişkenlerle birlikte açıklanan varyansın büyük bir yükselişle %53'e ulaşmasıdır. Yani, öfkenin dışa yansıtılmasında öfkeye ilişkin değişkenler büyük oranda belirleyici olmaktadır. Öte yandan, öfke değişkenlerinin analize dahil olmasıyla bağlanmaya ilişkin değişkenler yordayıcı olma özelliklerini kaybetmektedir (Bkz. Çizelge 4.22).

Dördüncü ve son modelde damgalama ile ilişkili alt değişkenler analize dahil edilmiştir. Analiz sonucuna göre modelde yer alan değişkenlerin öfkenin dışa yansıtılmasında anlamlı bir katkı sunduğu, ailenin gelir durumunun, sürekli öfke halinin, öfkeyi içte tutmanın ve öfke kontrolün Öfke Dışa'yı %53,4 oranında açıklayabildiği tespit edilmiştir. Aile gelir durumunun, sürekli öfkenin, öfke içtenin ve öfke kontrolün anlamlı bir şekilde Öfke Dışa'yı yordadığı anlaşılmıştır.

Damgalama ölçeğine ait alt değişkenlerin doğrudan Öfke Dışa üzerinde herhangi bir yordayıcı etkisinin olmadığı anlaşılmaktadır (Bkz. Çizelge 4.22).

Çoklu regresyon analizi sonuçları incelendiğinde birinci modelde demografik özelliklerden gelir seviyesinin Öfke Dışa'yı yordadığı görülmektedir. İlgili literatür incelendiğinde gelir seviyesinin Öfke Dışa'yı yordamasıyla ilgili farklı sonuçlar olduğu tespit edilmiştir. Gündoğdu (2010), Kısaç (1997) yaptığı çalışmada gelir durumu yükseldikçe öfke dışa skorunun arttığını tespit etmiştir. Tanış' ın (2014) yaptığı çalışmada öfke içe ve öfke dışa skorunda en yüksek değerleri gelir düzeyi düşük olan bireylerin aldığı görülmüştür. Eren (2016) ise gelir durumu ile öfke arasında anlamlı bir fark tespit edememiştir. Gelir seviyesinin sürekli öfke ve öfke ifade tarzını yordamasıyla ilgili çıkan farklı sonuçlar, başka değişkenlerin de analizi etkilediğini göstermektedir. Ekonomik açıdan sıkıntıda olan insanların öfkelerini dışarı yönlendirmelerinde yaşadıklarında başkalarını suçlu görmelerinin etkisi olabilir. Ailenin gelir düşüklüğüne verdiği tepki de öğretici bir etki oluşturabilmektedir.

İkinci modelde bağlanma özellikleri analize dâhil edildiğinde ailenin gelir düzeyinin yanı sıra kaygılı bağlanmanın da anlamlı bir şekilde Öfke Dışta'yı yordadığı anlaşılmıştır. İkinci modele ilişkin ifade edilmesi gereken en önemli husus kaygılı bağlanma durumunun analize dahil olmasıyla birlikte ailenin gelir seviyesinin anlamlı şekilde etki değerini arttırması olmuştur. Bir anlamda kaygılı bağlanma yaşayan bireylerin öfkesini dışa yöneltmesinde aile gelir durumunun azalmasının önemli bir katkısı olmaktadır. Kaygılı bağlanmanın genel mekanizmasına bakılınca öfkelerini dışa değil de içe yöneltmeleri daha olası bir durumken yapılan analizin sonunda gelir düşüklüğü ve kaygılı bağlanma birleşince öfke dışa doğru bir yol izlemektedir. Kaygılı bağlanma geliştiren bireyler başkaları ile kurdukları ilişkiyle çok fazla takıntılı olmakta, terk edilme endişesiyle ve yalnızlık duygularıyla fazlaca meşgul olmaktadır (Sümer ve Güngör, 1999). Buda onların öfke duygularını daha çok bastırmalarına neden olur. Fakat araştırmada gelir seviyesi düşüklüğü kaygılı bağlanma geliştiren bireylerin öfkeyi dışa yöneltmesinde etkili olmuştur. Gelir düşüklüğünün ebeveynlerin destek ve rahatlık sağlama kapasitesini zayıflatması (Allen ve ark., 2004) zaten var olan öfke duygularının uygun bir yer bulunca dışarı çıkmasını sağlıyor olabilir.

Üçüncü modelde öfkeye ilişkin değişkenler analize dâhil edildiğinde ailenin gelir durumunun yanı sıra sürekli öfke halinin, öfkeyi içte tutmanın ve öfke kontrolün

anlamli bir sekilde Öfke Dışta'yı yordadığı anlaşılmıştır. Üçüncü modelde öfkenin dışa yansımada öfkeye ilişkin değişkenler büyük oranda belirleyici olmaktadır. Öte yandan, öfke değişkenlerinin analize dahil olmasıyla bağlanmaya ilişkin değişkenler yordayıcı olma özelliklerini kaybetmektedir. Başka bir şekilde ifade edersek, öfkeye ilişkin düşünce, duygu ve davranışlar bağlanma türlerinin etkisinden çok daha güçlü ve belirleyicidir. İlgili literatür incelendiğinde Aksu'nun (2015), Tanış'ın (2014), Burma (2012)'nin yaptığı çalışmalarda da öfke dışa ve sürekli öfke ve öfke içe arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir. Yapılan çalışmalarda sürekli öfke, öfke dışa ve öfke içe değerlerinin aynı ekseninde azalır çoğaldığını görmekteyiz. Öfkenin dışarı yönlendirilmesi bir rahatlama sağlamadığı gibi öfke yoğunluğunun daha fazla olmasına ve bir miktarının içeriye doğru yönelmesine de neden olabilmektedir. Bir anlamda öfkenin varlığı kendini besliyor. Dışarı yansıtılan miktar aynı zamanda iç öfkeyi de besliyor olabilir. Aynı zaman da öfkenin hem dışta hem içte olması öfke kontrolünü de son derece düşürmektedir.

Dördüncü ve son modelde damgalama ile ilişkili alt değişkenler analize dahil edilmiş ve damgalama ölçeğine ait alt değişkenlerin doğrudan Öfke Dışa üzerinde herhangi bir yordayıcı etkisinin olmadığı anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak, bireyin sahip olduğu öfkeyi dışa yansıtmasında aile gelirin düşüklüğü, sürekli öfkeli olması, öfkesini içinde biriktirebilme becerisini ve düşük öfke kontrole sahip olması gerekmektedir. Söz konusu dört alt faktör bir araya geldiğinde öfkenin dışa yansıma oranı %53,4 olarak hesaplanmıştır.

5.5.4 Öfke kontrolü yordayan değişkenlerin incelenmesi

Çizelge 4.23'te de gösterildiği gibi öfke duygusunun kontrol edilmesinde etki eden faktörleri belirlemek adına yapılan çoklu regresyon analizinin birinci modelinde sadece demografik özellikler dahil edilmiştir. Analiz sonucuna göre bu kategoride yer alan değişkenlerin öfke duygusunun kontrol edilmesinde anlamlı bir katkı sunduğu, arkadaş ilişkilerinin %1,4 oranında Öfke Kontrol'ü açıklayabildiği tespit edilmiştir. Arkadaş ilişkilerini anlamlı bir şekilde Öfke Kontrol'ü yordadığı anlaşılmıştır.

İkinci modelde bağlanma özellikleri analize dahil edilmiştir. Analiz sonucuna göre modelde yer alan demografik özellikler ile bağlanma özelliklerinden hiçbirinin öfkenin kontrol edilmesinde etkili olmadığı görülmüştür (Bkz. Çizelge 4.23).

Üçüncü modelde öfke ile ilişkili değişkenler analize dahil edilmiştir. Analiz sonucuna göre sürekli öfke hali ve öfke dışı'nın öfke kontrolü üzerinde anlamlı yordayıcı özelliklerinin bulunduğu, öfke kontrolü %20,7 oranında açıklayabildikleri hesaplanmıştır. Üçüncü modele ilişkin ifade edilmesi gereken husus gerek sürekli öfke halinin (SL Öfke) ve gerekse de öfkenin dışı yansımasının (Öfke-Dışa) negatif yönlü olarak Öfke Kontrol üzerinde yordayıcı olmasıdır (Bkz. Çizelge 4.23).

Dördüncü modelde damgalama ile ilişkili değişkenler analize dahil edilmiştir. Analiz sonucuna göre sürekli öfke hali ve öfke dışı'nın öfke kontrolü üzerinde anlamlı yordayıcı özelliklerinin bulunduğu, öfke kontrolünün %20,8 oranında açıklayabildikleri hesaplanmıştır. Sürekli öfke halinin ve öfke dışının öfke kontrolü yordayabildikleri bulunmuştur (Bkz. Çizelge 4.23).

Çoklu regresyon analizi sonuçları incelendiğinde birinci modelde demografik özelliklerden arkadaş ilişkilerinin anlamlı bir şekilde Öfke Kontrol'ü yordadığı anlaşılmıştır. Öfke ifade tarzı aslında bir duygu ifade becerisine işaret etmektedir. Sağlıklı bir yaşam için duygu farkındalığı ve ifade biçimi önemlidir (Koçak, 2005). Öfke kontrolü, başkalarına karşı sabırlı, soğukkanlı ve hoşgörülü olmayı sağlar. Aynı zamanda öfke kontrolünü sağlamış insanlar eylemlerinin sonucunu düşünerek karar verirler (Özer, 1994a). Bütün bu özellikler insanlarla kurulan ilişkinin kalitesine de yön vermekte ve belirleyici olmaktadır.

İkinci modelde bağlanma özellikleri analize dahil edilmesiyle demografik özellikler ile bağlanma özelliklerinden hiçbirinin öfkenin kontrol edilmesinde etkin bir rol oynamadığı görülmüştür.

Üçüncü modelde öfke ile ilişkili değişkenler analize dahil edilmiş ve sürekli öfke hali ve öfke dışı'nın öfke kontrolü üzerinde anlamlı yordayıcı özelliklerinin bulunduğu tespit edilmiştir. Üçüncü modele ilişkin ifade edilmesi gereken husus gerek sürekli öfke halinin (SL Öfke) ve gerekse de öfkenin dışı yansımasının (Öfke-Dışa) negatif yönlü olarak Öfke Kontrol üzerinde yordayıcı olmasıdır. Bir anlamda sürekli öfke halinin olması ve bu öfkenin dışı yansıması durumunda öfke kontrolünün zayıflayacağı ifade edilebilir. Albayrak ve Kutlu (2009), Burma (2012)' da yaptıkları çalışmalarda benzer sonuçları bulmuşlardır. Çıkan sonuç mantığa uygundur. Öfkesini kontrol etmeyi başarmış bir bireyin sürekli öfke ve öfke dışı düzeyinin düşük olması beklenen bir durumdur.

Dördüncü ve son modelde damgalama ile ilişkili alt değişkenler analize dahil edilmiş ve damgalama ölçeğine ait alt değişkenlerin doğrudan Öfke Kontrol'ü üzerinde herhangi bir yordayıcı etkisinin olmadığı anlaşılmaktadır

Sonuç olarak, öfke kontrolü, demografik özellikler, bağlanma ve damgalama değişkenleri ile ilişkili olsa da aslında sadece öfkeli olmak ve öfkenin hangi tarzda ifade edildiği ile açıklanabilmektedir. Bu aşamada, sürekli olarak öfke halinin yaşanması ve öfkenin dışa yansıtılmasının öfke kontrolü üzerinde negatif yönlü (baskılayıcı) bir etkisinin bulunduğu tespit edilmiştir.

Üniversite öğrencileriyle yapılan bu çalışma da literatürde bir çok veri olmasına rağmen bağlanma stilleri ile damgalama davranışı arasında istatistiksel açıdan bir ilişkiye rastlanmamıştır. Bu sonuç başta kurulan hipotezi doğrulamamaktadır. Bunun yanı sıra hem bağlanma stillerinin hem de damgalama davranışının sl-öfke ve öfke ifade tarzı ile anlamlı bir ilişkisi olduğu bu bağlamda kurulan hipotezi doğruladığı görülmektedir. Üç değişkene ayrı ayrı bakacak olursak da her birinin, bireylerin hem kendisiyle hem de başkalarıyla kurduğu ilişkinin yönüyle ilgili bize bilgi verdiğini görmekteyiz.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre bundan sonra yapılacak olan rehberlik çalışmaları ve akademik çalışmalara yönelik öneriler ise şöyle sıralanabilir

- Her gün yeni bir şiddet haberine tanık olduğumuz şu dünyaya kötücül bir pencereden bakmak bizi daha fazla çaresizliğe itebilir. Problemleri çözenin en büyük adımı farkında olmaktır. Ağrıyı fark ettiğimiz an vücudumuzda bir problem olduğunu anlar ve tedavi yollarını denemeye başlarız. Davranışsal problemleri de böyle algılayabiliriz. Farkındalık bizi değiştirdiği gibi toplumu da değiştirecektir. Çünkü toplum bireyden bağımsız değildir. Araştırmada öfkeyi ve öfke ifade tarzlarını bağlanma ve damgalama perspektifinden anlamaya çalıştık. Araştırma bize temel çocukluk yaşantılarının kişinin bireysel ve sosyal yaşamını nasıl inşa ettiğini göstermiş oldu. Bu bağlamda düşünüldüğünde anne ve babalara gösterilecek rehberlik önem arz etmektedir. Üniversiteler ve bakanlıklar aracılığıyla yürütülecek olan anne-baba-çocuk iletişimine dayalı eğitimlerin bu sürece katkı sağlayacağı düşünülmektedir.
- Bilgisizliğin yanı sıra bireysel bazda yaşanan psikolojik rahatsızlıkların tedavisi noktasında kişilerin teşvik edilmesi de öfke, bağlanma bozuklukları ve damgalama eğilimleri gibi problemlerinde çözüme kavuşmasına katkı sağlayabilir. Tedavi edilmeyen her sorun gelecek nesillere taşınmaktadır.

Bağlanma yaşantısında problemleri olan bir annenin yavrusunda bağlanma problemleri, öfke kontrolünden mahrum bir babanın yavrusunda öfke problemleri, yoğun ötekileştirmeye maruz kalmış veya ötekileştirme kültürünün yoğun yaşandığı ailede yetişen bir çocuğun damgalama eğilimleri olabilmektedir.

- Okullarda temel ahlaki prensiplerin, empati geliştirici yaklaşımların ve duygu ifade eğitimlerinin uygulamalı dersler olarak şekillendirilip müfredata konulması da problemlerin daha fazla kemikleşmeden düzelmesine katkı sağlayabilir.
- Bu araştırmada üniversite öğrencileriyle çalışılmıştır. Bundan sonra yapılacak olan çalışmalarda değişik yaş ve meslek gruplarını da işe dâhil etmek daha sağlıklı sonuçlara ulaşılmasına katkı sağlayacaktır. Ayrıca farklı kültür ve inanç dokularından oluşturulacak araştırma gruplarından elde edilen verilerin de grup dinamiklerinin, kolektif bilinçdışı etkilerin bağlanma, öfke ve damgalama üzerinde ki etkilerini anlamamıza katkı sağlayabilir.
- Araştırmada toplam 360 kişiyle çalışılmış fakat üniversitede kadın ve heteroseksüel öğrencilerin daha fazla olmasından dolayı cinsiyet ve cinsel yönelim noktasında sayıca eşitlik sağlanamamıştır. İleriki araştırmalarda kadın, erkek, trans, homoseksüel, heteroseksüel, biseksüel katılımcıların sayı olarak birbirine orantılı olacak şekilde belirlenmesi daha sağlıklı sonuçların çıkmasını sağlayabilir.

KAYNAKLAR

- Akbağ, M. İmamoğlu, S. E.** (2010), “Cinsiyet ve Bağlanma Stillerinin Utanç, Suçluluk ve Yalnızlık Duygularını Yordama Gücünün Araştırılması”, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, cilt 10, sayı 2, s. 651-682.
- Akbay, S.E.** (2015), “Ana-Babaya Bağlanma ile Romantik Yakınlık ve Otantik Benlik Arasındaki İlişkilerde Bağlanma Stillerinin Aracı Rolünün İncelenmesi”, *Doktora Tezi*, Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Aker, S. DüNDAR, C. Pekşen, Y.** (2007). “Sokaktakiler, Yazılı Basın ve Damgalama”, *Aile ve Toplum Dergisi*, cilt 3, sayı 11, s. 83-90.
- Albayrak, B., Kutlu, Y.** (2009), “Ergenlerde öfke ifade tarzı ve ilişkili faktörler”, *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanat Dergisi*, 2 (3): 57-69.
- Akmaz, N.** (2009), “Eğitim Yöneticilerinin Bağlanma Stilleri ve Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, *Yüksek Lisans Tezi*, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aksu, Y.** (2015), “Şiddet İçeren Suçlardan Kayıtları Olan Bireylerin Bağlanma Stilleri, Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü.
- Aldemir, Ş. Özpınar, Ö.** (2004). “Kapitalizm, Yoksulluk ve Sosyal Dışlama”, *Amme İdaresi Dergisi*, cilt 37, sayı 2, , s. 1-11.
- Alğan, C.** (2010). *Ulusal Basında Nefret Suçları: 10 Yıl, 10 Örnek*, İstanbul, Sosyal Değişim Derneği.
- Allen, J.P. McElhaney, K.B. Kuperminc, G.P. Jodl, K.M.** (2004), “Stability and Change in Attachment Security Across Adolescence “, *Child Dev.* 75(6), 1792-1805.
- Altındağ, A. Yanık, M. Üçok, A. Alptekin, K. Özkan, M.** (2006), “Regular Article: Effects of an antistigma program on medical students attitudes towards people with schizophrenia”, *Psychiatry and Clinical Neurosciences*, 60, 283- 288.
- Altuntaş, G.** (2012), “Boşanmış Ebeveynler İle Boşanmamış Ebeveynlerin Lise Birinci, İkinci, Üçüncü Sınıflarında Okuyan Çocuklarının Sürekli Öfke Ve Öfke İfade Tarzı, Benlik Saygısı Ve Anksiyete Düzeylerinin Karşılaştırılması”, *Yüksek Lisans Tezi*, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Angermeyer, Mc. Matschinger, H.** (2003), “Public beliefs about schizophrenia and depression: similarities and differences”, *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol*, 38:526-34.
- Arabacı, L. B. Baçoğul, C. Büyükbayram, A.** (2015). ”Adli Psikiyatri Hastalarının İçselleştirilmiş Damgalanma ve Sosyal İşlevsellik Düzeyleri”, *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, sayı 16, s. 113-121.
- Arıkan, Ç.** (1986). “Psiko-Sosyal Yönleriyle Sapma”, *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi*, cilt 4, sayı 2-3, s. 123-140.

- Arıkan, Ç.** (2002). “Sosyal Model Çerçevesinde Özürlülüğe Yaklaşım”, *Ufuk Ötesi Bilim Dergisi*, cilt 2, sayı 1, s. 11-25.
- Aronson, E. Wilson, T. Akert, R.** (2012).*Sosyal Psikoloji*,çev. Okhan Gündüz, İstanbul, Kaknüs Yayınları.
- Arslan, H. Şener, D. K.** (2009). “Stigma Spiritüalite veKonfor Kavramlarının Meleis’in Kavram Geliştirme Sürecine Göre İrdelenmesi”, *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik ve Bilim ve Sanatı Dergisi*, cilt 2, sayı 1, s. 51-58.
- Atkinson,R. Atkinson, R.Smith, E. Bem, D. Hoeksama, S. N.** (1999).*Psikolojiye Giriş*, çev. Yavuz Alogan, Ankara, Arkadaş Yayınları.
- Aslan, M. Şeker, S.** (2010). “Engellilere Yönelik Toplumsal Algı ve Dışlanmışlık (Siirt Örneği)”, *Sosyal Haklar Uluslararası Sempozyumu*,s. 449-463.
- Aslan, S. Güven, M.** (2010). “Bağlanma ve Kişisel Uyum Arasındaki İlişkide Ayrışma Bireyleşmenin Aracılığı”, *Eğitim ve Bilim Dergisi*, cilt 35, sayı 157, s. 181-191.
- Azman, F.** (2016), “Sayısal ve Sözel Bölümlerde Lisans Eğitimini Tercih Etmiş Öğrencilerin Bağlanma Stili Farklılıkları”, *Yüksek Lisans Tezi*, Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Balkaya, F. Şahin, N.** (2003). “Çok Boyutlu Öfke Ölçeği”, *Türk Psikiyatri Dergisi*, cilt 14, sayı 3, s. 192-202.
- Bartholomew, K. Horowitz, L.** (1991). “Attachment Styles Among Young Adults: A Test of a Four-Category Model”, *Journal of Personality and Social Psychology*, vol. 61, no. 2, 226-244.
- Batıgün, A. D. Büyükaşahin, A.** (2008), “Aleksitimi: Psikolojik Belirtiler ve Bağlanma Stilleri”, *Klinik Psikiyatri*, sayı 11, s. 105-114.
- Batıgün, A.D., Utku, Ç.** (2006), “Bir Grup Gençte Yeme Tutumu ve Öfke Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, *Türk Psikoloji Dergisi*, 21 (57), 65-78.
- Batur, S. Demir, H. Ulu, P. Güneş, H. Irmak, E. Aşkın, A.** (2005), “Yeme Tutumu ve Cinsiyet ile Bağlanma Biçimleri Arasındaki İlişki”, *Türk Psikoloji Yazıları*, cilt 8, sayı 15, s. 21-32.
- Baydar, N., Greek, A. Ve Brooks-Gunn, J.** (1997), “A Longitudinal Study of the Effects of the Birth of a Sibling During the First 6 Years of Life”, *Journal of Marriage and the Family*, 59(4), 939-956.
- Bem, S. L.** (1981), “Gender schema theory: A cognitive account of sex typing”, *Psychological Review*, 88(4), 354-364.
- Bernasconi, R.** (2015).*İrk Kavramını Kim İcat Etti?: Felsefi Düşünce ve İrkçilik*, çev. Zeynep Direk, İstanbul, Metis Yayınları, 4.Baskı.
- Biaggio Mk., Godwin Wh.** (1987), “Relation of depression to anger and hostility constructs”, *Psychol Rep*, 61:87-90.
- Boman, P.** (2003), “Gender Differences in School Anger.” *International Education Journal*, Vol. 4, 71-77.
- Bora, T.** (2013). *Türkiye'nin Linç Rejimi*, İstanbul, Birikim Kitapları, 5.Baskı, 2016.
- Bowlby, J.** (2013),*Bağlanma*, Çev. Tuğrul Veli Soylu, İstanbul, Pinhan Yayıncılık, 2.Baskı.
- Bowlby, J.** (1973),*Atteachment and Loss: Separation, Anxiety and Anger*,New York, Basic Books.
- Bowlby, J.** (2012a),*Sevgi Bağlarının Kurulması ve Bozulması*, çev. Meltem Kamer, İstanbul, Psikoloji Enstitüsü Eğitim Yayınları.

- Bowlby, J.** (2012b), *Güvenli Bir Dayanak: Ebeveyn-Çocuk Bağlanması ve Sağlıklı İnsan Gelişimi*, çev. Sarp Güneri, İstanbul, Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları.
- Bowlby, J.** (1958), "The Nature Of The Child's Tie To His Mother", *International Journal of Psycho-Analysis*, 39, 350-373.
- Bozoğlan, B. Çankaya, İ.** (2012), "Psikolojik Danışmanların Duygularla Başa Çıkma Yollarının İncelenmesi", *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, cilt 13, sayı 2, s. 15-27.
- Budak, S.** (2000), *Psikoloji Sözlüğü*, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları.
- Burma, R.** (2012), "Cinsel Saldırı Suçu İşlemiş Hükümlülerde, Çocukluk Döneminde Örselleyici Yaşantılara Maruz Kalma Düzeyi ile Benlik Saygısı, Öfke İfade Tarzı Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi", *Yüksek Lisans Tezi*, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Buz, S.** (2011), "Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Transseksüel, Travesti Bireylerle Sosyal Hizmet", *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, cilt 22, sayı 2, s. 137-148.
- Buz, S.** (2015), "Yaşlı Bireylere Yönelik Yaş Ayrımcılığı", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt 14, sayı 53, s. 268-278.
- Corrigan, P. W. Watson, A. C. Gracia, G. Slopen, N. Rasinski, K. Hall, L. L.** (2005), "Newspaper Stories as Measures of Structural Stigma", *Psychiatric Services*, 56 (5), 551-556.
- Cozolno, L.** (2014), *İnsan İlişkilerinin Nörobilimi; Bağlanma Ve Sosyal Beynin Gelişimi*, Çev. Mirel Benveniste, İstanbul, Psikoterapi Enstitüsü Yayınları.
- Cüceloğlu, D.** (2006), *İnsan Ve Davranışlar*, İstanbul, Remzi Kitabevi, 15. Baskı.
- Çalışır, M.** (2009), "Yetişkin Bağlanma Kuramı Ve Duygulanım Düzenleme Stratejilerinin Depresyonla İlişkisi", *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, Sayı 1, S. 240-255.
- Çabuk, D. Candansayar, S.** (2010), "Tıp Ve Homofobi", *Anti Homofobi Kitabı/2: Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma*, Ankara, Kaos Gl.
- Çağatay, S. E.** (2014), "Üniversite Öğrencilerinin Çocukluk Çağı Travmatik Yaşantı Düzeyi İle Bağlanma Stilleri Ve Savunma Mekanizmaları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *Yüksek Lisans Tezi*, Arel Üniversitesi.
- Çam, O. Bilge, A.** (2007), "Ruh Hastalığına Yönelik İnanç Ve Tutumlar", *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, Sayı 8, S. 215-223.
- Çam, O. Çuhadar, D.** (2011), "Ruhsal Hastalığa Sahip Bireylerde Damgalama Süreci Ve İşselleştirilmiş Damgalama", *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, Cilt 2, Sayı 3, S. 136-140.
- Çayır, K.** (2012), "Gruplar Arası İlişkiler Bağlamında Ayrımcılık", *Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımlar*, Derleyen: Kenan Çakır, Müge Ayan Ceyhan, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çelikkaleli, Ö. Avcı, R.** (2016), "Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet Ve Toplumsal Cinsiyet Rollerine Göre Bağlanma Biçimlerinin İncelenmesi", *Bilgisayar Ve Eğitim Araştırmaları Dergisi*, Cilt. 4, Sayı 7, S. 103-123.
- Çulcu, M.** (2000), *Neonazizm'in Suçüstü Tutanakları*, İstanbul, Kastaş Yayınevi, 2. Baskı.
- Dalkıranoğlu, T. Çetinel, F. G.** (2008), "Konaklama İşletmelerinde Kadın ve Erkek Yöneticilerin Cinsiyet Ayrımcılığına Karşı Tutumlarının Karşılaştırılması", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı 20, s. 277- 297.

- Davaji, R. B. O. Valizadeh, S. Nikamal, M.** (2010), "The relationship between attachment styles and suicide ideation: the study of Turkmen students, Iran", *Procedia-Social and Behaviour Sciences*, vol. 5, Pages 1190-1194.
- Davilla, J. Burge, D. Hammen, C.** (1997), "Why does attachment style change?", *J Pers Soc Psychol*, 73:826-838.
- Demir, M.** (2011), "İş Yaşamında Ayrımcılık: Turizm Sektörü Örneği", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, Cilt 8, Sayı 1, S. 761- 784.
- DEMİR, T.** (2012), "Dini Çoğulculuk", *Liberal Düşünce Dergisi*, sayı 71, s. 41-64.
- Deniz, E.** (2006), "Ergenlerde Bağlanma Stilleri ile Çocukluk İstismarları ve Suçluluk-Utanç Arasındaki İlişki", *Eurasian Journal of Educational Research*, 22, pp, 89-99.
- Dietrich, S. Beck, M. Bujantugs, B. Kenzine, D. Matschinger, H. Angermeyer, M. C.** (2004), "The relationship between public causal beliefs and social distance toward mentally ill people", *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, vol. 38, issue 5, pages 348- 354.
- Doğan, T., Karaman, N.G., Çoban, A.E., Çok, F.** (2012), "Ergenlerde Arkadaşlık İlişkilerinin Yordayıcısı Olarak Cinsiyet ve Aileye İlişkin Değişkenler", *İlköğretim Online*, 11(4), 1010-1020.
- Ducharme, J., Doyle, A. B. & Markiewicz, D.** (2002), "Attachment Security with Mother and Father: Associations with Adolescents' Reports of Interpersonal Behavior with Parents and Peers", *Journal of Social and Personal Relationships*, 19, 203-231.
- Dursun, S.** (2012), "İşsizliğin Sosyo-Psikolojik Yönü: İşsizlik Psikolojisi", *Türk Metal Dergisi*, 151, s. 50-54.
- Eren, N.** (2016), "Yetişkinlerin Bağlanma Stillere Göre Bireylerin Öfkeyi İfade Etme Tarzları, Kendilik Algısı ve Sosyal Problem Çözme Becerisi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *Yüksek Lisans Tezi*, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erol, A.** (2009), "Homofobiye Karşı Buluşuyoruz", *Anti-Homofobi Kitabı: Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma*, Ankara, Kaos GL.
- Erözkan, A.** (2004), "Lise Öğrencilerini Bağlanma Stilleri ve Yalnızlık Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt 4, sayı 2, s. 155-175.
- Erözkan, A.** (2006), "Öfke İle Başa Çıkma: Bilişsel Davranışçı Terapilere Dayalı Bir Program", *Milli Eğitim Dergisi*, sayı 171, s. 55-66.
- Erözkan, A.** (2011), "Üniversite Öğrencilerinin Bağlanma Stilleri ve Karar Stratejileri", *Uluslar Arası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt 2, sayı 3, s. 60-74.
- Ersoy, M. A. Varan, A.** (2007), "Ruhsal Hastalıklarda İçselleştirilmiş Damgalanma Ölçeği Türkçe Formu' nun Güvenilirlik ve Geçerlik Çalışması", *Türk Psikiyatri Dergisi*, cilt 18, sayı 2, s.163-171.
- Fairbairn, W. Ronald D.** (1963), "Synopsis of an Object-Relations Theory of the Personality", *International Journal of Psycho-Analysis*, 44, s. 224-225.
- Feeney, J. A. Noller, P.** (1990), "Attachment style as a predictor of adult romantic relationships", *Journal of Personality and Social Psychology*, 58(2), 281-291.
- Florez, J. A.** (2002) "What Causes Stigma?", *World Psychiatry*, 1(1), 25-26.
- Freud, S.** (2016), *Bir Yanılsamanın Geleceği & Uygurluk ve Hoşnutsuzlukları*, çev. Aziz Yardımlı, İstanbul, İdea Yayınevi, 3. Baskı.

- Fromm, E.** (1990), *Sevginin ve Şiddetin Kaynağı*, çev. Yurdanur Salman, Nalan İçten, İstanbul, Payel Yayınları, 5. Baskı.
- Fromm, E.** (1995), *İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri*, çev. Şükrü Alpagut, İstanbul, Payel Yayınları, 2. Baskı.
- Geçtan, E.** (1994), *İnsan Olmak*, İstanbul, Remzi Kitabevi, 14. Baskı.
- Geçtan, E.** (1995), *Psikanaliz ve Sonrası*, İstanbul, Remzi Kitabevi, 6. Baskı.
- Gencoğlu, C. Topkaya, N.Sahin, E. Kaya, L.** (2016), "Attachment Styles as Predictors of Stigma Tendency in Adults", *Educational Process: International Journal*, vol. 5, issue 1, p. 7-21.
- Goffman, E.** (2014), *Damga: Örselenmiş Kimliğin İade Edilişi Üzerine Notlar*, çev. Ş. Geniş, L. Ünseldi, S.N. Ağırşanlı, Ankara, Heretik Yayınları.
- Goleman, D.** (2005), *Duygusal Zeka Neden IQ' dan Daha Önemlidir?*, çev. Banu Seçkin Yüksel, İstanbul, Varlık Yayınları, 28. Baskı.
- Göregenli, M.** (2012), "Temel Kavramlar: Önyargı, Kalıpyargı ve Ayrımcılık", *Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımlar*, Derleyen: Kenan Çakır, Müge Ayan Ceyhan, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Göregenli, M.** (2009) "Gruplararası İlişki İdeolojisi Olarak Homofobi", *Anti-Homofobi Kitabı: Uluslararası Homofobi Karşısı Buluşma*, Ankara, Kaos GL.
- Gruen, A.** (2012), *Empatinin Yitimi: Kayıtsızlık Politikası Üzerine*, çev. İlknur İgan, İstanbul, Çitlembik Yayınları, 3. Baskı.
- Gruen, A.** (2016), *İçimizdeki Yabancı: Nefretin Kökenleri: Yabancı Olana Nefret ve Sonuçları*, çev. İlknur İgan, İstanbul, Çitlembik Yayınları, 3. Baskı.
- Gül, T.G.** (2017), "Üniversite Öğrencilerinde Bağlanma Stilleri İle Duygu Dışavurum Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *Yüksek Lisans Tezi*, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güleç, Y.** (2002), "Ergenlerin Öfke Yaşantıları, Benlik Algıları ve Akademik Başarı İlişkisi", *Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Gündoğdu, R.** (2010), "9. Sınıf Öğrencilerinin Çatışma Çözme, Öfke Ve Saldırganlık Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi", *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 19, Sayı 3, Sayfa 257-276.
- Güngör, H.** (2013), "Okul Yönetici ve Öğretmenlerinin Damgalama Eğilimleri ve Örgüt Kültürü Arasındaki İlişki", *Yüksek Lisans Tezi*, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Gürses, İ.** (2005), "Önyargının Nedenleri", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt 14, sayı 1, 143-160.
- Hazan, C. Shaver, P.** (1998), "Bağlanma: Yakın İlişkilerle İlgili Araştırmalar İçin Bir Çerçeve", çev. Ali Dönmez, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, cilt 31, sayı 1, 1-49.
- Helb, M. R. Dovidio, J. F.** (2005), "Promoting the "Social" in the Examination of Social Stigmas", *Personality and Social Psychology Review*, vol.9, no. 2, 156-182.
- Herek, G. M.** (2000), "Sexual prejudice and gender: Do heterosexuals' attitudes toward lesbians and gay men differ?", *Journal of Social Issues*, 56(2), 251-266.
- Hitler, A.** (2002), *Kavgam*, İstanbul, Bilge Karınca Yayınları.
- İlhan, R. Çevik, A.** (2013), "Önyargıların Psikolojisi: Psikodinamik Bir Gözden Geçirme", *Nesne Dergisi*, cilt 1, sayı 1, s. 52-67.

- İlhan, T.** (2012), “Üniversite Öğrencilerinde Yalnızlık: Cinsiyet Roller ve Bağlanma Stillerinin Yalnızlığı Yordama Güçleri”, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, cilt 12, sayı 4, s. 2377-2396.
- İmamoğlu, S.** (2003), “Öğretmen Adaylarının Öfke ve Öfke İfade Tarzları ile Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, *Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- İnanç, B. Y. Yerlikaya, E. E.** (2014), *Kişilik Kuramları*, Ankara, Pegem Akademi, 8. Baskı.
- İnceoğlu, Y. Sözeri, C.** (2012), “Nefret Suçlarında Medyanın Sorumluluğu: Ya sev ya terk et ya da...”, *Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları*, derleyen Yasemin İnceoğlu, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç.** (2000), *Kültürel Psikoloji: Kültür Bağlamında İnsan ve Aile*, İstanbul, Evrim Yayınevi, 2. Baskı.
- Kağıtçıbaşı, Ç. Cemalcılar, Z.** (2014), *Dünden Bugüne İnsan ve İnsanlar*, İstanbul, Evrim Yayınevi, 16. Baskı.
- Karasar, N.** (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar- İlkeler- Teknikler*, Nobel Yayıncılık, 23. Baskı.
- Karşlı, N.** (2013), “İslamofobi'nin Psikolojik Olarak İncelenmesi”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, cilt 13, sayı 1, s. 75-100.
- Kavlak, O. Şirin, A.** (2009), “Maternal Bağlanma Ölçeğinin Türk Toplumuna Uyarlanması”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, cilt 6, sayı 1, s. 188-202.
- Kayır, G. Ö.** (2015), “Sosyolojik Değerlendirme: LGBT Bireyler Açısından Cinsiyet Kimlikleri Meselesi”, *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, cilt 13, sayı 51, s. 73-97.
- Kernberg, O.** (2014), *Aşk ve Saldırganlığın Ayrılmaz Doğası: Klinik ve Kuramsal Bakış Açısıyla*, çev. Aslıhan Coşkun, Kocaeli, Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları.
- Kesebir, S. Kavzoğlu, Ö.S., Üstündağ, F.M.** (2011), “Bağlanma ve Psikopatoloji”, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi*, cilt 3, sayı 2, s. 321-342.
- Kısaç, İ.** (1997), “Üniversite Öğrencilerinin Bazı Değişkenlere Göre Sürekli Öfke ve Öfke İfade Düzeyleri”, *Doktora Tezi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kizzie, K.T.** (2009), “It’s Just a Disability or Is It? Stigma Psychological Needs and Educational Outcomes in African American Adolescents with Learning Related Disabilities”, *Unpublished Doctoral Dissertation*, University of Michigan.
- Klein, M.** (2012), *Sevgi, Suçluluk ve Onarım*, Yayına Hazırlayan; Bella Habip, İstanbul, Kanat Kitap, 2. Baskı.
- Koçak, R.** (2005), “Duygusal İfade Eğitimi Programının Üniversite Öğrencilerinin Aleksitimi ve Yalnızlık Düzeylerine Etkisi”, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, cilt 3, sayı 23, s. 29-45.
- Köroğlu, E. Türkçapar, H.** (2013), *Psikoterapi Yöntemleri, Kuramlar ve Uygulama Yönergeleri*, Ankara, HYB Basım Yayın, 2. Baskı.
- Kranke, D. Floersch, J. Townsend, L. Munson, M.** (2010), “Stigma experience among adolescents taking psychiatric medication”, *Children and Youth Services Review*, vol. 32, issue 4, pages 496- 505.
- Kulaksızoğlu, A.** (2001), *Ergenlik Psikolojisi*, İstanbul, Remzi Kitabevi, 4. Basım.
- Kundakçı, S.** (2013), “Heteroseksizm ve Ötekileştirme Eleştirisi”, *Liberal Düşünce Dergisi*, sayı 71, s.65-79.

- Kuzucu, Y.** (2011), “Değişen Babalık Rolü ve Çocuk Gelişimine Etkisi”, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (35), 79-91.
- Lee, J. E.** (2017), “The Attachment System Throughout the Life Course: Review and Criticisms of Attachment Theory”, (Erişim) <http://www.personalityresearch.org/papers/lee.html>, 17 Kasım 2017.
- Le Bon, G.** (1997), *Kitleler Psikolojisi*, Çev. Yunus Ender, İstanbul, Hayat Yayıncılık.
- Liberman, M., Doyle, A., Markiewicz, D.** (1999), “Developmental Patterns in Security of Attachment to Mother and Father in Late Childhood and Early Adolescence: Associations With Peer Relations”, *Child Development*, 70, 202-213.
- Madran, A. D.** (2012), “Temel Beklenti Etkisi: Kendini Gerçekleştiren Kehanet”, *Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımlar*, Derleyen: Kenan Çakır, Müge Ayan Ceyhan, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Major, B. O'brien, L.** (2005), “The Social Psychology of Stigma”, *Annu. Rev. Psychol.*, 56, 393-421.
- Markiewicz, D., Doyle, A. B. & Brendgen, M.** (2001). “The quality of adolescents' friendships: Associations with mothers' interpersonal relationships, attachments to parents and friends, and prosocial behaviors”, *Journal of Adolescence*, 24, 429-445.
- Masterson, F. J.** (2008), *Bağlanma Kuramı ve Nörobiyolojik Kendilik Gelişimi Açısından Kişilik Bozuklukları Klinik Bir Bütünleştirme*, çev. Habibe Şentürk, İstanbul, Litera Yayıncılık.
- Meşe, İ.** (2014), “Damgalamanın Köşeye Sıkıştırdığı Kadınlar: Zihinsel Engelli Çocukların Anneleri”, *Uluslar Arası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, cilt 7, sayı 31, s. 544-550.
- Milovchevich, D. Howells, K. Drew, N. Day, A.** (2001), “Sex and gender role differences in anger: An Australian Community Study.” *Personality and Individual Differences*, 31, 117-127.
- Muris, P. Meesters, C. Morren, M. Moorman, L.** (2004), “Anger and hostility in adolescents: Relationships with self-reported attachment style and perceived parental rearing styles”, *Journal of Psychosomatic Research*, vol. 57, issue 3, , Pages 257-264.
- Morsünbül, Ü. Çok, F.** (2011), “Bağlanma ve İlişkili Değişkenler”, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, cilt 3, sayı 3, s. 553-570.
- Moses, T.** (2010), “Being Treated Differently: Stigma Experiences with Family, Peers and School Staff Among Adolescents with Mental Health Disorders”, *Social Science & Medicine*, vol. 70, issue 7, pages 985- 993.
- Oban, G., Küçük, L.** (2011), “Ergenlerde Ruhsal Hastalıklara Yönelik Damgalamayı Etkileyen Etmenler”, *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 2 (1), 31-39.
- Okman, S.** (1999), “Ergenlik Dönemindeki Öfke İfade Tarzlarının Kendilik İmgesi Bağlamında İncelenmesi”, *Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Oktay, B. Batıgün, A. D.** (2014), “Aleksitimi: Bağlanma, Benlik Algısı, Kişilerarası İlişki Tarzları ve Öfke”, *Türk Psikoloji Yazıları*, cilt 17, sayı 33, s. 31-40.
- Okutan, N. Sunal, A. B.** (2011), “Eşcinsellere Yönelik Tutumlar, Cinsiyetçilik ve Romantik İlişkilerle İlgili Kalıpyargılar: Yetişkin Bağlanma Biçimleri Açısından Bir Değerlendirme”, *Türk Psikoloji Yazıları*, cilt 14, sayı 27, 69-77.

- Olmuş, G. Ö.** (2001), “Ergenlerin, Aile İçi Psikolojik Örüntülere Göre Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzlarının İncelenmesi”, *Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi.
- Onur, N.** (2006), “Lise Öğrencilerinin Bağlanma Stilleri İle Atılganlık Düzeyleri Arasındaki İlişki”, *Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Oran, B.** (2012), “Maksimum Rezillik: Nefret Suçu ve Nefret Suçunun Önkoşulu: Nefret Söylemi”, *Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları*, derleyen Yasemin İnceoğlu, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- Ökten, Ş.** (2009), “Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nin Toplumsal Cinsiyet Düzeni”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, cilt 2, sayı 8, s. 302-312.
- Özen, Y. Gül, A.** (2007), “Sosyal ve Eğitim Bilimleri Araştırmalarında Evren-Örneklem Sorunu”, *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, sayı 15, s. 394-422.
- Özer, K.** (1994a), “Öfke, Kaygı ve Depresyon Eğilimlerinin Bilişsel Alt Yapısıyla İlgili Bir Çalışma”, *Türk Psikoloji Dergisi*, cilt 9, sayı 31, s. 12-25.
- Özer, K.** (1994b), “Sürekli Öfke (SL-Öfke) ve Öfke İfade Tarzı (Öfke-Tarz) Ölçekleri Ön Çalışması”, *Türk Psikoloji Dergisi*, cilt 9, sayı 31, s. 26-35.
- Özensel, E.** (2008), “Osmanlı Zimmi Hukuku ve Çokkültürlülük”, *Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*, sayı 20, s. 65-74.
- Özmen, A.** (2006), “Öfke: Kuramsal Yaklaşımlar ve Bireylerde Öfkenin Ortaya Çıkmasına Neden Olan Etmenler”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, cilt 39, sayı 1, s. 39-56.
- Özmen, K. S.** (2004), “Aile İçinde Öfke ve Saldırganlığın Yansımaları”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, cilt 37, sayı 2, s. 27-39.
- Özten, E. Cerit, C. Yıldız, M.** (2006), “Psikotik Bozukluk Görülen Hastalarda Hasta Olma ve Tedavi Görme İle İlgili Görüş Anketi Uygulanarak Kendini Damgalama Düzeylerinin Saptanması”, *XIII. Sosyal Psikiyatri Kongresi Kongre Tam Metin Kitabı*, Editör S. Kırılı, s. 410- 413, Uludağ Üniversitesi Yayınevi.
- Öztürk, M. O. Uluşahin, N. A.** (2016), *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*, Ankara, Bayt Yayın Hizmetleri, 14. Baskı.
- Öztürk, P. Kındap, Y.** (2011), “Lezbiyenlerde İçselleştirilmiş Homofobi Ölçeğinin Psikometrik Özelliklerinin İncelenmesi”, *Türk Psikoloji Yazıları*, cilt 14, sayı 28, s. 24-35.
- Painuly, N. Sharan, P. Mattoo, S.** (2005), “Relationship of Anger and Anger Attacks With Depression”, *Eur Arch Clin Neurosci*, 225, 215-222.
- Paker, M.** (2012a), “Önyargı ve Ayrımcılığa İlişkisel Psikanalitik Bir Bakış”, *Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımlar*, Derleyen: Kenan Çakır, Müge Ayan Ceyhan, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Paker, M.** (2012b), “Psikolojik Açından Önyargı ve Ayrımcılık”, *Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımlar*, Derleyen: Kenan Çakır, Müge Ayan Ceyhan, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Rustin, M.** (2015), “İrk, Etnisite Ve Milliyet”, *Psikanalizin Temel Kitabı: Araştırmalar Psikanaliz ve Diğer Disiplinler (4. Cilt)*, Editörler Glen Gabbard, Bonnie Litowitz, Paul Williams, Türkçe Baskı Editörü Tahir Özakkaş, Kocaeli, Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları.

- Sala, G.** (1997). “Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Öğrencilerinin Kendini İfade Etme Biçimlerinin Belirlenmesi”, *Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi.
- Sambur, B.** (2013), “Özgürlük, Çoğulculuk ve Barış”, *Liberal Düşünce Dergisi*, sayı 71, s. 27-40.
- Sardoğan, M.E., Karahan, T.F., Dicle, A.N., Menteş, Ö.** (2007), “Ebeveyne Bağlanma Düzeyine ve Anne-Babanın Boşanma-Birliktelik Durumuna Göre Çocuklarda Evlilik Çatışmasını Algılama Biçimleri”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, sayı 23, s. 12-23.
- Schultz, D. Schultz, S. E.** (2002), *Modern Psikoloji Tarihi*, çev. Yasemin Aslay, İstanbul, Kaknüs Yayınları, 2. Baskı.
- Schnapper, D.** (2005), *Sosyoloji Düşüncesinin Özünde Öteki ile İlişki*, çev. Ayşegül Sönmezay, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Selçuk, E. Günaydın, G. Sümer, N. Uysal, A.** (2005), “Yetişkin Bağlanma Boyutları İçin Yeni Bir Ölçüm: Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II’ nin Türk Örneğinde Psikometrik Açından Değerlendirilmesi”, *Türk Psikoloji Yazıları*, sayı 8, cilt 16, s. 1-11.
- Selçuk, S. S.** (2012), “Postmodern Dönemde Farklılığın Kutsanması ve Toplumun Parçacılaştırılması: Öteki ve Ötekileştirme”, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, cilt 15, sayı 2, s. 77-99.
- Slattery, M.** (2014), *Sosyolojide Temel Fikirler*, çev. Özlem Balkız, Bursa, Sentez Yayıncılık.
- Soğancı, D.** (2017), “Bağlanma Stillerinin Romantik İlişki Doyumu Üzerindeki Etkisi”, *Yüksek Lisans Tezi*, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Soygüt, G.** (2004), “Bir Düzeltici Bağlanma İlişkisi Olarak Psikoterapi: Psikoterapi Süreçlerinde Bağlanma ve Terapötik İttifak”, *Türk Psikoloji Yazıları*, cilt 7, sayı 13, s. 63-77.
- Soysal, Ş. Bodur, Ş. İşeri, E. Şenol, S.** (2005), “Bebeklik Dönemindeki Bağlanma Sürecine Genel Bir Bakış”, *Klinik Psikiyatri Dergisi*, sayı 8, s. 88-99.
- Starner, TM. Peters, RM.** (2004), “Anger expression and blood pressure in adolescents”, *The Journal of School Nursing*, 20 (6): 335-342.
- Sümer, N. Güngör, D.** (1999), “Yetişkin Bağlanma Stilleri Ölçeklerinin Türk Örnekleme Üzerinde Psikometrik Değerlendirmesi ve Kültürlerarası Bir Karşılaştırma”, *Türk Psikoloji Dergisi*, cilt 14, sayı 43, s. 71-106.
- Şahin, H.** (2005), “Öfke ve Öfke Denetiminin Kuramsal Temelleri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi*, sayı 6, cilt 10, s. 1-22.
- Şirvanlı-Özen, D.** (2004). “Effects of Marital Conflict on Adolescent Children: A Study in Turkish”, *Journal of Divorce and Remarriage*, 41(1/2). 137-157.
- Şişmanlar, Ş.G.** (2017), “İstismar ve İhmal Bağlamında Çocuk İşçiliği ve Ruh Sağlığı”, *Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, sayı 62-63, s.47-55.
- Tamaki, K. Takahashi, J.** (2013), “The Relationship between Adult Attachment Style and Social Skills in Terms of the Four-Category Model of Attachment Style”, *International Journal of Humanities and Social Science*, vol. 3, no. 19, pages 84-90.
- Tanış, Z.İ.** (2014), “Yetişkinlerde Bağlanma Stilleri ve Öfke Tarzları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, *Yüksek Lisans Tezi*, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Terzi, Ş. Çankaya, Z. C.** (2009), “Bağlanma Stillerinin Öznel İyi Olmayı ve Stresle Başa Çıkma Tutumlarını Yordama Gücü”, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (31), s. 1-11.
- Thompson, R.** (2006), “Erken Dönemde Bağlanma ve Sonraki Gelişim Üzerindeki Etkileri”, *Türk Psikoloji Bülteni*, cilt 12, sayı 38, s. 113-120.
- Troisi, A. D’argenio, A.** (2004), “The relationship between anger and depression in a clinical sample of young men: the role of insecure attachment”, *Journal of Affective Disorders*, vol. 79, issue 1-3, pages 269-272.
- Türk Dil Kurumu** (2017), *Büyük Türkçe Sözlük*, (Erişim) <http://www.tdk.gov.tr/index>, 01 Kasım 2017.
- Türkçapar1, H., Güriz, O., Özel, A., Işık, B., Dönbak Örsell, S.** (2004), “Antisosyal Kişilik Bozukluğu Olan Hastalarda Öfke ve Depresyonun İlişkisi”, *Türk Psikiyatri Dergisi*, 15(2), 119-124.
- Tüzün, O. Sayar, K.** (2006), “Bağlanma Kuramı ve Psikopatoloji”, *Düşünen Adam Dergisi*, cilt 19, sayı 1, s. 24-39.
- Uslu, C.** (2013), “Nefret Söylemi Suçu Versus İfade Hürriyeti”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı 38, s. 185-202.
- Uzunaslan, Ş.** (2016), “Ortopedik ve Görme Engelli Bireylerin Farklılığa Yönelik Görüşlerinin Damgalama Kuramı Çerçevesinde İncelenmesi”, *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Ünan, D.** (2014), “Nefret Suçu ve Nefret Suçu Yasası Nedir? Ulusal ve Uluslararası Mevzuat”, *Nefret Söylemi ve Nefret Suçu Paneli*, İzmir, Mülteciler Dayanışma Derneği.
- Vatandaş, C.** (2011), “Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı”, *Sosyoloji Konferansları*, sayı 35, s. 29-56.
- Volkan, V.** (2012), *Körü Körüne İnanç: Kriz ve Terör Dönemlerinde Geniş Gruplar ve Liderleri*, çev. Özgür Karaçam, İstanbul, Okuyan Us Yayınları, 3. Baskı.
- Weber, A.** (2009), *Nefret Söylemi Elkitabı*, çev. Metin Çulhaoğlu, Avrupa Konseyi Yayınları.
- Wolynn, M.** (2016), *Seninle Başlamadı*, çev. Mine Madenoğlu, İstanbul, Sola Yayınları, 6. Baskı.
- Yağcı, İ.** (2017), “Üniversite Öğrencilerinde Bağlanma Stilleri ile Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Arasındaki İlişkide Aleksitiminin Aracı Rolü”, *Yüksek Lisans Tezi*, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yaman, E. Güngör, H.** (2013), “Damgalama (Stigma) Ölçeği’ nin Geliştirilmesi, Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışması”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, sayı 25, cilt 11, s. 251-270.
- Yapıcı, A.** (2009), “İçimizdeki Öteki: Kimlik ve Önyargı Kıskaçında Sünni-Alevi İlişkileri”, *Dem Dergisi*, sayı 6, s. 52-59.
- Yıldız, K. M. Dağ, İ.** (2017), “Algılanan Ebeveyn Kabul-Reddinin Öfke İfade Tarzı ve Depresif Belirtiler ile İlişkisinin İncelenmesi”, *Klinik Psikiyatri Dergisi*, sayı 2, cilt 20, s. 84-95.
- Zimmermann, P. Becker-Stoll, F.** (2002), “Stability of attachment representations during adolescence: The influence of ego-identity status”, *J Adolesc*, 25:107-124.
- Marina Abramovic Kimdir? Yaptığı Gösteri Hayatının En Kötü Günü Oldu.** *Posta Gazetesi* (2017). Alındığı tarih: 01.12.2017. adres:<http://www.posta.com.tr/marina-abramovic-kimdir-yaptigi-gosteri-hayatinin-en-kotu-gunu-oldu-haberi-1352170>

EKLER

- EK-1** : Kişisel Bilgi Formu
- EK-2** : Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri -II (YİYE-II)
- EK-3** : Damgalama Ölçeği
- EK-4** : Sürekli Öfke-Öfke İfade Tarzı Ölçeği
- EK-5** : Bilgilendirme ve Onam Formu
- EK-6** : Etik Onay Formu
- EK-7** : Anket İzin Belgesi
- EK-8** : Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri II için Kullanım İzni
- EK-9** : Damgalama Ölçeği için Kullanım İzni
- EK-10** : SL Öfke- Öfke İfade Tarz Ölçeği için Kullanım İzni

EK-1: KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Fakülte/Bölümünüz?.....

Kaçıncı Sınıfsınız? () 1. Sınıf () 2. Sınıf () 3. Sınıf () 4. Sınıf

Cinsiyet kimliğiniz? () Kadın () Erkek () Trans () Diğer

Cinsel yöneliminiz? () Heteroseksüel () Homoseksüel () Biseksüel

Yaşınız?

Medeni Durumunuz?

() Bekâr () Evli () Boşanmış

Anne-babanızın durumu?

() İkisi de sağ, birlikte () İkisi de sağ, ayrı () Sadece anne sağ () Sadece baba sağ

Annenizin eğitim durumu?

() Okuryazar değil () Oku yazar () İlkokul () Ortaokul () Lise ()

Yüksekokul () Lisans () Lisansüstü

Babanızın eğitim durumu?

() Okuryazar değil () Okuryazar () İlkokul () Ortaokul () Lise

() Yüksekokul () Lisans () Lisansüstü

Babanızın Mesleği?

() Emekli () Devlet Çalışanı () Özel Sektör Çalışanı () Esnaf-Küçük Tüccar

() Büyük Tüccar Sanayici () Serbest Meslek (Doktor, Avukat Vs.) () İşsiz (

) Diğer.....

Annenizin Mesleği?

() Emekli () Devlet Çalışanı () Özel Sektör Çalışanı () Esnaf-Küçük Tüccar

() Büyük Tüccar Sanayici () Serbest Meslek (Doktor, Avukat Vs.) () İşsiz

() Diğer.....

Kaç kardeşsiniz?(Lütfen yaşlarınızı da belirtiniz).....

Ailenizin Aylık Geliri?

1400 tl' den az 1400-3000 tl 3001-4500 tl 4501-6000 tl 6000 tl' den fazla

Ailenizin Yaşadığı Yer:

Köy- Kasaba Küçük İlçe Merkezi Büyük İlçe- İl Merkezi
 Büyükşehir Merkezinin Çevresi

Etnik Kökeniniz? Türk Kürt Zaza Çerkez Arap Diğer/

Yazınız.....

Babanızın Dini Kökeni? Sünni Alevi Süryani Protestan Katolik
 Ortodoks Muhafazakar Yahudi Ortodoks Yahudi Dinle İlgisiz Diğer/
Belirtiniz.....

Annelerinizin Dini Kökeni? Sünni Alevi Süryani Protestan Katolik
 Ortodoks Muhafazakar Yahudi Ortodoks Yahudi Dinle İlgisiz Diğer/
Belirtiniz.....

Mensup Olduğunuz Dini Akım: Sünni Alevi Süryani Protestan Katolik
 Ortodoks Muhafazakar Yahudi Ortodoks Yahudi Dinle İlgisizim
 Diğer/Belirtiniz.....

Arkadaşlarınızla ilişkilerinizi nasıl tanımlarsınız?

Yetersiz İyi Çok iyi

Arkadaşlarınız ile beraberken ne tür etkinlikler yaparsınız?

Sinema Gezinti Sohbet Ders çalışma

Çocukluğunuzda anne ya da babanızdan ayrı/yoksun kaldınız mı?

Evet Hayır

Çocuk yaşta kardeşlerin ya da başkasının bakımı, ev işleri gibi ya da dışarıda çalışarak para kazanmak gibi erken sorumluluklar üstlendiniz mi?

Evet Hayır

Geçmişte ailenizden sizin için çok önemli bir kişiyi (kaza, afet yangın, ani ya da ölümcül bir hastalık, trafik kazası ya da intihar gibi bir nedenle) aniden kaybettiğiniz oldu mu?

Evet Hayır

Geçmişte (ciddi hayati tehlikeye neden olabilecek kaza, dayak, işkence, tecavüz, yaralanma, kaçırılma, deprem, yangın, sel gibi) doğal ya da insan eliyle meydana gelmiş, büyük ve çok örseleyici (travmatik) bir olay yaşadınız mı?

Evet Hayır

Kendinizi ait hissettiğiniz cinsel kimliğinizden dolayı ailenizden herhangi bir olumsuz tepki gördünüz mü?

Evet Hayır

EK-2: YAKIN İLİŞKİLERDE YAŞANTILAR ENVANTERİ -II (YİYE-II)

Aşağıdaki maddeler romantik ilişkilerinizde hissettiğiniz duygularla ilgilidir. Bu araştırmada sizin ilişkinizde yalnızca şu anda değil, genel olarak neler olduğuyula ya da neler yaşadığınızla ilgilenmekteyiz. Maddelerde sözü geçen "birlikte olduğum kişi" ifadesi ile romantik ilişkide bulunduğunuz kişi kastedilmektedir. Eğer hâlihazırda bir romantik ilişki içerisinde değilseniz, aşağıdaki maddeleri bir ilişki içinde olduğunuzu varsayarak cevaplandırınız. Her bir maddenin ilişkilerinizdeki duygu ve düşüncelerinizi ne oranda yansıttığını karşılardaki 7 aralıklı ölçek üzerinde, ilgili rakam üzerine çarpı (X) koyarak gösteriniz.

1-----2-----3-----4-----5-----6-----7

Hiç Katılmıyorum Kararsızım/Fikrim Yok Tamamen Katılıyorum

1. Birlikte olduğum kişinin sevgisini kaybetmekten korkarım. (1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)
2. Gerçekte ne hissettiğimi birlikte olduğum kişiye (1)(2)(3)(4)(5)(6)(7) göstermemeyi tercih ederim.
3. Sıklıkla, birlikte olduğum kişinin artık benimle olmak (1)(2)(3)(4)(5)(6)(7) istemeyeceği korkusuna kapılıyorum.
4. Özel duygu ve düşüncelerimi birlikte olduğum kişiyle (1)(2)(3)(4)(5)(6)(7) paylaşmak konusunda kendimi rahat hissederim.
5. Sıklıkla, birlikte olduğum kişinin beni gerçekten sevmediği (1)(2)(3)(4)(5)(6)(7) kaygısına kapılıyorum.
6. Romantik ilişkide olduğum kişilere güvenip inanmak (1)(2)(3)(4)(5)(6)(7) konusunda kendimi rahat bırakmakta zorlanırım.
7. Romantik ilişkide olduğum kişilerin beni, benim onları (1)(2)(3)(4)(5)(6)(7) önemsedığım kadar önemsemeyeceklerinden endişe duyarım.
8. Romantik ilişkide olduğum kişilere yakın olma konusunda (1)(2)(3)(4)(5)(6)(7) çok rahatımdır.
9. Sıklıkla, birlikte olduğum kişinin bana duyduğu hislerin beni (1)(2)(3)(4)(5)(6)(7) ona duyduğum hisler kadar güçlü olmasını isterim.
10. Romantik ilişkide olduğum kişilere açılma konusunda (1)(2)(3)(4)(5)(6)(7) kendimi rahat hissetmem.
11. İlişkilerimi kafama çok takarım. (1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)

12. Romantik ilişkide olduğum kişilere fazla yakın olmamayı(1)(2)(3)(4)(5)(6)(7) tercih ederim.
13. Benden uzakta olduğunda, birlikte olduğum kişinin başka(1)(2)(3)(4)(5)(6)(7) birine ilgi duyabileceği korkusuna kapılırım.
14. Romantik ilişkide olduğum kişi benimle çok yakın olmak(1)(2)(3)(4)(5)(6)(7) istediğinde rahatsızlık duyarım.
15. Romantik ilişkide olduğum kişilere duygularımı (1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)gösterdiğimde, onların benim için aynı şeyleri hissetmeyeceğinden korkarım.
16. Birlikte olduğum kişiyle kolayca yakınlaşabilirim.(1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)
17. Birlikte olduğum kişinin beni terk edeceğinden pek endişe (1)(2)(3)(4)(5)(6)(7) duymam.
18. Birlikte olduğum kişiyle yakınlaşmak bana zor gelmez. (1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)
19. Romantik ilişkide olduğum kişi kendimden şüphe etmeme (1)(2)(3)(4)(5)(6)(7) neden olur.
20. Genellikle, birlikte olduğum kişiyle sorunlarımı ve (1)(2)(3)(4)(5)(6)(7) kaygılarımı tartışırım.
21. Terk edilmekten pek korkmam.(1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)
22. Zor zamanlarımda, romantik ilişkide olduğum kişiden (1)(2)(3)(4)(5)(6)(7) yardım istemek bana iyi gelir.
23. Birlikte olduğum kişinin, bana benim istediğim kadar(1)(2)(3)(4)(5)(6)(7) yakınlaşmak istemediğini düşünürüm.
24. Birlikte olduğum kişiye hemen hemen her şeyi anlatırım.(1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)
25. Romantik ilişkide olduğum kişiler bazen bana olan (1)(2)(3)(4)(5)(6)(7) duygularımı sebepsiz yere değiştirirler.
26. Başımdan geçenleri birlikte olduğum kişiyle konuşurum. (1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)
27. Çok yakın olma arzumu bazen insanları korkutup uzaklaştırır.(1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)
28. Birlikte olduğum kişiler benimle çok yakınlaştığında gergin(1)(2)(3)(4)(5)(6)(7) hissederim.
29. Romantik ilişkide olduğum bir kişi beni yakından tanıdıktan sonra, (1)(2)(3)(4)(5)(6)(7) “gerçek ben ”den hoşlanmayacağından korkarım.

30. Romantik ilişkide olduğum kişilere güvenip inanma konusunda rahatımdır. (1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)

31. Birlikte olduğum kişiden ihtiyaç duyduğum şefkat ve desteği görememek beni öfkelenendirir.(1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)

32. Romantik ilişkide olduğum kişiye güvenip inanmak benim için kolaydır. (1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)

33. Başka insanlara denk olamamaktan endişe duyarım. (1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)

34. Birlikte olduğum kişiye şefkat göstermek benim için kolaydır.(1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)

35. Birlikte olduğum kişi beni sadece kızgın olduğumda önemser.(1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)

36. Birlikte olduğum kişi beni ve ihtiyaçlarımı gerçekten anlar.(1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)

EK-3: DAMGALAMA ÖLÇEĞİ

DAMGALAMA ÖLÇEĞİ (Yaman & Güngör, 2013)		KESİNLİKLE KATILMIYORUM	KATILMIYORUM	KISMEN KATILYORUM	KATILYORUM	TAMAMEN KATILYORUM
1	Adli suça karışmış biriyle aynı ortamda çalışmak istemem.					
2	Aynı dünya görüşünü paylaşmayan kişiler birbirine adaletsiz davranır.					
3	Seçme şansım olsa evlilik dışı doğan bir kişiyle çalışmak istemezdim.					
4	Cinsel tercihleri farklı olduğunu düşündüğüm biriyle iletişim kurmak istemem.					
5	Yaşlı personelin iş ortamında verimleri oldukça düşüktür.					
6	Kıdemi fazla olan çalışanlar genç olanlar üzerinde otorite kurmayı sever.					
7	Bayan personel iş ortamında daha fazla sorun çıkarır.					
8	İnsanların kökenine göre farklı tavırlar takınılabılır.					
9	Boşanmış personelin iş ortamına negatif etkileri olabilir.					
10	İş ortamında dini inancı farklı olan birinin bulunması beni rahatsız eder.					
11	Psikolojik yardım alan bireylerin kişilik problemleri vardır.					
12	Psikolojik yardım aldığı bilinen kişilere güven azalır.					
13	Toplum kurallarına aykırı yaşantısı olan bir kişiyle aynı ortamda çalışmaktan rahatsız olurum.					
14	Yaşam tarzı bana uymayan bir kişiyle iş dışında görüşmem.					
15	Performansı kışkırtılan bir kişi iş ortamında yalnız kalır.					
16	Meslektaşlarıyla sosyal paylaşımda bulunamayan bir kişi sorunludur.					
17	Çalışanlar arasında ayırım yapılması doğaldır.					
18	Farklı şivesi olan kişiler küçümsenebilir.					
19	Kılık-kıyafeti aykırı kişiler dışlanmayı hak eder.					

DAMGALAMA ÖLÇEĞİ (Yaman & Güngör, 2013)		KESİNLİKLE KATILMIYORUM	KATILMIYORUM	KİSMEN KATILIYORUM	KATILIYORUM	TAMAMEN KATILIYORUM
20	Tarzı taşralı olan birinin sosyal kabul görmemesi doğaldır.					
21	Güzel/yakışıklı olan kişiler daha başarılıdır.					
22	İletişime kapalı kişiler sorunludur.					

EK-4: SÜREKLİ ÖFKE-ÖFKE İFADE TARZI ÖLÇEĞİ

1.BÖLÜM

YÖNERGE: Aşağıda kişilerin kendilerine ait duygularını anlatırken kullandıkları bir takım ifadeler verilmiştir. Her ifadeyi okuyun, sonra da genel olarak nasıl hissettiğinizi düşünün ve ifadelerin sağ tarafındaki sayılar arasında sizi en iyi tanımlayanı seçerek üzerine (x) işareti koyun. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. Herhangi bir ifadenin üzerinde fazla zaman sarf etmeksizin, genel olarak nasıl hissettiğinizi gösteren cevabı işaretleyin.

1. Hiç
2. Biraz
3. Oldukça
4. Tümüyle

Sizi ne kadar tanımlıyor?

Hiç -Tümüyle

1. Çabuk parlarım. (1) (2) (3) (4)
2. Kızgın mizaçlıyım. (1) (2) (3) (4)
3. Öfkesi burnunda bir insanım (1) (2) (3) (4)
4. Başkalarının hataları, yaptığın işi yavaşlatınca kızarım. (1) (2) (3) (4)
5. Yaptığım iyi bir işten sonra takdir edilmemek canımı sıkar. (1) (2) (3) (4)
6. Öfkelenince kontrolümü kaybederim. (1) (2) (3) (4)
7. Öfkelendiğimde ağzıma geleni söylerim. (1) (2) (3) (4)
8. Başkalarının önünde eleştirilmek beni çok hiddetlendirir. (1) (2) (3) (4)
9. Engellendiğimde içimden birilerine vurmak gelir. (1) (2) (3) (4)
10. Yaptığım iyi bir iş kötü değerlendirildiğinde çılına dönerim. (1)(2)(3)(4)

II.BÖLÜM

YÖNERGE: Herkes zaman zaman kızgınlık veya öfke duyabilir. Ancak, kişilerin öfke duygularıyla ilgili tepkileri farklıdır. Aşağıda, kişilerin öfke ve kızgınlık tepkilerini tanımlarken kullandıkları ifadeleri göreceksiniz. Her bir ifadeyi okuyun ve öfke ve kızgınlık duygunuzda genelde ne yaptığınızı düşünerek o ifadenin yanında sizi en iyi tanımlayan sayının üzerine (x) işareti koyarak belirtin. Doğru veya yanlış cevap yoktur. Herhangi bir ifadenin üzerinde fazla zaman sarf etmeyin.

1. Hiç
2. Biraz
3. Oldukça
4. Tümüyle

ÖFKELENDİĞİMDE VEYA KIZDIĞIMDA....

Sizi ne kadar tanımlıyor?

Hiç-Tümüyle

11. Öfkemi kontrol ederim. (1) (2) (3) (4)
12. Kızgınlığımı gösteririm. (1) (2) (3) (4)
13. Öfkemi içime atarım. (1) (2) (3) (4)
14. Başkalarına karşı sabırlıyım. (1) (2) (3) (4)
15. Somurtur ya da surat asarım. (1) (2) (3) (4)
16. İnsanlardan uzak dururum. (1) (2) (3) (4)
17. Başkalarına iğneli sözler söylerim. (1) (2) (3) (4)
18. Soğukkanlılığımı korurum. (1) (2) (3) (4)
19. Kapıları çarpmak gibi şeyler yaparım. (1) (2) (3) (4)
20. İçin için köpürür ama gösteremem. (1) (2) (3) (4)
21. Davranışlarımı kontrol ederim. (1) (2) (3) (4)
22. Başkalarıyla tartışırım. (1) (2) (3) (4)
23. İçimde, kimseye söylemediğim kinler beslerim. (1) (2) (3) (4)
24. Beni çileden çıkaran her neyse saldırırım. (1) (2) (3) (4)
25. Öfkem kontrolden çıkmadan kendimi durdurabilirim. (1) (2) (3) (4)
26. Gizliden gizliye insanları epeyce eleştiririm. (1) (2) (3) (4)
27. Belli ettiğimden daha öfkeliyim. (1) (2) (3) (4)
28. Çoğu kimseye kıyasla daha çabuk sakinleşirim. (1) (2) (3) (4)
29. Kötü şeyler söylerim. (1) (2) (3) (4)
30. Hoşgörülü ve anlayışlı olmaya çalışırım. (1) (2) (3) (4)
31. İçimden insanların fark ettiğinden daha fazla sinirlenirim. (1) (2) (3) (4)
32. Sinirlerime hakim olamam. (1) (2) (3) (4)
33. Beni sinirlendirene, ne hissettiğimi söylerim. (1) (2) (3) (4)
34. Kızgınlık duygularımı kontrol ederim. (1) (2) (3) (4)

EK-5: BİLGİLENDİRME VE ONAM FORMU

Bilgilendirme ve Onam Formu

Değerli Katılımcı;

Sizden katılmanız istenen “ Üniversite Öğrencilerinde Bağlanma Stillерinin Damgalama Davranışıyla İlişkisinin Öfke İfade Tarzı Açısından İncelenmesi” konulu araştırma İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Ana Bilim Dalı Psikoloji Bölümü Öğretim Görevlilerinden Dr. Ört. Üyesi Engin Eker’ in danışmanlığında yürütölen yüksek lisans tez çalışmasıdır. Bu araştırmanın yapılmasındaki amaç, farklı alanlarda öğrenim görmekte olan üniversite öğrencilerinin bağlanma stilleri, damgalama davranışı ve öfke ifade tarzı ilişkisinin belirlenmesidir.

Araştırmada sizlerden elde edilen veriler bireysel olarak değil, genel olarak bilimsel amaçlı analiz edilecektir. Dilerseniz kişisel bilgi formuna adınızı ve soyadınızı yazmayabilirsiniz. Araştırmaya katılım tamamen bilgi amaçlı olup, araştırma sonunda elde edilen bireysel sonuçlar, kişisel bilgileriniz ve iletişim bilgileriniz üçüncü şahıslar ile paylaşılmayacaktır. Araştırmaya katıldıktan sonra, uygulanmakta olan ölçekler esnasında herhangi bir nedenle araştırmadan çekilmekte tamamen özgürsünüz. Araştırma kapsamında 3 adet ölçek ile 1 adet kişisel bilgi formu uygulanacaktır. Ölçeklerdeki ifadelerden size en uygun olanının karşısına (x) işareti koyarak işaretleyiniz. Yine kişisel bilgi formundaki soruları okuduktan sonra size en uygun gelen şıkkı işaretleyiniz.

Araştırmaya yaklaşık 40 dakikalık bir süre ayırmanız istenmektedir. Lütfen bütün soruları içtenlikle cevaplayınız. Boş soru bırakmamaya çalışınız. Çalışma hakkında ayrıntılı bilgi almak isterseniz merve_turab@hotmail.com adresinden araştırmacıyla iletişime geçebilirsiniz. Değerli zamanınızı ayırıp araştırmaya katkıda bulunduğunuz için çok teşekkür ederiz.

Merve Aydın

İstanbul Aydın Üniversitesi

Psikoloji Bölümü Genel Psikoloji Programı

Yüksek Lisans Öğrencisi

Bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum ve istediğim zaman yarıda bırakabileceğimi biliyorum. Verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlı yayınlarda kullanılmasını kabul ediyorum.

İmza

Katılımcı Adı Soyadı

EK-6: ETİK ONAY FORMU

Evrak Tarih ve Sayısı: 03/08/2017-4770

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı : 88083623-044-4770
Konu : Merve AYDIN'ın Etik Onay Hk.

03/08/2017

Sayın Merve AYDIN

Enstitümüz Y1412.270031 numaralı Psikoloji Anabilim Dalı Psikoloji Tezli Yüksek Lisans programı öğrencilerinden Merve AYDIN'ın "ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE BAĞLANMA STİLLERİNİN DAMGALAMA DAVRANIŞIYLA İLİŞKİSİNİN ÖFKE İFADE TARZI AÇISINDAN İNCELENMESİ" adlı tez çalışması gereği "Kişisel Bilgi Formu", "Sürekli Öfke-Öfke İfade Tarz Ölçeği", "Yakın İlişkilerde Envanter Örneği" ve "Damgalama Ölçeği" ile ilgili anketi 06.07.2017 tarih ve 2017/13 İstanbul Aydın Üniversitesi Etik Komisyon Kararı ile etik olarak uygun olduğuna karar verilmiştir.

Bilgilerinize rica ederim.

Prof. Dr. Özer KANBUROĞLU
Müdür V.

Evrakı Doğrulamak İçin : <https://evrakdogrula.aydin.edu.tr/enVision.Dogrula/BelgeDogrulama.aspx?V=BESD0D3B>

Adres:Beşyol Mah. İnönü Cad.No:38 Sefaköy , 34295 Küçükçekmece / İSTANBUL
Telefon:444 1 428
Elektronik Ağ:<http://www.aydin.edu.tr/>

Bilgi için: NESLİHAN KUBAL
Unvanı: Enstitü Sekreteri

EK-7: ANKET İZİN BELGESİ

Evrak Tarih ve Sayısı: 11/08/2017-14970

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Personel Daire Başkanlığı

Sayı : 54167746-200
Konu : Merve AYDIN'ın Anket Onayı Hk.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 02/08/2017 tarihli ve 14349 sayılı yazı.

Enstitünüz, Y1412.270031 numaralı Psikoloji Anabilim Dalı Psikoloji Tezli Yüksek Lisans programı öğrencilerinden Merve AYDIN'ın "ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE BAĞLANMA STİLLERİNİN DAMGALAMA DAVRANIŞIYLA İLİŞKİSİNİN ÖFKE İFADE TARZI AÇISINDAN İNCELENMESİ" adlı tez çalışması gereği "Kişisel Bilgi Formu", "Sürekli Öfke-Öfke İfade Tarz Ölçeği", "Yakın İlişkilerde Envanter Örneği" ve "Damgalama Ölçeği" ile ilgili anketi Üniversitemizde uygulaması talebiniz uygun görülmüştür.

Bilgilerinize saygı ile rica ederim.

e-İmzalıdır
Prof. Dr. İbrahim Hakkı AYDIN
Rektör V.

Adres: Beşyol Mah. İnönü Cad. No:38 Sefaköy , 34295 Küçükçekmece / İSTANBUL
Telefon:444 1 428
Elektronik Ağ: <http://www.aydin.edu.tr/>

Bilgi için: Eda ÖZDEMİR
Unvanı: Uzman Yardımcısı

Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununa göre Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır

EK-8: YAKIN İLİŞKİLERDE YAŞANTILAR ENVANTERİ II İÇİN KULLANIM İZİNİ

Gönderen: merve demirel aydın <merve_turab@hotmail.com>

Gönderildi: 21 Mayıs 2017 Pazar 08:13

Kime: Nebi Sümer

Konu: Ynt: anket kullanma talebi

Teşekkür ederim hocam

Gönderen: Nebi Sümer <nsumer@metu.edu.tr>

Gönderildi: 12 Mayıs 2017 Cuma 21:27

Kime: merve demirel aydın

Konu: Re: anket kullanma talebi

Merhaba,

Memnuniyetle kullanabilirsiniz.. Ölçeğe ve ilgili bilgiye www.nebisumer.com.tr adresinden ulaşabilirsiniz..

Başarılar dilerim.

NS

Prof. Dr. Nebi Sümer,

Orta Doğu Teknik Üniversitesi / Middle East Technical University

Psikoloji Bölümü / Department of Psychology

06800 Ankara / Turkey

<http://www.nebisumer.com/>

Prof. Dr. Nebi Sümer | Orta Doğu Teknik Üniversitesi

www.nebisumer.com

Middle East Technical University Department of Psychology B236 Social Sciences Building
06800, Ankara, Turkey. Research Interests: Attachment and Parenting

merve demirel aydın <merve_turab@hotmail.com> şunları yazdı (12 May 2017 20:27):

Merhaba ben Merve Aydın. İstanbul Aydın Üniversitesi Psikoloji bölümünde yüksek lisans yapmaktayım. Bağlanma stilleri, öfke ve aşağılama ile ilgili tez çalışması yapmaktayım. Tezimde veri toplama aracı olarak Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-2 ölçeğini kullanmak istiyorum. Bu konuda izninizi almak isterim.

Ayrıca ölçek bağlanma stillerindeki dört alt boyutu da ölçmekte midir? Eğer ölçmüyorsa tavsiye edeceğimiz başka ölçek var mıdır?

Onay verirseniz anketin bütün metnini ve puanlama ölçeğini de mail atmanız mümkün mü? Şimdiden teşekkür ederim.

EK-9: DAMGALAMA ÖLÇEĞİ İÇİN KULLANIM İZİNİ

Gönderen: merve demirel aydın <merve_turab@hotmail.com>

Gönderildi: 25 Mayıs 2017 Perşembe 08:08

Kime: Halime GÜNGÖR

Konu: Ynt: anket talep formu

çok teşekkür ederim hocam.

Gönderen: Halime GÜNGÖR <halime_gngr@yahoo.com>

Gönderildi: 25 Mayıs 2017 Perşembe 07:50

Kime: merve demirel aydın

Konu: Re: anket talep formu

Sayın Demirel,

Çalışmamızla ilgilendiğiniz için teşekkür ederiz. Damgalama Ölçeği'ni çalışmanızda uygulama sırasında ve sonrasında referans göstermek, etik kurallara uymak koşuluyla elbette paylaşabiliriz. Çalışmanızda kolaylıklar diliyoruz.

Halime GÜNGÖR

Psikolojik Danışman

On Tuesday, May 23, 2017 1:37 PM, merve demirel aydın
<merve_turab@hotmail.com> wrote:

Merhaba ben Merve Aydın. İstanbul Aydın Üniversitesi Psikoloji bölümünde yüksek lisans öğrencisiyim. Bağlanma stilleri, öfke ve aşağılama ile ilgili tez çalışması yapmaktayım. Tezimde veri toplama aracı olarak Damgalama ölçeğini kullanmak istiyorum. Bu konuda izninizi almak isterim. Erkan Yaman hocaya ulaşmak istedim ama ulaşamadım. Sonra sizin mail adresinizi buldum. Makaleyi okudum ama anket formunun tamamına ulaşamıyorum.

Onay verirseniz anketin bütün metnini ve puanlama ölçeğini de mail atmanız mümkün mü? Şimdiden teşekkür ederim.

EK-10: SL ÖFKE- ÖFKE İFADE TARZ ÖLÇEĞİ İÇİN KULLANIM İZİNİ

Gönderen: merve demirel aydın <merve_turab@hotmail.com>

Gönderildi: 21 Mayıs 2017 Pazar 08:11

Kime: ozer.akadir

Konu: Ynt: ölçek talep formu

Teşekkür ederim hocam

Gönderen: ozer.akadir <ozek.akadir@gmail.com>

Gönderildi: 12 Mayıs 2017 Cuma 19:01

Kime: merve demirel aydın

Konu: RE: ölçek talep formu

Söz konusu ölçekleri tez çalışmanızda kullanmanızı onaylıyorum. Ancak ölçeği ve kullanımla ilgili bilgileri içeren orijinal kaynağa ulaşma sorumluluğunun size ait olduğunu düşünüyorum. İyi çalışmalar.

Prof Dr Kadir Özer

----- Original message -----

From: merve demirel aydın <merve_turab@hotmail.com>

Date: 12/05/2017 20:39 (GMT+03:00)

To: ozek.akadir@gmail.com

Cc:

Subject: ölçek talep formu

Merhaba ben Merve Aydın. İstanbul Aydın Üniversitesi Psikoloji bölümünde yüksek lisans yapmaktayım. Bağlanma stilleri, öfke ve aşağılama ile ilgili tez çalışması yapmaktayım. Tezimde veri toplama aracı olarak Öfke-Öfke İfade Tarzı ölçeğini kullanmak istiyorum. Bu konuda izninizi almak isterim.

Onay verirseniz anketin bütün metnini ve puanlama ölçeğini de mail atmanız mümkün mü? Şimdiden teşekkür ederim.

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad: Merve Aydın

Doğum Yeri ve Tarihi: Yalova 28.10.1984

E-posta: merve_turab@hotmail.com

Öğrenim Durumu

Lise: 2003, Yalova Anadolu İmam Hatip Lisesi

Lisans: 2008, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İlahiyat Bölümü

2018, İstanbul Üniversitesi, Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

Yüksek Lisans: 2014-....., İstanbul Aydın Üniversitesi, Psikoloji Anabilim Dalı, Psikoloji

İş Tecrübesi

Altı yıllık Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği deneyimi vardır.